

Къара таныгъан халкъгъа Акъ сёзню кёрюнююю

КЪАРА ТАНЫГЪАН ХАЛКЪГЪА АКЪ СЁЗНЮ КЁРЮНЮЮЮ

1

ЁЗДЕН ДЖЫРЧЫ САПАР

Тутушдан спортну устасы болур ючюн адамгъа фахму да, кюч да, ёт да, усталыкъ да керекди. Къуру аламы? Огъай. Халкъынгы атын айтдырлыгъынгыды – кючюнге кюч къошхан эм уллу сезим. «Ким айтханды сизге мени къарачайлы болмагъанымы?» Бу сёзлени да айтыб, тутушда, туююшде да Халкъыбызны сыйын сакълай, кесинден онглуракъланы хорлаучу, тулпар Алийни юзюгюнден бир джашны танийма. Ол – Ёзденланы Сапарды.

Бу башында айтылгъан халла гёджебден да бек Джырчыгъа-Назмучугъа керекдиле. Гёджеб халиси джырында-назмусунда да танылгъан – ол да – Ёзденланы Сапарды.

Поэзияда джангы сёз айтыр ючюн фахму да, эркишилик да, билим да, усталыкъ да керекдиле. Аладан да алгъа – Халкъгъа, Джуртха чексиз суймеклик болургъа керекди. Барысы да джукъгъа тийишмей къаллыкъдыла, поэт Хакъгъа къуллукъ этмей эсе. Хакъны магъанасы уа кенгди, теренди, мийикди, кёб къатлыды. Тюзлюкге, Эркинликге, Игиликге, Кертиликге, Ёзденликге, Аллахны бир атына да – Хакъ дейдиле. Боллукъмуду Сапар Хакъгъа къуллукъ этеди дерге? Боллукъду. Хакъгъа къуллукъ этгенлени уа джоллары бир заманда да тынч болмагъанды. Къалгъан джерледе, халкълада къалай бола келген эсе да, бизни аз санлы халкъыбызда алай болмазгъа керек эди – бир-бирибизни ёрге тартыб, алгъа барыб турургъа

керек эдик. Керек эдик, алай а...

Мени назмуларым школда окъугъан сагъатымда да къарачай газетде кѣб кере басмалангандыла. Школну бошай айланган заманымда бир китаблыкъ назмуму джыйыб барыб, джазыучулары Союзуна берген эдим. Алай а, меннге джол юретген, Москвада Литературный институтха бар деген болмагъанды. Алай бла, школдан сора джети джылдан киргенме ол институтха, аны да Къагъыйлары Назифаны къайгырыуу бла. Джазгъан адамгъа уа ол институт кѣб зат береди – анда окъумагъан аны ангыларыкъ да тюлдю. Ол себебден, ол ВУЗ-гъа кесибизден фахмулу джашланы салыргъа умут этгенлей, окъуй келеме да, 1983 джыл Сапаргъа тюбейме...

Сапарны ол кѣзюуде Къарачайда билмеген болмаз эди – аны джырлары джаш тѣлнюю ауузунда эдиле. Радио бла берилиучю совет джырладан башха джукъ эшитилмей тургъанлай, къар тюбюнден джанкъоз чыкъгъанча, Сапарны ауазы чыгъады. Биринчи бард бизни халкъыбызда – Сапарды. Къалгъанла андан сора чыгъа келгендиле. Алай а, джюрек сезимлени джыр сѣзлеге Сапарча буралгъан бюгюн да джокъду.

... Мени бек сейирсиндиреди Сапар. Мен аны китаблары да чыкъгъан, баш билими да болгъан адамгъа санаб тургъанма. Иш а – алай тюл. Къарачайда, Малкъарда да белгили джырчыны-назмучуну не мында, не анда къайгысы кѣрмегенлерине бек къуджур болама. «Алай эсе,- дейме Сапаргъа,- сени Литературныйде окъурча этейик. Сен назмуларынгы менде кѣй, мен аладан бу институтха джараулуларын сайлайым да, магъаналарын орусчагъа да кѣчюрюб, бизни семинарны тамадасы Лев Ошанинге берейим. Назмуларынга ол багъа бичер, мени сѣзюме да тынгылар». Алай бла, «творческий конкурс» деген палахдан ѳтеди Сапар. Экзаменлени берген сагъатда, тышкъраллы тилден проблема чыгъады – аны ол чырмаудан ѳтдюрген а, мени бла окъугъан таулу къарнашым Батырбекланы Хамзат эди, замансыз ауушханды, джандетли болсун. Адабият институт, кѣблегеча, Сапаргъа да уллу джарагъанды – «уллу адабият къазанда бишиб», дуня дараджалы поэт болуб чыкъгъанды андан. Сапардан сора, Берберланы Бурханны назмуларын да алай джарашдырыб бергенимде, Ошанинни айтханы эсимде къалгъанды: «старик, джазыучу организациягъызны башчысы этерик ишни этиб айланаса сен. Алай а, сау бол: фахмулу адамланы келтиресе меннге». Ошанинни семинарын бошагъанла: мен, менден сора Сапар, Сапардан сора Бурхан. Совет кърал чачылгъандан сора уа, ол институтда окъугъан джокъду. Ол институтда Баш адабият курсланы Багъатырланы Шахриза 2005 джыл тауушханды. Бир фахмулу адам табылса, къайгысы кѣрюрге боллукъ эди – Адабият институт фахмусу болгъаннга къанат къагъаргъа, мийикге учаргъа онг береди.

Алай а, Къарачай-Черкесияда фахмулу къарачайлылагъа къайгырыуу СССР-ни кѣзююнде да къарыусуз эди, кърал чачылгъанлы уа бютюн да оу болгъанды. Кърал тюрленгенликге, Сапарны джазыучу къадары тюрленгенди – Совет властны кѣзююнде аны къалай бырناق этиб тургъан эселе, бюгюнню кърал, басма къуллукъчула да анга алай къарагъанлай турадыла. Ансы, къалай ангыларгъа боллукъду, бизде биринчи бардны, уллу лирикни алкъын китабы чыкъмай тургъанын? Сапаргъа 60 джыл болуб келеди, аны уа алкъын бир китабы да чыкмагъанды. «Акъыллыдан тели зауукъ» дегенлей, бир-бир затлагъа сагъыш этгенден эсе, этмеген иги болур, ансы, джюрегинг джарылыб ѳлюрге боллукъду.

Кертиди, Сапар оноучулагъа-къуллукъчулагъа джалынмайды, ачха-бочха джюрютгенлеге орайда тартмайды. Аны ѳзден къанында къул къатышы джокъду – билмейди ол джалбара, тилекчи бола. Керти Джырчыды-Назмучуду Сапар. Бизни Акъ Юйде оноучуларыбыз, культура баканлыкъда, кърал басмада ишлеген къуллукъчуларыбыз, джазыучула Союзунда ишлеген адамларыбыз – айтыргъа, адабиятха, культурагъа къарагъан къауум – Къарачайны атын айтдыргъан бек фахмулу джашны башы агъаргъынчы бир китабын чыгъарыргъа себеб болмай эселе, сора аладан Къарачайгъа не хайыр чыгъарыкъды? Ала «миллетибиз, культурабыз» деген адамла болсала, къарачай тилден дерс китабла чыкмагъанлы 20 джыл болгъанын кѣре болмазламы? Эслеи болмазламы журналыбыз, газетибиз болмагъанын

(ыйыкыгъа эки кере чыкыгъан газет – газет тюлдю)? Башха халкъ болса, аякъ юсге турур эди. Халкъны кыйгысын кермеген адамла, халкъны аты бла кюллукулада ишлемезге керекдиле.

Мен кёб кере кёб кюллукучу, джазыучу адам бла Сапарны юсюнден сёз кюзгъагъанма. Ол Москвада институтда окыгъан заманлада да. Бош чурумланы айтыб, баш алыб тургъан болмаса, фахмугъа сакъ болургъа, миллет хазнагъача кыараргъа унамай эдиле.

- Сапар ичген этеди, ичсе уа тели болуб кыалады. Литературныйге да аны ким салгъан болур. Кесибизде институтлагъа да аны ючюн алмай эдиле аны.

- Осман, Билял, Хусей... сизге бир сорайым: ичген этеди деб, фахмуну бир джанына кыйсы литературада быртак этгендиле? Пушкинми ичмегенди, Есенинми, Шукшинми, Рубцовму? Сизничаланы ичинде адам шашмай кыалыргъа боллукъмуду? Сиз аны джазгъанын керюр орнуна, китабла этиб чыгъарарыр орнуна, ат-бет атаб кюрешесиз...

Сюйсенг айт, сюйсенг кый – Кыарачайда фахмуну адамлагъа джол бермеу – адет болуб бошагъанды. Кыарачайны эм уллу ахыр Халкъ Джырчысын эмда биринчи Миллет Поэтин – Семенланы Джырчы Сымайылны джаны саулай ёлтюргендиле бизни тамадала. Аллай поэтлерин – Кязимни – малкыарлыла Орта Азиядан сюеклерин келтириб, Налчык тийресинде асраб, зияратха джюрюб турадыла бюгюн. Бизде уа – сюрюнден сау-эсен кыйытыб келген Джырчы Сымайылны не джырларгъа кыймай, не назмуларын басмалатмай, азаб бериб тургъандыла. Джырлары-назмулары басмаланырындан тюнгюлюб, джаны кыйнала, 1981 джыл дуниядан алай кетгенди ол. 1990-чы джыллада Семенланы Дахирни кюю бла мен Москвада чыгъаргъан китабындан сора, энтда джугъу басмаланмай турады аны. Сымайыл ёлгенден сора талай джылдан, Батчаланы Мусса да ток уруб ёледи. Мусса бла да кесибизникеле асры кюрешгенден, Кюлийланы Кыйсын кыатышыргъа керек болгъан эди. 1980-чи джыллада мени «Бусакъла» кюл джазмам бла да алай кюреше эдиле – «социалист реализмге келишмейди» дегенни айтыб. Биягъы Кыйсынны сёзю бла чыкыгъан эди ол китаб болуб.

Семенланы Джырчы Сымайылны «Аллахха ийнанады, афендиди, коммунист партиягъа, совет властха кыаршчы назмулары барды» деб, терслей эдиле.

Батчаланы Мусса бла «бийлени махтайды, тукъум айырады, сыныф кёзден кыарамайды тариххе» деб, кюреше эдиле.

Лайпанланы Билалны назмулары «социалист реализмге келишмейдиле» деб, иймей эдиле басмагъа.

Ёзденланы Сапарны уа «ичген этеди» деб, кесе эдиле джолун. Керти чурумун а, олсагъатдагъы джазыучу организацияны тамадасы, кеси да эслемегенлей, айтыб кыйгъан эди: «назмуларыны тюбюне Сапар Ёзден деб, кюл салгъанды. Не ёзденди бу? Ол экили ангылашынады. Ёзденланы Сапар деб джазылыргъа керекди».

- Дуниягъа белгили Кыйсын да, Кыйсын Кюлий деб джазыучанды,- дегенликге, тюз затны да терсине тартыб тургъан болмаса, ангыларгъа унамай эди.

Кюджур заманла, кюджур адамла. Энди ол заманла кетгендиле. Бизде уа, алкъын, хал хазна тюрленмегенди. Анга шагъат, отуз джылдан артыкъ заманны назму-джыр джазыб, халкъыбызгъа халал кюллуку этиб тургъан Сапарны бюгюн да харам этиб тургъанлары...

Кыачан ангыларыкъ болурбуз арабызда керти фахму джашагъанын? 60 джылгъа джууукълашыб келген Джырчыны-Назмучуну алкъын бир китабы чыкмай тургъаны – бирибизге да сый тюлдю. Сабий джюрекли Сапар а, закийлигин таныта, джазады:

Джуртдан кете башласанг да, адамны

Джурт сюерге юрет деб, юретдинг;

Джылай турсанг да, адамны

Кюлюрге юрет деб, юретдинг;

Джыгъыла барсанг да, адамны

Тургъузургъа юрет деб, юретдинг;

Кыабыр кыаза турсанг да, адамны

Юй туб къазаргъа юрет деб, юретдинг;
Ёлюб башласанг да, адамны
Джашаргъа юрет деб юретдинг.
Сау бол, Ата джуртум!!!

Сау бол, Сапар! Къуллукъ ючюн, дуня мал ючюн къул болгъанла сени ёзден поэзиянгы къайдан ангыласынла? Назмуларынгы, джырларынгы китаб этиб, басмалатырыкъ да бир адам табылыр. Алай а, ол ишни, кимден да алгъа, бизни культурабыз-адабиятыбыз бла байламлы кърал къуллукъчула баджарыргъа борчлу эдиле...

Не да болсун, кёлюнго аман этме, Сапар. Сени поэзиянг Есенинни, Рубцовну назмуларындан кем тюлдю. Къарачай халкъ, къарачай тил сау болгъан къадарда, назмуларынг айтылгъанлай, джырларынг джырланганлай турлукъдула. Бу назму кибикни да алгъаракълада сеннге атаб джазыб, тыйыншлы кёрмей къоя тургъан эдим. Алай болса да, эсен болсакъ, бир маджал саугъа да этерме. Дагъыда айтырым: анда джашаудан бираз арыгъан эсенг, сени бери келтирирге къолумдан келлик болур. Анга да сагъыш эт. Эсен кёрюшейик.

Лайпанланы Билал,

Шимал Джол, майны 14, 2010 джыл.

ЁЗДЕНЛАНЫ САПАРГЪА

Соргъанлагъа «кимди» деб, Сапар,
Къысхасы бла айтайым хапар:
Сапар ол – джюрек бла кёкюрекди,
Назмусу-джыры – Джер бла Кёкдю.

Бу сёзлеге къошарыкъма мен
Болгъанын Сапар эркин адам, ёзден.
Джокъду аны бийи, къулу да –
Ёзденди ол тукъуму, руху бла.

Хакъгъа къуллукъ этеди шайыр къуру да.
Джангыз Акъ Сёздю аны бийи, къулу да.
Ёзден халкъдан чыгъыб, къул болгъанла да бар.
Ол сыйсыз къауумдан тюлдю Сапар.

Къуллукъ ючюн не байлыкъ ючюн
Къул болмагъанды, сатылмагъанды ол.
Кёзбау джашау ючюн, дуня мал ючюн
Ийманындан, ёзденлигинден чыкъмагъанды ол.

Ма аллай адамды, шайырды Сапар.
Кёб айтыргъа боллукъду аны юсюнден хапар.
Эл оюлгъан, дуня къатышхан сагъатда да
Ёзден бетин, ёзден сёзюн сакълаялгъанды Сапар.

Къар басыб, уюб тургъан табигъатны
Джазгъы джыры бла уятхан эди ол.
Джанкъоз джыры къар тубюнден чыгъыб,
Джангы джырлагъа ачхан эди джол.

Джигитликге, Ариулукъгъа, Сюймекликге
Чакъыралла джырлары аны.
Адамлыкъгъа, Эркинликге, Ёзденликге
Байракъды Акъ сёзю Сапарны.

Мингди джыры, бирди джыры Сапарны,
Бирди аны сёзю, ауазы хар къайда:

Минги Тауну тенглигинден таргады
Ёзден халкъгъа, ёзден джуртха Орайда.

Соргъанлагъа «кимди?» деб, Сапар,
Къысхасы бла мен айтдым хапар.
Билирге излегенле уа толу ёзданын Сапарны –
Назмуларында, джырларында табарыкъла аны.
Тёнгегинде тюл, сёзюндеди шайырны джаны.

Сёзюмю аягъында, 20 джылны мындан алгъа, Совет къралда белгили назмучу Лев Ошанин
Сапарны юсюнден не айтханын, ол кеси джазгъан орус тилде келтирирге излейме.

Сафар УЗДЕНОВ. “ОСЕННЯЯ МЕЛОДИЯ СПУСКАЕТСЯ С НЕБЕС»

Сафар Узденов – второй карачаевец в моём семинаре. И их обоих роднит преувеличенная болезненная напряжённая любовь к своей малой родине. И это понятно, учитывая прошлое, когда народ был лишён своей земли, и вынужден был скитаться вдали от родных гор и ущелий. Это наложило печать на творческую работу Узденова, придав ей некую горькую тональность. Он пишет: «Я уехал бы из Карачая, если бы не познал вкуса родной воды». Он чуток к прошлому. «Я слушал старца, и на сердце моем молодом от слов его оставались синяки».

Сафар Узденов – песенник. Как многие современные барды, он сам пишет музыку на свои стихи, и сам исполняет их под гитару. Он пользуется неизменным успехом у своих земляков. А недавно провёл целую серию концертов в Кабардино-Балкарии, и залы были полны – ведь карачаевский язык близок к балкарскому. А Балкария и Карачай – это те же кавказские горы, это просто разные склоны Эльбруса. Знаменитый Домбай и Приэльбрусье – как они близки и похожи! А Сафар, прежде всего кавказец, и когда он говорит: «Рассвет прижался щекой к горам», – этот рассвет виден с разных сторон Эльбруса. Поэзия Сафара Узденова беспокойна, напряжена. «Я бреду посреди мысли моей»; «Жизнь моя непохожа на жизнь души моей», – говорит автор. Высоко оценивая поэзию Узденова, я все же хотел бы отметить то, о чём уже упоминалось, некоторую её избыточную горечь, так сказать, нагнетание горечи. Хотелось бы верить, что в своей дальнейшей работе Сафар найдёт и более светлые тона в творчестве. “Вот и бабушку, похитив, унесла луна”, - сетует он. Но жизнь продолжается, и в этой жизни прочно стоит на ногах поэт-горец Сафар Узденов.

Лев ОШАНИН,

Лауреат Государственной премии СССР,
Профессор Литературного института им. М. Горького.
Москва, 27.11.1988г.

(Статья «Къарачай» газетни, 2010 джыл, июлну 24-де чыкъгъан 58-чи номеринде бираз тюрлендирилиб, къысхартылыб, басмаланнганды).

2

НЕДЕДИ БИЗНИ КЪЫЙЫНЛЫГЪЫБЫЗ?

...Къаламдашыбыз Владимир Ермаковну («Дружба Народов» 2010, №6) «Тёмен жребий русского поэта...» деген макалесин (статьясын) окъуй, не эсе да, къарачай поэзиябызгъа сагъышланганма. Бююнлюкде орус шайыр, орус поэзия къаллай болумгъа тюшгенлерин суратлай эсе да Ермаков, аны сёзю бизни юсюбюзден баргъанчады.

“...А что общество? Оно-то должно поддержать поэзию как тонкую субстанцию национальной культуры? Должно. Но не поддерживает. Потому что нет его у нас, общества. Различные социальные страты соотносятся между собой только внешним образом и общей участи не ищут. В отдельности некоторые из них могли бы взять часть поэтов на содержание, но поэзии в тесных рамках среднего класса не развернуться.

Конечно, настырные графоманы, одержимые демонами тщеславия, могут выжать слезу из

невзыскательного читателя и деньгу из неразборчивого предпринимателя, но настоящие поэты не хотят заискивать и не умеют просить.

А те хозяева жизни, что могли бы стать меценатами, предпочитают содержать поп-звезд или покупать футбольные клубы. Единственно значимое исключение – Анатолий Чубайс, на деньги РАО “ЕЭС” учредивший национальную премию “Поэт”. Но это, скорее, широкий жест своенравного олигарха; счастливый случай, а не прецедент. Участие в судьбе поэта не входит в новорусский обычай. А старым русским уже ни до чего дела нет: они выпали из истории.

По всей очевидности, русская поэзия после Евтушенко, Вознесенского и Бродского свернулась в собственных языковых пределах. Иосиф Бродский еще в апогее своей мировой славы и пробудившегося интереса к современной русской поэзии как бы предсказал этот культурный коллапс:

Мне нечего сказать ни греку, ни варягу.
Зане не знаю я, в какую землю лягу.
Скрипи, скрипи перо! Переводи бумагу.

Русская культура на рубеже эпох занята переучетом и переоценкой духовных ценностей. Этим процессом управляют аудиторы и менеджеры, продюсеры и кураторы. Плохое время для поэтов. Зато замечательное для поэзии.

Когда стихи пишутся без оглядки на власть и без надежды на славу, когда поэта не требуют к священной жертве и не зовут к пиршественному столу, — в одиночестве и свободе, в пустоте и тишине, поэт начинает отчетливее слышать настойчивый голос музыки, нашептывающей ему песнь песней.

Поэт в России ныне не в чести, но работа над стихом продолжается. Миссия поэта невыполнима — но никто не вправе отменить и никто не в силах запретить ее. По старой поговорке, свято место пусто не бывает. Опасная вакансия поэта открыта. Открыта в будущее. Как знать, — может, мы на пороге нового ренессанса?”.

Кертиси бла да «къарангыды орус поэтни къадары». Алай а, андан да къарангыды къарачай шайырны джазыуу. Уллу орус къралда уллу орус поэзия быллай къыйын болумгъа тюшген эсе, аз санлы къарачай халкъда назмучулукъ не халда болур? Орус къралда орус тилге къоркъуу джокъду. Тил сау болса, бир кюн бир поэзия да джангырыр. Къарачайда уа поэзия бла къалмай, къоркъуу тилни кесине тюшгенди.

Ачыкъ айтыргъа керекди: джанауалгъа тюшгенди къарачай поэзия бюгюн. Кимге таяныргъа, неге таяныргъа билмей, джашау бла ёлюмню арасында чайкъалады ол. Поэзия – ана тилни чакъгъаныды, джашнагъаныды, баш къусханыды. Тил ёлдю – поэзия да ёлдю, халкъ да ёлдю. Ана тилибиз а, айныр орнуна, тюрб бола барады. Аздан аз бола барады Ана тилин билген да. Ана тилде назму джазаргъа тырмашхан а – хазна джокъду. Бар эсе да, кёрюнмейди, кёрюнюр амал да джокъду. Не ючюнмю?

Къарачай адабиятчылары бирикдирича бир басма орган джокъду – джокъду не газет, не журнал. Аны себебли, джаш адамла джазгъанларын къайда басмаласынла? Ким, къалай элесин аланы, не этиб кёллендирсин? Аны себебли, тюрбюнден къошулгъан джокъду – 50 джылдан джаш – джазыучу эсленмейди Къарачайда. Алай демек, бизни поэзия ахырына джууукълашады.

Джыллары келген къаламчыла да, тырнагъанларын басмалаталмай къыйынлашадыла. Анга юлгюге Ёзденланы Сапарны келтирирге боллукъду. Джылы алтмышха джууукълашыб баргъан белгили джырчыды ол. Аны джырлары алкъын халкъны эсиндедиле. Поэзиясын а хазна киши билмейди. Не ючюн десенг, Сапарны алкъын бир китабы да чыкъмагъанды басмадан. Сапарны уа назмуларыдыла сейирлик. Ала бизни поэзияны ёрге кёлтюрген, мийик дараджада джазылгъан шийирледиле. Не келсин, керти поэзия къайгъылы киши джокъ,

«керти фахму – миллет хазнады» деб, поэтни эслеген, багъалатхан да джокъ.

Иш къуру Сапарда болуб къалса уа. Иш андан теренирекди. Поэзиябызны джукълана баргъаны – ана тилибизни къуруй тургъанын кёргюзтген бир белгиди. Бу барыудан барса, 20-30 джылдан Къарачайда назмучу къаллыкъ тюлдю. Къарачай тилде джазгъан къой, окъугъан да табылмай тебрегенди бюгюн огъуна. Тамбла Ана тилинде селешалгъан да табылгъа эди. Иш алайгъа бара турады.

Тилни къуруб баргъаны, тау эллени чачылыб баргъаны бла байламлыды. Элле эдиле тилни, адетни да сакълаб тургъан. Бу къоркъууну ангылаб, оноуда-къуллукъда ишлеген адамларыбыз эс бёлселе, хал тюрленирге боллукъ эди. Алай а, аланы арасында миллет ангысы кючлю болгъан хазна табылгъа эди. Аны ючюндю Къарачай-Черкес республикада къарачай халкъ санына кёре юлюшюн алалмай, эллери чачыла, тили унутула баргъаны.

Ана тил бла адабиятдан дерс китабла чыкъмагъанны орнундадыла. Къарачай тилде журнал, газет чыкъмайды (ыйыкыгъа эки кере чыкъгъан «Къарачай» газетни газетге санаргъа боллукъ тюлдю). Сора къалай сакъланлыкъды тил? Поэзия да джукъланмай не этерикди. Къарачай тил КЪЧР-де кърал тилге саналады, ёзге аны сыйы тышкъраллы тилледен тебенди. Джуртун тас этген халкъ, кюреше турса, джуртун табаргъа боллукъду. Тилин тас этген халкъ а, джуртунда джашаб турса да, ёледи, тюб болады. Къарачай ма ол ёлном джолну къыйырындан киргенди.

Къуллукъчула-оноучула, джамагъат организацияла, къалам-санат инсанлары, иш адамлары, устазла, имамла – барыбыз да бизни халкъгъа келген ёлном къоркъууну ангылаб, сагъайыб ёрге турмасакъ, тамбла кеч боллукъду. Джууаблы къуллукъчуланы «джагъаларындан» алайыкъ, сорайыкъ: нек чыкъмайдыла дерс китабла? Нек джокъду бизни газетибиз, журналыбыз? Халкъны аты бла бирер къуллукъда ишлей эсегиз, халкъыгъызны сакъларгъа борчлу тюлмюсюз? Кесибибизге да сорайыкъ: не этгенбиз, не этебиз, не этейик тилибизни, халкъыбызны сакълар ючюн, айнытыр ючюн? Башха халкъла – къабарты, чечен, тегей дегенча, айныб, тирилиб баргъан сагъатда, биз не ючюн джукъланыб барабыз? Кимди, неди бизни былай хомух этген, недеди бизни къыйынлыгъыбыз?

3

КЪАРА ТАНЫГЪАН ХАЛКЪГЪА АКЪ СЁЗНЮ КЁРЮНЮЮУ

XXX

Хауадан сёзле алыб,
Элеб джанымда,
Алагъа макъам салыб,
Этеме джырла.

Къууана, бирде джылай,
Баралла джылла.
Къаламым къагъыт тырнай,
Джазама джырла.

Бюсюреу керекмиди,
Керекмиди харс –
Джерден эсе, Кёк иги,
Берсин хакъ Аллах.

XXX

Сыйлы халкъым, мен ёлгенде болма мыдах,
Сен ашыкъма джатдырыргъа къабыргъа.
Къарачайны бек суйгенден алма гюнах,
Излейди деб, ёлген джырчы бир багъа.

Айтыр сёзюм бек тюрлюдю, сен тынгла,

Джашаугъача, мен айтайым акъырын.
Не кюнде да къор болайым джанынга,
Къабырда да ой сен болгъун жарыгъым.

Салыб бошаб сууукъ санны сал агъача,
Бошай туруб къартбет молла окъуун,
Меннге кибик, айтсын сёзюн гитарагъа,
Хар къылгъа да энчи сура буюрсун.

Алты къылы басхыч болур алты кёкге,
Джетинчиге ийман кючюм чыгъарыр.
Андан ары, не керекди, халкъым, меннге?
Аллах айтса, гитара да табылыр.

Сыйлы халкъым, мен ёлгенде болма мыдах,
Энтда бир джаш кетеди деб джокълукъгъа.
Ийнанама, мен билеме, барды Аллах,
Алгъан джанын Ол быргъамаз уругъа.

Бу дараджада джазылгъан минг чапракъ. Джөгетейледен Джетегейлеге дери созулгъан поэзия. Окъуйма Ёзденланы Сапарны къол джазмасын – анда аллай бир къайгъы, аллай бир жарсыу – ол джюкню кёлтюрю ючюн, керти да бек уллу Поэт болургъа керекди. Бардыла тёппе тюклеринги ёрге тургъузтхан тизгинле, джанынга рахатлыкъ берген тизгинле да бардыла. Джангыз, къуу сёзле, бош тизгинле джокъдула. Къайсы назмусунда да усталыкъны мухуру барды. Бизни адабиятта быллай онглу шайыр болгъанын бютеумаданият къууанчыбызча белгилерге керек эдик эртде огъуна, алай а...

Туумагъан Айгъа салам бергенча, чыкъмагъан китабны юсюнден джазаргъа тебregenме. Бир-бирлеча, «китаб чыкъса, джазарма» деб, бу ишни тамлагъа къояргъа да боллукъ эдим. Алай а, нартла билмейми айтхандыла «бюгюн этеринги тамлагъа къойма» неда «къалгъан ишке къар джауар» деб. Тамблам болурму, айтыр мадарым да болурму – билмейме. Экинчи джанындан, мындан магъаналы, мындан кюйюб баргъан не ишим барды? Ючюнчю джанындан а – китаб чыкъса джазарма дерге – бу китаб дженгилде чыгъармы-чыкъмазмы? Назмулары китаб болуб чыгъарын а – Ёзденланы Сапар бютеу ёмюрюн сакълайды. Ёмюрю уа – алтмышха джууукълашыб келеди. Китаб аны биринчи китабы боллукъду. Алай болса да, бу назму джыйым бюгюнню къарачай поэзияны джетишимине саналыгъына ишек джокъду. Ай медет, къыйынлыкъ – назмулары китаб болуб чыкъмай тургъанларындан да бек, аланы окъуб, тюз багъа кесер адам болмагъанындады бюгюн Къарачайда. Олду мени бютюн да хайран этген. Дагъыда кёлюмю басама: эртде-кеч болса да, китабы чыгъар Сапарны, ол да, Джырчы Сымайылча, адабиятыбызны төрünde тыйыншлы орнун табар.

Сымайыл халкъ джырчылары ахырыды, кёлтюргюч белгисиди, бизде назмучулукъну да тамалын салгъан закийди. Сапар Къарачайда биринчи бардды, поэзиябызны да жангыртхан фахмуду. Экисини джазыуларында да ушагъан кёб зат барды. Сымайыл 1940-чы джыллагъа дери Совет Союзда эм онглу Халкъ Джырчыгъа саналгъан, джырлары да китабла болуб чыкъгъан, аты бютеу къралда айтылгъан адамды. Андан сора уа – 1981 джылда ёлюб кетгинчи – Сымайылны атын сагъыныргъа да болмагъанды: тюз сёзю ючюн анга къынгыр къарагъандыла. Къул (пролетар) адабиятны джоругъуна сыйынмай, ёзден поэзияны эркин джолун сыйлагъаны, сайлагъаны ючюн къыйнагъандыла аны.

Аллахха шукур, фахмудан къаран тюлдю халкъыбыз – Сымайыл кетерге, Сапар ёсюб джетди. Алай а, Сымайылны джолун кесгенле сау эдиле алкъын...

Сапар 1970-1980 джыллада Къарачайда эм белгиле, джаш телю бек суйген джырчы эди. Аны джырлары да партиягъа, къралгъа махтау салгъан алгъышла тюл эдиле. Алгъышы уа халкъына, джуртуна эди: «Тауларыбыз тебмесинле, Къартларыбыз ёлмесинле, Тургъаныча турсун таш-агъач». Ачыкъ айтылмагъанлыкъгъа, Хетагуровну «Край наш поруган, И горы

отняли, И мёртвым покоя в земле не дают» деген тизгинлерин тюшюре эдиле эсге ала. Сапарны сюдлюк-джоллукъ этиб кыйнамай эселе да, джолун а кесе эдиле.

Ёзге, Сапар джаш тёлуге бард джолну кенг ачыб, кеси уа назмучулукъгъа кёмюледи. Аны назмуларына багъа биче, Лев Ошанин джазасы: «...Аякъ юсюнде деменгили сюеледи таулу поэт Ёзденланы Сапар». Сапарны поэзиясыны ёрелигин, деменгилиги да белгили сёз уста Ошанин Москвада 20 джылны мындан алгъа огъуна эслегенликге, Къарачайда Сапарны эслерге унамайдыла. Къол джасмасын окъуб, къууаныб, басмалаб, халкъгъа джаяр орнуна, тюрлю-тюрлю чурумла, тыйгъычла табыб, чыгъармай бюгюнлеге джетдиле.

Халкъыбызны эм уллу Джырчысын эмда Назмучусун – Семенланы Джырчы Сымайылны джаны саулай кёрге кёмгенлеге – джырларын джырлатмай, назмуларын басмалатмай тургъанлагъа – биз къалай разы болайыкъ? Ол дунягъа кетгенле да, алкъын джашагъанла да, аны гюнахындан къалай къутулурла?

СССР-ни кёзююнде Къарачай-Черкес областда джазыучу организацияны тамадалары болуб тургъан Байрамукъланы Халимат бла Хубийланы Османдады эм уллу терслик. Къулийланы Къайсын Кязим хаджини къалай кёлтюрген эсе, Халимат бла Осман да Джырчы Сымайылны алай ёрге тутаргъа керек эдиле. Керек эдиле. Не этгин, тындырмадыла борчларын. Биз да, Сымайылны учхан ёзден поэзиясын тюл, къул адабиятны сюркелген назмуларын окъуй ёсдюк. Алай бла поэзиябыз сакъат болду, алгъа барыр орнуна, артха тёнгереди. Малкъарда уа, джаш назмучула алгъа тебиндиле – Кязимни, Къайсынны ызындан. Бюгюнлюкде Малкъар поэзия бла Къарачай поэзия – атлы бла джаяучады.

Быллай болумда да, табигъат берген фахмулары кючлю болуб, ташдан чыкъгъан терекча, Къарачайда да чыгъыучандыла бир-бирде сёзге джан салыучу назмучула. Бюгюнлюкде аллай назмучу Ёзденланы Сапарды. Алай а, ол не алаMAT назмула джаза эсе да – халкъ билмейди. Билгенле уа – джазыучула, басма къуллукъчула – аны кыйгъысын кёрмейдиле, кеслерини китабларын къош-къош чыгъаргъан болмаса. Джазыучулары Союзунда, китаб басмада, культурагъа къарагъан баканлыкъда-министерствода ишлегенле тындырмадыла борчларын – Сапарны да, алгъаракъда Джырчы Сымайылныча – харам этиб турадыла. Заман алгъа барады, бизни литература уа – къурушубду: адабиятха къарам тюрленмейди, ёзден сёзге, ёзден джырчыгъа бюгюн да джол джокъду.

«Ёзден Джырчы» дегенлей... Бизде алкъын, 150 джылны мындан алдача, ангылайдыла «къул», «ёзден» деген терминлени. Тюз адамлагъа не айыб, айдынла, джазыучула огъуна алай ангылайдыла аны. Не диннге, не адамлыкъгъа келишмеген магъана бла къараргъа керек тюлдю ол сёзлеге. Къул деб, тукъумуна-союна кёре тюл, кимге, неге къуллукъ этгенине кёре айтылады бюгюн. «Ёзден» сёзню магъанасы кенгди, теренди, кёб къатлыды. «Хакъ» деген сёз да алайды.

Къарачай газетге макала джазыб ийеме. Кетген ёмюрде тюл, совет властны кёзююнде тюл – быйыл, 2010 джыл, май айда. «Ёзден джырчы Сапар» деген атын тюрлендириб, «Эркин джырчы Сапар» деб басмалайдыла аны. Ма кыйынлыкъ десенг, кыйынлыкъ. «Ёзден» сёзден быллай бир нек джыйырылыргъа керекди, кесинги къул рухлугъа санамай эсенг? «Ёзден» деген сёзню бир магъанасыды «эркин». Къарагъыз, башха ненча магъанасы барды «ёз», «ёзден» деген сёзню («ёз»-ден келеди «ёзден» деген сёз; «ёзден» деген сёзню тамырыды «ёз»). Мен бу сёзню магъаналарын Орус-Тюрк Сёзлюкден алыб береме. Алай а, бу сёзню магъанасын ангылар ючюн, тылмач керек тюлдю – бизде да бу магъанала сакъланадыла, артыгъы да барды. Джангыз тилни билирге керекди эмда тюз иннетли болургъа керекди: хар неге – бюгюн да! – сыныф кёзден къарау! – джахилликди: къул-ёзден айыргъан заманла тарихде къалгъандыла. Хакъгъа къуллукъ эте эсенг – сен ёзденсе. Дуня мал ючюн, къуллукъ ючюн халкъынгы, джуртунгу, адамлыгъынгы сата эсенг – сен къулса. Алгъаракъда айтханымы кыйтарам: адамны къул-ёзден болгъаны – къанындан-тукъумундан тюл – кимге, неге къуллукъ этгенинден белгили болады. Джангыз да ма андан.

Ёз:

- 1 – собственная сущность; сам.
2. суть, существо, квинтэссенция, содержание.
3. сок; клеточный сок.
4. сердцевина.
5. стержень.
6. родной.
7. собственный.
8. настоящий, натуральный, чистый.
9. ёзден – оригинал, подлинник.
10. ёзденлик – оригинальность, самобытность.
11. ёзден – свободный.

Ёзден, ёзденлик не болгъанын Джуртубайланы Махти «Ёзден адет» китабында толусу бла кёргюзтгенди.

Хакъ:

Право; справедливый, верный, правдивый, истинный; одно из имён Бога.

Керти ёзден джазычу Хакъгъа къуллукъ этмей мадар джокъду: алайсыз, аны сёзю ёзден сёз боллукъ тюлдю, ол да къул адабиятчы болуб къаллыкъды. Халкъ джырчыла – Татаркъанны, Хасауканы, Къанаматны, Гапалауну, Айджаякъны, Акътамакъны, Минги Тауну джазгъанла – Хакъ джырчыла, Хакъ назмучула болгъандыла. Совет власт къулланы власты эди, ёзден руху болгъанланы барын кесини джаууна санай эди. Хакъгъа тюл, совет властха, коммунист партиягъа къуллукъ этерге керек эдиле бары. Не къыйын заманда да ёзден бетлерин, ёзден рухларын сакълай келгенле болгъандыла халкъда. Къул адабиятны кёзююнде да, ёзденликге, ёзден Сёзге тюз тургъан, Хакъгъа кертилей къалгъан джазычула болгъандыла. Хакъ джазычула, Хакъ поэтле дейме мен алагъа. Аладан бир къауумун тизерге излейме: Дудаланы Махмуд, Боташланы Хамид, Биджиланы Асхат, Семенланы Джырчы Сымайыл, Лайпанланы Сейит, Батчаланы Мусса, Байрамукъланы Нина, Къагъыйланы Назифа, Орусбийланы Фатима... Ёзденланы Сапар. Ол нохтала болгъан джерге дагъыда талай адамны къошаргъа боллукъ болур, бусагъатда уа башха киши эсиме келмейди.

Бу мен тизген адамла тюрлю-тюрлю сыналадан ётгендиле. Барысыны да (Сапардан къалгъанланы) китаблары чыкъгъандыла. Аланы джазгъанлары заманында, толусу бла чыкъсала эди, бюгюн бизни адабиятыбыз башха тюрлю болур эди. Аны юсюнден кёлуме келгенни мен «Ёзден сёз эмда къул адабият» (Свободное слово и пролетарская литература) деген макалемде джазгъанма. Зулму заманда, къара кючле бийлик этген заманда айтылгъан Акъ сёз, джаннга къоркъуу болмагъан заманда айтылгъан хакъ сёзден джюз-минг къатха да дараджалыды, магъаналыды, багъалыды. Махтау сизге, къул адабиятны кёзююнде да ёзден сёз айталгъан, Хакъгъа къуллукъ этген къаламчыла!

Алай а, сёз Сапарны юсюнден бара шойду. Бу тизгинлени мен Сапарны назмуларын окъугъандан сора джазгъанма:

Къанатлы джанладыла Поэтле.
Ушай-ушамай эселе да малаикге,
Къуллукъ этедиле джангыз Хакъгъа,
Алай бла джарайдыла адамгъа, халкъгъа.

Эки джюрекли адамладыла поэтле.
Джерден эсе джууукъдула Кёкге.
Кераматча берилгенди алагъа фахму.
Аны ючюн ушайды аятха назму.

Ишек джокъду, керти поэтле эки джюрекли адамладыла. Бир джюреклери Кёк бла, экинчи джюреклери да джер бла – бу дуня бла – байламлыды аланы. Болгъанны, боллукъну да тюз

адамладан эсе эки кыатха бегирек сезедиле ала. Поэтлеге берилген фахму да, шыйыхлагъа берилген кераматчады. Аллах кераматны-фахмуну поэтге «Мен берген затланы сакъларгъа джарат, хайырландыр» деб бергенди. Аллах берген аламатла уа кёбдюле – адамдан, джашаудан, дуниядан башлаб, диннге, тилге, джуртха дери. Алай а, поэт сёз бла байламлы болгъаны себебли, аны биринчи борчу – ана тилин ёлюмден кыутхарыуду, аны сакълауду, айнытыуду. Аллахха ассы бармасын сёзюбюз, ёзге, суратлау халда айтсакъ, адамны Поэт этген сёзюдю, сёзню да Шийир этген поэтди. Ана тили ючюн, ёлюм кыоркыуу болса да, Поэт бир элини артха турлукъ тюлдю. Акъ сёз да алай кыутхарады поэтни кыара кюнюнде, кыйын кюнюнде. Назмусуз – поэт джокъду, поэтсиз – назму джокъду. Алай байланыбдыла бир-бирине ала. Бютеу дуния кыара кёрюнуб, бир кишиден болушлукъ болмай, адамладан да кёлю чыкыгъан заманда, мёлеклеча, акъ кыанатлы назму тизгинле келедиле поэтни джангызлыкъдан, кёлсюзлюкден да айыра, кыутхара. Кёлю кыуаннган кёзюде да, эм алгъа джетедиле ышарыб назму тизгинле. Кыуанчда, бушууда да поэтни эм керти, эм деменгили джууугъу – Акъ сёзю.

Ана тилни акъ чакыгъаныды, акъ сёзюдю, баш кыусханыды назму. Ол сейирликни болдургъан а – Поэтди.

Ташайды аргы джаннга,
Кетди Ай кёзден.
Булгъанды кыара кыаннга
Бютеу кёрюннген.

Алай а, ма чынг башда,
Тёрюнде Кёкню,
Ачылса булут ара,
Кёреме Кёзню.

Сапарны 30 джылны узагына халкындан джашырыб тургъан булутла чачылырла да, миллетибизге аны мийик поэзиясы кёрюнюр деб, умут этеме. Алай а, мадар этмесек, Аллах кыадар этерми? Мен кюрешмесем, сен кюрешмесенг, ол кюрешмесе, Назим Хикмет айтханлай, «ким чачар кыарангыны?». Алай болса да, ийнанам: Халкыбызгъа Биджиланы Асхат кыайытханча, Дудаланы Махмуд кыайытханча, Семенланы Джырчы Сымайыл кыайытханча, Халкыбыз кеси сюрдюнден Джуртуна кыайытханча, Сапар да бизге кыайытырыкыды – бютеу дуния, Алам сыйыннган, джумдурукъ тенгли адам джюрегини бурхулугъундан, уллулугъундан, джангызлыкындан, сагышындан, кыайгысындан, кыуанчындан, бушууундан да толу хапар айтырыкыды. Мийикликни, Тюзлюкню сюйген Кыарачай халкыгъа – кыара таныгъан Кыара халкыгъа – гитарасы бла иманы чыгъаргъан Кёкледен Сапарны Акъ сёзю, Ёзден сёзю энерикди да, ёз джуртунда, ёз халкында ёмюрлюкге кыаллыкыды. Инша Аллах.

4

ЁЗДЕН ДЖЫРЧЫ САПАР ("Кыарачайда" чыкыгъан статьяны басмаланмагъан кесеги)

Кыуллукъ кыул этген ёзденледен неда кырал бий этген манкыуртладан тюлдю Сапар ЁЗДЕН. Аллах эркин джаратхан насыблы кыауумданды ол. Керти поэтди – алай демек – ёзденлик аны кыанындады. Кыан бла кирген а – джан бла чыгъады джангыз.

Энчи ат кыураб, Атлы болургъа фахмулары джетмеген, джаяу барыргъа уа ыйлыкыгъан мискин джанла да бардыла. Аны себебли, ала не этедиле? Арбасы болгъанны арбасына минедиле да, аны джырын джырлайдыла. Толумуду алада адамлыкъ, шайырлыкъ?

Керти поэт дуния малгъа алданныкъ, сатыллыкъ тюлдю. Хакъ сёзден келген Акъ сёзю аны Тейриси. Джангыз анга кыуллукъ этеди шайыр. Андан башхалагъа баш ура тебресе, имандан

чыгъады, поэзиядан кетеди: бетин, ауазын, сёзюн – айтыргъа, кесин-ёзюн – тас этеди. Аны юсюнденди алгъаракълада джазгъан бир назмум.

КЪЫЛ КЪОБУЗНУ ГЫЛ КЪОБУЗ ЭТГЕННГЕ

адабиятчы тенгим Илья Курникге

Къыл къобузунгу гыл къобуз этдинг сен...

Сокъурансанг да,

Ёлтюрген заманынги артха къайтаралмазса,

Сатылгъан, джоюлгъан фахмунгу

Энди бетин чыгъаралмазса,

Джыйгъан байлыгъынги уа —

Джыргъа, назмугъа, макъамгъа буралмазса:

Къаядан тюл, джашаудан тюл,

Поэзиядан, Поэзиядан кетдинг сен.

Хоу,

Къыл къобузну гыл къобуз этиб къойдунг сен.

Фахму къудретинги, ёзден бетинги джойдунг сен.

Къыл къобузну къул къобуз этдинг сен,

Иймандан чыкъдын — Поэзиядан кетдинг сен.

Ай медет а...

Джети къат кёкден кетдинг —

Аллах берген фахму бла

Ибилисге къуллукъ этдинг.

Хей,

Кюн къобузну кюл этген джарлы,

Джандетин джаханим этген джарлы,

Кимден да бек кесинг кюе болурса...

Джазгъанымы джылай джаздым, окъурса.

Не этгин, «къыл къобузну гыл къобуз этген» насыбсызла кёбден кёб бола барадыла бюгюнлюкде. «Джашауну къыйынлыгъынданды» дерикле да болурла. Алай а, керти джырчы, назмучу кесини бетин, фахмусун аякъ тюбге атармы? Джашау къыйын эсе да, Сапарны гитарасыны бир къылы да сыйсызлагъа сый бермей, Тюзлюкге, Эркинликге чакъыргъанлай келеди да. Аны ючюн базады былай джазаргъа Сапар:

Сыйлы халкъым, мен ёлгенде болма мыдах,

Сен ашыкъма джатдырыргъа къабыргъа.

Къарачайны бек суйгенден алма гюнах,

Излейди деб, ёлген джырчы бир багъа.

Айтыр сёзюм бек тюрлюдю, сен тынгла,

Джашаугъача, мен айтайым акъырын.

Не кюнде да къор болайым джанынга,

Къабырда да ой сен болгъун джарыгъым.

Салыб бошаб сууукъ санны сал агъачха,

Бошай туруб къартбет молла окъууун,

Меннге кибик, айтсын сёзюн гитарагъа,

Хар къылгъа да энчи сура буюрсун.

Алты къылы басхыч болур алты кёкге,

Джетинчиге ийман кючюм чыгъарыр.

Андан ары, не керекди, халкъым, меннге?

Келлик кюнде тыйыншлы орнум табылыр.

Сыйлы халкъым, мен ёлгенде болма мыдах,
Энтда бир джаш кетеди деб джокълукъгъа.
Ийнанама, мен билеме, барды Аллах,
Шайыр джаным чыгъарыкъды джарыкъгъа.

Менделеевни чалдышында элементлеча, эртде-кеч болса да, хар фахму тыйыншлы орнун табмай къаллыкъ тюлдю. Фахмуларын бюгюн дуня малгъа ауушдургъанлагъа орун табылмазгъа да болур. Биреуню арбасына миниб, аны джырлагъандан эсе, кесинги джырынгы джырай, джаяу баргъан иги тюлмюдю? Тюзюн айтсакъ, керти поэт къачан да джаяуду. Арба джолну бармайды – тикни ёрге, энчи джол сала, атлайды ол. Джалан башды, джалан аякъды кеси да. Джер Кёкге, Кёк да джерге аны джалан джаныны ичи бла ётедиле.

Танг алада Алам джарыкъ
Киреди да тёппеден,
Кюн батханда Ингир болуб –
Алай чыгъад кёзледен.

Ингирликде Къара кече
Киреди да кёзлеге,
Эртденликде кириб кетед
Табанымдан тюз джерге.

Сейирмеми – Шыйыхлыкъдан
Джукъ бармыды кёлюмде?
Шайырмамы – джашау джарыкъ
Келе туруб ёлюмден?

Ата джуртуна намазлыкъгъача киреди поэт. Ана тилинде айтылгъан къанатлы сёзю аны ёрге тартыб барады. Тёнгеги джети къат джерни, джюреги джети къат кёкню сезгенлей джашайды шайыр.

Ташайды аргъы джаннга,
Кетди Ай кёзден.
Булгъанды къара къаннга
Бютеу кёрюннген.

Алай а, ма чынг башда,
Тёрюнде Кёкню,
Ачылса булут ара,
Кёреме Кёзню.

Ол КЁЗНЮ кёрюр ючюн, фахмуну да ЁЗДЕН кёзю, САПАР кёзю болургъа керекди. Ёзге, аллай керамат – окъуучулада, джазыучулада да бек аз адамгъа бериледи. Бизни поэзияда аллай насыб берилген адам – ЁЗДЕНланы САПАРды.

Лайпанланы Билал,
Къарачай-Черкес республиканы Халкъ Поэти,
Къарачай-Черкес кърал университетни сыйлы доктору,
Миллетлеарасы Тюрк Академияны сыйлы академиги.

Сапар ЁЗДЕН

ЭС

НАЗМУЛА КИТАБЫ

Москва
НОВЫЙ КЛЮЧ
2012

УДК 821
ББК 84.2
Е 42

Автор предисловия и редактор книги
Билал Лайпанов

Сапар Ёзден
Е 42 ЭС (Память). Джангы Джёгетейден эски Джетегейлиге дери (От Новой Джегуты до старой Большой Медведицы). Назмула китабы. — М.: «Новый ключ», 2012. — 512 с., илл.

ISBN 978-5-7082-0347-2

В книгу известного карачаевского писателя, Народного поэта КЧР, Сапара Узденова вошли стихотворения, написанные им в разные годы.

Отличительные черты его произведений — философская глубина, тонкий лиризм, мелодичность и яркая образность.

На фронтисписе:

Буджайгы юйчюкде, узун кышхы кечеледе, кеси джангыз,
гитараны ойната, джазыб башлагъанды Сапар джырларын.

Мында туугъандыла «Джанкъозла», «Алгыш» джырла...

На форзацах:

Эки тенг, эки поэт, эки бард. Сапар Ёзден бла Игорь Крестьянинов.
Студент джылла. Сапар Ёзден бла Мурадин Ёлмез.

На шмуцах — автографы и рисунок автора.

ISBN 978-5-7082-0347-2

© Узденов С.М., 2012

*Ҷиҗабни атам биа амама
атайма*

КЪАРА ТАНЫГЪАН ХАЛКЪГЪА АКЪ СЁЗНЮ КЁРЮНЮОУЮ

(Ал сёзню орнуна)

ЁЗДЕН ДЖЫРЧЫ САПАР

Поэзияда джангы сёз айтыр ючюн фахму да, эркишилик да, билим да, усталыкъ да керекдиле. Аладан да алгъа — Халкъгъа, Джуртха чексиз суюмеклик болургъа керекди. Барысы да джукъгъа тийишмей къаллыкъдыла, поэт Хакъгъа къуллукъ этмей эсе. Хакъны магъанасы уа кенгди, теренди, мийикди, кёб къатлыды. Тюзлюкге, Эркинликге, Игиликге, Кертиликге, Ёзденликге, Аллахны бир атына да — Хакъ дейдиле. Боллукъмуду Сапар Хакъгъа къуллукъ этеди дерге? Боллукъду. Хакъгъа къуллукъ этгенлени уа джоллары бир заманда да тынч болмагъанды. Къалгъан джерледе, халкълада къалай бола келген эсе да, бизни аз санлы халкъыбызда алай болмазгъа керек эди — бир-бирибизни ёрге тартыб, алгъа барыб турургъа керек эдик. Керек эдик, алай а...

Сапарны Къарачайда билмеген болмаз эди — аны джырлары джаш тёлнюю ауузунда эдиле. Радио бла берилиучю совет джырладан башха джукъ эшитилмей тургъанлай, къар тюбюнден джанкъоз чыкыгъанча, Сапарны ауазы чыгъады. Биринчи бард бизни халкъыбызда — Сапарды. Къалгъанла андан сора чыгъа келгендиле. Джюрек сезимлени джыр сёзлеге Сапарча буралгъан бюгюн да джокъду.

Сабий джюрекли Сапар , закийлигин таныта, джазады:

*Джуртдан кете башласанг да, адамны
Джурт сюерге юрет деб, юретдинг;*

*Джылай турсанг да, адамны
Кюльорге юрет деб, юретдинг;
Джыггыла барсанг да, адамны
Тургъузургъа юрет деб, юретдинг;
Къабыр къаза турсанг да, адамны
Юй тюб къазаргъа юрет деб, юретдинг;
Ёлюб башласанг да, адамны
Джашаргъа юрет деб юретдинг.
Сау бол, Ата джуртум!!!*

Сау бол, Сапар! Къуллукъ ючюн, дуня мал ючюн къул болганла сени ёзден поэзиянгы къайдан ангыласынла?

Сени поэзиянг Есенинни, Рубцовну назмуларындан кем тюлдю. Къарачай халкъ, къарачай тил сау болган къадарда, назмуларынг айтылганлай, джырларынг джырланганлай турлукъдула.

* * *

*Хауадан сёзле алыб,
Элеб джанымда,
Алагъа макъам салыб,
Этеме джырла.*

*Кзууана, бирде джылай,
Баралла джылла.
Къаламым къаггыт тырнай,
Джазама джырла.*

*Бюсюреу керекмиди,
Керекмиди харс –
Джерден эсе, Кёк иги,
Берсин хакъ Аллах.*

Лайпанланы Билал

* * *

*Сыйлы халкъым, мен ёлгенде болма мыдах,
Сен ашыкъма джатдырыгъа къабыргъа.
Къарачайны бек сюйгенден алма гюнах,
Излейди деб, ёлген Джырчы бир багъа.*

*Айтыр сёзюм бек тюрлюдю, сен тынгыла,
Джашаугъача, мен айтайым акъырын.
Не кюнде да къор болайым мен джанынга,
Къабырда да ой сен болгъун джарыгъым.*

*Салыб бошаб сууукъ санны сал агъачха,
Бошай туруб къартбет молла окъууун,
Меннге кибик, айтсын сёзюн гитарагъа,
Хар къылгъа да энчи сура буюрсун.*

*Алты къылы басхыч болур алты кёкге,
Джетинчиге ийман кючюм чыгъарыр.
Андан ары, не керекди, халкъым, меннге?
Аллах айтса, гитара да табылыр.*

*Сыйлы халкъым, мен ёлгенде болма мыдах,
Энтда бир джаш кетеди деб джокълукъгъа.
Ийнанаме, мен билеме, барды Аллах,
Алгъан джанын Ол быргъамаз уругъа.*

Бу дараджада джазылгъан минг чапракъ. Джёгетейледен Дже-тегейлеге дери созулгъан поэзия. Окъуйма Ёзденланы Сапарны къол джазмасын — анда аллай бир къайгъы, аллай бир джарсыу — ол джюкню кёлтюрю ючюн, керти да бек уллу Поэт болургъа керекди. Бардыла тёппе тюклеринги ёрге тургъузтхан тизгинле, джанынга рахатлыкъ берген тизгинле да бардыла. Джангыз, къуу

сёзле, бош тизгинле джокьдула. Къайсы назмусунда да усталыкъны мухуру барды. Бизни адабиятта быллай онглу шайыр болгъанын бютеумаданият къууанчыбызча белгилерге керек эдик эр-тде огъуна, алай а...

Керти ёзден джазычу Хакъгъа къуллукъ этмей мадар джокьду: алайсыз, аны сёзю ёзден сёз боллукъ тюлдю, ол да къул адабиятчы болуб къаллыкьды. Халкъ джырчыла — Татаркъанны, Хасауканы, Къанаматны, Гапалауну, Айджаякъны, Акътамакъны, Минги Тауну джазгъанла — Хакъ джырчыла, Хакъ назмучула болгъандыла. Совет власт къулланы власты эди, ёзден руху болгъанланы барын кесини джаууна санай эди. Хакъгъа тюл, совет властха, коммунист партиягъа къуллукъ этерге керек эдиле бары. Не къыйын заманда да ёзден бетлерин, ёзден рухларын сакълай келгенле болгъандыла халкъда. Къул адабиятны кёзюуюнде да, ёзденликге, ёзден Сёзге тюз тургъан, Хакъгъа кертилей къалгъан джазычула болгъандыла. Хакъ джазычула, Хакъ поэтле дейме мен алагъа. Аладан бир къауумун тизерге излейме: Дудаланы Махмуд, Боташланы Хамид, Биджиланы Асхат, Семенланы Джырчы Сымайыл, Лайпанланы Сейит, Батчаланы Мусса, Байрамукъланы Нина, Къагъыйланы Назифа, Орусбийланы Фатима..., Ёзденланы Сапар. Ол нохтала болгъан джерге дагъыда талай адамны къошаргъа боллукъ болур, бусагъатда уа башха киши эсиме келмейди.

Махтау сизге, къул адабиятны кёзюуюнде да ёзден сёз айталгъан, Хакъгъа къуллукъ этген къаламчыла!

Алай а, сёз Сапарны юсюнден бара шойду. Бу тизгинлени мен Сапарны назмуларын окъугъандан сора джазгъанма:

*Къанатлы джанладыла Поэтле,
Ушай-ушамай эселе да малаикге,
Къуллукъ этедиле джангыз Хакъгъа,
Алай бла джарайдыла адамгъа, халкъгъа.*

Лайпанланы Билал

*Эки джюрекли адамладыла поэтле.
Джерден эсе джууукъдула Кёкге.
Кераматча берилгенди алагъа фахму.
Аны ючюн ушайды аятха назму.*

Ишек джокъду, керти поэтле эки джюрекли адамладыла. Бир джюректери Кёк бла, экинчи джюректери да джер бла — бу дуня бла — байламлыды аланы. Болгъанны, боллукъну да тюз адамладан эсе эки къатха бегирек сезедиле ала. Поэтлеге берилген фахму да, шыйыхлагъа берилген кераматчады. Аллах кераматны-фахмуну поэтге «Мен берген затланы сакъларгъа джарат, хайырландыр» деб бергенди. Аллах берген аламатла уа кёбдюле — адамдан, джашаудан, дуниядан башлаб, диннге, тилге, джуртха дери. Алай а, поэт сёз бла байламлы болгъаны себебли, аны биринчи борчу — ана тилин ёлюмден къутхарыуду, аны сакълауду, айнытыуду. Аллахха ассы бармасын сёзюбюз, ёзге, суратлау халда айтсакъ, адамны Поэт этген сёзюдю, сёзню да Шийир этген поэтди. Ана тили ючюн, ёлюм къоркъуу болса да, Поэт бир элини артха турлукъ тюлдю. Акъ сёз да алай къутхарады поэтни къара кюнюнде, къыйын кюнюнде. Назмусуз — поэт джокъду, поэтсиз — назму джокъду. Алай байланыбдыла бир-бирине ала. Бютеу дуня къара кёрюнюб, бир кишиден болушлукъ болмай, адамладан да кёлю чыкъгъан заманда, мёлеклеча, акъ къанатлы назму тизгинле келедиле поэтни джангызлыкъдан, кёлсюзлюкден да айыра, къутхара. Кёлю къууаннган кёзюуде да, эм алгъа джетедиле ышарыб назму тизгинле. Къууанчда, бушууда да поэтни эм керти, эм деменгили джууугъу — Акъ сёзю.

Ана тилни акъ чакъгъаныды, акъ сёзюдю, баш къусханыды назму. Ол сейирликни болдургъан а — Поэтди.

*Ташайды аргъы джаннга,
Кетди Ай кёзден.*

*Булгъанды къара къаннга
Бютеу кёрюннген.*

*Алай а, ма чынг башда,
Тёрюнде Кёкню,
Ачылса булут ара,
Кёреме Кёзню.*

Сапарны 30 джылны узагына халкъындан джашырыб тургъан булутла чачылырла да, миллетибизге аны мийик поэзиясы кёрюнюр деб, умут этеме. Алай а, мадар этмесек, Аллах къадар этерми? Мен кюрешмесем, сен кюрешмесенг, ол кюрешмесе, Назим Хикмет айтханлай, «ким чачар къарангыны?». Алай болса да, ийнанама: Халкъыбызгъа Биджиланы Асхат къайытханча, Дудаланы Махмуд къайытханча, Семенланы Джырчы Сымайыл къайытханча, Халкъыбыз кеси сюргюнден Джуртуна къайытханча, Сапар да бизге къайытырыкъды — бютеу дуня, Алам сыйыннган, джумдурукъ тенгли адам джюрегини бурхулугъундан, уллулугъундан, джангызлыгындан, сагъышындан, къайгысындан, къууанчындан, бушууундан да толу хапар айтырыкъды. Мийикликни, Тюзлюкню суйген Къарачай халкъгъа — къара таныгъан Къара халкъгъа — гитарасы бла иманы чыгъаргъан Кёкледен Сапарны Акъ сёзю, Ёзден сёзю энерикди да, ёз джуртунда, ёз халкъында ёмюрлюкге къаллыкъды. Инша Аллах.

Сёзюмю аягында, 20 джылны мындан алгъа, Совет къралда белгили назмучу Лев Ошанин Сапарны юсюнден не айтханын, ол кеси джазгъан орус тилде келтирирге излейме: «Сафар Узденов — второй карачаевец в моём семинаре. И их обоих роднит преувеличенная болезненная напряжённая любовь к своей малой родине. И это понятно, учитывая прошлое, когда народ был лишён своей земли, и вынужден был скитаться вдали от родных гор и ущелий. Это наложило печать на творческую работу Узденова, придав ей некую горькую тональность. Он пишет:

Лайпанланы Билал

«Я уехал бы из Карачая, если бы не познал вкуса родной воды». Он чуток к прошлому. «Я слушал старца, и на сердце моем молодом от слов его оставались синяки».

Сафар Узденов – песенник. Как многие современные барды, он сам пишет музыку на свои стихи, и сам исполняет их под гитару. Он пользуется неизменным успехом у своих земляков. А недавно провёл целую серию концертов в Кабардино-Балкарии, и залы были полны – ведь карачаевский язык близок к балкарскому. А Балкария и Карачай – это те же кавказские горы, это просто разные склоны Эльбруса. Знаменитый Домбай и Приэльбрусье – как они близки и похожи! А Сафар, прежде всего кавказец, и когда он говорит: «Рассвет прижался щекой к горам», – этот рассвет виден с разных сторон Эльбруса.

Поэзия Сафара Узденова беспокойна, напряжена. «Я бреду среди мысли моей»; «Жизнь моя непохожа на жизнь души моей», – говорит автор. Высоко оценивая поэзию Узденова, я все же хотел бы отметить то, о чём уже упоминалось, некоторую её избыточную горечь, так сказать, нагнетание горечи. Хотелось бы верить, что в своей дальнейшей работе Сафар найдёт и более светлые тона в творчестве. «Вот и бабушку, похитив, унесла луна», – сетует он. Но жизнь продолжается, и в этой жизни прочно стоит на ногах поэт-горец Сафар Узденов».

ЛАЙПАНЛАНЫ Билал,

*Къарачай-Черкес республиканы Халкъ Поэти,
Къарачай-Черкес кърал университетни сыйлы доктору,
Миллетлеарасы Тюрк Академияны сыйлы академиги.*

ДЖАШИЛ ЧАПРАКЪЛА

Джешимлы баскан кюнне шубан
Кюн болду чыккан экинчи туура
Узолму ашван кибик Кучуран,
Башлагдым амак кюнню буура.

Узолму ашван кибик Кучуран,
Акь болду неге да ервышым.
Аллах банды не заб го шикан.
Мибикте талисдыгь джашимлым.

Аллах банды не заб го шикан.
Шик мейди не кез не джашан суфун
Неб джашан джашан сен Шахриком,
Сен дарго, вурогго джашан суфун.

Шахриком

1

Сюелеме танг тюбде,
Башында тауну.
Мийикде – Тейри тюзде –
Излейме сауну.

Джулдузну ма джаш-джашы
Кёреди учуб.
Алай а, дуня башы
Турады уюб.

Эниш джаны кяб-кяра,
Кёрюнмейди тюб –
Болса да, ой танг ала –
Барады кёбюб.

Сау, шау да эслемейме,
Сакъласам да кёб.
Алай а, билдим дейме,
Тангда неди Кёк.

Сюелеме танг тюбде,
Турама кесим.
Эсим а – Тейри тюзде,
Джолдады эсим.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

2

Джазыуум – джаман айгыр,
Узатды туякъ.

Кишим джокъ хапар айтыр,
Къарачай – узакъ.

Малкъар да кеси башлы,
Керекмеми мен:
Эталмад жарыкъ къашлы,
Атды кёлюнден.

Кимгеди бу кёб джырым,
Алай эсе чот.
Чауулду джырчы ызым,
Эки джаны от.

Алай а, джырчыма да,
Джан тюлдю харам.
Алгынча, кюмюш къылда
Согъама макъам.

Сюеме учсуз Кёкню,
Сюеме Джерни.
Махтайма таулу сёзню,
Къудретин эсни.

3

Хар джыр да адамчады,
Болады эски.
Тебресе аджал джары,
Тюрленед бети.

Адам да ма джырчады,
Кёзюугеди ол.
Башхады ахыр халы,
Белгисизди джол.

Джыр ие табамыды,
Кетсе кетиуден.
Адам джыр джазамыды,
Къалыб кёл джерден.

Анда иш къалай болад,
Тюзю – джокъ хапар.
Сизге да аны сорад,
Къартайыб Сапар.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

4

Кёреме – Ай джарыйды мийикде, Кёкде.
Эштеме – сызгырады джел да чегетде.
Ёхтем таула тёзелле бу ачы джелге,
Алача мен да тёземе джаш суймекликге.

Билеме, сен джукълайса, кёресе тюшле,
Менича къарамайса джулдузлу Кёкге.
Тюшонгде да саласа, билеме, джастыкъ,
Суймекликден алырча экибиз тансыкъ.

Эртденликде тёгесе юсюме чачны,
Къучакълайса мени бла сейирлик тангны.
Тюнюнге уа къоймайса джууукъ къатынга,
Тиерге да къоймайса зыбыр чачынга.

Кёреме – Ай джарыйды мийикде, Кёкде.
Эштеме – сызгырады джел да чегетде.
Сагъышымда уа къара чач кесине тартад,
Анга башха тийсе уа, менме ахырат.

5

Ай мыдахды, тюлдю ол джарыкъ,
Ташайыбды бюгюн кюреннге.
Ой, алай а, тюлме мен джазыкъ —
Джазгы джыр къайнайды джюрекде.

Ай мыдахды, тюлдю ол джарыкъ,
Джудузну да азы учханы.
Мен, алай а, тюлме къайгылы,
Саума мен, кёреме дуняны.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

6

Мен бу джерде кёб тёкдюм
Саггыш эм кюлкую.
Ай мында бир кёб кёрдюм,
Тюнюн хар тюшню.

Мен ач болдум кёб кере,
Тоюм да кёрдюм.
Кёзюуде, кече келе,
Кёкге да ётдюм.

Чаггыр да иги ичдим,
Намаз да кылдым.
Ой джыр сёз да кёб тиздим,
Болуб бир салкын.

Джашайма бу тау тарда,
Тюрлюдю кюнюм:
Саггышымча, энтда да,
Тёгюлед кюлкую.

7

Бу джыр хазнам не болур,
Ташайсам джерден.
Джакълыкъ эте, ким къорур
Шайтандан-джинден.

Кюрешдим халал джашаб,
Джаза оюмну.
Джарлыгъа алгъыш джасаб,
Излей тоюмну.

Кюрешдим халал джашаб,
Сыйлаб ийманны.
Бетсизге, Кюнлей къайнаб,
Хыртдалай ханны.

Кёзюуде кемсиз джана,
Бирде бир сабыр,
Оюла джюрек джара,
Къурадым минг джыр.

Бу джыр хазнам не берир,
Манга не Халкъгъа?
Ёлюмню заман кенги
Сынатыр артда!

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

8

Ким чачсын мени сагышымы,
Къатымда мыдахды бир адам.
Атымы айтыб а ахсынса,
Джыламукъ агъады мыйымдан.

Ким чачсын мени сагышымы,
Бу адам менден кетеди —
Чыммакъ акъ, сыйлы насыбымы
Къап-къара къара боран элтеди.

Ким чачсын мени сагышымы,
Джазыугъа бойсунмайды джюрек.
Ким чачсын мени сагышымы,
Кёк да тюлдю манга бюгюн кёк.

Ким чачсын мени сагышымы,
Джазыудан болурму шапагъат?
Юзгеннге мени къанатымы,
Чыкъмасын ёмрюнде къанат.

9

Башымы джыргъа уруб,
Мен эс да тешдим.
Ёмюрге ёрге учуб,
Сёзюн да эштдим.

Дагъыда неле эштдим,
Неле кёрдюм мен.
Кёблени мен бош кечдим,
Джауну этдим тенг.

Бу бары да бош затла,
Тюз этсенг оюм.
Алдагъы – Ёлюм джолда...
Андады оюн.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

10

Ташайды аргы джаннга,
Кетди Ай кёзден.
Булганды къара къаннга
Бютеу кёрюннген.

Алай а, ма чынг башда,
Тёрюнде Кёкню,
Ачылса булут ара
Кёреме Кёзню.

11

Негеди эм къайрыды,
Хар не да джолда.
Тынчлыкъ джокъ гыйы бузда,
Тынчлыкъ джокъ отда.

Тынчлыкъ джокъ хауа тилде,
Ма джер да алай.
Хахайды къабыр ичде,
Тышда да хахай.

12

Терезеси Кёкге ачыкь
Мен кёрмейме юй.
Къара джер эсни алыб,
Джюрекде да – кюу.

Къайда да рысхы джутлукь,
Тырнакълау джерни.
Алайды адам улу,
Билген бер-берни.

Къайсы да ачха къулда,
Билгени – тоноу.
Тёллюбюз шайтан сууда,
Къартыбыз да – оу.

Ой, берлагъы-арлагъы –
Хар къалайы – кир.
Хар элде ибилис джанлы
Этеди зикир.

Миллет энди къайрыды,
Тутармы башын?
Халкъым дерим къалмады,
Джардады халкъым.

13

Хауаны сабыр-сабыр
Джууады жангур.
Тамчыла сабыр-сабыр
Этелле даур.

Чапракыгъа сабыр-сабыр
Агыады джаун.
Ол да ма сабыр-сабыр
Тегеди суун.

Джашаугъа сабыр-сабыр
Агъалла жанла.
Агъылгъан, жансыз тамчы –
Шаулалла ала.

Джашаугъа сабыр-сабыр
Агъалла жанла.
Болгъанла къабыл-къабыл,
Саулалла ала.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

14

Бу он бармакъ сау эсе,
Эй, сау эсе эс,
Джашайма махтау эте,
Атласам да терс.

Адам эсим сау эсе,
Ол, бу да толур.
Тюше да исси терге,
Солуу да болур.

Шукур дейме энтда да,
Джукъ тюлдю сансыз.
Джылагъан — ана къолда,
Ёлген да — къымсыз.

15

Джолдады кызыл Кюн да,
Джолдача Алам.
Джолдады адам тюн да,
Джолдача адам.

Джолдады ачы сарын,
Джолдады ма харс.
Джолдады ахыр ахынг,
Джолдады Аллах.

Киши кёрмейд къарамымы,
Киши билмейд сагъышымы,
Джангыз юйде кесим джангыз джатама.
Тансыкъ болгъандан джериме,
Бир затла сора кесиме,
Акъ къайында къуу бутакъгъа къарайма.

Шууулдайдыла бутакъла,
Къарла бюрке узакъгъа —
Хар биринде бирер тюрлю бир макъам.
Кимим айтсын кёзюмден,
Былай тюрлю некме мен?
Табылырмы джууаб берлик бир адам.

Барадыла учуб джылла,
Тюб-тюз тюзле эм къынгырла —
Аладан да табалмайма мен джууаб.
Киши кёрмейд къарамымы,
Киши билмейд сагъышымы,
Биллик джан а — Къарачайым узакъдад.

17

Бырнак тюлме бу джерде —
Басхан да джуртум.
Тюлме мен ахрат чекде,
Этерча кьюугьун.

Былайда уллу бабам
Салгъан эсе кьош,
Сора мен — эркин адам —
Келмегенме бош.

Тебретсин бабам кибик,
Туудугьун балам.
Джауу кьой, сокьур чибин
Болсун кенг андан.

Тюлме мен ахрат чекде
Этерча кьюугьун.
Бырнак тюлме бу джерде,
Басхан да — джуртум.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

18

Басханда кялын кярда,
Сюелиб кяя ташда
Туугъанча болгъанма да джангы,
Сагъышда макъам согъа,
Джуртума кърман бола,
Тау кярлай, кирсизди ма ангы.

Сапар ЁЗДЕН

19

Заманны эки этген, билгенди эте.
Бириси жарыкъ себген,
Олбири – кече.

Заманны эки этген, билгенди тюзюн.
Бириси Джашау эсе,
Башхасы – Ёлюм.

Бери болмай джокъ бири, арасы Джашау.
Несиди аман джери,
Джууукъду сау-шау.

20

Кюндюзле кетелле,
Кечеле келелле,
Кече да кетеди танг белги берсе.
Мен а, не кеталмай,
Не мында туралмай,
Ашырыб барама заманны терсге.

Джашауум джарыкъды,
Хар нем да ашхыды.
Алай а узакъды менден биреулен.
Кюндюз да, кече да
Мен ачыкъ тилейме:
Аллах, сен айырма ол кызны менден.

Таулада, ма бюгюн,
Кюн ариу болурму?
Таулада, ма бюгюн, ол болур эсен.
Мен а Шималдама,
Тубаннга къарайма –
Негерим да джокъду, кесим блама мен.

Тансыкъдан ёлеме,
Джыр анга шагъатды,
Кесекден барлыкъма мен сени таба.
Башхагъа алданма,
Бетинги сен сатма,
Бедишлик, билесе, джюрекге – къама.

21

Джыр манга къонакъ бола тургъанлай,
Сен озгъаненг туура къатымда.
Сен кетсенг да къолунгу булгъамай,
Атынг айтылгъанед джырымда.

Нек къарайенг алай тюрлю меннге,
Мен ушамайемми кесиме.
Огъесе, чабыб джетиб мен сеннге
Айтыргъа керекмем – «сюеме».

Сен ташайдынг, джелча, кѣб мычымай,
Мен а къалдым тургъан джеримде.
Бек суйгеним, айтчы, сен, джашырмай,
Бир кесек тургъанмем эсингде?

Тѣгерек джандетча тамашады.
Мен аны билсем да бек ачыкъ,
Сагъышым акъ тюлдю, ма къарады –
Кесимден этеди къачарыкъ.

Тѣгерек джазгъыды – къууанчлыды.
Къайт да бери, кюннге бир къара.
Ол сенден, менден да акъыллыды,
Менича ол – «кел» – дейди санга.

Чакъырсам да сени,
Излесем да сени,
Бек узакъды, узакъ, бизни арабыз.
Алай а мен джерге,
Башымдагъы кёкге,
Этеме, уялмай, сени ючюн алгъыш.

Былыргъы илешлик,
Ол кючлю суймеклик,
Кесекге эди ол — билмейек биз а аны.
Джанкъозла чакъсала,
Къуу болуб акъсала,
Арта кёрлюгек кертисин биз джазны.

Джанкъозла чакъдыла.
Къуу болуб акъдыла,
Джашил джаз да келди таулагъа, элиме.
Джай кетиб, къач келди.
Къыш джерге къар себди.
Сен да бир уллу сый бердинг кесинге.

Быйылча, бир джылда,
Джауумлу бир къышда,
Насыблы болалмай къыйналсанг кесинге,
Суйгенингден къалсанг,
Мыдахлыкъ сынасанг,
Сен мени тюшюрлюксе, билеме, эсинге.

23

Сен ёхтемсе, билеме мен аны.
Тенг этмейсе джукъну кесинге.
Саугъагъа суймеклик берген джазны
Къысмайса менича бетинге.

Джашыраса, билеме, хо, алайды.
Менден сора да бард сени биринг.
Сенсиз насыб а меннге Къарачайды,
Алдаса джюрекни джюрегинг.

Билмейсе, былай бла кёб бармам,
Таргына, уяла, аллынга.
Орамда къуру сени бла мен къалсам,
Сормай тиерикме чачынга.

Джазгъы чачынгы джазгъы джылыуу
Тюбер мени бла талай джыллагъа.
Дуниямы сенсиз сейир джазыуу
Джукъ фахму къоярмы джырларгъа.

Эштемисе, башха элге кетсенг да,
Джашау кеси тюбешдирир бизни.
Аллыма амма болуб келсенг да,
Къучакъларыкъма чачынгы сени.

Къарт атамы атасыны
Белляуун эшитирге Хурзукга
Мен келгенме, ма къарайма
Сейирсиниб сейир джуртуна.

Тауланы башлары,
Хурзукну къартлары
Бир кёб затны салалла эсге.
Сылайма бетими,
Къысама кесими
Къарт атамы ёсдюрген джерге.

Мийик кёкге тиреу болуб
Агъаралла къыблада таула.
Къобан суу да келед кём-кёк,
Хыралдаб, баргъан кибик джаугъа.

Кетгенле заманла.
Ёлгенле адамла.
Биягъынлай а турад Хурзук.
Кюнню джарыгъы да,
Айны джарыгъы да
Этмейди бу нарт джуртха джутлукъ.

Тау ёзенде, бек мийикде,
Орналыбды аккамы эли.
Аман кюнле узакъдалла,
Кёрюнмейди насыбны чеги.

Халкъымы джазыуу,
Аккамы белляуу –
Бары да тууралла джюрекге.
Къууанчлы болсам да,
Бетими джабсам да,
Джыламукъ келеди кёзлеге.

25

Тюнюмде мен кышда,
Саггышда уа — джазда:
Кёзлерими кьаты кысыб, кымсызма.
Бир шошд төгерек,
Ма алайды джюрек —
Мени излеген, бир тёз кесек, кычырма.

Ма тюшгенд эсима
Джашил джаз бла бирге
Алгынлада манга сыйлы бир Адам.
Ма келеди чабыб,
Мёлеклей ышарыб,
Ариулугьу ариу болгьан тангладан.

Ма джетди кьатыма,
Кысылды кьойнума,
Кзучакълайды, мен джарлы, кымсызма.
Бир шошд төгерек,
Ма алайды джюрек —
Мени излеген, бир тёз кесек, кычырма.

Тюнюмде мен кышда,
Саггышда уа — джазда:
Кёзлерими кьаты кысыб кымсызма.
Бир шошд төгерек,
Ма алайды джюрек —
Мени излеген, бир кесек тёз, кычырма.

26

Джылаб туугъан джылаб ёледи,
 Ышарыб туугъан да — джырлай.
 Бюгюн сауса, тамбла төшекдесе —
 Джашауда болуучанды былай.

Анам, анам, сеннге тансыкъ болгъанма,
 Ауазынга тансыкъ болгъанма,
 Сорурум да келеди бир зат:
 Мен джылабмы туугъанма,
 Огъесе, ышарыбмы туугъанма —
 Алайын сен тюзюн бир айт.

Сабийлик къайтмаздан узакъдады,
 Джашлыкъны да ийдим тюзледе.
 Къартлыкъда да, къайдам, не болур,
 Джеталырмамы мен къатынга.

Анам, анам, сеннге тансыкъ болгъанма,
 Арбазынга тансыкъ болгъанма,
 Ашарым да келед гырджынынгдан.
 Арабыз былай бек нек узакъды,
 Болгъан насыбдан а не барды,
 Таша эсенг сен къарамымдан.

Билеме, къыйналыб айтаса,
 «Тюздеди, джангызд»,— деб, балам.
 Тансыкъдан джюрегинг джыласа,
 Тилейсе тынчлыкъ Аллахдан.

Анам, анам, сеннге тансыкъ болгъанма,
 Атама да тансыкъ болгъанма,

ДЖАШИЛ ЧАПРАКЪЛА

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Белляуунг да турады эсимде.
Тансыкъ ауруу кыйын аурууду,
Ол джанынга темир джангурду —
Сынайма аны мен кесимде.

Тохта, барлыкъма бир кесекден,
Ачылыр заманда ораза.
Орайда да чыгъар юйюнгден,
Анала ючюн ичсем мен боза.

Анам, анам, сеннге тансыкъ болгъанма,
Къарачайгъа тансыкъ болгъанма,
Кесинг да билесе сен аны.
Таулу эртде былай айтханды,
«Тёзген төш ашайды» —
Сора, алайд — барлыкъма мен ары.

27

- Кече узуну джанад чыракъ, нек джатмайса?
Кеч тураса, кюн башладан джылтырай.
Кыйынлыгынг – ол не затды, нек айтмайса?
– Джукъум кёбдю, ёлюб кетсем, Къарачай.
- Къар тюбюнде сен, сын болуб, нек тураса,
Тели джашча, кеси аллынга шыбырдай?
Къучагынгы акъгъан къаргъа нек бураса?
– Къарны кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.
- Таула таба хар кюн сайын нек бараса?
Хар къайда да бирча эсе Кюн бла Ай,
Азаулагъа алай къараб не табаса?
– Таула кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.
- Тюрлю зат бла макъам айтыб не этесе,
Безгеклича, санларынг да джызылдай.
Ай джарыкъдан не аласа, не бересе?
– Джыр эталмам, ёлюб кетсем, Къарачай.
- Тёзюм табмай, къолларынгы нек ууаса,
Терге тюшюб, бир бош джерде мангылай.
Къарт адам бла ушакъ этиб нек тураса?
– Къартла кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.
- Ёлмез Кюннге алай джити нек къарайса?
Айыб болур, къарамачы сен алай.
Джерни юсюн сен, джел болуб, нек тарайса?
– Джашау кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

- Тобукъланыб ташлы джерни нек сылайса,
Тура эсе, ол бирчалай, алайлай?
Манга къараб, джыламукъ бла нек джырлайса?
- Сени кёрмем, ёлюб кетсем, Къарачай.

28

Эшикде боранлайды боран,
Тёзалмазча сууукьду эшик.
Отоуда уа уллуду байрам,
Кьонакьдача, мында Сюймеклик.

Байрамны иеси экеулен,
Бири мен, ол бири уа — чибин.
Тынгылау узакьдады менден —
Сынджырдан ычхыннганды тилим.

Джаратханды чибин да джырны,
Хаада ол тепсейди тири.
Сууугьун унутханды кьышны,
Боранда аны джокьду иши.

Ой гитарам, сен сокьчу дженгил,
Чыртда кьоркьма, бошла джюгенни.
Кьутургьанды менде да ма тил,
Кьабырдан тургьузур ёлгенни.

Эшикде боранлайды боран,
Бузлатырча да сууукьду эшик.
Отоуда уа барады байрам,
Кьонакьдача, мында Сюймеклик.

Къыш келди, улуйду джел, джауады къар,
Тюп-тюз болгъанды кюртден толуб арыкъ.
Ёзенибиз кёрюнсе да бир да бир тар,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Тюненеги Ай, тас болгъанды, джокъду,
Аджашхан болур бу боранда джазыкъ.
Ай кёрюнмесе да, джюрек а токъду:
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Къайын чегет да илинмейди кёзге,
Къоркъама, бузлаб къалыр да деб, наныкъ.
Этсин къыш оноун джерге бла кёкге,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Бусакъ бутакъла тёзалмайдыла джелге,
Чыкъырдайдыла, эшитеме мен ачыкъ.
Насыблыма бюгюн да, къар келсе да белге, —
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

Булгъаныбды хауа — къатышды тёгерек.
Шошма, бир къыз да этгенди мени артыкъ.
Минг ёлсюн джюрегим къыздан ёнгелеб,
Анам, терезенгден урады джарыкъ.

30

Мен билеме, чакъгъандыла алай анда
Терегими бутакълары къурмачлай.
Сюелеме мен а мында, шимал къарда,
Сагъышыма къонакъ болуб Къарачай.

Анам, меннге, айыб этме, сансызса деб,
Унутдунг деб, терегинги ёсюмюн.
Бек кыйналма, «кеме тюлсе, къайыкъса» деб,
Чыкъмадынг деб, макъа кёлден ёмюрюнг.

Узакъдыла, белляу кибик, макъа кёлле,
Къобанла да кългъандыла артымда.
Бусагъатда мен барама бир тенгизде —
Джашау дейле, ол тенгизни атына.

Азмы чагъар энтда менсиз алма терек,
Азмы тегер, мени сакълай, чапрагъын.
Болгъанлыкъгъа муратымдан мен гитчерек,
Кёрмей къоймам ол тенгизни аягъын.

Мен билеме, сакълайдыла зугул тангла,
Ингирле да боллукъдула кысыккъёз.
Быргъарыкыла ары-бери тер толкъунла,
Кёзюуледе тюрлю болур меннге кёк.

Сен кыйналма, учсузду деб, Джашау тенгиз,
Сагъышланы чакъыр кесек, себеблеб.
Андан эсе джелпегиме джел тиле да,
Ол чакъгъанны джашымса деб, эркелет.

31

Сюеледи джангы сын таш тар джатмада,
Себелете саггышланы ёзеннге.
Келгенликге ол аталыб къарт атама,
Джетерикди не аммагъа, не меннге.

Эшик кебге тиреу этиб мен сол къолну,
Кюн жарыкъ да кёлеккеми тюшюрюб,
Къабырлагъа бу арбаздан къысха джолну
Мен излейме, къарыуумдан тюнгюлюб.

Кёлеккемде арсар башым турад тийиб
Сыйдам ташны тюз къатына, тюбюне.
Туугъан болсам, ёлмезликден кёлек кийиб,
Кийдирирем мен амманы юсюне.

Бу сын ташны тую кетиб, этсем ууакъ,
Огъай, ол да къыйнарыкъды амманы.
Болгъанлыкъгъа бу ишим бла джашлыкъ чууакъ,
Хорлармамы ёлюм джолун заманны?

Салынады онг къолумда ауур салта,
Аталмайма, керек тюлдю деб джерге.
Нарт адамча, джарыкъ кюннге алгъыш айта,
Амманы да кёргюземе мен кёзге.

Ауур салта кеси аллына тюшед джерге,
Сылайдыла сын ташны да къолларым.
Мен джылайма, къарт атам да тюшюб эсге,
Ётюрюкдю мен ёлюмню онгларым.

Сюеледи джангы сын таш тар джатмада,
Себелете саггышланы ёзеннге.
Келгенликге ол аталыб къарт атама,
Джетерикди не аммагъа, не меннге.

32

Мен да эшитдим хар ким киби́к шош белляуну,
Хар ким киби́к джылар ючюн кьалмадым.
Эслегенде Кьой Джолну – Кёк белбауну,
Аны кьоюб мен беши́кге чабмадым.

Аякыларым тарта элле таугъа, ташха,
Кёзлерим а мийик кёкню ичине.
Тюшген киби́к арбазымда мен аза́бха,
Узакъ джолла излей эдим кесиме.

Арбаз меннге бек тар эди, ингир киби́к,
Бек тар эди, ёлген джаннга кьабырча.
Орам джол а учсуз эди, кече киби́к,
Учсуз эди, мийик кёкню башы́ча.

Сора, джетди, кетер заман тюзле таба,
Кюч да тиймей, учуб кетдим орнумдан.
Сабий ангы кюнден-кюннге чагъа-чагъа,
Тутдум кенгде джашлыгъымы кьолундан.

Джюрегими кёб ачытдым табсыз атлаб,
Не тюрлю да бир кёб болду кьонагъым.
Энди бюгюн, эрикгенме алам аулаб,
Арбаз ичге бир бек келед кьонарым.

Арбазыма джетерме деб ёлюр кюннге,
Осият да мен кьурайма ичимден.
Мен айтырма, этсенгед деб, атам, меннге,
Бир сал агъач бешигими кесинден.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Атамача, мен айтырма анама да,
Къучакълачы, джаным саулай ма келдим.
Аначыгъым, Аллах ючюн джылама да,
Согъа кирчи белляуладан сен кебин.

Алагъача, мен айтырма халкъыма да,
Ой Къарачай, сеннге тенгиш джокъду джер.
Джашагъаннга, джукълана да, къабына да,
Къабыр ашха, сын ташлыкъгъа бир таш бер.

33

Мен джангызма ма энтда, кёресе халны сен, Джангы Джыл,
Сюйгеним, тенглерим а тепсей болурла, бурула.
Кечеге, кесиме да, турама айта, мен эски джыр,
Джюрегим а урады, кьоркьарча, бир бек кьуджурла.

Кечени шошлугъу джаныма бир тынчлыкъ юлюш этмейд,
Узакъда, сюйгеним а, болур дауурда тынчлыкълы.
Тенгледен да салам бере, бюгюн бири да бир келмед,
Кёл кьалса да кесек, болсунлачы ала насыблы.

Сокъ гитарам мени, зынгырдат джанымы, кечени да.
Мен билеме аны, сен атмазса кьауумча, былай.
Чыгъайыкъ биз тангнга, алгъышлай халкьымы, элими да,
Эшитир да Аллах, ол бизни чырт кьоймаз сансызлай.

Тенглерим, сюйгеним, хар бири узакъда болсала да,
Къатымдады джырым, «Алгъышым» бек кескин джырланад.
Джашла, кьызла джырчыны унутуб кьойсала да,
Ол ёлмез алай бош, тюзлюкню мёлеги къатындад.

О Джангы джыл, сау кел, бери кир, керексиз Сен уялма,
Бир кьара халыма, джырыма да иги тынгыла.
Кьауумлача, мени сансыз этме, кёлню да булгъама,
Алгъышла анамлай, Сен кьошулчу мени джырыма.

Кечеге, кесиме да турама айта мен эски джыр,
Джюрегим а урады, кьоркьарча, бир бек кьуджурла.
Мен джангызма ма энтда, кёресе чотну сен, Джангы Джыл,
Сюйгеним, тенглерим а тепсей болурла, бурула.

Этеме сагыш болумумча,
Керекди, керек кетерге.
Джазыу деген тюлдю окьурча,
Мени да анга сен терге.

Мен тюзме деб айтмайма чырт да,
Терсме деб айтмайма мен.
Элтген а бизни тюз, кьынгыр да,
Джорукьду, ийнан, кёкледен.

Джанны атасы учсузлукьду,
Аны анасы – ёмюрлюк.
Алай эсе, хаман турлукьду
Менде ма санга суймеклик.

Ма бюгюн кете эсем айтмай,
Чырт сормай, кьайтырма айдан.
Умут, сагышым да таркьаймай,
Джырларма санга жангыдан.

Мени начасха сен тергеме,
Кетгенсе деб, этме кьуугьун.
Кете башлаб, не кьойдунг деме,
Кьойганма джанны умутун.

35

Тиширыугъа мен къарасам
Тюшлерими башындан,
Къыш сууукъгъа ташаяма,
Тартыб бир зат джанымдан.

Олсагъатдан бир ёлген къыз
Ауаз болуб джетеди,
Къабырындан къара кёзлю
Мылы салам береди.

Къалтырайма кёлтюралмай,
Учсузлугъун бушууну,
Ынгычхайма кёлтюралмай,
Ауурлугъун джазыуну.

Тиширыугъа мен къарасам
Тюнлерими башындан,
Джай джылыугъа ташаяма,
Тартыб бир зат джанымдан.

Олсагъатдан кёккёз анам
Ауаз болуб джетеди,
Ата джуртдан ачы къызыл
Исси салам береди.

Мен джырлайма, кёлтюралмай
Учсузлугъун насыбны.
Алгъышлайма кьолум тутхан,
Кёзюм кёрген хар затны.

Джалан джан излейди ышыкъ,
Сууукъду джашау бир кемсиз.
Джылыугъа табалмай ызчыкъ,
Турама – мыдах, нёгерсиз.

Турама мыдах, нёгерсиз,
Ёлюм да кериди менден.
Джерде мен болубма джерсиз,
Безгенчама энди джерден.

Безгенчама энди джерден,
Кынгырды кёкню сыфаты.
Акъгъан зат андан, теренден,
Нюр тюлдю, тиеди къаты.

Нюр тюлдю, тиеди къаты:
Ачыйма, тийгенча туякъ.
Мийик Кёкню бармыд джаны?
Джокъ эсе, некди чууакъ?

Ой джокъ эсе, некди чууакъ?
Къарайма да, не да – эсен.
Тюшген къар да бюгюн бир акъ,
О некме мыдах къуру мен?!

О некме мыдах къуру мен,
Мыдахды кюзлей, къарамым.
Хар зат да болгъан кюн эсен,
Къоланды мени къадарым.

37

Кечеден сыйлыды деб, кюндюз,
Сюесе, сен хаман, айтыргъа.
Джашасанг кесек заман кюнсюз,
Айтыуунг боллукъ эди къысха.

Кечени сен билмейсе джугъун,
Кюндюзлей сыйлыды хар неси.
Келмейди ма ол барда джукъунг,
Джюрекни ма олду иеси.

Керексиз махтамайым аны,
Сынасанг иги эди кесинг.
Хар нени да бар эсе джаны,
Махтауну тутсакъ эди эбин.

Буугъан кюн джашау джашлыкъны,
Джуртумду къуру да джагъым.
Хорлайды да ол тарлыкъны,
Къызады эсим эм джаным.

Буугъан кюн джашау къартлыкъны,
Барды анга да джагъым.
Айтырма да мен Алхамны,
Къаргъамай келир аджалым.

39

Айтады джангы джыр боран,
Мыдахды аны макъамы.
Келсе эди бюгюн къолдан,
Айтыр эдим мен да джырны.

Айтыр эдим мен да джырны,
Булгъай башымы акъырын.
Сюеме деб мен бир къызны,
Андад деб къуру акъылым.

Андад да бютеу акъылым,
Айырмайма от бла бузну.
Бир чалды мени сагъышым,
Алгъанды да ол онгуму.

Алгъанды да ол онгуму,
Алгъанды джанны тынчлыгъын.
Кёралмайма мен джолуму,
Болубма мен сын ташча, сын.

Болубма мен сын ташча, сын,
Туады сагъыш сагъышдан.
Боран а, айтады джырын,
Къозгъай болгъанны джангыдан.

Узалмайма мен узакъгъа,
Боллукъду былай да турсам.
Эс бирди акъгъа, къарагъа.
Ачымайма, тенгим, Къуран.

Тюшле ётдюле къаралай,
Бояй тюнлени акълыгъын.
Учдум къарада чаналай,
Кете кёзюуде акъылым.

Болушмай тийре не хоншу,
Джатханма отну ичинде.
Эй, мен а, тутаем окъну,
Учса аланы бирине.

Джашау деген тюлдю бала,
Бишибди кесича эси.
Сала эсе бир кюн къала,
Башха кюн ояды кеси.

Мени да атханды кёкге,
Артда уа, ол тутмай кьойду.
Ма энди тюшюбме джерге,
Болду учханым, о болду.

Излемей кьойдум учууну,
Узалмайма мен узакъгъа.
Ёлдю эсими сайлауу,
Эс бирди акъгъа, къарагъа.

41

Салыб бауурну батмакыга,
Джатады биреу эсириб.
Къалады кълюм джашаугъа,
Этгенди муну ол хариб.

Къандан да болады ырхы,
Шагъатма ма бу затха мен.
Озгъанча юсю бла джылкыы,
Туугъанчады бу ёлюкден.

Къаты бла озалла къартла,
Джашла да озалла кенгтин.
Джууукъду мынга бир къаргъа,
Сеземе аны мен эсин.

Кёрсе да муну сау дуня,
Джокъду мынга башхасы.
Сен, Насыб, бир джазчы дууа,
Онгсунчу муну дуниясы.

Кюч таб да, бир турчу бери,
Болады, о тенгим былай.
Тюзде мен къоймазма сени,
Къоймазма, ийнан, джангызлай.

Сан юсю, бары батмакыды,
Тур, джибигинчи джюрек.
Джаз къуругъанды, къачхыды,
Этиб къоярыкъды тёшек.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Бир кѣб кере мен да, сенлей,
Аугъанма къаргъа, батмакъгъа.
Мени да озгъалла теблей,
Ма саума, шукур Аллахха.

От къошма джанны отуна,
Къошма сен кюу кюююме.
Узат къолунгу къолума,
Элте кетейим юйюнге.

42

Ёлюм айтхан хар бир алгыш — ёлюмлюдю,
Тубанны да хар алгышы — тубанлы.
Была айтхан, барысы да, ётюрюкдю,
Ант эт десенг, мен алайым Къуранны.

Джашауну да алгышына бек ийнанма,
Кёзюуледе ол да этед хыйлалыкъ.
О, аны да, бир талайны мен сынайма,
Ёзденликча, толуд анда къызгъанчлыкъ.

Айтханла уа, алгышланы кертилерин,
Тилегенле джюрек ичден кече-кюн,
Ичлеринде ма аланы бири кесинг,
Бирлери уа, ананг къатыш юйюрюнг.

Эгечлериме Акълима бла Алимагъа

Аякъларым теблейдиле чапракъланы,
Имбашларым къарайдыла ёргеден.
Имбашларым сюемилле аякъланы?
Сагъышлыма, ма бу затха, эртдеден.

Аякъларым джюрююдюле джер юсюнде,
Имбашла уа, барадыла хауада.
Бири барса, ийнар айта, акъ юсюнде,
Ол бири уа баргъанчады къарада.

Эки къауум сюемилле бир-бирлерин,
Ма бу соруу эрдеденди акъылда.
Ой, алай а, мен билеме сюерлерин,
Шох болурла, бир кесекден къабырда.

44

Арыгъанма къайгъыны чайнай,
Беригиз ашаргъа къууанчны.
Хар кюнюм барлыкъ эсе былай,
Татыуу къуруиду хауаны.

Арыгъанма сагъышны чайнай,
Беригиз ашаргъа алгъышны.
Тюрлюден тюрлюдю Къарачай,
Къарамын сюялмайма аны.

Арыгъанма бетсизлик чайнай,
Беригиз ашаргъа намысны.
Тёзюм джокъду турургъа былай,
Эс менде тюрлюдю асыры.

Арыгъанма кукалыкъ чайнай,
Беригиз ашаргъа кертилик.
Турсагъыз сиз хаман къызгъанчлай,
Ёлюрге табарма джигитлик.

Мен танышма хауа бла да, тютюн бла да,
Сейирсинме, сени бла да танышма.
Эй, танышма саякъ бла да, тюрлю бла да,
Джомакъла да айтышханма мен кыыш бла.

Танышымды джастыгъы да джыламукъну,
Къуш джастыкъдан ол бир кесек сууукъду.
Кюндюз бла да сынагъанма мен зауукъну,
Кечени да ахсыннганы джууукъду.

Джашауда уа бардыла затла башха,
Мен кёрмеген, не кёрмезлик ёмюрде.
Бу сагъышла тюйдюрмейле манга къашла,
Кёрюрюю мен да кёрдюм кёзюуде.

Кёрмезими мен къояма башхалагъа, —
Сынасынла, танысынла теркирек.
Эй, манга уа джетед заман ауушлагъа,
Ой, анда да, таныр затла, энтда, кёб.

46

Башларгъа айгъакълаб мёлекни
Азмыды, сора, чурум.
Замансыз ол алыб кёблени,
Этеди зыгъыр неда къум.

Башларгъа айгъакълаб Акъылны
Азмыды, сора, чурум.
Чыгъарды кюкюртню, чагъырны,
Азмыды, айтчы, къуугъун.

Башларгъа айгъакълаб Джашауну
Азмыды, сора, чурум.
Къозгъаб джеринден таулуну,
Сойдуму джуртун, умутун.

Башларгъа айгъакълаб хар нени
Азмыды, сора, чурум.
Аллы бла уят да эсни,
Андан башлансын оюмунг.

Бир бек шошду,
Чибинле да кетгендиле юйюмден.
Киши джожъду,
Ташадама джулдузладан, кёкледен.

Мыйыда уа
Гюрюлдейди джашлыгымы бораны.
Барды дау а,
Ийнанмагъан, кьонакъ бол да, сор аны.

Джашауну
Кёрюрге деб, чыкыгъан кюнде халкъымдан,
Къаргъауну
Тебретдиле бирер суубаш ызымдан.

Тохтамадым,
Мен айландым кёкде, джерде болуб ач.
Ууалмадым,
Сау кьалдыла, кьалмаз джерде, джюрек, баш.

Мийикледен
Мен юрендим сый берирге тюзлеге.
Мен джюрекден
Салам бердим тюше келе элlege.

Тюзледен да
Мен юрендим сый бериуню таулагъа.
Джюрекден да
Салам бердим, мен тюбесем алагъа.

Мен атланы
Махтамадым эшеклени къатында.
Махтаулары
Мен айтмадым ингиргиге чырт тангда.

Халкъ кюлгенде
Ауузума сала эдим мен къадау.
Халкъ юргенде
Табды дейем, бизни табхан бу джашау.

Айланч бла
Кишиге да, бир затха да бармадым.
Къууанч бла,
Бушуу бла да, эр-къатынча джатмадым.

Бушуу бла да,
Мен шохлукъну таулу кибик джюрютдюм,
Джарсыу бла да
Тюшледе да, тюнледе да джюрюдюм.

Арысам а,
Излей эдим мен джёнгерге арыгъан.
Ма анга да,
Айта эдим, хар затымы ачыкъдан.

Ол заманда
Джырлай эдим, джылау эте макъамым.
Акъ боранда
Келе эди ёмюрлюкге къалырым.

Ол джыллада
Тюшген элле хар болумсуз ызымдан.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Джол ызымда
Бир юй джогъед бугъунургъа къайгъыдан.

Ма, алай бла,
Мен ашырдым джашлыгъымы аулакъда.
Къарачай бла
Бир болургъа чырмау болуб къауумла.

Кими айтды
Сюймейсе деб, миллетинги, айранны.
Кими атды
Акъ джырыма къарасындан аркъанны.

Бирлери уа,
Джюрегиме мизли ташла къуйдула.
Бирлери да
Хар джырыма джити тилле сукъдула.

Мен а, саума,
Ай, не медет, къуанмайма саума.
Энтда, тамбла
Сакълайдыла чалдыу саллыкъ къауумла.

Бир бек шошду,
Чибинле да кетгендиле юйюмден,
Киши джокъду,
Ташадама джулдузладан, кёкледен.

Кёлюме уа
Къонакъдыла кёзлеринги къарамы.
Кёлюме да
Чакъыралла шам сагъышла аланы.

Арбазда уа
Къуяд булут аямайын тамчысын.
Арбазда уа
Сюелелле тау бусакъла болуб сын.

Ма, сангача,
Мен болубма алагъа да сагъышлы.
Алагъача,
Ма санга да, алгъышларым бир джылы.

Мени кибик,
Бёлемиди киши сизге джукъусун.
Салмай кирит,
Къонакълаймыд сагъышланы учсузун.

Ким биледи,
Азмыдыла, сагъыш этсенг, юлгюле,
Белгилиди,
Толудула, меничала, тюрлюле.

Бошайым,
Эрикдирдим, сени кибик, къагъытны.
Тохтайым,
Учу болмайд, айта барсанг, сагъышны.

Айтылгъанны,
Къалай сюйсенг, къайры сюйсенг, ары бур.
Джазылгъанны,
Не джюрекге, не да отха бугъундур.

Эркекле болгъандыла тиши,
Тишиле болгъандыла эркек.
Алай а, ингирди ингирги,
Кёкде да джулдуз сюрюу бир кёб.

Тишиле болгъандыла эркек,
Эркекле болгъандыла тиши.
Алай а, турады бирча Кёк,
Кюню да тиеди бек тири.

Эркекле болгъандыла тиши,
Тишиле болгъандыла эркек.
Булутну да бирчады иши,
Джауады, этдирмейин тилек.

Тишиле болгъандыла эркек,
Эркекле болгъандыла тиши.
Азыракъ болса да берекет,
Джашауну тохтамайды иши.

Терсди бир-бирде Заманны иши,
Алай а тюзелликди – джокъ ишек.
Тишиле боллукъдула тиши,
Эркекле боллукъдула эркек.

49

Сюзюлгенди джайгы чегет, таулу кыызча,
Излемейди Бештау джелни хынысын.
Кёзюуледе беред сезим, джангы джырча,
Кёзюуледе кюуча болад акъылынг.

Кёргенликге мен бир затны эки тюрлю,
Хайыр бармыд кёргенимден бусакъгъа?
Чакъгъанлагъа ол болгъанчад уллу кюлюкю,
Аны джаны кетгенди да узакъгъа.

Кетген джай а, сен сау эдинг, джарыкъ эдинг,
Джырлай эдинг, кертме къатыш сен джырла.
Ёлгенинге кыйналмады кертме тенгинг,
Бутакълары болубдула сынджырла.

Сен кыйналма, сансызды деб, чегет тийрем,
Эрши кёрме аны ючюн дунияны.
Эрий эсе, сагъыш басхан буз джюрегим,
Мен этерме терек тилде дууангы.

Халкъым ючюн, бек уллуду, атам, мурат.
Бюгюнюме сен къарама сагъышлы.
Бир узакъдан, келлик кюнден, бир джел урад.
Кеч болса да, сен боллукъса алгъышлы.

Сен айтаса, джашайла деб, юй-кюн болуб,
Сеничала, гитчеле да хар къайда.
Ма кёрюрге, мен тургъанлай иги солуб,
Себерикме керек болса, къар джайда.

Тау элледен толудула ариу къызла —
Ишни суйген, андан къачхан — талай минг.
Болгъанлыкъгъа барысы да кёк нызыла,
Бирисин да алалмайды джюрегим.

Ётгенликге сыйдам болуб энчи джашау,
Ол насыбдан къанмаз мени джюрегим.
Бек къыйналма, боллукъ тюлме чыртда мен шау,
Ма, сау эсе, Ата джуртум, сезимим.

Тюз айтаса, кетиб барад джашлыкъ заман,
Мен да тюзме, ол ётмейди бошуна.
Керек тюлдю, къайнамасын уллу къазан,
Мен кирмейин джырчылыкъны джолуна.

Халкъым ючюн, бек уллуду, атам, мурат.
Тенглеримден артхаракъма, сен бир кеч.
Насыб болур, келлик кюнден бир джел урад,
Бола берсин, джаза-джаза, джюрек берч.

51

Чакъмакъдыла,
Къуру джамау — булутланы юслери.
Алайдыла
Джырчыны да джашаууну тюнлери.

Табалмайма
Кёбден бери муратлагъа акъ джолла,
Баралмайма,
Насыб айтмайд — о,сау келгин, машалла!

Къартлыкъ бла
Тенгим кибик, тангнга дерид ушагъым.
Джашлыкъ бла,
Излесе да, мени келмейд джукъларым.

Киралмайма,
Алгындача, от ичлеге — кызыугъа,
Тёзалмайма,
Къара болсун, акъ да болсун, сууукъга.

Айталмайма,
Сезимлени, джауларыма, тенгиме.
Къачалмайма,
Джашаудан да, ёлюмден да кесиме.

Сагъышлыма,
Джетер тёлю джарлы мени къозурму?
Къайгъылыма,
Джашлыгъымы кырау ургъан болурму?

Отоумда кесим джангыз тютюн иче,
Кёз алалмай аллыбызда терекден,
Ауазланы бир-бирине тиге-тиге,
Чыгъарама мыдах макъам джюрекден.

Хар кимге да кючю джетген кючлю джазыу,
Бергенликге муратланы ёлчелеб,
Джокъду менде ол излеген аллай къарыу,
Муратларым кетгендиле ёпкелеб.

Акъ муратла, къарала да, бары бирге,
Сен джаша деб, джырла эте, джангызлай,
Эс бёлмелле не эсе да джырчы ишге,
Керек кюнде къойгъандыла сансызлай.

Сизсиз болуб, не этерме кесим джангыз?
Кетмегиз — деб, тилеб турдум сау кече.
Джырчы адам бола эсе, джаз да джазсыз,
Ёлюученди сагъышладан минг кере.

Мени къатыш джашар ючюн джаш муратла,
Сууукъ кюнде джылыу бериб джанымдан,
Джубанчха деб айта эдим нарт таурухла,
Алай болад насыб излей арысанг.

Сагъышларым бир кёб болуб, болуб чегет,
Онглу, онгсуз танылмайын ичинде,
Ол чегетде мен излейме уллу терек,
Къонармед деб бир муратым бирине.

Отоумда кесим джангыз тютюн иче,
Кёз алалмай аллыбызда терекден,
Ауазланы бир-бирине тиге-тиге,
Чыгъарама мыдах макъам джюрекден.

53

Кёл этесе, джазыу мени къабмаз ючюн,
Хар кимни да сынайды деб сенлей тик.
Сен билмейсе, джарымайды джанар кюнюм,
Ачыгъанды шам сезимим — суюмеклик.

Сагъыш тикле, азмы кёрдюм, къой, санама,
Кёл да этме, не тилеме кечмеклик.
Сен да бошса, мен сенден да арыгъанма.
Ачыгъанды шам сезимим — суюмеклик.

Айхай, къайда, ол халал тенг, тири джашлыкъ?
Ол саулукъда туз — шекеред, джел — джелчик.
Къол кёргенли бу аман тенг, къанау къартлыкъ,
Кёлтюрмейме, ачы болса суюмеклик.

Кёз къарамда бир бек толу сагъыш гоппан.
Керек тюлдю, мен кёзледен тегейим.
Игилик бла джанлайым да шайтан джолдан,
Таукел бола, башха татыу керейим.

Джырларымдан мен ишлейме энтда къала,
Кенг ёзенде бир къаяда, джангызлай.
Иги къызча, эринме да, сен бир къара,
Ёресине къала болду Къарачай.

Былай барсанг, биринде да джокъду орун.
Тюшонгде да кёргюзмезме къалала.
Кел да джылын, бошалгъынчы бу шат отум,
Кюлден сора джукъ кёрмезсе ой артда.

Сен болмайын кюндюз Кюн бла, кече Ай бла
Азмы этдим ушакъланы тюрлюсюн.
Джашасам да тенгиш этиб сени танг бла,
Тохтамайды аны ючюн кюлюрюнг.

Келиб къалсанг – насыблыма, джетди алгъыш.
Мыдахлыкъны атадыла бу кёзле.
Келмесенг да, къалалагъа этме сагъыш –
Бош къалмазла, азмыдыла ёксюзле.

55

Джюрегинги сангыраула кьулакълары,
Андан болур, эшиталмайса сен мени.
Талайланы танышдыла кьучакълары,
Кьучакълада сен ёсдюрдюнг кесинги.

Талайланы танышдыла кьучакълары,
Иги сёз бла айтылмайды сени атынг.
Сюймекликни сен ууатдынг бутакъларын,
Намысынгы хорлагъанды нафысынг.

Сюймекликни сен ууатдынг бутакъларын,
Ууаллыкъса, кёб турмайын, алай сен.
Тузланныкъла джыламукъдан джаякъларынг,
Эшитилир ахсыннганынг джер-джерден.

Тузланныкъла джыламукъдан джаякъларынг,
Алай эте кьаланныкъды джыл джылгъа.
Талайланы сен табмазса кьучакъларын,
Къыстар джашау, калкай этиб, кыйыргъа.

Къышны ёрге, кетиб бара, былай ары,
Кетиб бара, ёлгенледен, сауладан,
Мен эследим, джазгъа баргъан, джашил атны —
Юсюнде да, санга ушаш, бир адам.

Саламымы сен джаягъын сыламадың.
Кёралмадың кёзлерими ачлыгъын.
Алгъындача, мени кёрюб, кызармадың —
Джашил кюнде, джазда эди акъылың.

Джолоучуенг джылы джазгъа, мен а — къышха.
Мен джаяулай, ариу сен а — тулпарда.
Къыйналмадым сансызды деб ёхтем кызгъа —
Биле эдим, ким кюерин, ма, артда.

57

ОЙ, АНА ТИЛИМ,
Акъ кюндюзюм,
Акъ бешигим,
Акъ белляуум,
Акъ сабийлигим,
Акъ тюшюм,
Акъ юйюм.

ОЙ, АНА ТИЛИМ,
Акъ джашлыгъым,
Акъ суймеклигим,
Акъ джырым,
Акъ сагъышым,
Акъ къартлыгъым,
Акъ къабырым.

ОЙ, АНА ТИЛИМ,
АНА ТИЛИМ!

Мындан ары ким биледи кёк джазгъаны?
Къууанчны да, бушууну да сакълайма.
Бюгюнде уа, сиз джашагъан от джагъаны,
Сени ючюн алгъыш сёз бла акълайма.

Кёрюнмейме, мен ташама, джырчыма.
Ол тирича, салалмадым бир къала.
Тюзлюк ючюн, хар къайда да джалчыма,
Эслемейле ма бу затны шашханла.

Сёзюм джокъду, излемейсе аллай джашны,
Тауларым деб, о халкъым деб къыйналгъан.
Тенг этмеген акъ айраннга башха ашны,
Хурджунлудан тели къартны сайлагъан.

Берч болгъанла джаш бармакъла къара иште,
Учлары да баса-баса къылладан.
Минги тауда сен кёрюрсе акъ тюшле,
Мен саллыкъма мермер къала джырладан.

Кюеулюкча, саллыкъ тюлме кёб терезе,
Джетерикди бир эки да Сапаргъа.
Мен джырларма хар кюн сайын кёл кенгдире
Эгизлеге – Къарачайгъа, Малкъаргъа.

59

Джокъду джерде, сен кюлгенча, алай кюлген.
 Башхаладан башхад сени тылпыуунг.
 Къыйын кече, эй ол болса ачы юрген,
 «Мона Лизам» – ма бу сёздю къылпыуум.

Бедишмиди, тюзюн айтхан, сени суюген,
 Сен да мени джашаууму бир къарма.
 Джашырмайма, болур мени талай чюйрем,
 Алай, ёзге, игиме да сен къара.

Тюрлюмеми? Хар кимчама, джокъду хатам,
 Тыйыншлы зат ма ол сёзге – джюрекди.
 Болганлыккъга рысхы деген меннге харам,
 Джулдуз джарыкъ – суюмеклик а – керекди.

Сен келгенсе къара къатыш акъ бояу бла,
 Акъ – насыбым, къара зат а – ёлююм.
 Арыганма къара джолда мен джаяу бла,
 Акъ джолну да, бир бек келед кёрююм.

Къара бояу аслам эсе, ёлюм къолду,
 Къайт да кетчи, келгенингча сен таукел.
 Акъ бояуунг аслам эсе, джарыкъ джолду.
 Къууанчлыма, Мона Лизам, хей, сау кел!

Сен да тасса, кьар да тасды, джокьду джел да.
Тереземден кесим джангыз кьарайма.
Джашау бармыд, сизсиз болуб, ма бу Джерде?
Ючюгюз да унутхансыз, джылайма.

Ёлмез Джазым, сен кьайдаса, бери бир кьайт,
Кьалмагьанды сени сакьлай чырт тёзюм.
Мен – кьатынгда, сен да меннге бир зат бир айт,
Андан сора келе берсин минг ёлюм.

Мени суйген, мен бек суйген, таза Кьарым,
Менлей киби бек тансыкьды бу джерим.
Табмаса да таулу кьыздан насыб джаным,
Бери бир джау, бир агьарсын джюрегим.

Фахмуну да кьол аязгьа меннге берген,
Сен да джокьса, сыйлы Джелим, унутдунг.
Акь джулдуздан акь сагьышла сейир себген,
Джокьлугьунг бла фахмусузлукь тутдурдунг.

Отоу сууукь, эшик сууукь, Кюн да узакь.
Кюн болса да, сизни киби джылытмаз.
Узакь джерде сиз кьууанчлы – кёзле чууакь,
Сиз джокьлукьча, джаханим да джылатмаз.

Сен да тасса, кьар да тасды, джокьду джел да,
Тереземден кесим джангыз кьарайма.
Джашау бармыд, сизсиз болуб, ма бу Джерде?
Ючюгюз да, унутхансыз, джылайма.

61

Кёб турмайын сен келликсе Джангы джыл бла,
Къара чачда акъ къарчыкъла джылтырай.
Ызынгдан да, ол сен салгъан джангы ыз бла,
Келлик болур «Алгъыш» джырым, зынгырдай.

Ай, ма сора, сеннге тюбеп мен ышарсам,
Мыдахлыгъын джюрек кенгнге ашырыр.
Къучакъламай, адам бард деб, сен уялсанг,
Насыб джауум къалын джаууб, джашырыр.

Джаякъларынг джаякълагъа туура болуб,
Солуунг да, солуу болуб джаныма,
Къычырыма къарлы кёкге къолла созуб,
Тюбедим деб, о акъ къарым, антыма.

Мен акъ къардан бешик этиб тобукълансам,
Къыйналмазса, къалабыз деб бедишге.
Мен айтырма, белляу айт деб, эски джарам,
Салама деб джангы джырни бешикге.

Сёзюм джокъду, ким болса да, кёрген болса,
Джазыкъла деб, башын силке, ышарыр.
Гитче джырчыкъ уллу болуб, бир деу болса,
Къар бешигин кёргенме деб махтаныр.

Джангы джылгъа тюбеп къалсам кесим джангыз,
Сенсизликден кёрюнсе да къыш къара,
Ийнанама, боллукъ тюлдю джашау дамсыз,
Къар бешикле саллыкъдыла башхала.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Кёб турмайын, сен келликсе, Джангы джыл бла,
Къара чачда акъ къарчыкъла джылтырай.

Ызынгдан да, ол сен салгъан джангы ыз бла,
Келлик болур «Алгъыш» джырым, зынгырдай.

62

Сен да, энди, башха болдунг, сен кетесе.
Айырылыу дертлик беред джайгыгыга.
Кёл этсем да, «Талай джылдан ой келесе» –
Батханд джюрек богъурдакъдан къайгыгыга.

Ма бюгюнлю мен сорама таймай былай:
«О къайдаса, къайдаса деб сен, насыб?!»
Джыр джырласам, насыб бере, кюнюм джылай,
Нек кетеди джууаб насыб, аджашыб?

Аякъ басхан боллукъ болур кир, биямукъ,
Ким сакъласын джашлыгымы чырмаудан?
Къалмагъанды джыларгъа да джыламукъ,
Бар эсе да, эрикгенме джылаудан.

Хапарсызса, къал да кет деб, мен тилейме,
Къалтырайды мыдах джаным керексиз.
Къумлу тюзде, суусаб болуб, суу кюсейме,
Табханчама суулу уру, челексиз.

Мен джукълайым-джукъламайым – тангым атар,
Насыб болса, тюшде бир зат кыйнамаз.
Насыб болса, услу джаным къанат къагъар,
Санга бара, кёк джашнагъан абчытмаз.

Ол тилинги меннге тийген уулу огъу
Айыргъанды джюрегими ангымдан.
Кёзлериме джууукъ кел да, сен бир окъу,
Джарыкъ болуб джукъ къалмагъанд алгъындан.

Окъуй кетсенг, сен билирсе керти затны,
Биз узакъбыз, джокъду анга бир амал.
Сюймеклигим энтда сеннге ачы акъды,
Акълыгъындан сокъур кёз да, ой къамар.

Сюймеклигим акъ болса да, мен – къарама,
Муратла да бири – къара, бири – акъ.
Алай ёзге, ёлгеннге да сен санама,
Ойнаучанма къууанч бла да бугъунчакъ.

Фахму деген, ол болса да энди кенгде,
Тюшлени уа кёрюучюмча кёреме.
Биягъындай, тохтайма да барыб сенде,
Джанкъозланы мен башынгдан тегеме.

Не этейим, джокъду менде алгъын къарыу,
Арыгъанма, болуб къалдым джелимсиз.
Керек тюлдю къабырлагъа чабыб барыу,
Бюгюнлюк да, керек тюлдю ма сенсиз.

Джер юсюнде сен барса деб, бек къууансам,
Къышхы джюрек джайгъы кюннге тюшеди.
Барайым деб, сени таба мен къуралсам,
Табмазлыгъым джюрек къылны юзеди.

Мени кёбдю кетген кюннге бюгюн дауум...
Болуучуек Ай джарыкъда биз бирге.
Бирге болуб, джууду бизни сууукъ джауум,
Джылыуунгу унамадым билирге.

Бир кере уа сен бергененг айран суусаб,
Меннге къарай, сен да ичдинг бир кесек.
Нек къарайенг алай джити, джожьду джууаб,
Билир эдим, биз джангыдан тюбешсек.

Халкъ айтыу бла насыблыма джандетлича,
Айтадыла болгъанса деб бек уллу.
Ма сеннге уа мен айтайым кертисича,
Сен кетгенли, мыдахлыкъны мен — къулу.

Эй, алай а, мен билеме, заман озса,
Туудукъ болгъан басса сени къатынгы,
Джырдан туугъан боламыд деб, бири сорса,
Сен айтырса, ауур солуб, атымы.

Сабыр-сабыр себед къарын сууукъ кышым:
Къара джерни боягъанды чыммакъ акъ.
Кетеди деб, башха джашха суйген кызым,
Чанчад сагъыш джюрегиме чыгъанакъ.

Сабыр-сабыр себед къарын сууукъ кышым:
Къаялагъа, сыртлыкълагъа, джарлагъа.
Бергенликге тѣзмез саугъа, суйген кызым,
Ант этеме, туберикме джазлагъа.

Сабыр-сабыр, себед къарын сууукъ кышым:
Илиндиред къарчыкъланы бетиме.
Агъарса да, дуня кибики, мени тышым,
Патчах болгъанд къара бушуу ичиме.

Сабыр-сабыр себед къарын сууукъ кышым:
Кючю кѣбдю, эте беред оноуун.
Болсун джолунг, бек джумушакъ, суйген кызым,
Худжу къалмаз, сени ючюн, отоум.

65

Узакъ Ай – джууукъда,
 Джууукъ сен – узакъда,
 Къачхы кече джалан сыртда барама.
 Эсиме келиб сен,
 Сагъышлы болуб мен,
 Биягъынлай джаным саулай джанама.

Къулакъла, дуппурла,
 Къаяла, чунгурла
 Къарайдыла джаннганыма шыкъыртсыз.
 Джулдузла кёкде,
 Табигъат джерде
 Биледиле къыйнагъанын мени къыз.

Къыйнасын джазыуум,
 Къурусун къарыуум,
 Джансын хаман, сени излей, джан былай.
 Джашасын къабыным!
 Джашасын къабырым!
 Турлукъ эсе, былай эсен, Къарачай.

Олтурама сан этмейин татлы джукъум,
Шыбырдайды къаламым къагъытымда.
Джюрегимде нек болгъанын ачы къуугъун,
Кюрешеме айтыргъа джазгъанымда.

Ма быйыл да барад кёкде турна тизгин,
Чапракъла да саргъалдыла терекде.
Табигъат да, джаны сау да, билед ишин,
Тюрленеди хар бир джазыу кёзюуде.

Меники уа тюрленмейди, хаман бирча,
Эрикгенме бирчалыкъдан, сен ийнан.
Кёрюннгенди кирсиз дуния меннге кирча,
Боз бетлиди хар сагъышым къыйырдан.

Сен джашайса хар неге да ёхтем къарай,
Джазыуунг да абынмайын бир джукъгъа.
Сезимлени, джырланы да бошха санай, —
Джылы сёзню тенгиш этиб сууукъгъа.

Тюнене да, биягъынлай, кетчи дединг.
Андан сора сагъынмадынг чырт бир зат.
Джюрегими къаты къысыб мен да кетдим,
Эте-эте, туугъаныма ирият.

Джууукъ мурат болду энди кёрюнмезча,
Джол ызын да къара боран тас этди.
Аманни да, игини да эскертмезча,
Сюймеклик да тюнлеримден чёмелди.

Кыйналгъаным бек уллуду — учсуз, чексиз,
Не этейим, джашау кеси тюзетсин.
Джашаялмай, мен сенсизча, сенда менсиз —
Аллай кюннге, ол сени да тюбетсин.

Мындан ары джалалмайма, джетмейд кючюм,
Сызны бармайд, кюл кялтыраб, кяламым.
Къартлыгъымда кёбдю айтыргъа джылы кююм.
Алмасанг да, узакъ болсун саламым.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа, кылай?
Кесимден да, джырладан да эрикдим.
Бош затха да, джырчы кёз бла, джити кырай,
Кыач ёсюмлей, сары болду эртденим.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа, кылай?
Джаны сау да, джансыз зат да тюрлюдю.
Заманымы бош ашырдым, сени ызлай.
Энди бюгюн хар атламым кюлкюдю.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа кылай?
Джазгъандан да, ой не хайыр, джокъ файда.
Эшитгенликге джырларымы талай бир джай,
Башха болду, айтхан сеннге орайда.

Не джазайым сени юсюнгден, не уа, кылай?
Тюнюм мени саггышлагъа батханды.
Учар кюнде джер джюзледе мен турналай,
Джашлыгъымы теке кыалкыу басханды.

68

Кюндюзле,
Салам бермей, къаш тую келселе,
Кечеле,
Кюндюзлеча, мыдахлыкъгъа кѣмселе,

Тюшлерим,
Болумума джауларымча кюлселе,
Тюнлерим,
Джокълугъунга кесим къатыш кюйселе,

Чѣгелеб,
Насыб джокъ деб, къачхы джерни тырнайма.
Ёнгелеб,
Мен кесими мийик кѣкге къыстайма.

Анда уа,
Джюрюй билмей, къанатлыча, учама.
Анда уа:
Кѣолларынгдан ѣмюрлюкге тутама.

Кюндюзле,
Саламлары исси болуб, келелле,
Кечеле,
Санларымы санларына кѣмелле!

69

Джанады,
Ай джарыкъдан аз-буз такъыл, чырагъым.
Ойнайды,
Мени къозуй, сагъышымда чырайынг.

Джуаады,
Тансыгъымы джыламугъу кечени,
Буаады,
Бу сен джокълукъ, джылан болуб, ма мени.

Къайдаса,
Бушуу джетмез табханмыса сен къала?
Къалайса?
Тереземден мени таба бир къара.

Джанады,
Ай джарыкъдан аз-буз такъыл, чырагъым.
Агъады,
Хауа къолгъа кёзлеримден чыдамым.

Чыдам а —
Сюймекликни тылпыууну ахыры.
Джылайма,
Нек унутду, насыб деген, ахырсы.

70

Дунияладан джукъ тилеген, ол мен болсам,
Тилер эдим, къуру сени кесиме.
Замансызлай, талау тийиб, дженгил онгсам,
Ёлмез эдим, бетинг тийсе бетиме.

Тиширыгуча, унамайса сен сезерге,
Келтиргенин бир кёб мурат илешлик.
Болмазлыкъгъа унамайма мен тёзерге,
Къысха айтсам, бир учсузду суймеклик.

Тюбеширге тыйгъыч болгъан ол бош затла,
Санайма да, боладыла кёбден кёб.
Болмай эсе, не этейик, аны джокъла,
Мыдахлыкъгъа, мен кетейим, джёбелеб.

Джашай бара, мен эшитирме хапарынгы,
Мен билеме, айтырыкъса кесинге:
«Аллах ючюн, ой ким табсын Сапарымы,
Ёлмез эдим, бети тийсе бетиме».

Не айтайым, джанны ачыб, энди сеннге?
Айтырларым чалбаш-чалбаш болгъанла.
Сени манга саугъа этген таза кёкге,
Энди бюгюн къар боранла къоннганла.

Алгъындача, кёгюм меннге кесин ачса,
Сюймеклик да, ачылырмы, ма алай?
Менден къачхан акъ муратым мени табса,
Арабызны ким айырыр, не, къалай.

Эртдерекеде, залим эдим, кёб эд кючюм,
Къобузсуз да джырлай эди бу джюрек.
Къутукъну да, мийикни да кёрюб кёбюм,
Тюрленнгенди джарлы, энди, бир кесек.

Къарайма да, сан дегенде джокъду хатам,
Кюрешеме джашайым деб табыракъ.
О, не келсин, башхаракъды энди къарам,
Болгъанчады эки джюзден къартыракъ.

Сеннге кибик, хар неге да кёбдю сагъыш,
Ёлген джыр да беред, ийнан, сагъышны.
Сейир затды джашлыкъ деген, болгъан къатыш,
Бирден кючлеб, къууанч, бушуу башынгы.

Къарайма да, не этсем да – бирди боллукъ,
Сюйсенг, чакъыр, сюйсенг къыста, уюбма.
Амандан да, игиден да берме къорлукъ,
Барындан да мен тёппеден тоюбма.

Мен суйгенча, ким суйгенди сени алай?
О не хайыр, кьайтармадынг борчунгу.
Кюлген кибик, субай бусакъ талгъа кьарай,
Кюлгенлик бла джукъландырдынг отуму.

Не айтайым, джанны ачыб, энди сеннге?
Кёб сёлешген не айтханын, билесе.
Ахыр сёзюм къуру буду энди сеннге,
Отузда да, сют ичерлей, сабийсе.

Тереземе кесин ургъан бу кышхы джел —
Ол болурму, джазгъаныма, джууабынг.
Керек тюлдю, сенсизлигим этди бечел,
Ма, кюеди, къол аязда, суратынг.

Суратынг бла кюед бирге уллу мурат,
Тауушу да кышхы джелден абадан.
Къайда энди, халкъым кёрлюк джырчы къууат?
Тау эдим да, гитче болдум забадан.

Кёзлерингден урад джарыкъ, аллай джарыкъ,
Мен бюгюнча, меннге ушаш, бир бозбет.
Джюрегими ол барады эки джарыб,
Кычырыгъын боран бла тенгиш эт.

Сабийликде быллай кюнню джашау ийсе,
Къутулурем ма ол кюнден мен къачыб.
Не да, быллай, къол аязда бир зат кюйсе,
Суу тамчыла излей эдим ашыгъыб.

Бюгюнде уа кюед къагъыт къол аязда,
Артха къалмай иссилиги кёмюрден.
От ичден да, сен айтаса, кюу ауазда,
«Тюл шойду да, сени джанынг, темирден».

73

Ол сен тургъан ол сахарда, ингир бола,
 Кюндюз бетли, джанадыла чыракъла.
 Тартсала да ол джарыкъгъа таныш джолла,
 Ол джашаудан, Аллах, мени сен сакъла.

Шахарда уа дуня – къыжгъыл, уллу орам,
 Толудула тюрлю-тюрлю тартыула.
 Таралсам да, сени кёрюрге, мыдах джарам,
 Бойсунама таулу элде джазыугъа.

Сынагъанма сахарланы мен да кескин,
 Чайыр ийис, Ай джарыкъ да бир тюрлю.
 Уллу джашау терс сёзюмю кеси кечсин,
 Тюлдю меннге сахар джашау чырт юлгю.

Къарангыды элде тургъан, эссизд дейле,
 Унутхандан эл табханын сахарны.
 Толудула, джандет ичлей, мелхум джерле,
 О не келсин, кертид сёзю макъаны.

Мен да алай, балсытама ма бу элни,
 Къарайма да, кёралмайма аманын.
 Джаламайма шекер гыртын башха джерни,
 Джөгетейни таба эсем табанын.

Сен а, хаман, тау кийикча, мийикледе.
Табалмайма, сеннге элтир мен бир зат.
Ма бююн да, сени ючюн, ингиргиде
Джазыуум бла мен этеме кьзауат.

Ол айтады, атланчы деб, сен аллынга,
Кьарачын деб, джашау ичге, туурадан.
Келсин ол кюн, душманыма, хар кьанлыма,
Эрикгенме таукелликден, «урадан».

Сенсиз болуб кёралмайды джазым джазны,
Муратларым батхандыла кьайгыгыга.
Аны ючюн, мен ийгенме, менде джанны,
Таб аны деб, сени таба, таулагьа.

Сагьыш этмей, о нек ийдим, джангыз джанны,
Кьушну джаны джансыз болгъан бир джерге?
Тюбермем деб, сени кьатыш, Джангы джылны,
Сыйлы сагьыш келген эди ма бу эсге.

Джарлы джаным сени табмай келсе элге,
Не этерме, кел айтайым, туурасын.
Джеталмайма ол мийикге, сен тюш меннге,
Мен этгинчи суймекликни дууасын.

75

Къозгъама мени джанымы,
Тийме, кесек джукъласын.
Сойгъанды джашау джарлыны,
Бузгъанды аны дуниясын.

Анга сен кёлтюрме ауаз,
Менден да безибди ма ол.
Билмейсе сен, бу кетген джаз
Менича болгъанды мухол.

Джарашмай иги не аман,
Чюйреди мени оноуум.
Этгенди нени да харам,
Тюрмеди анга отоуум.

Болурму эски джан джангы,
Джукълаб уянса кесекден.
Ма бу затха къорду ангы,
Тилек да ма ол кёкледен.

Сойгъанды джашау джарлыны,
Бузгъанды аны дуниясын.
Къозгъама мени джанымы,
Тийме, кесек джукъласын.

Джанымы басхан кюнде тубан,
Кюн болуб чыккыгъан эдинг туура.
Кьолума алгъан кибик Кьуран,
Башладым аман кюнню бууа.

Кьолума алгъан кибик Кьуран,
Акь болду неге да саггышым.
Аллахданды не зат да, ийнан,
Мийикге талпыбды джашлыгъым.

Аллахданды не зат да, ийнан.
Текмейди не кез, не джан сууун.
Кёб джаша, джаша сен Шахриком,
Сен барда, бир азды джарсыуум.

77

Урады аяз джелкемден,
Урады джангур башымдан.
Болубма тангдан мен кенгде,
Ингир ышарад аллымдан.

Ингир ышарад аллымдан,
Келгенча, алыб ма сени.
Сагъыш башланад джангыдан,
Къойса эди тынч ол мени.

Къойса эди тынч ол мени,
Арыбды мыйы сагъышдан.
Сагъыш, ой джыгъад кёблени,
Этеди, этед джанынгдан.

Этеди, этед джанынгдан,
Сен табмайса чыртда орун.
Безиб кечеден, джарыкъдан,
Асар зат излейди къолунг.

Асар зат излейди къолунг.
Алай а, тыяды бир зат.
Къабыр ичи тюлдю къошунг,
Хар не да анда джукъудад.

Хар не да анда джукъудад,
Сюзесе сен барын ачыкъ.
Алай бла, джангы кюч тууад,
Тебрейсе джашнаб сен азчыкъ.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Тебрейсе джашнаб сен азчыкъ,
Джангур тюб болады юйюнг.
Сыртдан да ура аязчыкъ,
Кетеди ма энтда кюнюнг.

78

Къарачы Кёкге, сен, ары,
Сейирди джашау мийикде.
Кёрюнмейди бир да къайгы,
Болса эди ол зат бизде.

Къарачы Кёкге, сен, ары,
Джашайды Джашау къууанча,
О, джокъду къара эм сары,
Тюшдеча, бир табды анда.

Къарачы Кёкге, сен, ары,
Сайлачы бизге бир джулдуз.
Джерни бездирди къысханы,
Шекер да болгъанчады туз.

Къарачы Кёкге, сен, ары,
Андады бизни юйюбюз.
Къууан да, ышартчы джанны,
Хар не да анда ёлюмсюз.

Ай да кёрюнмейди бюгюн,
Ма сен да, аныча, таша.
Бар эди ол да бирси кюн,
Нёгер эдинг сен да манга.

Энди, кёресе, сенсизме.
Турама сыртда мен кесим.
Айтама джаннга — «сен эрикме»,
Тёзсюн болумгъа джюрегинг.

Кече джашырыбды Айны,
Сени джашырыбды джазыу.
Сюялмайма бюгюн джайны,
Берген заты — кюу бла джарсыу.

Кёк да кёрюнмейди бюгюн,
Ма сен да ташаса манга.
Тасды туугъан кюн, ёлюр кюн,
О некди, хар неда таша.

80

Болалмайма мен кечиниб,
Узакъса мени тюнюмден.
Джашау а джашайд керилиб,
Хыйлады сёзю тюлкюден.

Безгенме аны сёзюнден,
Толтурмайды ол айтханын.
Турмаз эдим мен юйюмде,
Берсе кесекге къуанчын.

Тургъанча терек чапракъсыз,
Сенсиз джан турады джылай.
Ёлюр тюк чыкъса замансыз,
Баргъан да къыйынд джаяулай.

Джашау къызгъанады атын,
Болубду, къачлай, джылауукъ.
Былайла мени ишлерим,
Сынамайма бир да зауукъ.

Джашлыкъ джанымы къарнашыды,
Къыйнама былай сен аны.
Сенсиз да атлам акъырынды,
Бирде уа, артхад атламы.

Джашлыкъ джанымы къарнашыды,
Суутма, джылытма кемсиз.
Ма ол да Кёкню баласыды,
Бир сойма аны керексиз.

Джашлыкъ джанымы къарнашыды,
Излейди сени джёнгерге.
Саным да аны къаласыды,
Теджеме бизни Ёлюмге.

Джашлыкъ джанымы къарнашыды,
Толтурчу аны тилегин.
Эсим да эсен джашарыкъды,
Болсанг джуртума сен келин.

82

Тансыкъма санга мен къачхача,
Уллуду, ийнан, тансыкълыкъ.
Болгъанса манга шыбылача,
Ой мен а санга зыгъырчыкъ.

Болгъанса манга шыбылача,
Баралмайма чырт туурагъа.
Джанаса, джюрек кёз къамарча,
Уллуду ненге да багъа.

Джанаса, джюрек кёз къамарча,
Къамарча кюнню джарыгъы.
Тазаса, кёзбауса, сен къарча,
Шашарча этдинг джанымы.

Тазаса, кёзбауса, сен къарча,
Эсле, къулакъ ий заманнга.
Болсакъ экибиз джан бла къанча,
Айтырса, «сау бол» деб, манга.

Болсакъ экибиз джан бла къанча,
Къоркъма, аумаз чырт да кёк.
Ёмюр кюн озар нартладача,
Бошха джыламаз джанда кёз.

Мени танысанг игирек,
Этмезенг башха бла ушакъ.
Ненги да сюе эсем бек,
Ма сен да бир бол джумушакъ.

Эсинг а, игит да, андады.
Ой нексе манга сен сансыз.
Ичим алгындача тазады,
Санга уа сыйлы – къуру тыш.

Юркютме былай бошуна,
Эшитчи джанны сезимин.
Тартынма да къош джолунга,
Этме джерден сен тилким.

Къойчу, мындан бек арытма,
Унут да аны, кел бери.
Лейля Меджнуннуча, ачитма,
Иги къызса, джый эсинги.

84

Айтыр зат болса да бир кёб,
Къоркъуб, уялыб бир затдан,
Нени да, къартлай, ёлчелеб,
Къарайма санга джууукъдан.

Къарайма санга джууукъдан,
Алгъынчады хар сезимим.
Ёлесе, ийнан, чууакъдан,
Джарыкъды танглай, экиндинг.

Джарыкъды танглай экиндинг.
Манга да берсенг а джарыкъ.
Манга да келир эди тин,
Болуред джюрек кёк ачыкъ.

Болуред джюрек кёк ачыкъ,
Алай а керекмиди ол.
Кетерсе сен бир кюн къачыб,
Алай эсе, хайда, думп бол.

Алай эсе, хайда, думп бол,
Мени да джарсытма былай.
Кёресе, булгъайма мен къол,
Эсим да, джана, чыкъырдай.

Эсим да, джана, чыкъырдай,
Къарайма санга джууукъдан.
Мен энтда къалдым джангызлай,
Сени уа джолунг – мамукъдан.

Джырыма тынгылайды анам,
Мыдахды аны к̄арамы.
Джырымда айтылады адам,
Аны чарпыуу, чыдамы.

Джырыма тынгылайды анам,
Силкеди башын тохтаусуз.
Джырымда бериледи салам,
Ёлгеннге к̄умлада тауушсуз.

Джырыма тынгылайды анам,
Манга да к̄арай к̄айгылы.
Джырымда айтылады джарам,
Халк̄ыны да джолу, к̄адары.

Джырыма тынгылайды анам,
Сюртеди к̄езден джыламук̄.
Джырымда айтылады бир танг,
К̄ечген халк̄ сынамайд зауук̄.

Джырыма тынгылайды анам,
Джырым бошалад бусаг̄ат.
Бошалмасын, Аллах, анам,
Тилейме, «амин» деб, бир айт.

86

Ашыкъмайма тамблагъа мен,
Тамбламдан джокъду хайыр.
Кетеме узакъ элимден,
Аллах, къуанч бла айыр.

Поезд элтир къанганыча,
Силдей, бир ары, бир бери.
Боллукъма мыдах, къарангыча,
Джылаб да къоярма, Тейри.

Кёлюнг бла суйсенг джуртунгу,
Анга илешсенг бир кемсиз —
Кетиу къурутады къутну,
Сагъыш да, кёрмезча, чексиз.

Ашыкъмайма тамблагъа мен,
Тамбла — кетиудю — кетиу.
Тасды джылыу джюрекден,
Джанмайды, энди, ол дуу.

Джашау бла Ёлюм кърнашла,
Алалла тутхан Аламны.
Ма, Джер бла, ма, Кюнча, ала
Тенгилле джанны, санланы.

Джашау бла Ёлюм кърнашла,
Сюймейик биз айырыб.
Бирин биз кёрсек учхара,
Бири уа, этеди айыб.

Джашау бла Ёлюм кърнашла,
Джокъду джашау бир-бирсиз.
Джокъдан биз келиб дуниягъа,
Джокъгъабыз дагъыда ма биз.

88

Сыйлы кече джукъла рахат, сыйлы халкъым,
Арыгъанса, арыгъанса эртдеден.
О шам халкъым, кёб джарсыгъан тулпар атым,
Ашынг-суунг энтда тюлдю тёппеден.

Тамблангда да, ким биледи, не сакълайды,
Бири айтыр солудунг деб, бир бек кёб.
Бири айтыр «аман миллет Къарачайды,
Джашайд Кёк да ма бу халкъдан ёпкелеб».

Бурун сууну сюртелмеген бир муртатла,
Зарланнгандан чыдамынга, тёлюнге,
Тюнде-тюшде этедиле бир муратла,
Хазырдыла от салыргъа Кёгюнге.

О шам халкъым, кёб джарсыгъан тулпар атым,
Ашынг-суунг, энтда, тюлдю тёппеден.
Сыйлы кече джукъла рахат, сыйлы халкъым,
Мёлеклеринг бек сакъдыла ёргеде.

Къочхарланы Азагъа

Болмаз энди бюртюк тенгли бир бош джер да.
Къуру менме, алалмагъан юлюшню.
Дуния ичде, иелиди, шынкъарт, джел да,
Юлешгелле мийик тауну эм тюзню.

Кёкмю дейсе, энди, ол да, башсыз тюлдю
Къурагъалла, бирер ырджы, мёлекле.
Джер тюбде да, джер джетери ётюрюкдю,
Юлешгелле, къурт – къамжакъны, ёлгелле.

Сыйырдыла мен аллыкъны джутлу – джутлу.
Алай, ёзге, берди Аллах тёзмеклик.
Джашаумда меннге къалгъан буду къуру,
Фахму хакъдан, мен, этелмем ёзденлик.

19.04.05

90

Итим бла боран эришелле,
Улуйла бере кёзююню.
Бирде уа, шохлача, биргелле,
Айталла тенгден бир кююню.

Сюйгенме аны кесимича,
Танышчады ол эртдеден.
Чайкъайды джанны эмиликча,
Тууса да боран бла итден.

Бу кюу келтиргенди эсге,
Андан, узакъдан, бир къызны.
Ой, не этгин, айтмай итге,
Улу деб, къаты бу джырны.

Тохтамай, итим улусунчу,
Боран да, этсин этгенин.
Бу кюу арбаздан къуругъунчу,
Турсунчу эсде сюйгеним.

Муратлагъа умутладан мен аш сала,
Джаныма да мен аш сала джырладан —
Барадыла, кюле-сарнай, алгъа джылла,
Къарайма да, ташадама насыбдан.

Иги болур, ким биледи, Кюнню башы,
Былайы уа балсытмайды, тюз айтсам.
Татлы тюш да болуб къалад тюнде ачы,
Башхагъача кёрюнмейди Ай бла Танг.

Арбачыгъа баралмайма оноу сора,
Оноучудан табылмайды чырт оноу.
Джашау барад топаллана, чаба-джорга,
Ич джаны да, сыфатыча, туура оу.

Муратлагъа аш салгъандан бармыд хайыр,
Хайыр бармыд аш салгъандан мен Джаннга.
Ышанама, барды Тейри, бары къайтыр,
Кёргюзмезле тар къартлыкъны тар манга.

92

Джан кетди санны кьоюб,
Кеси кьалды сан.
Кимге да, ой, не айыб,
Терен кьарасанг.

Энди не, боллукъ болду,
Джан кетди ёрге.
Барыб джан кёкге кьонду,
Сан кирди джерге.

Джангы тюлдю бу адет —
Ёледи туугъан.
Бизден тюлдю, не медет,
Джазыу — Аллахдан.

Шынкъарт этдим къая тюбде,
Сууукъ болуб юсюм.
Бир кёб къарай кызыл кюлге,
Ёрге кетди тюнюм.

Джоппу-джоппу, бир кёб адам,
Ма, джин-шайтан да – кёб.
Ёзен кирик, уллу къазан,
Къайнай тургъан бир бек.

Учсуз кёк да эки болуб,
Табмаз кирик джууаб.
Кызыл, джашил энчи болуб,
Ара сюрем а – акъ.

Толу эди адам джылау,
Бир кёб эди кюлген.
Кеси бетин кеси тырнау,
Солуй тургъан кючден.

Алай анда, бири бирин
Тюе элле бирле,
Тана тенгли кыылбет чибин
Билей эди тишле.

Былай мунда мёлек джыйын
Окъуй эди Къуран.
Тохтай да хар сура сайын,
Туруб, ма тобукъдан.

Бир кёб эди юсю джалан,
Сан этмеген киши.
Ой, кёб эди бети джаннган,
Бойнун буууб тили.

Иги кёрсем иги бола,
Аман кёрсем – аман.
Эсде сагыш бир кёб тола,
Алай кьайтдым андан.

Ма, энтда да нарат шынкьарт
Джанады чыкьырдай.
Кёкде да Ай бир бек айбат,
Бир бек джарыкьды Ай.

Джөгетейде
Бир джатаред төшек этиб чапракьдан.
Джетегейле
Ачы джашнай, мийик кёкде башынгдан.

Чайкыала,
Тепсеудеча, таулу кызча, терекле.
Къайгыыла,
Къайгы болмай, болуб къалыб мёлекле.

Къатынгда,
Айгъа къарай, чачын тарай бир адам,
Къойнунгда
Сенден туугъан джыргъа ушаш бир баланг.

Къатынгда
Сабыр уча шынкъартынгы джилтини.
Шынкъартда
Худжу къала аман кюнню джилиги.

Тёгюле,
Хапар айта джашауундан къачха Ай.
Кёгюне
Менлей къарай, къуанч бетде Къарачай.

95

Тёзген а, тёшню ашайд –
Алайды адет.

Джаншасын ма хар ташбет,
Сен, «хо», де да, кет.

Тилде джокъду арт сагъыш,
Алесе, айтсын!
Чыгъаргъан кёлден къаргъыш,
Башына табсын.

Аман бла юлешме тон,
Анга этме дау.
Ёмюрю заба болгъан,
Къайдан болур тау.

Тёзюмсюз кирин чайнайд,
Ай, джокъду да бет!
Тёзген а, тёшню ашайд –
Алайды адет.

15.10.02

Кьолда тютюнлейди тютюн,
Санда тютюнлейди джаным.
Ма энтда батады кюнюм,
Кюнюмча табсызды халым.

Кюнюмча табсызды халым,
Кьыйнайла мени антсызла.
Кьайдады мени Аллахым,
Болгъанма, Тейри, табсызла.

Болгъанма, Тейри, табсызла,
Кьалгъанма худжу – Иесиз.
Ой, тут да, таудан сен чынга,
Бездим абына бир кемсиз.

Бездим абына бир кемсиз,
Толуду безген да менден.
Дуния ачымаз деб сенсиз,
Чыгъады таууш джюрекден.

Чыгъады таууш джюрекден,
Бере ёлюрге таукеллик.
Алай а, кьансам ёлюмден,
Артха табылырмы эшик.

Кьолда джукъланады тютюн,
Санда джукъланады джаным.
Ма энтда батады кюнюм,
Кюнюмча табсызды халым.

97

Кюлсенг а къарай кёзюме,
Тууады мурат умутдан.
Киргенчама мен юйюме
Тутуб сени кьолунгдан.

Излейме мен таймай сени,
Анга шагъатымды талпыу.
Разыма ачсанг джюрекни,
Бизни джалгъаса ма джазыу.

Мени бир кыыстама кенгнге —
Эскер да, бир бол игирек.
Къарачы иги сен меннге,
Сенсе меннге кечинмек.

Соймачы сен бычакъсыз,
Айталмайма мен айтырны.
Болма, башхача, сансыз,
Теджеме кюнюн ахырны.

Ёзге, чиркитсенг кесингден,
Кёрюрбюз, ма ким эди терс.
Манга чабышсанг эрингден,
Боллукъду, ийнан, ой бир кеч.

06.02.92

Кёзюледе учханчама кьюру ёрге,
Къатышханча бютеу саным хауагъа.
Кёзюуде да тургъанчама къарай кёкге,
Эсни ташлаб, Ай джарыкъда таулада.

Бир адамны ким этеди бирча эки.
Не уа артда, къалай болад эки бир?
Кёкдегими, джердегими, къайсыд керти?
Киши жокъду жууаб берир, чот сейир.

Ол экиси тас этмейле бири бирин,
Байламлылла кёзбау акъсыл бир къыл бла.
Бири кёрсе алам ични теренлигин,
Бири ётед джер къатланы ангы бла.

Ол экиси бир болгъанлай, кьюуанч — уллу.
Джер тубге да, джер башха да шукурма.
Къыйнагъан а джырчы джанны буду кьюру —
Тюз джашауда мен сагъышны кюлума.

08.02.92

99

Алда эдим. Огъай, энди тюлме залим.
Учар кибик алай эди кюч менде.
Былай тюрлю неден болду мени халим?
Бир аманма, тургъан кибик теренде.

Къарамымы даууру да бир уллуду,
Кёкден сора аны билген – къуру мен.
Джашаугъа да энди эсим бир тузлуду:
Манга бирди бюгюнлюкде къл, ёзден.

Нечик болдум былай сансыз джазыуума?
Къоркъалмайма мен джашаудан, ёлюмден.
Нек сансызды Ата джуртум джарсыуума?
Барлыгъымы къалай атды кёлюнден?!

Тёгерегим кяфырлыкъ бла къуру фитна –
Салам берир кёрюнмейди бир адам!
Кесекчик да кёл бергенле – майна, ала!
Шо, Аллахым, Сен айырма тауладан...

26.04.98

Басханстан

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

100

Сен келдинг кече ичден,
Джырыб хауаны:
Аралдынг эшик юсе,
Болуб ауангы.

Юсюнгде – акъсыл чебген,
Салыныб чачынг.
Кёзлеринг – джазгъы эртден,
Джангы Ай – къашынг.

Мен сенден алай къоркъдум,
Тин кетди менден!
Сора мен джарыкъ болдум,
Учдум терк джерден!

Башындан, кимит кёкден,
Къарасам бери,
Эследим учуб келген:
Таныдым сени.

Сен меннге «тынч бол» дединг,
Тута къолумдан.
Ай, алай бир хал бердинг,
Къоркъмазча джукъдан!

Биз учдукъ былай ары,
Бирде уа бери:
Аламны ол бир джаны
Ариу эд, Тейри!

Биз учдукъ былай бери,
Бирде уа – ары.
Ойнадыкъ тангнга дери,
Кюле бир къаты...

Сен кетдинг кече ичге,
Джырыб хауаны:
Аралдым эшик юсге –
Къуру къарангы.

Эшикде джер табмайын,
Джел шашханды бек.
Ма анга чыдамайын
Чыкъырдайд терек.

Болсун бу иги белги –
Келгенинг манга.
Кимденсе, къайдан келдинг?
Джууаб джокъ анга...

10.10.02

101

Кёзюуде мен мыдах, аджырау ёмюрге кьонакъдача:
Башхадаса да сен, эй, ма олду этген ма алай!
Кёзюуде уа чотум тюз туугъан кибик мен боранданча,
Къыш чилледеча, джаным сууукъдан къалтырайд.

Бир ариуса, Кёклей. Келгенинг да ма сора Кёкденди:
Алайын эскерген, сагъышха ёмюрге джегилир.
Нюрюнгю джарыгъы, къарамынгча, теренди, бир кенгди:
Сен аны излесенг, ол мени джангыдан тирилтир.

Эшиги аламны, мен билеме, сенде кёзледелле —
Насыблыды, Тейри, бир кере къарагъан да санга!
Адебли ышарсанг, кёзлеринг кёзлеге кёмюлелле,
Терк ётюб чекледен, ма кьоналла барыб тюз джаннга.

Дууамса мени, суюгенимсе мени, деб кюлсенг да,
Суюгенимсе да сен, багъалыса меннге, кесимлей.
Ол алайды, ийнан! Обургъа, адамгъа сен кетсенг да,
Джашаунуча — ма Кёк — турлукъма сени суюгенлей.

11.07.98

Суратчы тенгим Атайланы Халисге

Ёхтемликни мен алғанма Минги Таудан,
Халкъымдан да мен алғанма адамлыкъ:
Аталмазма бу шартланы джаным сауда,
Аладыла бериб тургъан азатлыкъ.

Дженгилликни мен алғанма шам Къобандан,
Джуртумдан а мен алғанма сабырлыкъ:
Была болуб, нек къоркъама джашау отдан,
Нек болама манкъушлагъа чабырлыкъ?!

Тин байлыкъны мен алғанма Ана тилден,
Фахмуну уа Ол ийгенди башындан!
Ай, джашасын бу затланы манга ийген!
Ай, джашасын сыйлы джуртум – Къарчастан!

28.04.98

103

Башхагъа кетдинг,
Терс джумуш этдинг —
Мени бош этдинг сен бырнак!
Терсине баргъан —
Кесине аман:
Болур джашауунг сарыракъ.

Башхагъа кетдинг,
Мыдахлыкъ бердинг —
Джанны тырнайды аджырау.
Чакъгъан кёгюмю,
Джашил кёлюмю
Энди ургъанды ма кырау.

Башхагъа кетдинг,
Муртатлыкъ этдинг,
Узуннга джардынг онгуму.
Мен онгмаз кибики,
Ма сиз, биригиб,
От тюрб этдигиз отуму.

Башхагъа кетдинг,
Терс джумуш этдинг,
Менлей кечерми суймеклик?
Аны сатханны,
Сыйын атханны
Бир бек къабады кюймеклик.

104

Бери айтчы, ким тыяды сени менден?!
Къой да аны, мени таба джолну сал!
Эштмеймисе керти ауаз сен Тейриден:
«Сюе билген, сен нюрюмден нюрню ал!»

Эштмеймисе керти ауаз сен Тейриден!
Эй, огъесе джокъмуд сенде анга кюч!
Джюрегинги бош джасадынг сен чилледен,
Бош этесе джашил джазгъа сен сёгюш.

Джюрегинги бош джасадынг сен чилледен:
Урад сенден аджырауну бораны.
Кёзлерингде джилтин джокъду суймекликден,
Шау этерге башлагъанса болгъанны.

Кёзлерингде джилтин джокъду суймекликден,
Эслемейсе терен кёкню бергенин.
Шо, бир айтчы, ненг артыкъды сени менден,
Нек алмайды алыр затын джюрегинг?!

Шо, бир айтчы, ненг артыкъды сени менден?!
Уят джанны. Мени таба джолну сал.
Эштмеймисе керти ауаз сен Тейриден:
«Сюе билген, сен нюрюмден нюрню ал!»

11.05.98

Терезеден кёб къарама, анам, сыртха,
Керексизге, бош этесе сен сагъыш.
Сагъыш бла болалмайды заман къысха,
Чыртда къоркъма, нёгерлебиз мен бла къыш.

Ариулугъун сен билмейсе тауда къарны.
Ол къалынды, кёрюнмейле ёзенле.
Къарачайны эм къарнашын – Малкъарны
Джырлайдыла къарт джырларын эменле.

Мен да серме, аралыбма мийик кёкге,
Учханчама Алам таба джер бла тенг.
Барырмамы былай учуб энтда кёбге,
Къар тохтаса, не этерме, анам, мен?

Тохтамасын, джаусун былай, хаман джаусун,
Ойнасынла юзюлгюнчю къылларым.
Тургъаныча къарлы булут бери аусун,
Ётюрюкдю кёк ауса да, джыларым.

Терезеден кёб къарама, анам, сыртха,
Керексизге бош этесе сен сагъыш.
Келген эсем, мен къыз излей, Джагъанасха,
Кетмем мындан, кюеу этмей мени къыш.

Хо, алайды, сен айтаса, башны силке,
Боллукъду деб арбазында джайгъы къыш.
– Тёзалырмы къар келинге ёхтем тийре,
Джокъму эди джер юсюнде башха къыз.

Терезеден кёб къарама, анам, сыртха,
Бек кыйналма, табдырмаз деб кыш ызын.
Кёб турмайын, кет дерикди, джаз да кышха,
Мен алырма джашил джазны бир кызын.

Хо, алайды, сен айтаса, башны силке,
Боллукъду деб арбазында кыш да джаз.
Мен разыма, меннге келлик, ол келинге,
Дженгил келтир, джюрек кёбге чыдамаз.

Терезеден кёб къарама, анам, сыртха,
Керексизге бош этесе сен сагыш.
Сау кълчы, деб айта эсем мен къар кызгъа,
Эте берчи джаз кызына сен алгыш.

106

Чайкьалалла тюшюмдеча, акъ кьайынла,
Къчакълайла бир-бирлерин соруусуз.
Башымда да, джюз минг джулдуз – кёк кьайыкыла,
Джылтырайла, болубдула джукъусуз.

Себед нюрюн кюмюш Ай да халал джерге,
Джансызд дерге табалмазса чырт чурум.
Ма бу кече кьатын алгъан, чыкыгъан эрге,
Мен суюгенча, алай болсун тукъумунг!

Чайкьалалла тюшюмдеча акъ кьайынла,
Тюбегенди меннге бу къач, болуб кыыз.
Тауларымча, бек уллула – къарт сагъышла,
Бир кесекге бир къоюгъуз сагъышсыз.

Сюелебиз биз чегетде къчакълашыб,
Тирелгенди мен суюгенча бет бетге.
Шыбырдайма таулу къачха мен ашыгъыб,
– Тюшгенме, – деб, – джаным саулай джандетге!

107

Саггышым мени, менден уллуду,
Таб, уллу болурму ол джаздан?
Джашауум саулай аны кьулуду,
Безерге боламыды андан.

Орналыбды ол джанда терекча,
Джан ауруй, бек сакьды джан анга.
Ол меннге сыйлыды, ой мёлекча,
Мен кесим тартсам да аманнга.

Огъай, мен алай аман да тюлме,
Бар эсе Ата джуртха саггыш,
Бюгюн мен ма саума, ёретинме,
Джуртума этеме ма алгьыш.

Саггышым мени менден уллуду, —
Шам джуртум, сеннгеди бютеулей.
Айтханым, айтыр затым да буду:
Ёмюрюнг узакь болсун, Кёклей!

Энтда къач, ма энтда мен мында,
Джангур да джауады сериуюн.
Шош миллет барады къатымда,-
Бир ёлген къоюб барад юйюн.

Сал агъач барады ёргеде,
Анда да барады ол ёлген.
Чапракъла, чыдамай ёлгеннге,
Тентирей, агъалла терекден.

Тентиреу джукъгъанды аладан,
Айыбды, туралмайма мен тюз.
Тилегим ма буду Аллахдан,
«Кишини да этме Сен юйсюз».

Энтда къач. Келибме элиме.
Джангур да джауады сериуюн.
Къууанч джокъ, джетсем да юйюме.
Бир ёлген къоюб барад юйюн.

109

Дауурчума.
Киши билмейд даууруму чурумун.
Къоркъунчлума.
Табалырма халкъым менден умутун?

Арысанг,
Къатын сакълай, эртде ёлген бир кызыны,
Джарылсанг,
Сюймекликге табалмайын сен ызыны,

Ол кызыны
Туталмаса къара чачын къолларынг,
Насыбны
Тюшонгде да кёралмасанг джолларын,

Муртхула
Хыны джазда кюнню кюсей чакъсала,
Булбулла
Мыдахлыкъда мыдах кююнню айтсала,

Халкъынгы
Эталмасанг сен джюрюшон теркирек,
Къатынгы
Сакъламаса ананг киби бир мёлек, —

Айтыргъа,
Чурумланы учсуздула санлары.
Къайгъыгъа
Хазырдыла барысыны аллары.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Дауурчума.

Киши билмейд даууруму чурумун.

Дауурчума.

Къагълмайма мен терсликни букъусун.

110

Джууукъ да-узакъды
 Узакъ да-узакъды.
 Келед ингир Кюн чыкыгъандан, джѣбелей.
 Хауа да сууукъду.
 Джангур да джууукъду.
 Сагышлыма, джел чайкыагъан бу джерклея.

Тейри – Заманды,
 Заман – Тейриди.
 Джер да, кѣк да, хар нет зат да – кьуллары.
 Мен да кьулума,
 Чарпыйма – кьуруйма,
 Джууукъ иймейд шимал кьачны кьучагъы.

Хар кимге игиди,
 Хар зат белгилиди.
 Кимге тууад, кимни ълед сезими.
 Мен а кьаралмайма,
 Не уа агьармайма,
 Джурт узакълыкъ танытмайды кесими.

Тюнде жангызлыкъ,
 Тюше жангызлыкъ.
 О, ким ийсин кѣз туурагъа элими.
 Джырлау да джокъду,
 Джылау да джокъду.
 Ауанама, танымайма кесими.

Ёлмез кьууанч кирди бери — джаш джюрекге,
Кьууанама бизде болгъан бу джайгъа.
Башны салыб мийик тауда къарт терекге,
Сукъланама кюндюзюм — Къарачайгъа.

Сюймекликден кёбге ариу Ата джуртум —
Акъ тауланы, тазалыкъны атасы.
Къыйналмайды табсыз кюннге мени джугъум,
Болгъанса да джашаууму къаласы.

Агъаралла, тизгин болуб, сейир таула.
Ма менича, кьууаналла кьууатха.
Джашлыкъ кюнюм, атлы болуб, джерни аула,
Тюбемезсе, Къарачайча, бир затха.

112

Киши кёрмейд къарамымы,
 Киши билмейд сагъышымы,
 Джангыз юйде кесим джангыз джатама.
 Тансыкъ болгъандан джериме,
 Бир затла сора кесиме,
 Акъ къайында къуу бутакъгъа къарайма.

Шууулдайдыла чапракъла,
 Джашилирекле эм къуула,
 Хар биринде бирер тюрлю бир макъам.
 О ким айтсын кёзюмден?
 Къайсына ушайма мен?
 Табылырмы джууаб берлик бир адам.

Барадыла ётюб джылла,
 Тюп-тюз тюзле эм къынгырла.
 Аладан да табалмайма мен джууаб.
 Киши кёрмейд къарамымы,
 Киши билмейд сагъышымы,
 Биллик джан а — Къарачайым узакъдад.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Айта болур ариу сёзле Кюн Айгъа.
Биз кёрмеген таша джерде, джер джюзюнде,
Джырлай болур жангы джырын Къыш Джайгъа.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Тамчы таммай да къалыучанды булутдан.
Чегет таба сен бир барчы джазгъы кюнде,
Той этелле эменле бла бусакъла.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Таулада да боладыла туудукъла.
Сагъыш этсенг, не джетмейди бюгюнлюкде,
Бир- бирлерин соядыла джууукъла.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Табыучанды эрши кыыз да джулдузну.
Боранлайды къууанч боран ма кёлюнгде,
Аманын да сую билсенг джуртунгу.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Джерден табмай алад адам кёкден джыр.
Кёрюрге да сен боллукъса, эй, тюнюнде,
Таулугъа да къраллыгъы табылыр.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Тауда туугъан джау да болад таулагъа.
Болмаз зат а ма бу затды, тут эсингде:
Тюзден келген бий болалмаз таулугъа.

114

Тереземе джел урады энтда кесин,
Излей болур ол айтыргъа хапарла.
Ой мени уа, тынчлыкъсызды бюгюн эсим,
Кёрюнелле кёзлериме бир затла.

Бир терслейме булут басхан къара кёкню,
Къоймайды деб, джарыкъ Айны тиерге.
Бир быргъайма сууукъ къаргъа джылы бёркню,
Ачыуланыб, аз джаудунг деб сен джерге.

Бир къарайма чыкъгъан Кюннге, къызгъа кибик.
Ариуса деб, ариуса деб ариудан.
Бир турама тау башында ташха миниб,
Къутулдум деб, эл ичинден-дауурдан.

Бир ойнайма, джугъутурча, тау къарлада,
Алгъышлайма дуня башын, джуртуму.
Бир джырайма от къатында танг алада,
Кюнню сакълай, сансыз этиб джукъуну.

Бир ишлейме тау башында мийик къала
Сослан ташдан, сюелирча ёмюрге.
Белимде да аккам такъгъан джити къама,
Ол сау болуб, хоншу болмам ёлюмге.

Бир турама чегет ичде терек тубде,
Кёлтюралмай исси джайны хауасын.
Бир барама кёз кёргеннге къалын кюртде,
Эштирге деб Апсатыны ауазын.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Бир къарайма тѣппесинден Минги Тауну,
Къол аяздад Къарачайым – ариуум.
Сейирлиги ашайды да джюрек джауну,
Къычырама, ой сенсе деб къарыуум.

Хапар кѣб деб, джел урады энтда кесин,
Кючю кѣбдю, ура берсин тохтаусуз.
Ол билмейди нек ургъанын кѣкюрегим,
Не болгъанын джюрегимде бу таууш.

115

Европа бла Азияны арасында,
 Минги Тау деб мийик тауну тюрбюнде,
 Ёлюм Заман кьууанч эте джарасында,
 Турад бир кьуш кьая ташны юсюнде.

Ол биледи, Европада кёбдю дарман,
 Толудула татлы чагьыр эм кьызла.
 Бир кетсе уа, кьайтыу джокьду бери андан, —
 Кючлерикле туугьан Кёгюн кьаргьала.

Ол биледи, Азияда сейирд джашау,
 Тургьаныча, джыл узуну кьуру джай.
 Сакьласа да аны анда джюз минг махтау,
 О, не келсин, джокьду анда Кьарачай.

Кьарачайы — Ата джуртуд, Кьаласыды,
 Джашаргьа уа кьоймайдыла кьаргьала.
 Ол джара да джазыууну саугьасыды,
 Мынга, энтда, кёб боллукьла «саугьала».

«Кюн Чыкьгьан да, Кюн Батхан да джашасынла,
 Кьарачай да, джашасын», дей, тузакьсыз,
 Ёлюм Заман кьууанч эте джарасында,
 Кетди, сора, джаула таба ол джангыз.

116

Кёлюнгию

Джылан сютден джагъалары бек толса,

Кёгюнгю

Тюбю-башы замансызлай джек болса,

Не этгин,

Къарамайын кюн батханнга ахсыныб,

Не этгин,

Меничагъа джауум къалсын ышаныб.

Бармыса?

Санларынга, джити къараб, къаты сор.

Къайрыса?

Не ёлюмге, не джашаугъа къонакъ бол.

Экиси

Сюймейдиле сюелгенни арада,

Экили

Къалай болдунг, адам улу, сен джазда.

117

Чыгъармагъыз,
Джыр отоуда мени джокъду бир хатам.
Къыстамагъыз,
Мындан чыгъыб, муратлагъа мен харам.

Мен джырчыма.
Келечиме тууарыкъдан джашаугъа.
Гонахсызма,
Хапарчыма ёлгенледен саулагъа.

Къобармагъыз
Сиз къабымы джаным сауда этимден.
Къозгъамагъыз,
Тёзюмюмю джаны джокъду темирден.

Энди бюгюн акъ таулада кесим — джангыз...
Джеталмайын сюйгеними къатына,
Къойгъанды деб ёмюрлеге мени сансыз,
Узакъ джулдуз атагъанма атына.

Энди бюгюн акъ таулада кесим — джангыз...
Аман болуб ол джулдузну кёлюне,
Ма тамбламда, не сакълайд деб, мени ансыз,
Къарт адамча, сагъышлыма ёлюмге.

Энди бюгюн акъ таулада кесим — джангыз...
Унуталмай ол джулдузну ауазын,
Тёгерекге кёрюнсем да мен къууатсыз,
Алгъышлайма Къарачайны хар затын.

Энди бюгюн акъ таулада кесим — джангыз...
Айталмайын инджиуюмю адамгъа,
Джашаууму иейим деб былай тангсыз,
Джазыучуча, джабышханма къаламгъа.

119

Къара кече къарнаш болду кетген кече,
 Гитара бла макъам айтды джюрегим.
 Тюшюмде уа, узакъ джерден юйге келе,
 Джолукъдула къарт анам бла суюгеним.

Къарт анамда джарыкъ элле мыдах кёзле,
 Санлары да, таулу къызлай, бир субай.
 Джюрегимден узакъ элле керек сёзле,
 Экиси да ора элле ма будай.

Таза кёкде джашнай эди ариу, джулдуз.
 Разы эди, мени кирик, заманнга.
 Тюнюмдеча, чырт тюл эди джашау къутсуз,
 Къууанаем къарт анама эм анга.

Бештау джелчик сылай эди будай башны,
 Бетиме да болалмады ол сансыз.
 Джона эдим юй тубге деб сослан ташны,
 Айран суусаб бере эди ма ол къыз.

Тогъуй эдим насыб сууну кесек-кесек,
 Кёз да алмай суюгеними кёзюнден...
 Тюш дуниягъа бойсунмагъан тюрлю джюрек,
 Умутлуду, насыб кюннге, тюшюмден.

120

Ант этеме ёзден бет бла,
Таулу кёк бла, таулу джер бла —
Излеген табады табарын.
Бере эсенг, сен аллыкъса,
Ала эсенг, къайтарырса -
Харибге, байгъа да тенг табын.

Ант этеме ёзден бет бла,
Таулу кёк бла, таулу джер бла —
Акъ, къара келедиле кёзюу.
Боллукъ ишни аллы барды,
Хар болгъаннга боллукъ барды —
Туумай сен, табылмайды ёлюу.

121

Джазланнганды энтда джер.
Джылыннганды энтда джел.
Къурмач къалау болгъандыла балийле.
Кёз кёргеннге къууат сала,
Кёк да, джер да ма бирчала.
Къырдышлада ойнайдыла сабийле.

Къыш кетди да, джаз келди:
Дуниягъа джашил себди,
Тюз кесича, къартланы да этди джаш.
Джазда неда таб эсе,
Иннети да тюз эсе,
Хурметликге нек тиебиз сора къаш?!

Джаз кетсе уа, джай келир,
Муну киби онг берир —
Тёгерекни ол да этмез ма такъыр.
Урунганнга кёл эте,
Байлыгъын суюлюб бере,
Ол, бизлей, кеси да къууаныр.

17.04.98

122

Джөгетей а бир ариуду джашил джазда:
Ма, джырлайды шагъатлыкъгъа къарылгъач!
Ой, Къаншаубий, сен къалайса Басхан тарда?
Ауруу онглаб, тюйюбмюсе энтда къаш?

Ой, Къаншаубий, сен къалайса Басхан тарда,
Джыламукъдан мылымыды джастыгъынг?
Мен билеме, джыгъылмайын, ауруу атда,
Джюген иймей, чыдаб турад джашчыгъым.

Мен билеме, джыгъылмайын ауруу атда,
Джан Салгъаннга базыннганса сен керти.
Джюгенинге бек къадалыб, джанынг сауда,
Сен сакълайса Мийик Кёкден бир белги.

Джюгенинге бек къадалыб, джанынг сауда,
Эмиликни бошламайын кесине,
Къаншау бийим, сен джашайса Басхан тарда —
Ёлюм, джашау бирден сингиб этинге.

Къаншау бийим, сен къалайса Басхан тарда?
Ауруу онглаб, тюйюбмюсе энтда къаш?
Джөгетей а бир ариуду джашил джазда:
Ма, джырлайды шагъатлыкъгъа къарылгъач!

19.04.98

123

Мен – сарматма! Мен – булгъарма! Эсде бир тут,
Иги къызса, бош къарама башымдан!
Сюе эсенг, ёхтемликни дженгил унут:
Ол ышандан, эй, менде да барды къан.

Нартладанма! Мен аланма! Эсде бир тут,
Къонакъ этиб, мен джурт бердим джеримде.
Къонакъбайгъа бош боласа, джаным, шугут:
Адети бла, алай джаша тийремде.

Мен тауданма! Шатладанма! Эсде бир тут,
Хар неде да, артда тюлме, алдама!
Алай эсе, джашауунгу манга джумулт,
Аманса деб, бир затыма чарлама.

Мен антлыма! Мен джырчыма! Эсде бир тут,
Кимледенсе – мен алайын билеме!
Сеничагъа, джарыкъ эсе, менде умут,
Къучакъ джай да, кетерими излеме.

20.04.98

124

«Джашасын бу Кёк!» – деб кычырад Джашау,
Кёкден да алайды Джашаугъа махтау.

Адам улу не затды? Ма сеннге юлгю:
Акзылы бир кёб болуб, халиси – тюкю.

Уллу Кёкню кёрмейди, кёралмайд кёзюн:
Ай, терен танымайды Джашауну кёлюн.

Кесинге кирсиз иннет алсанг аладан,
Тууарыкъса сора сен джерге джангыдан.

Кёрюрсе, ай, ол кюнде эскини джангы:
Кюн башындан арлакъгъа кёлтюрюр ангы.

23.06.98

125

Чыракълай, кюйюб кетди кюймезлик сезим,
Энди, хайда, тур алай, ёлдю кюйгеним.

Энди, хайда, кукалан, сюзюлт кёзлени:
Табсанг да озгъан джелни, табмазса мени.

Ой, сеннге неле айтдым, туусанг да джерден,
Алгышыны тёге эдим, алыб тюз кёкден!

Къызладан башха эдинг, этгенем мёлек,
Энди бюгюн ол затха кюле турад Кёк.

Сен менден кете барыб, табханса башха.
Башханы уа тёрт джаны — алтын бла ачха.

Ачханы кючю уллу, ташны да сыгъад,
Кючюнде хасеб уллу, сыртдан да джыгъад.

Ол сени атар, кёкге атар, мийикге:
Тутарыкъмыд, ким билед, саркъсанг энгишге.

Мен сени къаргъамайма, этмейме алгыш;
Сен ханмыса, къулмуса — этмейме сагъыш.

Энди, хайда, тур алай — ёлдю кюйгеним,
Чыракълай, кюйюб кетди кюймезлик сезим.

24.05.98

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

126

Джанымы алтын кылы,
Кылымы алтын джыры,
Джырымы алтын ызы,
Джашау кибик, сен кёб джаша, Ата Джурт.

Джанымы алтын кюню,
Кюнюмю алтын нюрю,
Нюрюмю алтын кючю,
Джашау кибик, сен кёб джаша, Ата Джурт.

Эсими алтын джазы,
Джазымы алтын джайы,
Джайымы алтын тангы,
Джашау кибик, сен кёб джаша, Ата Джурт.

Анамы алтын сютю,
Атамы алтын юйю,
Халкымы алтын тюню,
Джашау кибик, сен кёб джаша, Ата Джурт.

24.05.98

Сапар ЁЗДЕН

127

Мени джаратханлагъа – Мусса бла Бутуугъа

Джашауну башы таба тутдум да джолну,
Къарасам, созуб эдим тереннге къолну.

Энди бюгюн сакъма мен, ортагъама мен,
Алайгъа джете эсем, орнумдан тебмем.

Башында, ой, не барды – мёлекди къуру;
Теренде да – оу джашау, шайтаны толу.

Мёлекле бизден башха, шайтанла башха,
Бирлери – къалын чачлы, бирлери – къашха.

Къаууму – кука сёзлю, бирсиле – харам,
Алада тюрлю болад неге да къарам.

Ортасыды эм ашхы, джашасын орта!
Алайгъама бюгюн мен. Чыкъгъанма джолгъа.

30.05.98

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

128

Ауазланы туугъанлары кечеделле,
Джырланган а этилелле джарыкъда.
Онгулары – джюрек ичде, теренделле,
Онгузула да джашайдыла джанымда.

Джырларымы хар бирери бирер джанды,
Аталыбды бирер затха хар бири:
Эршиси да табсыз кюнде манга джакъды,
Эршиси да джашаууму джилтини.

Джырла менде ненчадыла – джокъду хапар,
Эй, ненчады энтда келлик ёргеден!
Ышанама, болушур деб манга Къадар,
Ала къатыш ётер кюнде Кёпюрден.

16.05.98

Сапар ЁЗДЕН

130

Джюрюйсе да хауадача,
Ариуса да таурухдача,
Бетим джетмейд сансыз болургъа санга.
Эки кьолунг кьанатлача,
Субайлыгъынг наратдача,
Бетим джетмейд кьор болмазгъа джанынга.

Сёз урумунг мёлекдеча,
Сан бюгююунг кёлеккеча,
Багъалымса, ёллюк кибик мени бла.
Чырайлыгъынг джанкьылышча,
Тамашаса джашлыгъымча,
Кёз джарыгъынг эриширча Тейри бла.

Кёзлерингде акъсыл таула,
Таулада уа акъ джашаула,
Кёклеринде кюндюзде да – джулдузла.
Сен да, мен да анда, кёкде
Тургъанчабыз алтын тёрде,
Къатыбызда макъам соза булбулла.

Тёгерекде джандет джорукъ,
Тёгерекде зауукъ шошлукъ,
Мёлекле да ойнайдыла джууукъда.
Кёзлеримде акъсыл таула,
Таулада уа акъ джашаула,
Кёклеринде кюндюзде да джулдузла.

15.05.98

131

Бюгюн мында
Аралыбма бир отоудан таулагъа.
Къарамымда
Толу болуб къычырыкъла джашаугъа.

Бир къычырыкъ —
Къайдан келди джашчыгъыма бу ауруу?!
Болма сылыкъ,
Берчи анга къарыуунгдан бир къарыу!

Экинчиси —
Менден ал да, мынга бир бер саулукъну!
Эс бёл иги,
Тау къарлача, кирсиз бир эт сен муну!

Ючюнчюсю —
Къыйнама да, соя эсенг, керти сой!
Сен юйюмю
Оя эсенг, сюелмезча, иги ой!

Джашымыча,
Сен мени да, ёлгеннича, шош этдинг.
Джанымы да, мыйымы да,
Аямайын, сагъыш отда эритдинг.

Къызгъанч болмай,
Узатсанг а къууанчынгдан тѳзгеннге!
Былай, онгмай,
Джашар кибик не этгенме мен сеннге?!

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Къарамымда
Толу болуб кычырыкыла джашаугъа,
Мен Басханда
Аралыбма бир отоудан таулагъа...

20.02.98

Сапар ЁЗДЕН

132

Басхандама.
Къая башдан кенг ёзенге къарайма.
Зауукъдама.
Ариурукъну алгъыш сёз бла сыйлайма.

Тюненеде
Мен ким эдим, къалай эди къадарым:
Тюн сюремде,
Тюше кибик, тюрлю эди атламым.

Тюненеде
Эштгеним да, кёргеним да – мыдахлыкъ.
Бютеу нем да
Болуб эди, манга ушаш, бир джазыкъ.

Бюгюн кимме?
Ангылайма тауну, ташны макъамын!
Дюрген тюлме,
Къутсуз тюлдю джан ичинде аламым.

Эй, ма бюгюн
Келгенди да табигъатдан кюч манга!
Аны ючюн
Къор болайым тауларыма, Басханнга!

21.02.98

133

Бу калкайла манга былай нек юрелле?
Ким тохтатсын кьансыуларын быланы?
Хар аманны барын манга бош кюрейле,
Нек кьозгъайла тынч джеринде джыланнга!

Хар аманны барын манга бош кюрейле.
Была мени нек тыялла ыраннга?
Джашаууму джити тил бла нек тюртелле?
Бош уралла бурунларын джыланнга!

Джашаууму джити тил бла нек тюртелле?
От салыргъа боламыды кьызгъаннга?!
Эй, анасы, нек билмейле от бюркгенле —
Бош тиелле тюз джеринде джыланнга!

Эй, анасы, нек билмейле от бюркгенле,
Билмейдиле, сыныу джокъду сыннганнга:
Бусагъатдан тохтарыкъла кёб юргенле,
Бир кьабынды ма барысы джыланнга.

26.02.98

134

Тюнлерими юслеринде — сазбет кёкле,
 Тюшлерими тюнлеринде — бозбет кёкле,
 Кетиб барад ма бу халда джашауум.
 Кёзлерими ичлеринде — мыдах джырла,
 Джюрегими ичинде да ауур джылла,
 Эй, алай а, джокъду джукъгъа бир дауум.

Кюндюзлерим кечеледен аз-буз джарыкъ,
 Кечелерим кюндюзледен кёбге арыкъ —
 Кетиб барад ма бу халда джашауум.
 Къартлыгъым да болду энди кетмез къонакъ,
 Къабырым да кёз туурамда — бир бек омакъ,
 Эй, алай а, джокъду джукъгъа бир дауум.

Сууданмыса, ташданмыса, отданмыса —
 Туугъан эсенг, ёлмейин а боламыса!
 Эртде-кеч да бошаллыкъды джашауум.
 Шайтанмыса, джинмисе, адаммыса —
 Ёлген эсенг, туумайын а боламыса!
 Аны ючюн джокъду джукъгъа бир дауум.

Тюнлерими юслеринде сазбет кёкле,
 Тюшлерими тюнлеринде бозбет кёкле,
 Не болса да, джокъду мени джылауум.
 Мен джашайма барлыгъыма шукур эте,
 Къаллайгъа да... боллукъ затха къучакъ кере,
 Болсун боллукъ, джокъду джукъгъа бир дауум.

21.03.98

135

Булутла барадыла этмей чырт дауур:
Къаууму ауур джюкден болгъанла джауур.

Арыгъанды бу булут, арыгъанды ол!
Бусагъат боллукъ болур тамчы джерге къор.

Шыбыла, аямайын, чакъдырса тылпыу,
Булутла аллыкъдыла андан ма къарыу.

Сора, эй, булут болгъан, атар да джюгюн,
Джууарыкъды джай тамчы дуняны юсюн.

Андан сора не болур – чыгъар джанкъылыч,
Юсюнден бояу теге, джанлар ашыгъыш.

Андан сора не болур – болгъан джангырыр,
Джашауну ёлмез кючюн ол эсге салыр.

04.06.98

136

Джазгъанымдан ёлгенлеге хайыр бармыд?
Джазгъанымдан файда бармыд саулагъа?
Айтхан сёзюм адамгъамыд, Аллаххамыд?
Эс кьошамыд тенглериме, джаулагъа?

Айтхан сёзюм адамгъамыд, Аллаххамыд?
Джерге, кёкге – джараймыды бир затха?
Къалам джолу артхамыды, алгъамыды,
Не уа менлей барамыды ол таргъа?

Алай эсе, бара берсин батыш таба,
Сюйсе, барсын былай ары, шаркълагъа:
Арыгъанлай, къайтырыкъды, тери агъа,
Таула ичге, иесине – Басханнга.

08.04.98

137

Богурдакъдан буугъандыла табсыз тюнле,
Кючюм джокъду ычхыныргъа аладан.
Джаныб бошаб, ушагъанма энди кюлге:
Дуния менден, мен да бездим дуниядан.

Джашым эсе, Басханстанда төшек болуб,
Мен кесим да къалыб кетдим кесиме.
Къууанчла уа барадыла, кенгтин озуб,
Джашлыгъымы туура эте эсиме.

Джарсыуда да таугъа-ташха алгъыш этген,
Алгъыш айтхан ахратны да джолуна,
Джырларынг бла къайгъыланы джырыб ётген –
Былай мискин къалай болдунг бошуна?

12.04.98

138

Семиз таулада субай терекле
Шуу-шуу этелле аязда:
Джокьдула мында кынгыр эменле,
Нарат бла нызы — хар кьайда.

Ариудан ёлген келбетли джуртум
Сеннге кергенди джан-джанын.
Башха джерледе мен кьалай турдум?
Энди мындады джашарым!

Дангыл тюзледе кёбдю, ой, не да!
Кёбдю алтыны, багьыры...
Джашауну кёбю тюзде ётсе да,
Тейри, мындады ахыры.

Багьалы джуртум, намыслы джуртум,
Меннге кесингде бер орун!
Кёрген кюнюнгде джашау сууугьун,
Джаным болсун сеннге отун!

Ой, джандет бетли, ой ёхтем джуртум,
Сау-эсен чыкьгьын сен тангнга!
Джерде, Кёкде да ёмюрлюк кьушум,
Джанны джаныса сен манга!

12.04.98

139

Тюшномю ариу тюшю, ариуса бир бек!
Айтмайын болалмайма, ачама мен бет.

Таулача, кёзбау, субай, къайданса ма сен,
Хар ненг да керти ариу, тюшгенча кёкден!

Тангымы джарыкъ тангы, ёллюкме сенсиз!
Айыблыды бу ишим — сюеме кемсиз.

Таймаздан излей эсем, сен да бир изле,
Къайгымы чачар кибик, алайын тиле!

Ышыгъымса бюгюнде, бораным да сен.
Зауукъдан тояр эдим, къатынга ийсенг.

Дуниямда ма сен болуб, турсанг да кенгде,
Джашарыкъды акъ мурат, кесимча, менде.

28.05.98

140

Бир шошду джаным,
 Табсызды халым —
 Джанымда да ачдан ёле бир мурат.
 Джауад джабалакъ,
 Кеси да бир акъ,
 Менде джокъду анда кибик бир къууат.

Мыдахды къарам,
 Агъармайд къардан,
 Джабалакъ а, айталмазча бир акъды.
 Бу къар, бу кёзле,
 Айтмайла сёзле,
 Болгъандыла бир сагъышлы, бу хакъды!

Джашау — ёлюмсюз,
 Ёлюм да — ёлюмсюз,
 Дуниялагъа къарайдыла башындан.
 Адам, ой, неди!
 Ма къар бла тенгди,
 Туугъаны бла джокъ болады джангыдан.

Сагъыш тауунда,
 Къара ауушда,
 Сен, Аллахым, сакъла мени чырмаудан!
 Ариу джабалакъ,
 Кеси да бир акъ,
 Бир акъ мурат, шо, бир узат Сен андан!

14.09.98

141

Мийик Кёк ариу джашнай, кючлюдю дауур.
Уллудан уллу бола, джауады джангур.

Тюнене кьургъакъ эди, ма бюгюн мылы.
Тюнене джылы эди, энди кюн хыны.

Хар тамчы кьагъа эсе хауаны юсюн,
Бир аман тешди болур джарлыны тюнюн?

Табигъат эте турад кесини ишин,
Да сора неге къайнайд бошуна ичим?

Бу джауум, джели къатыш, этсин этерин;
Сюйгенича ол болсун башына эркин!

Сагъышны ары атыб, алыб кьыллыны,
Башлайым, джангур кибик, айтыб джырымы.

Созсунчу аямайын, алай созайым,
Таулудан туугъан эсем, кёбге озайым.

29.05.98

142

Кёзню алмай төгерекден, Кёкден, Айдан,
Аман, иги бир кёб келе эсиме,
Джарлы халкыгъа нек джокъду деб мени файдам,
Урушама аямайын кесиме.

Джашау бизге нек бермеди бир бачама!
Бизни бирге нек этмейди Ата джурт!
Душманлагъа ой нек тюлбюз кылыч, къама!
Бусагъатда онглуд бизден джангур къурт.

Иги этсенг, эслемейди чырт да киши,
Этгенинге бир кёл берир джокъ инсан.
Бу деу халкыны эркеги да бюгюн тиши,
Былай барса, къайдан онгсун Къарчастан!

«Аперим!» деб, ким айтады энди бизге?
Кёкге джете алай эди башыбыз.
Ай, энди уа тюшгенбиз да энгишге,
Бармыд-джокъмуд – айтылмайды атыбыз.

«Джарлы халкыгъа нек джокъду, – деб, – мени файдам»,
Урушама аямайын кесиме.
Тилейимчи тангнга дери мен Аллахдан,
Тилейимчи кюч беририн джериме...

29.05.98

143

Заман, ой, алыб барад мени машхаргъа.
Умутум – джайгъа эди, тюшгеним – кьаргъа.

Джашауум табсызды да, болубма мыдах.
Рахатлыкъ теджемейди, унутханд Аллах.

Тюшге да кьууанмайма, табсызма тюшде.
Кёлюмю кьандырмайды джазыу тюнюмде.

Сюймеклик да энди – тас, кьачханды джайлай.
Эртденим – кьара кече, кюндюз да – алай.

Насыбым кьайда кьалды, кьайдады калкай?!
Байрамым кимге кьачды? Табдымы бир бай?

Отуму ахыр кючю берсе да джылыу,
Муратым толса эди, джаннгынчы джан дуу

08.06.98

144

Эсимден сени узакъ аталмай,
Сакъ болуб, сен къачма деб эсен,
Кечеде, тангда да джукълаялмай,
Мен сени тилейме Тейриден.

Дуниямы башын тюбге этгенсе,
Экили этгенсе дуниямы.
Сен джаннга кетмезча бегигенсе,
Эшт аны, билсенг а сен аны.

Экибиз керти бирге болгунчу,
Ангыны чыдармы тѳзгени?
Аджырау келиб бизге къоннгунчу,
Сезимни турурму ѳзеги?

Тюшюмде да таймай сагъынама,
Сагъынсам, кѳзюнг кѳзге тюшед.
Тейриге анда да джалынама:
«Сен болуш, аны манга тюбет!»

21.05.98

145

Джырларгъа обур эдинг, къайдад обурлукъ?
Хорламгъа хорлам эдинг, отха да — отлукъ.

Ёхтемге ёхтем эдинг, джарлыгъа — джарлы.
Сагъышынг джылы эди, энди ол — къарлы.

Аламдан ауаз алыб, салыб джырлагъа,
Айтыргъа сен ёч эдинг аны кызлагъа.

Энди сен башха тюрю Сапармыса сен?
Къарамынг кюзге ушаш — болмазса эсен.

Ёхтемге ёхтем эдим ма сен барда мен,
Ёхтемлик къанау болду, кетген кюнде сен.

Джарлыгъа джарлы эдим керек кюнде мен,
Харибге хариб болдум кетген кюнде сен.

Сагъышым исси эди, иссиед Кюнден,
Буздан да сууукъ болду кетген кюнде сен.

Алгъындача эшитмейме алам ауаз мен,
Кесими эштмез кибик алай этдинг сен.

Хорламгъа хорлам эдим алгъаракъда мен,
Къуругъанды ол кючюм кетген кюнде сен.

Энди мен башха тюрю, Сапар тюлме мен,
Мени джаным кетгенди кетген кюнде сен.

29.05.98

Сапар ЁЗДЕН

146

Джана болур танг алада отоу чыракъ,
Джат да джукъла, келлик тюлме энди мен.
Башхалабыз: мен – эскирек, сен – джашыракъ;
Сен – темирден, мен – хауаны кесинден.

Къысталмайын, кеси кетген кёбге игид,
Аны билиб, андан болду кетгеним.
Джетген тёлю менден эсе кёбге джигит,
Бир да къоркъма, бири болур суюгенинг.

Мен а кимме – туралмагъан бир сафда,
Анда-мында джёнгер болгъан чагъыргъа.
Джашау джолу тохтаб тургъан къая тарда,
Кёзюледе терен батхан сагъышха.

Энди келлик – боллукъ тюлдю мени кибик,
Къаджыкъмайын ол хаман да бек сюер.
Келген болсам, ачма манга энди кирит,
Алай табды, алай эт да сен бир кёр.

Башхалабыз: мен – эскирек, сен – джашыракъ.
Сен – темирден, мен – хауаны кесинден.
Танг алада, къой, джанмасын отоу чыракъ,
Джат да джукъла, келлик тюлме энди мен.

25.05.98

147

Бай, джарлы да бир болуб —
Эй, ол кюн кяйда?
Къаумла төрге къонуб,
Айта орайда!

Бирсиле ачдан къата,
Агъа юйлери,
Бир-бирге къабыр къаза,
Алайд кюнлери.

Аллынданды бу келиу,
Тюрленмезча джукъ.
Анга уа аууз кериу,
Былай нек деу джокъ.

06.10.02

148

Джарыса батыш джаны,
Тола башлаб Ай –
Алайы джандет джарыкъ,
Анда – Къарачай.

Алайы джандет джарыкъ,
Арыды эсим.
Эй, анда ата джаным,
Анданма кесим.

Эй, анда ата джаным,
Джауум, тенглерим.
Аланджан сыйлы халкъым,
Кёрюм, кебиним.

Джарысын батыш джаны
Хар кече алай.
Алайы джандет джарыкъ,
Анда – Къарачай.

06.10.02

149

Ма миннгенди Ай джарты
Төрюне кёкню.
Улутурча шош джанны,
Улуйду бөрю.

Терекле бир тынчдыла,
Этгенча гёзет,
Бир-бирин кысыбдыла,
Кёрюнмейди бет.

Излейди азат бөрю
Улуу бла азат.
Къайдады эштир төлю,
Джетгенди налат.

Джуртха ие – ит джыйын,
Бөрю уа джангыз,
Алай а ёхтем сыйын
Атмаз ол къансыз.

Джашасын къазакъ бөрю,
Излесин нёгер:
Къурасын джангы төлю –
Бирер къантёгер.

Ма миннгенди Ай джарты
Төрюне кёкню.
Башланды ма кыш аллы,
Шагъатды бөрю.

06.10.02

Сапар ЁЗДЕН

150

Табсам энтда Кёк кючюн,
Тебрерме джырлаб,
Джашауну зыбыр тюгюн
Башларма сылаб.

Джашау да ма итчады,
Сюйеди муну –
Махтасанг, келинчады,
Ачылад усу.

Саналмазча кёб болду
Абыныу, чырмау.
Джюрегим бир бек тозду,
Бир кёб болуб джау.

Кюрешди акъыл бериб
Муртат эм хашген:
Былагъа тёзе келиб,
Кюкюрт болдум мен.

Джеримде бир къоймайла
Къахме эм манкъуш:
Бирлери тели байла,
Къаууму – багуш.

Эскиденди бу кылыкъ –
Кёз бюрксе джилтин,
Асыры акъсыл джарыкъ
Шашдырад мингин.

Билмейди тентек джыйын,
Болмазма юркген,
Къарчалы – ёзден сыйын
Атмаз юсюнден.

ДЖАШИЛ ЧАПРАКЪЛА

04.10.02

Ёзенде тубан хуртдук,
Къалыб джыйындан,
Турады тёшге къонуб,
Алджаб джолундан.

Тёбенде горда булут,
Эслеб къалгъанны,
Ай, джетди дженгле буруб,
Тюйюб къашланы.

Бусагъат, джете туруб,
Алыр сыртына,
Бёлюнюб къалгъанны да
Къошар джыйыннга.

Кёкдеги асыл адет,
Ой, тюшсе джерге,
Кенгдеги хауа джандет
Керекмед менге.

03.10.02

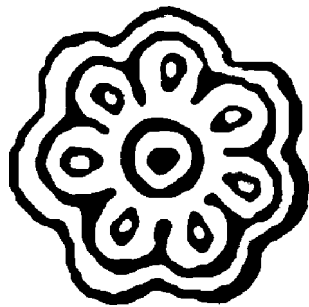
ЧАПРАКЪ БОЯУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

Бошадан кынеко кюкююз,
Тыктыды ах ёрте,
Тылаадан кыно кюкююз?
Тылаадан ёте?

Тылаадан обку дикакыган
Билемди, ай!
Тылаадан баусыз квалган,
Тылаадан квалдыраб.

Тылаадан дикакы одикакы,
Тылаадан об эрмин.
Бирленди сурдук ерал
Булааба отмин.

Неди Аллах бу адеи,
Тылаадан ах ерлик?
сенден керки дикакыей
Тылаадан нелик.

Рахайланы Мурадинге

Таулада кьаргъа джыйын,
Ёлгенча кьушла,
Тюзлени багуш джырын
Джырлайды уста.

Тохтау джокьду кюн бата,
Тохтау джокь кюндюз –
Кьаргъала элле сала,
Кьушла уа – юйсюз.

Айныса бу кьуш юзюк,
Кёрюрбюз артда:
Иш болур тюшде кибик,
Джер табмаз кьаргъа.

Бошалыр мытчы ийис,
Таза болур джурт.
Болур Кёк алгъын кибик,
Келир таугъа кьут.

Ашай берсин алесе,
Кьаргъа джыйын эт..
Кьуш кьушлай тура эсе,
Эте билир дерт.

02.10.02

153

Бырнак тюлме бу джерде,
Басхан да – Джуртум!
Тюлме мен ахрат чекде,
Этерча кьуугьун.

Былайда уллу бабам
Салгъан эсе кьош,
Сора мен – эркин адам,
Келмегенме бош.

Былайда ёзден юзюк
Салгъан эсе эл,
«Келдинг, – деб, – кёкден тюшюб», –
Айтмаз душман, тенг.

Тебретсин, бабам кибик,
Туудугьун балам.
Джауум кьой, сокьур чибин
Болсун кенг андан.

Тюлме мен ахрат чекде,
Этерча кьуугьун.
Бырнак тюлме бу джерде,
Басхан да – Джуртум!

02.10.02

154

Таулуну кыйын джолу
Манга да тюшдю:
Джашауну чола кюлу,
Ай, алай бюкдю!

Сынадым мен кёб затны:
Алгыш эм сёгом.
Кыйнумдан тюнгюч джашны
Сыйырды ёлюм.

Айландым шимал кярда,
Кыйдум анда ыз.
Белляуум кюмлу шаркьда
Кьалганды джакьсыз.

Алай а, таулу кибик,
Хазырма кёбге.
Тохтарым – кебин кийиб,
Атлансам кёрге.

Кыйдады ахыр тыбыр?
Кыйда тохтар джол?
Табылыр бир тау кыйыр,
Ай, сен джигит бол!

Джашауну чола кюлу,
Ай, алай бюкдю!
Таулуну кыйын джолу
Манга да тюшдю.

02.10.02

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

155

Хапарны билемисе тюзюн?
Джырчыда боламыды насыб?
Сен аны кӛргенмисе кючюн,
Тӛгерек болгъан кюнде джазыкъ.

Сен аны кӛргенмисе бетин,
Башласа джазыб кечегиде?
Ол джерден алыб кетиб кесин,
Айланады кӛк теренинде.

Сен аны таныймыса керти?
Мындан тюлдю не зат да анда.
Хар неден береди ол белги,
Сезалсанг аны заманында.

24.03.02

156

Узатды биреу биреуге къолун,
Хар бири айтды кесини халын.

Айтдыла аны, дагъыда муну —
Джауумун джайны, татымын тузну.

Къаздыла джерни, тинтдиле кёкню,
Салдыла сёзге чалкъыны, тёшню.

Бирсиси айтды туугъанын улан,
Этгенин джашха ёгюзюн къурман.

Бири да айтды туугъанын тайчыкъ,
Болгъанын анга къуру беш айчыкъ.

Кесекден была, тута къол къолну,
Теджелле кёлден бир-бирге онгну.

Бирсиси — ары, ол бири — бери,
Кетдиле ала бир-бирден кери.

Джашасын тиним, онгайсын тилим,
Джашасын халкъым, ой, болмай тилким.

26.09.02

157

Къарамым джерни сыйпай,
Туйюлюб къашла,
Тансыгъым ични тырнай,
Барама алгъа.

Баргъандан о не барды,
Анда эсенг сен!
Ызынга къалай къайтхын,
Арабыз бир кенг.

Нюрден келген нюр джашым,
Кетгенсе нюрге!
Джашауну аргъы джанын
Сайладынг юйге.

Халымы кимим кёрсюн,
Ай-хай, джокъ кимим!
Джазыу да – джабыб кёзюн,
Къысыбды тилин.

Къарамым джерни сыйпай,
Барама алгъа.
Тансыкъдан джаным джылай,
Кёбюб къадаргъа.

25.09.02

158

Бошалды кысха кюндюз,
Чыкьды Ай ёрге.
Къалайды юйю кюнсюз?
Къалайды ёге?

Тыбырда отну джакьгъан,
Билемиди Ай?
Орамда башсыз къалгъан,
Къалды къалтырай.

Къауумда — джылы оджакь,
Ханты да эркин.
Бирлени сууукь орам
Бузлата этин.

Неди, Аллах, бу адет,
Къайдады тенглик?
Сендеги керти джандет
Узакьды нечик.

23.09.02

159

Бетингде бушуу ызла,
Ызлары тойну.
Кёзледе мыдах джырла,
Кьюанч да – толу.

Билеме, ай, кимсе сен,
Къарамынг ачыкъ:
Кёзюуде залим эсенг,
Кёзюуде – джазыкь.

Излейсе бир кёб затны:
Зауукь, кьудретлик;
Джаларгъа джашау балны,
Кёкден суймеклик;

Тепсеуде терни тёге,
Джылауда кёлню.
Хар нени кемсиз кёре,
Болгъанса бёрю.

Мен да тюз сени кибик,
Хо, мен да таджал:
Джашаудан къаты кюйюб,
Сакълайма аджал.

22.09.02

160

Эсенге

Экили болдунг,
Аякъга къондунг,
Энди болгъанса кишичик.
Билесе Айны,
Уммону, атны,
Мияу этгенин киштикчик.

Экили болдунг,
Бешикни къойдунг,
Сюйген ашчыгъынг — хычынчыкъ.
Билесе аны,
Укуну, къазны,
Бола билесе гырхычыкъ.

Экили болдунг,
Макъам да создунг,
Эсен тюбегин джюзюнге!
Ой, кёк төрюнден,
Тейри кёзюнден
Джарыкъ төгюлсюн юсюнге!

20.09.02

161

Эсимден саггышым
Къагъытха акъырын
Ма тюшед, джабалакъча, сабыр.
Кюльорге джокъ чурум,
Эй, ма джокъ джылауум,
Бир джукъгъа да мен тюлме хазыр.

Мен джазама аны,
Болумун адамны,
Келгенин джашаугъа терлерге.
Туугъанын азабха,
Чабханын аджалгъа,
Киргенин ёлюмю кёзлеге.

Мен джазама аны,
Къаууфун дунияны,
Ма аллынча, аны ахырын.
Кесекгеди къууанч,
Къыйналыу да джубанч,
Хар не да боллукъду бир тын.

19.09.02

162

Булутла уча келиб,
Тиелле тѣшге.
Алайдан эниш эниб,
Даггы да – ѳрге.

Бирлери къара кийиб,
Бирлери акъсыл.
Башхасы зыкгыл кибик,
Ол бири – асыл.

Биринде хыны джюрюш,
Башхасы топал.
Къаууму мамукъ юлюш,
Бирсиси – одал.

Тамашады кѳк ичи,
Айхай да, кюзде.
Артыкъсыз да къач джели
Булутла кютсе.

17.09.02

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

163

Сен кетдинг кесинг джангыз,
Мен кълалдым кесим.
Мен мында, Аллах къатыш,
Сени – джокъ кишинг.

Насыбгъа чюйре баргъан
Менден эсе – сен.
Къайгъыгъа башын атхан,
Сен, бир бол эсен!

Этиучю алай этди,
Кюйюу джокъ анга.
Кетерик кеси кетди,
Гюнах джокъ манга.

Излединг да ол кюнню,
Тюбединг керти.
Сен сау кёр чалбаш джюзню,
Кюсемей мени.

16.09.02

Сапар ЁЗДЕН

164

Къарачын къыбла таба –
Къуру тау, къулакъ!
Бирлерин булут джаба,
Бирлери – чууакъ.

Ма анда, ёзен тюзде,
Болгъанды бир эл.
Энди ол – ма от тебе,
Кюлюн чачад джел.

Алайда уллу акканг
Эшитгенд белляу,
Уютханд джуурт айран,
Джауун этгенд шау.

Алайда эски элни
Шым этди ёлет.
Тёкдюрдю ёлюм терни,
Бир дерт этиб, Кёк.

Сен, мени балам эсенг,
Эзде тут муну!
Аусанг да джети кёкден,
Джокълай тур джуртну.

Джаны сау ма ол элден
Къачды къайтмаздан:
Бирлери – булгъар ёзден,
Бизле ма андан.

Унутма бу эл тюбно,
Мунданды бабанг.
Сыйлайыкъ ёзен тюзню,
Бир айтчы «Алхам».

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

13.09.02

165

Мыйылан Къуран ичден –
Табар ючюн кюч,
Сора, чыкъчы тар юйден,
Джанны эт да тюз.

Тюз болсанг, тюзден огъай,
Ётерсе таудан!
Муратха элтмез тогъай,
Къоркъутмаз джаудан.

Мыйылан Къуран ичден –
Айныуду китаб.
Ол сени джашау кирден
Ётдюрюр бек таб.

Ангыла къысха сёзню,
Узун эт башда.
Тазала букъу кёлню,
Ёлмезсе артда.

12.09.02

166

Ашдан эсе, суу кёбдю —
Алайды мында.
Кёгю уа керти кёкдю,
Кёкде да — кьушла.

Хансдан эсе, таш кёбдю —
Алайды мында.
Айтылган башха сёздю
Юйде, тышында.

Тилибиз ёле турад,
Къарыусузду тин.
Таулудан къафыр тууад,
Андан туугъан — ким?

Джуртун суйген аз эсе,
Былайды адет:
Тебрейди къаргъыш джете,
Халкъ болады сент.

Таулу ма айнымайды,
Турса да джуртда.
Иеден къонакъ байды,
Алайды мында.

Ана тил къуруй эсе,
Халкъда джокъ халкълыкъ:
Башлайды артха кете,
Хорлаб шайтанлыкъ.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Ай, кыйрыды бу барыу?

Ма, тюз да төшгә!

Ай, артда ызгъа кыйтыу

Болурму ёзге...

Болурму ёзге...

Санап ЁЗДЕН

167

Къач келди джалан аякъ,
Юсю да — джалан.
Къолунда сары таякъ
Уллуду таудан.

Келгенди, джауум къууа,
Себелей бурчакъ:
Къууланды джашил дуня,
Джай тайды узакъ.

Къачхы да таджал чакъды,
Биледи ишин:
Келгенлей, сууукъ къакъды,
Саргъалды битим.

Башланды чапракъ агъыу,
Джыйыу кёгетни,
Быкъыгъа согъум тагъыу,
Къалау гёзенни.

11.09.02

168

Терезеден къарайла эки кёз бла бир бурун,
Иги эди, бир билсем ол къызчыкыны тукъумун.

Ийер эдим келечи юйюрюнден бир къартха,
Берсинле деб къызларын Къарачайдан бир нартха.

Алай этер кимим бар? Джокъду бир деб бир ахлум...
Ахлум джокъча, мени джокъ – таб эшегим, тауугъум.

Терезеден къарайла эки кёз бла бир бурун,
Билсе эди къарагъан джюрек отну болумун.

Да джокъ эсе келечи, сезим болсун келечим.
Бир уятсын суймеклик ол къызчыкыны мёлегин.

10.09.02

169

Кесекден келликди ол,
Джарый кёзлери.
Кёрюнмез дуня да мор,
Билсенг этерни.

Келген кыуаныр да бек,
Тюрленир юйюнг.
Ай, зынгырдар төгерек,
Башланса кюлкюнг.

Келгенни кыстамачын,
Кеси кетмей ол.
Алгынны кыозгъамайын,
Керек затын сор.

Келсе да кетер ючюн,
Джюрек эшик кер.
Сууут да кыызгъан тюнюн,
Джылы отоу бер.

08.09.02

170

Бу тар джерде не барды?
Къуру агъач-таш!
Мында джан джылау табды,
Къатышырча баш.

Бу тар джерде не барды?
Къуру къая-таш!
Мында джан къабукъ артды,
Кёрдюм да къууанч.

Бу тар джерде не барды?
Джашау бир тели!
Эй, мында ёлюб къалды
Бир джашым мени...

Бу тар джерде не барды?
Сансызды, Тейри!
Эй, мында аякъ басды
Экинчим мени!

Бу тар джерде кёб болду
Кюуюм, ийнарым.
Былайда джашау къойду,
Алайд къадарым.

Анда да, о не барды!
Начаслыкъ, алдау.
Къайда да ма бирчады —
Сауну суюмейд сау.

Былайы ахыр джер деб,
Салгъанма мен кёл.
Хайыр джокъ ауур эснеб,
Этди джашау сёл.

171

Намаздан тургъанма да,
Тартама мынчакъ.
Аллахдан соргъанма да,
Сакълайма джууаб.

Къайдады ёлген джашым?
Кимге тюшдю ол?
Джарлыны сабий джанын
Неле этди джол?

Бардымы джандет таба —
Ийдими къабыр?
Мёлеги, кёзле джана,
Кирдими сабыр?

Намаздан тургъанма да,
Тартама мынчакъ.
Аллахдан соргъанма да,
Сакълайма джууаб.

Джандетде къалай болду?
Неге джарайд джаш?
Джюрюймюд эки къолу,
Тутамыды баш?

Билемид ана тилни?
Таныймыды акъ?
Ангылаб болгъан ишни,
Табханмыды джакъ?

Намаздан тургъанма да,
Тартама мынчакъ.
Уянады танг да, ма,
Булутла да — акъ.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

172

Харифлеге къарачын – бири къынгыр, бири тюз,
Киргендиле къагъытха, ма, балтасыз, чёгючсюз.

Бирге къошсанг аланы, эджиклесенг акъырын,
Къуралады олсагъат бирер сёз, бирер айтым.

Айтымланы бирлесенг, суратласанг аланы,
Ачыкълайса, кёресе, сейирлигин дунияны.

Билим билген сууабды, окъугъаннга элни тарт!
Билим деген – джандет ич, къарангылыкъ – ахырат.

01.09.02

Сапар ЁЗДЕН

173

Кимден кетгенсе, кимге келесе,
Кимни кьаргъайса, кимни сюесе —
Бир киши бла табалмадын г сен насыб.
Ма, чач туклеринг джелде тозурай,
Тырнакъ юслеринг кюнде джылтырай,
Ай, не келсин, эки кёзюнг бир арыб.

Джолдаса хаман, эй, мен билгенли,
Бешик юсюнден джерге тюшгенли,
Айланаса тохтамайын бир джерде.
Насыб кьачады, ай, сен сюресе,
Аны джеталмай, кьыркыгъа джетесе,
Ауузунгду тутхан сени джюрюшде.

Джолу нюрлюдю таукел болгъанны,
Кеси джазыуун кеси озгъанны.
Алай эсе, оздур кюнню излеуде.
Кимден кетгенсе, кимге келесе,
Къалай этсенг да, бек тюз этесе:
Насыб кьайда — чиригеннге юйюнде!

31.08.02

Къаумла бери къачалла,
Бирсиле ары чабалла,
Алайды джашау ичде адет.
Джердеги кёкню махтайды,
Кёкдеги джерни сайлайды.
Ахырсы, къайдады ма джандет?

Телиле бир таб джашайла,
Эршиле ариу сайлайла –
Алайды джашау ичде адет.
Туугъанла бешик махтайла,
Ёлгенле тарда джашайла.
Ахырсы, къайдады ма джандет?

175

Эриксенг кесинг къала,
Бошалса тѣзюм,
Сен башла мынчакъ тарта —
Джылтырар кѣлюнг.

Алыб сора акъ къагъыт,
Андан ал акълыкъ.
Башласанг бир зат джазыб,
Къорар джангызлыкъ.

Харифле тизгин болуб,
Къуралса айтым,
Кѣр анга макъам къошуб,
Джырлаб акъыртын.

Кете туруб эригиу,
Къорар ахсыныу.
Къошса Кѣк джыргъа эжиу,
Джан табар къарыу.

Алай бла дуня джарыкъ
Кѣрюнюр ашхы.
Эс башлар нюрден джаныб,
Сюйюб хар затны.

26.08.02

176

Алгыш айта заманнга,
Келиб тюшдюм Басханнга.
Эй, Аллахым, насыб бер!
Кьюанчлагъа эшик кер!

Мунда эсе джазыуум,
Бир кёрейим татыуун.
Ачайым да кёкге къаш,
Мен алайым джаннга аш.

Кьолумдагъы хар мынчакъ
Джашасынла хаман сакъ.
Айтыр сёзню эслейим,
Гюнах ишден кетейим.

Арысынла бармакъла
Тарта-тарта мынчакъла,
Тута-тута къаламны,
Джуу-джуу эте баламы.

Мен айтайым мында да
Мыдах кюуле, джырла да.
Ариу затха джырлайым,
Эршилеге чыдайым.

Этген ишим Аллахдан,
Этерим да, ма Андан.
Терс атламым болсун аз,
Джылатмасын джазыу саз.

24.08.02

Сапар ЁЗДЕН

177

Джашларым эки элле,
Къалды энди бир.
Бошалды къууанч чилле,
Эсим болду сир.

Дуниягъа эски къарам
Болду ма башха.
Харамды халал адам
Туугъан джашаргъа.

Бешикден тюшеди да,
Минеди салгъа,
Сора, терк келеди да,
Киреди таргъа.

Кимине бир джыл бола,
Кимине да джюз.
Чыгъады джокълукъ джолгъа
Ётлю эм ётсюз.

Кесекгеди не зат да,
Джашау – алмашыу.
Ахырынг – къабыр тарда
Болургъады къуу.

Джашларым эки элле,
Къалды энди бир.
Турама джылау эте,
Сагъышым – кёмюр..

23.08.02

178

Ёлгеннге ёлюм да джокъ,
Джашау да – узакъ,
Анга джокъ топал, хагок,
Мылы эм къургъакъ.

Ёлгеннге, о не барды,
Соя бер пилни!
Алгъыш, къаргъыш алмайды,
Чайнама тилни.

Ёлгеннге да не хайыр
Джылаудан, тойдан!
Эте бер алтын къабыр,
Сынын – накъутдан.

Эте эсенг таб ишни,
Саугъа деб буюр.
Тютюнлет этли тишни,
Боза да джутдур.

Ёлгеннге оноу этген
Аллахды къуру.
Саугъа сау къучакъ керген –
Сууаблыкъ – ма бу.

Алайды, алайды, ой,
Саула бла джаша!
Эте бер оюн бла той,
Халал аш аша!

07.08.02

Сапар ЁЗДЕН

179

Басхан тюйгенди суулу къашланы,
Басхан джуады ташлы джагъаны,
Толкъунлары тизгин-тизгин баралла.
Басхан кӧргенди ачлыкъ джазланы,
Басхан джуханды къанлы джауланы,
Нартла мында къолла-бетле джуугъалла.

Басхан туугъанды къая кириште,
Басхан джашайды ёмюр чариште,
Артха къалмайд чабыуундан заманны.
Басхан таулуну джандет суууду,
Басхан таулуну ма бал тузуду,
Бу кӧб джуугъанд исси терин бабамы.

Басхан джайгъыда гыбыр болады,
Басхан къышхыда сабыр барады,
Ненча ёмюр арымайды барыудан.
Басхан къаныды эркин джуртуму,
Басхан сыйыды ёхтем таулуну,
Тейри муну айырмасын таулудан!

27.07.02

180

Къантору озадыла кюнле
Къантору болгъанды къарамым.
Къаншаубий ёлгенди да тюнде,
Къызарыб барады къадарым.

О нек болду, къалай болду,
Ёлюм санга мухур урду.
Сынды Айым, сынды Кюнюм,
Джыламукъгъа батды юйюм.

Къантору болгъанды кёк бла джер,
Къантору болгъанды саггышым.
Аллах, сен, анга нюрюнгден бер,
Ай ауруб ёлгенди ма джашым.

О нек болду, къалай болду?
Арбазыма бушуу къонду.
Сынды ангым, сынды джаным,
Джети джылда ёлдю джашым.

Къантору болгъанды акъ джашау,
Къантору болгъанды ашхамым.
Сау турсам да тюлме энди сау,
Къойнумда ёлдю мени джашым.

О нек болду, къалай болду,
Ёлюм манга нени къойду?
Сыннганды джер, сынды бу Кёк,
Тайды джашым теренирек.

Къантору атадыла тангла,
Къантору батады ингирги.
Тюшюмде уа ма джашил атда
Джулдузла кютеди Къаншаубий.

О нек болду, къалай болду,
Джашым мени бир терк озду –
Кетди учуб ол Аламгъа...
Не къыйынды къалгъанлагъа.

181

Къыйналдынг хариб джашым, термилдинг бир бек.
Ай мени алтын джаным, ачыдынг халек.

Джазыудан къачалмадынг, ачалмадынг кёз,
Къурушуб эки санынг, айталмадынг сёз.

Къызгъанынг сорушмады, этсем да намаз.
Алхамым болушмады, эшитмед Аллах.

Мёлегинг къайда къалды, джокъламады чырт.
Ол да ма джюрек джарды, буруб къоюб сырт.

Ай сени алай этген, къайсы болду ол.
Ай санга къаргъыш этген, болсун кеси оу.

Джашау бла Ёлюм къолда болдунг да тарт-соз,
Арада къызыу отда болдунг алай тоз.

Мен санга неле айтдым, башлаб дуркъудан,
Ётгенин булгъар халкъым тенгиз бла къумдан.

Мен айтдым эски затла, къайтардым суююб.
Энди джокъ ма ол тангла, болду бары туб.

Джашадынг азаб чеге, ёлдюнг азабда.
Энди джат къууанч эте, ёлюм джокъ анда.

30.07.02

182

Айтама узун алгыш, къарай ёргеге,
Сен келиб къоннганса да джанымда төрге.

Насыбны джашил джазы, джаша ёмюрлей.
Эртденги кёзбау чыкъса, джаша кюлгенлей.

Кёзледе нени кёрдюм, кёрдюм аджырау:
Алагъа тюшалмайма, къатыды къадау.

Арабыз бир бек узакъ, сен – сабий, мен – къарт.
Ай алай а не этгин, джанама шынкъарт.

Бирде сен тотай эсенг, бирде уа керти.
Насыблы боламыды болгъан ма эки.

Башхагъача болмачы, къойсанг а чамны –
Мен джырчыма, Ай кызы, эсле сен аны.

Аллахданды бары да – келиу эм кетиу.
Башынданды бары да – алыу эм бериу.

Мен сенден узакъ туруб, болсанг бир мыдах,
Керексиз эримечи, сен кёб этме «ах».

Джырымы айтырса да, махтарса кёкню:
Джырчыны бир бек кюсеб, сюртерсе кёзню.

Сора эс джангы болуб, джылау чачылыр:
Сезиминг керти эсе, тюзден чакъырыр.

1999 дж.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

183

Кёк урур джерге ёшюн,
Болур да такъыр.
Адам къой, чирир ёлюм —
Былайды ахыр.

Къатышыр да тюрб бла баш,
Тебрер тютюнлей.
Къайнар сора таш-агъач,
Къызыб тюз кюнлей.

Эштилир ма от таууш,
Джылау, ынгычхау.
Болуб кёк, учмазча къуш,
Ауар таугъа тау.

Джукъланыр джулдуз джарыкъ,
Ит табмаз ие.
Ие да болур джазыкъ,
Башлар да кюйе.

Кюн да ма кюйе келиб,
Болур кюл-къурум.
Ай да ма алай эриб,
Болур зыгъыр, къум.

Болур сын учсуз алам,
Гирешир заман.
Айтыргъа сыйлы Алхам
Табылмаз бир джан.

Заманны ма ал джаны
Тийсе ахыргъа,
Экиси бирер джары
Чартларла къысха.

Андан сора энтда бир
Башланыр Джашау.
Къобмаздан ёлюр да кир,
Кирсиз болур сау.

30.07.02

184

Къатымда юсю джалан турады бир джан.
Юсюнден кёбге джыртыкъ къоранчлыды сан.

Онг имбашны джокъ къолу, ол бири сакъат.
Башында тюгю бир аз, азы да бир акъ.

Кёзлери акъсыл сары, бурун – кёнделен,
Аягъы джукъа узун, къарны – теренден.

Тишлери бирер къалакъ, эршиле, зыккыл,
Баш – уллу, зугул кибик, боюн ышан – къыл.

Кюлмейме, сёз этмейме, былайды саны,
Санындан маджал болмаз харибни джаны.

Къарамы бирде джерге, кёзюуде – ёрге,
Энди бу керекмиди джерге не кёкге.

Энди бу керекмиди тенгнге, джууукъгъа.
Чыкъгъаннга ушайды бу ёлюмге уугъа.

Эртдерек болгъан болур бу мискин – адам,
Энди бу ма шаучады, сау болса да джан.

Къатымда юсю джалан турады бир джан –
Не тилейим, билмейме, мынга Аллахдан..

03.08.02

185

Къаншаубийге

Джанымда сен джан кылыч,
Джити эдинг сен.
Къайгъымы бир кёб кыра,
Сындынг белингден.

Джанымда сен джыр кылыч,
Къаннга батылдынг,
Алайды джашау кылыкъ
Ёлдюнг, джабылдынг.

Джанымда сен нарт кылыч,
Тот тюлсе манга.
Джанымы ёлмез джыры —
Ёмюр кын санга.

Джанымда сен от кылыч,
Кесим чакълы тур.
Джукълатса отну сагъыш,
Джаным да кзурур.

03.08.02

Къаншаубийге

Айырылды Ай Кюнден,
Айдан да — джарыкъ.
Мыдахма чыкъсам юйден,
Мыдахма къайтыб.

Ой не этгин, не этгин —
Букъду Ай Кюнден.
Сыфаты кетди Кёкден —
Ёлгенди ёлген.

Айгъа джарсый не этсин,
Кюн болду сазбет.
Алам Кюннге кюч берсин,
Айгъа да — джандет.

Сагъышлыма, не медет,
Болурму бу тюн:
Табалырма Ай джандет,
Кюч табармы Кюн.

03.08.02

187

Къаядан ёргерекде, тюбюнде тауну,
Къар бла абдез алды, ашыкъмай таулу.

Келди да къая юсге, изледи джалпакъ.
Къабдалын ташха джайыб, уюду ол сакъ.

Кёзлери джерни тутду, къоллары – кёкню,
Мангылай учхун болуб, башлады сёзню.

Башлады таулу тилде, айтды Алхамны,
Махтады джашау ични, кючюн Аллахны.

Къарады ма бу ишге, къууанч эте, Кюн.
Сылады къыбла аяз къаяны юсюн.

Къаядан ёргерекде тюбюнде тауну
Бошады намаз борчун ашыкъмай таулу.

Тилеги уча кетиб джетсин башына.
Ол андан къабыл болуб, къайтсын халкъына.

08.08.02

188

Кёрдюм мен джашау джолун,
Сынадым чарпыу отун...
Энтда саума – тюлмюдю сейир?
Тебледи джазыу чарх,
Мен болдум мыдах тарх –
Нек сынады Кёк быллай бир?

Керексиз да кёб ичдим,
Диними да бек суюдюм,
Эй кёрдюм нени да ахырын.
Сёзледен джырла эшдим,
Джырладан кьурман этдим –
Сынадым Кёкню да акьылын.

Энди мен кьазакъ терек,
Терекге ой не керек –
Элия юзгенди бутагьын.
Чайкьала сагьыш джелде,
Дунияны кьайгьысын эте,
Бутакьны этеме дууасын.

04.08.02

189

Сени менден ким алды,
Алгъанындан не табды —
Бир кесек болдуму ёлюм бай.
Алгъан манга не берди,
Сагъышха эшик керди —
Джылаудан болгъанды кёлюм сай.

Сени менден ким алды,
Ой алыб къайда салды —
Тынчлыкълы этдими кюнюнго.
Алгъан манга не берди,
Кюнюмю башын тешди —
Джаралы этгенди тюнюмю.

Сени менден ким алды,
Сенден энди не къалды —
Кёзлеринг джашайдыла кёзде.
Ышаргъан ышартмайды
Джылагъан джылатмайды —
Тиш билейд Къара Ёлюм кёлде.

06.08.02

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

190

Атла, джашы, терк атла,
Атлавланы кёб кьатла.

Джоргъа болса джюрюшюнг,
Джолда кьалмаз юлюшюнг.

Атла, джашы, терк атла,
Атлавланы кёб кьатла.

Баса билсенг табанны,
Билир кьолунг кьалгьанны.

Атла, джашы, терк атла,
Джюрюшюнгю сакъ сайла.

Барлыкъ эсенг сен узакъ,
Болсун атлам джумушакъ.

Атла, джашы, терк атла,
Муну эсге бек байла.

Ётер ючюн хар затдан
Болсун джюрюш асландан.

Атла, джашы, терк атла —
Джашау кючю ма анда.

Джашау деген тирилик,
Джашау этген джигитлик.

Атла, джашы, терк атла —
Атламданды хар файда.

Джюрюшдеди ёт бла кюч —
Хайда, бегит, сен, джюрюш.

06.08.02

191

Джан кёзле бла Минги таугъа къарайма да,
Не кёреме, зауукъ ала джаныма:
Джюгенинден къаты тутуб, бир акъ атда,
Бир таулу къыз шукур этед халкъына.

Андан джуртха чачылады кёксюл джарыкъ,
Ёмюрлюкню таркъаймагъан ол нюрю.
Мен кесим да, джокълагъанча къачхан насыб,
Хар неге да бир кенг ачыб кёлюю.

Гызмар сагъыш олсагъатдан тас болады,
Эсим – джарыкъ, джарыгъанча тау тангда.
Кёзге тюшген хар не зат да, бир тазады,
Джангы джарыкъ бир кёб тууа, ма, джанда.

Минги тауну баш джанында таза кёкге,
Эмилик бла таугъа чыкыгъан ол къызгъа,
Я Аллахым, мен тилейме, джабма кёзле,
Къыз алгъышын, шо, бир сана къабылгъа.

Ёмюрлюкню акъ баласы, акъ Минги Тау,
Тюшюнде да къаралмасын чырт башынг.
Аркъангдагъы таулу къызгъа салма сен дау,
Акълыгъынгча, алай бир эт джашарын.

Чыкъса бир къыз акъ аты бла Минги таугъа,
Алгъыш айтса, алай андан, халкъына,
Къауумлача, сейир болмам, мен бу затха,
Мен бир кёрген келиб къалад аллыма.

192

Къара чачлы акъ джашым, тюшгенсе эсге.
Сагъышха бир бек кетиб, эс тюшгенд терге.

Къабырда къалайса деб, болалмайма мен,
Къабырдан алырмем деб, джан бурады дженг.

Нечиксе, хариб балам, сууукъмуду джер,
Не да сен исси болуб, тегемисе тер.

Мёлекле неле делле, болдунгму тарт-соз,
Аурууну сенден алыб, этдилеми бош.

Сен манга джукъ сормайса, ма олду табсыз,
Арагъа ёлюм къолу чертгенди да сыз.

Алайын сеземисе, сен – шауса, мен – сау,
Экибиз эки тюрлю – анга кёбдю дау.

Ёлмейин ары баргъан – къыйынды манга,
Тирилмей бери келген – къыйынды санга.

Сен андан бери келе, мен кетсем ары,
Тюбешиу боламыды? Эсден ат аны.

Тирилиб сен кюч табыб, келирча болсанг,
Сакълайым таулу джашым, къууанч эте джан.

Огъай-огъай дей эсенг, табсыз эсе ол,
Ёлюмге – сени таба! – тутайым мен джол.

Сен анда, эй мен мында – былай туруу терс.
Тюбеширикбиз кёб турмай – сакъла, марджа, тёз.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

07.08.02

193

Джашауну ичинде изледим кесими чырт арымай,
Амандан игиге, игиден аманнга къарадым.
Шошлукъда, дауурда да кългъанма адамча, алынмай,
Кёргюздю хар нени, тездюрдю хар неге къадарым.

Келгеним Аламдан, кетерим да къуру Аламгъады,
Келгеним узакъдан, кетерим да ары — узакъгъа.
Эследим алайын, туугъаным а къуру джазаргъады,
Хапарын акканы берирге кългъытда туудукъгъа.

Хо, табдым кесими, ма билдим кесими, джашаунуча,
Мен билдим алайын — сууабхады мени джумушум.
Сыйлайым къламны, ой кёрмей аны ма джаунуча,
Аны бергенденди хар къуру да мени умутум.

12.07.02

194

Гитарагъа алгъындача тюлме залим,
Аны согъар энди къайда кюч менде —
Тобугъумда джанын берди Къаншаубийим,
Оюлгъанды ол джыр къала джюрекде.

Сагъышымы ич ургъаны бир уллуду,
Аны билген — Кёкден сора — кюру мен.
Татлыгъа да энди къарам бир тузлуду,
Макъам айтсам, къан чачылад кююмден.

Джаныуарча, сансыз болдум джазыуума —
Къоркъалмайма мен Джашаудан, Ёлюмден.
Къарачай да сохан туурайд джарсыуума,
Барлыгъымы атыб къоюб кёлюнден.

Уллу Къадар, сынауунгдан мен безгенме,
Болду чамынг, мен да сени сынайым.
Туугъандача, ёлгенде да мен ёзденме —
Бергенинге, не этейим, чыдайым.

Тобугъумда джанын берди Къаншаубийим,
Оюлгъанды ол джыр къала джюрекде.
Гитарагъа алгъындача тюлме залим,
Аны согъар, энди къайда, кюч менде.

13.07.02

Сорсанг манга айтырыкъма бек кѣб затны,
Ёлюмден да айтырыкъма мен хапар.
Къыйын тюлдю ача билген джюрек джанны,
Алай эсе айтыб башлайд ма Сапар.

Мен сюеме алам ични хар несин да,
Саусузгъа да, тулпаргъа да бирме мен.
Ата джуртну балсытама телисин да,
Кюндюзлени айырмайма ингирден.

Джыгъылгъаным, къобханым да ёргеденди,
Адиллик да, азатлыкъ да — ма андан.
Джашау берген мадарыча тѣленгенди,
Аллыкъны да толу алдым джашлыкъдан.

Фахму мени ёрге атды Минги Тауда,
Кюл этиб да, шайтан джелде учурду.
Сынагъанма хариблик да джурт саулукъда,
Баламы да исси ауруу суутду.

Джашагъанда неле кѣрдюм, не кѣргюздюм,
Алай ёзге, эс атмадым бошуна.
Мийикледен Ата джуртха макъам юздюм,
Ёксюз ташны къыса билдим къойнума.

Айтылгъанны, айтырымы эм къысхасы —
Сууаб иште артха турма, харамлай.
Ата джуртду хар инсанни джан хазнасы —
Ол суйгенни болмай къалмаз джаны бай.

Алай эсе, шукур Кѣкте, джокъду тохтау —
Берилгенни хар неси да игиди.
Бир джукъгъа да мен салмайма энди дау —
Берген-алгъан Джашау деген кесиди.

196

Биягынлай джаз башланды джауум къяу,
Саггышларым мылыдыла, хауалай.
Нек аманма, тура эсем бу нарт джуртда,
Нек мыдахма, ой сау эсе Къарачай.

Нек аманма, тура эсем бу нарт джуртда,
Бу джауумча, джауад джанда джыламукъ.
Туугъан эсем ёлюрге деб шам джумушда,
Нек этмейме душманлагъа мен джаулукъ.

Туугъан эсем ёлюрге деб шам джумушда,
Халкъым ючюн нек этмедим джигитлик.
Кетиб барад кука джашлыкъ джыр турушда,
Туруш ичде къайдан болсун тирилик.

Кетиб барад кука джашлыкъ джыр турушда,
Чал урса да, джашау джюрюш – сабийлей.
Заманында эс бёлмеген кёк тауушха,
Чагъалырма къартлыгъында балийлей.

Заманында эс бёлмеген кёк тауушха,
Ангылады келир кюнню кертисин.
Къушдан тууб ушамагъанны таулу къушха,
Къаргъа тигер ёлген кюнде кебинин.

Къушдан тууб ушамадым таулу къушха,
Саггышларым мылыдыла хауалай.
Этерими эталмадым бу нарт джуртха,
Эй кечерми алджагъанны Къарачай.

19.07.02

197

Ёлюмде сен сау болдунг,
Ёлдю да ауруу.
Ай, айхай, джарсыу кьойдунг,
Уллуду джарсыу.

Эсиме тюшесе да,
Шашады эсим.
Келмезден кетгенсе да,
Кьалгьанма кесим.

Джерде сен джашым эдинг,
Кесим эдинг сен.
Насыбха джолум эдинг,
Джолсуз кьалдым мен.

Сен юйден чыгьа туруб,
Сездингми тюнню –
Кёкледен булут кьууб,
Джарытдынг кюнню.

Кьабырда кьалай болдунг,
Табдынгмы орун?
Соруучу неле сорду –
Ачдымы кьоюн.

Кьабырда кьалай болдунг,
Келдими мёлек?
Аллахны нюрлю кьолун
Туталдынгмы терк?

Мен барсам алай ары,
Уялмайым мен.
Бетинги сакъла къаты,
Таулу шойса сен.

Тохтайым, джыламайым,
Сынсыдым бир кёб.
Ма меннге чыдамайын,
Джылай турад кёк.

Тохтайым, джыламайым –
Хайыр джокъ андан.
Эсими ташламайым
Джылар кюн – алда.

198

Къачхыны сары джели улуйду —
Бир андан урады, бир мундан.
Джанымда сагъыш да бир уллуду —
Энтда мен кетеме джуртумдан.

Джуртуму суйдюм таулу таунуча,
Агъын, къарасын да махтадым.
Эй, ол а кёрдю мени джауунча —
Бёрюсюн итнича къыстады.

Къыркылада юйсюз болгъан табсызды,
Тыш джерде табсызды он кере.
Бушууча, къууанч да амалсызды,
Тюн да джокъ, таб джокъду тюш кече.

Халкъымдан кесек кёлюм къалса да,
Экибиз, эй туура къан бла джан.
Баласын шайтан джелге атса да,
Джашасын джашауча Къарчастан.

10.07.02

199

Тил учунгда толуб джатад кьарггыш сюрюу,
Кёзлерингден бирер зар кёз кьарайла.
Джарлы сени баш кьууанчынг элге кюлюу,
Сени кёрюб, сенден итле джанлайла.

Байлыгынгдан ой не хайыр, кьутсузса да,
Шайтан-джин да илешмейди кьатынга.
Ол алайды – ибилистен джуглуса да,
Табсыз затла айтадыла атынга.

Бернелени сен джыйгъанса кьантау-кьантау,
Мингсомлукъла сыйынмайла кьабчыкьгъа.
Насыбынга кесинг салдынг темир кьадау,
Энди кьалдынг кесинг бла кьартлыкьгъа.

Бийче этиб кьайсы тутар сеничаны,
Алай некди анга саггыш этсенг а.
Оярыкьса джашауларын сен ненчаны...
Андан эсе, сен, эр кёрмей, ёлсенг а.

09.02.99

200

Бир къара кюндюзге:
Табигъат тамашады, таурухча.
Салам ал юйюнге —
Эрши кёрме муну сен, къауумча.

Бир къууан болумгъа:
Чыранла джылтырайла кюзгюча.
Къаяны къойнунда
Ол чегет бир омакъды кюйюзча.

Алайда, киришде,
Секиртме тегюледи арымай.
Тюбюнде чирикде
Тюртюле да чагъалла джарсымай.

Бир ариуду ёзен,
Ёлмезликча — алайды къууат.
Джыр агъарча кёзден
Бир макъам кёлюмде къутурад.

Тохтагъанча заман,
Керексиз бир къымсызды хауа.
Къууанады джан:
Эй джандетдиле бюгюн таула.

22.06.02

201

Мийик кёкде акъ сакъаллы бир къарт кёрдюм,
Андан манга джарыкъ урду кечемде.
Олсагъатлай ойра болду мыдах кёлюм,
Тюшюб къалдым джаным сауда джандетге.

Кёзден кириб ётдю джарыкъ табан тюбге,
Титиреди джарыкъ кючден хар саным.
Бир да болдум батылгъанча шынкъарт кюлге,
Джаннганында, кызыу отлай, ма джаным.

Къадаргъа айтмаз эди джокъса деб,
Менлей кибик кёрсе эди хар инсан.
Башламгъа да, Ахыргъа да Сен джолса деб,
Къурч-къадама болур эди ма ийман.

13.06.02

202

Болду да акъсыл кёклю,
Башланды ма танг.
Кесекден Къызыл Бёрклю
Чыкъды кеси хан.

Кесекден Къызыл Бёрклю
Тёкдю да джарыкъ,
Къызартды мийик төшню,
Болду джер ачыкъ.

Къызартды мийик төшню,
Башланды ма тюн.
Джарытды уллу кёкню,
Кёргюзтдю кючюн.

Джарытды уллу кёкню
Джукълатды джулдуз.
Джылытды адам кёлню,
Отунсуз-отсуз.

Джылытды адам кёлню
Джыйдырды эсни.
Джашасын Къызыл Берклю –
Къуугъан кечени.

03.05.02

203

Чалады джити чалкъым
Хансны аманын.
Ишсизди джити джаным,
Анданды салкъын.

Бошларем ёхтем джанны
Джара деб джукъга,
Керекмид башха къанны
Тёгерге джуртха.

Аман къан — аман урлукъ,
Джайылыр бир кёб.
Къораса бу нарт къутлукъ
Терслер артда Кёк.

Олду ма тыйгыч болгъан
Бошларга джанны:
Саныма эсни къошхан —
«Хоу»-лармы аны.

Керекмеми сора мен
Болургъа мыдах:
Джауланы Аллах ийгенд,
Кетерлик — Аллах.

204

Болгъанча Кёкден туугъан,
Къарай мийикге,
Барады шайтан ургъан,
Кюле хар кимге.

Мыйысы къаргъа мыйы,
Билгени – багуш.
Тасды да адам сыры,
Анданды манкъуш.

Кёргени къара эм акъ,
Башха кёрмейд джукъ.
Болса да кыздан омакъ,
Къарамы сууукъ.

Барады шайтан ургъан,
Уругъа чагъыр.
Тойгъанлай иблис суудан,
Къайгъы бла къайтыр.

Барсынчы тохтамайын,
Кетсинчи кёзден –
Джанымы къозгъамайым,
Айыбды Кёкден.

03.06.02

205

Джашасын тыбыр ташым, турады туура:
Сен баш ий джангы джашым, чөгелеб мынга.

Бу мени джолгъа ийди – узакъгъа-кенгнге.
Арысам, кючюм эди джауума, тенгнге.

Мен муну унутмадым шималда, шаркъда.
Кечеде джунчумадым – чыракъ эд алда.

Игирек къара да сен, муну бек таны:
Менлейин узакъ кетсенг, джылытыр джанны.

Менича ётерсе да къарадан, акъдан,
Былайын кюсерсе да, къайтырса андан.

Джашасын джолоу тюнюнг, къайда да айлан,
Башлансын ахыр кюнюнг кзуру былайдан.

Кзулакъ ий ата сёзге, бегирча башха:
Сурат ал сабий кёзге, къаблан да ташха.

13.05.02

206

Саггышдан бир бек кюе,
Агъарды джаным.
Ушадым морбет кюзге,
Къартайды саным.

Алда энди не барды —
Абыныу чёбге.
Насыбым анда къалды —
Узакъды кёзге.

Энди танг башха тюрюю,
Болса да Айлы.
Этеди аман кюнлю
Къычырыб Байчы.

Сазымда алтын къылны
Басханды букъу.
Джанымда ахыр джырны
Джырлайды уку.

Кесиме кесим кюле,
Къарайма артха.
Кесиме кесим кюе,
Бегибме таргъа.

Мындан ары не барды,
Тохтайым былай.
Болурну Аллах джазды,
Алайды алай.

207

Кёрдюнгмю къалай болду,
Булгъанды ара.
Джангызлыкъ къолун созду,
Узатды джара.

Кёрдюнгмю къалай болду,
Джалайса джара.
Джарагъа шайтан къонду,
Шайтан да къара.

Кёрдюнгмю къалай болду,
Тюшгенсе кюуге.
Джукъланды насыб оту,
Джылайса кюлге.

Кёрдюнгмю къалай болду,
Болдунг да бетсиз.
Излеминг ариу толду,
Джашай бер менсиз.

Кёрдюнгмю къалай болду,
Къалгъанса анда.
Бетинги тилинг сойду,
Сейири – алда.

Кёрдюнгмю къалай болду,
Сарнатды джазыу.
Ышара, алай къонду
Тёппенге джарсыу.

Кёрдюнгмю къалай болду –
Джокъ болду болгъан.
Кёгюбюз бир бош онгду,
Сыфаты – къолан.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

208

Тёбен орамда харсны кьагьалла,
Тёбен орамда келин алгъанла.

Келген келин а адеб бла келсин,
Къайын ана бла къызлай келишсин.

Келген келин а кёлю бла келсин,
Къайын атагъа боза теджесин.

Келген келин а огъур бла келсин,
Ёмюр джашауун эри бла этсин.

Тели ушакъгъа кенгден кьарасын,
Оюм хапаргъа эсин байласын.

Айрух адамгъа джууаш сёлешсин,
Ёксюз ёсген бла къабын юлешсин.

Ана тилин а анача сүйсюн,
Келин тилин да джорукъ бла түйсюн.

Уну-тузу да мийик кьалансын,
Эки кьолу бла рысхы санасын.

Бере да билсин, ала да билсин,
Сабий болгъанны таулача тизсин.

Джашы, кызы да адет тутсунла,
Халал ашларын халал джутсунла.

Тёбен орамда келин алгъанла —
Тёбен орамда харсны кьагьалла.

Разы бол, Аллах, ол от джагъагъа —
Шайтан кирмезча отоу арагъа.

209

Мен кетдим джашау ичге,
Сен кьалдынг анда.
Кьыйналдым болгъан ишге —
Оюлду ара.

Мен кетдим джашау ичге,
Бойсунмай чотха.
Тегерек кьара джинле,
Шашханла бошха.

Сен кьалдынг отоу ичде,
Теге джыламукъ.
Сагъышынг сууукъ юйде
Кесингден сууукъ.

Сен кьалдынг отоу ичде
Ахсына джанынг.
Джашыма сабий тилде
Шыбырдай атын.

Былайды адам улу,
Кёзюудю хар не.
Кёзюуде — ачы тузлу,
Бирде уа — эрке.

Сагъышым кесим кибик,
Къачлай бир мыдах.
Кетгинчи бошлай чириб,
Болушсун Аллах.

Ахырсы кьалай болур
Мындан ары хал:
Не джандет, не от джолу —
Чыгъар бир амал.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

04.05.02

210

Эллиде кьалдым кесим,
Джокъ джауум не джокъ тенгим —
Атылгъанма ёксюз кибик орамда.
Насыбдан кьалдым кенгде,
Къайнай сагъыш джюрекде —
Орамда да тургъанчама къонакъда.

Эллиде кьалдым кесим,
Былайгъа салдым бегим —
Муратдача болалмады джазыуум.
Былай ары кетейим,
Мен чегетге кирейим —
Адамлагъа керекмиди джарсыуум.

Эллиде кьалдым кесим,
Кёкледеди ма эсим —
Андан башха кимим барды ёкюлюм.
Эсин бёлсе бир кесек,
Джарыр бютеу тегерек —
Кёрюнюрча къара кечем ётюрюк.

Эллиде кьалдым кесим,
Насыбым къачды кенгтин —
Кюйед джаным сагъыш отда тохтаусуз.
Джашауунг болса чолакъ,
Орамгъа болсанг къонакъ —
Андан болад татлы дуня былай туз.

03.05.02

211

Къыз кирик омакъ къатын,
Къызы уа – къартбет.
Ананы – къутас чачы,
Тут да аркъан эт.

Джёнгери къыркъма башлы,
Кёзле – теренде.
Джулкъунуб эки къашы,
Чепген уч – белде.

Анада – джашау оту,
Джюрюшю – хагок.
Ойнайды эки къолу,
Ёшонлери – токъ.

Къызы уа – къатхан этлей,
Джыйрыкъ эм дугъур.
Барады асхакъ итлей,
Этгенлей даур.

Сёзлери орам ушакъ,
Алгъан эм берген.
Дунияны кёрюб тумакъ,
Къаргъайла тенгден.

Къайсыды эрден къайтхан,
Къайсыды барлыкъ?
Былагъа къучакъ джайгъан
Ол кимди, джазыкъ.

Къойчу къой, керекмилле,
Эршилле кёзге.
Мёлекле кёкдемилле,
Къарайым кёкге.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

21.04.02

Гяуур ашдан кёб ашаб,
Салганса къарын.
Кесинги кьолан джасаб,
Джангыртдынг къатын.

Ауузунг багуш ийис,
Джанынгды чагъыр.
Болса да юсюнг кирсиз,
Ийманынг кяфыр.

Аман ауаз бермейин,
Чыгъыу джокъ юйден.
Таулу тилни билмейин,
Неле дейсе сен.

Тартаса мынчакъ тизгин,
Болганча хаджи.
Улуса кирли тилинг,
Халкъ тебрейд къачыб.

Уятынг тууар уят,
Билгенинг алдау.
Кёк санга къалай чыдайд,
Тийирмей азау.

Билгенинг къатын сайлау —
Алган эм кьойган.
Маулутда хурджун даулау,
Ашаган-тойган.

Сора сен неле дейсе,
Адаммыса сен.
Сендеги муртат бетге
Хайыр джокъ кёкден.

213

Аллахдан фахму табхан,
Аны джаратса —
Ол болур джюген салгъан,
Миннген Борахъгъа.

Аллахдан фахму табхан,
Ишлесе халкъгъа —
Ол болур басхыч салгъан
Кёкде къатлагъа.

Аллахдан фахму табхан,
Кюрешсе кючлю —
Ол болур ангы джайгъан,
Алгъышха — юлгю.

Аллахдан фахму табхан
Джашаса халал —
Ол болур джандет адам,
Хорласа аджал.

Аллахдан фахму табхан,
Аллахданды ол.
Фахмугъа чалдыу салгъан —
Онгуни болур сол.

Аллахдан фахму табхан
Чарпыса бизден —
Ай болур исси къабхан
Шайтандан, джинден.

Аллахдан фахму табхан
Керти адам ол —
Алайгъа къолну салгъан,
Узат анга къол.

03.05.02

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

214

Эринг сени джаз кёллю, кесинг да джайлай,
Экинг да ариу сёзлю, тилигиз баллай.

Шукур, ма къадар кючге, юйюгюз — къала.
Тюбединг таурух кюннге, къойнунгда — бала.

Сакълана таулу джорукъ, башынгда — джаулукъ.
Кёзлеге къуанч къонуб, зауукъса зауукъ.

Машалла, алгъынчаса — чачынг да узун.
Кесинг тюз насыбчаса, кемли джокъ джугъунг.

Муратынг толуб къалды, къууандым бир бек.
Сагъышым заман джарды алгъын кюннге терк.

Сюйеем джуртну кибики, джанныча тёнгек.
Алай а джазыу сюрюб, узайтханды бек.

Энди сен башха бласа, насыб отса сен.
Къууанчха патчахса да, тур былай эсен.

Сорма сен къалайса деб, айталмам тюзюн:
Ма сенден кете-кетиб, къуруду юйюм.

Къалгъаны керекмиди, ачдыртма аууз.
Арытды джашау тиги, алда уа — аууш.

03.05.02

215

Кьолумда алгыш аякъ — кьулакълы, башсыз.
Джарытханча кюн таякъ, жарытсын алгыш.

Кьолумда алгыш аякъ, айтайым алгыш:
Джашасын наллы туякъ, ол таймасын кьыш.

Джашасын наллы туякъ, ётдюрсюн таудан,
Болсун ол, игит да, сакъ — отдан, джаумдан.

Сюрдюрсюн тууар сюрюу, сюрдюрсюн джылкы —
Джортууну ашхы кюню джырлатсын джырны.

Таулугъа неден да бек керекди наллы.
Аны биз иги билсек болмазек джарлы.

Джашасын наллы туякъ, аны тауушу
Кёлтюртсюн алгыш аякъ, хорлатыб джауну.

Джашасын наллы туякъ, чыгъарсын Айгъа:
Кёргюзтсюн учсуз узакъ, сау элтсин ызгъа.

Аты болгъан — атчады, таукелди джолу.
Ёлюмден да кьачмайды, элияд кьолу.

Алгышым алгыш эсе, кёлтюртсюн сауут:
Джашайыкъ кьууанч эте, джашасын саулукъ.

03.05.02

216

Ма барады къарт адам,
Бюгюлюб бели.
Бошалыб джашлыкъ заман,
Мыдахды бети.

Баргъаны ёгюз кибик,
Къолунда таякъ.
Баргъанча отха кириб,
Атламы да сакъ.

Тюнене бу джаш эди,
Энди кимди бу?
Ай, алгъын кийик эди
Джюрюшю муну.

Заман а барады терк —
Бюгюннгю джетди.
Тюнене эмген эмчек,
Тамбла ма кетди.

Къайданды бу, къайрыды —
Керекмиди ол?
Билиб билмей не барды,
Берсин Аллах джол.

21.04.02

217

Сылпагъарланы Муссагъа

Кечени кече этген
Джудузла бла Ай.
Кюндюзню кюндюз этген —
Къычырыкъ-хахай.

Къычырыкъ-хахай ичде,
Ётеди кюндюз.
Эртденде алтын эсенг,
Ингирге кюмюш.

Сора, ма, джангы кече —
Джудузла бла Ай.
Шошлукъдан джарыкъ бере,
Бошалыр хахай.

Алай бла, турсанг кесек,
Джетеди ахыр.
Хахайны, Айны да терк
Джутады къабыр.

20.04.02

Джауады джазгы джауум,
Кёлтюрмейин баш.
Ышартмай джангур дауур,
Тюйюбме мен къаш.

Джауады джазгы джауум,
Джуады джерни.
Терекде чыпчыкъ къауум
Къатдырсын белни.

Боюннга аркъан байлаб
Кёрюмем деб мен,
Асыры эсни ташлаб,
Саггышым терен.

Изледим тюзлюк дуня
Ёлгеннге- саугъа.
Муратха джете тура,
Чалышдым аугъа.

Чыгъар джер кёрюнмейди,
Джазыуду ол ау.
Джукъгъа джан ёчюкмейди,
Кюйдюрдю джашау.

Кюйдюрдю ачы джашнаб,
Этди мени сал.
Боллукъдан кенге джаллар
Табылмад амал.

Джашайма джырла кюте,
Джуртумдан кенгде.
Кесиме кесим кюе,
Тарала элге.

Ахыры уа не болду –
Болдум тюнде оу.
Насыбым атыб кьойду
Узатмайын кьол.

Ёкюл болур джокь кишим,
Къаншаубий – сакъат.
Танымайды ол кесин,
Ары таралад.

Ёкюл болур джокь кишим,
Эсен да – гыкка.
Бууулуб кюрме тилим,
Ушайма сыннга.

Эй Аллах, былайды чот,
Къылсам да намаз.
Болгъанма мен, кюзча, тот,
Арбазда уа – джаз.

13.04.02

Эски джуртда джангы сыфат,
Эски кёкде джангы кьууат,
Адамла да, ма, барысы, джангыла.
Джангыргъанды эски заман,
Башхаракъды джангы ашхам,
Джулдузла да алгъынладан джарыкыла.

Эски кече юйге кете,
Джангы тангы бери келе,
Нюрленеди Тейри нюрден табигъат.
Муну кёрюб эски джаным,
Табхан кибики сабий джазын,
Джаша кёб деб, джангылыкыгъа табынад.

Этме мени, Раббий, джуртсуз,
Джуртсуз адам болад кьутсуз,
Джангы эсни эски бетли бир этме.
Хар неден да бир бек арыб,
Джуртха келгенд баланг хариб,
Энди аны башха джерге тебретме.

09.01.02

220

Саггышым джанны джууа,
Танг атды сени тута,
Бир джукъла, тилейме, бир джукъла.
Аллахха эсни бёлюб,
Кёрейим намаз этиб,
Тилейим санга мен бир джукъла.

Ауруунг къаты буууб,
Джукъуну кери къууб,
Арыдынг, тилейме, бир джукъла.
Эридинг ауруу отда,
Эзилдинг ата къолда,
Чапракълай, болганса бир джукъа.

Болушлукъ джокъ, Ай джашым,
Бошалдынг ма джан ашым,
Къаргъалганча нек болдунг былай.
Боллукъну ачыкъ кёре,
Саггышдан отла тёге,
Тюз сенлей джылайма, къалтырай.

11.01.02

Шахризадагъа

Эшик — сууукъ, джели — хыны,
Биз юйдебиз, юй а — джылы.
Орамда да ариу къайын
Созгъанд кёкге чырпа башын.
Анга сууукъ тюлдю истем —
Алай болад тёзе билсенг.

Эшик — сууукъ, джели — хыны,
Биз юйдебиз, юй а — джылы.
Сен кесинг да — джылыу къошхан,
Хар чиллемде джазгъы болгъан.
Эки кёзюнг — эки джашым,
Ючюгюзсюз джашау ашым.

Эшик — сууукъ, джели — хыны,
Биз юйдебиз, юй а — джылы.
Джюрегимде джылыу уллу,
Сиз ючюнгсюз берген муну.
Бюгюн сени туугъан кюнюнг,
Узакъ болсун джарыкъ тюнюнг.

Эшик — сууукъ, джели — хыны,
Биз юйдебиз, юй а — джылы.
Сени къатыш эки балам,
Ючюгюзсюз дуния балхам.
Сиз барлыкъда, мен да барма,
Сиз саулукъда мен адамма.

Эшик — сууукъ, джели — хыны,
Биз юйдебиз, юй а — джылы.
Кетиб кёзюм ма къайыннга,
Сезим айтдым, джаным санга.
Къайын кибиб кёбге тёзген,
Тамбланг болсун къуанч кёрген.

15.01.02

222

Джазаргъа таулу китаб
Берди Аллах кюч.
Багъыр сёзню ариу сыйпаб,
Этдим мен кюмюш.

Кёзюуде мен ач болдум,
Джашауча бир ач.
Джыгъылыб да кёб къобдум,
Тешилиб къаш-баш.

Кёзюуде мен токъ болдум,
Ёлюмча бир токъ.
Бирде мен джылаб къойдум,
Болалмасам окъ.

Къайда да тюшюрмедим
Къолумдан къалам.
Не болсун, иги эди
Аны бла арам.

Джазылды таулу назмум
Къышхыда, джайда.
Къутурсунчу зар къауум
Энди хар къайда.

223

Шукур Кёкге, келди джаз,
Энтда болду джер бууаз.

Кюн джан салды джансызгъа,
Ийманлыгъа, антсызгъа.

Тау башлада къар — терен,
Анда, алкъын, къыш — эсен.

Аранда уа джашил ханс —
Чыпчыкъ тойлу келбет джаз.

Хар неде да джангылыкъ,
Хар кимде да джарыкълыкъ.

Шукур Кёкге, келди джаз.
Кёк да болду джерлей джаш.

Буюкъ джашау къуруду.
Иши азгъа иш тууду.

Бола берсин джаз мелхум.
Кёб болурча эт бла ун.

11.03.02

224

Сен кьалдынг аранда,
Мен кьалдым ыранда —
Энди джокьду бизге тюбешиу.
Абджырау, аджырау —
Ма алайды джашау
Асыры таралтса илешиу.

Мен тауда, мийикде,
Нёгерле — кийикле,
Кёргюзтдю суймеклик айдесни.
Мен мунда сууукьда,
Сен анда заууукьда,
Ма былайды бузсанг адетни.

Юркютдю огъайынг,
Усланды борбайым —
Мен аны бла кьачдым тышына.
Сен кьалдынг аранда,
Мен кьалдым ыранда,
Арада уа джашнайды шыбыла.

11.03.02

225

Джерге джаз урду мухур.
Мухуру – кёксюл.
Тюлдю бу кышлай кьуджур,
Аманы кёб тюл.

Кечеси салкьын эсе,
Кюндюзю джылы.
Кёзюуде боран эте,
Кёзюуде джырлы.

Кёзлени иги ачыб,
Джазгъа эс бёлсенг,
Джердеди керти насыб.
Джазгъы джокъ – ёлсенг.

Тамашады тау ёзен –
Алай этген джаз.
Келгеннге кёксюл Кёкден
Согъайым мен саз.

15.03.02

226

1

Сабийликде быллай джазда бир джел кече,
Джаз алагъа болгъан кюнде сау ыйыкъ,
Мен джукъладым келир кюннге сагъыш эте,
Тюшюмде да, неле кёрдюм, къарайыкъ.

2

Тюшюмде уа кёрген эдим мийик къала,
Минги тауча, тиреу болуб баш Кёкге.
Къатында уа чыпчыкъ толу сыйдам тала,
Джанкъозлары джетер эди сау элге.

3

Ол талада тура эдим мен аммам бла.
Бере эдим джанкъозланы саугъагъа.
Джарыкъ эди сабий джюрек, ма, аламча,
Къонакъ эди бир нарт кючю санлагъа.

4

Бир ол къача, бир мен къача, талай заман
Биз ойнадыкъ зауукъ чеге, талада.
Ой, джокъ эди, ма ол джерде бизге заран,
Ай, не келсин, тюш бошалды алайда.

5

Тюшден сора, джукъу келмей, турдум ёрге.
Танг джарыгъы кириб эди элиме.
Къарт адамча сабыр къарай тегерекге,
Чыкъгъан эдим сагъыш басыб эшикге.

6

Кесекден а бара эдим эшек юсде.
Мектебим да, устазым да эсден тас.
Бир заманда кълалды элим ёзен тюзде,
Тёгерегим ханслы тала эм агъач.

7

Тала тюзде мен ойнадым тюшюмдеча,
Эртден чыггы тамчы бола аякъда.
Ой, тюл эди хал деген да юйюмдеча,
Аллай джазны кёралмадым мен артда.

8

Эшегими джюген юсю кзуру джанкюз.
Мангылайы, джалкъасы да джанкюздан.
Къарагъаннга кёрюнмезед энди ол боз,
Кесим кибик, джашнай эди омакъдан.

9

Толу эди къанат къакъгъан чегет тюзде,
Ариу эди кенгден келген хар булут.
Кёк ичине, сабий джаннга нюрюн бюрке,
Сейир эди, ма ол кюнде, бютеу джурт.

10

Хурджунлада, къолларымда, къолтугъумда,
Тургъаныча джанкюз эди хар джерим.
Келе эдим Кюн Бетини мен джолунда,
Джити къарай Минги Таугъа кёзлерим.

11

Джата эди тау элим да кенг ёзенде,
Чагъыб эди хар тийреси кзурмачлай.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Ариу эди Ата джуртум, ма ол кюнде,
Минг джандетден ариу эди Къарачай.

12

Эштилдиле бир заманда кёб тауушла.
Эшегим да къулакъларын тирелтди.
Кёрюндюле алай анда къыз джаурукъла,
Мени кёзюм бёркlege да илинди.

13

Уялсам да, олсагъатлай къайры букъгъун?
Чегет таба къарайма да, джол – ёрге.
Эшекни уа тау джолундан къайры бургъун,
Джолдан буруу, бургъанчады ёлюмге.

14

Эл сёзюмю этмесин деб джаным чыгъа,
Юсню-башны мен тебрeдим ариулаб.
Тер баргъаным джетер эди талай айгъа,
Неда болсун, башламадым мен джылаб.

15

Тёгерекге, бир кесекден мен къарасам,
Сау сыныфым тура эди къуршалаб.
Устазымы кёзюнде уа кёрдюм къарам,
Болумума къарай эди ол бир таб.

16

Тенглерим а кюле элле бары бирден,
Кюле элле манга къарай, тутмай сан.
Эй, алай а, сорушдула устаз сёзден,
Сора мен да ыйлыкъмадым болумдан.

17

Джарашдырыб, айтдым хапар мен устазгъа,
Устаз айтды – джигит джашса, аперим,
Алай, ёзге, тюз айтсанг а халны манга,
Не ючюндю былай омакъ эшегинг?

18

Джанкъозла уа къарт ананга ариу саугъа,
Этген ишинг хар сабийге юлгюдю.
Сау къралда байрам кюндю аналагъа,
Ой, алай а, эшек джасау кюлкюдю.

19

Аналагъа къалай этдинг тенг эшекни.
Таулулада эшек джасау джокъду чырт.
Керексизге бош кюлдюрме тенглеринги,
Иги джашса, эшек юсню терк джангырт.

20

Тенгчиклерим кюлселе да, мен а – мыдах.
Этерим да келген эди хынычыкъ.
Ай, алай а, бералмадым анга джууаб,
Къараб эди мен бек суюген бир къызчыкъ.

21

Ол тургъанлай джууаб этиу, сора, къайда.
Ол болгъанда къылыкъ деген – менден тас.
Кёзчюклерин кёрюб къюуб мен алайда,
Бир кёб сёзюм болуб къалды тилден тас.

22

Джыламугъум тешик излей кёзлеримде,
Сабий эсим къышха кетиб джазгъыдан,

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Тюрлю сагыш тырнау тарта джюрегимде,
Къызчыкъ таба мен къарадым джангыдан.

23

Тюрсюню уа сары къачлай, мыдах эди.
Менлей кибики, хазыр эди джыларгъа.
Къарамы бла, — иги джашса, чыда, — деди.
Насыб ючюн, юрен, — деди чыдаргъа.

24

Сабийле уа, думп болдула ары-бери —
Кими ёрге, кими тутуб кенделен.
Ол къызчыкъ а, узаймайын менден кери,
Къараб эди, тюшген кибики мен кёкден.

25

Уллу къызча, кёл да берди талай бирни,
Эшекни да ол махтады талай бир.
Къайдагысын билмей эдим мен тилими,
Тау артына кетиб эди менден тил.

26

Эсни джыйдым, алай болуб кёб турмайын.
Келди манга джазгъы кёкден кюч-акъыл.
Сора анга, джанкъоз создум кёз джуммайын,
Къызыл бетин этиб кюйдум мен акъсыл.

27

Къарай эди ол да манга кирпич къакъмай,
Къарай эди, эссиз кибики, бир тюрлю.
Къарай эдим мен да анга, бир да, къанмай.
Къарагъаным къанмаз эди ёмюрню.

28

Ой, эштешда, алай болуб кёбге бармад.
Акъсыл бети алгын киби кызарды.
Бергеними магъанасын ангыламад,
Джанкъозланы аякъ тюбге быргъады.

29

Теблей эди, тили чала, хар бирчигин.
Джанкъозла да джылай элле тауушсуз.
Ол кюн кёрдюм тиширыуну телилигин.
Ол кюн болду тиширыугъа джаным буз.

30

Къалды кызчыкъ эзе-эзе джанкъозланы,
Мен да кетдим адеж тутуб эшекни.
Сабий эсим эрши кёрюб хар болганны,
Джюрегими уллу бола кюйгени.

31

Юйде мени сакълай эди шамбет амма.
Кюн турушда мынчакъ тарта къалкъыуда.
Ол кюнлерим, шо, Аллахым, къайдадыла,
Амма къатыш джатадыла къабырда.

32

Келген эдим мен къатына артмагъым бла,
Мен аммагъа джанкъоз джоппу узатдым.
Тюбешдириб джанкъозланы къартлыгъы бла,
Къууанч эди, саугъам бла джылатдым.

33

Джылай эди бир да бузмай ышаргъанын,
Сылай элле джыйрыкъ къолла башымы.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Ой мени да, тубан эди сабий ангым,
Унутханем мен джогъуму-барымы.

34

Джарлы амма: – сау бол – де да, башны сыла,
– Сау бол – де да, ёмюр саулукъ ол тедже,
– Сау бол – де да, манга къарай энтда джыла...
Кетди кюндюз, джетди энтда, ма, кече.

35

Тюненелей, жарыкъ эди жангы кече,
Джаз алагъа болгъан кюнде сау ыйыкъ.
Мен джукъладым келир кюннге сагъыш эте.
Тюшюмде да, неле кёрдюм, къарайыкъ.

36

Тюшюмде уа кёрген эдим мийик къала,
Минги Тауча, тиреу болуб баш кёкге.
Къатында уа чыпчыкъ толу сыйдам тала,
Джанкъозлары джетер эди сау элге.

37

Ол талада тура эдим мен аммам бла.
Бере эдим жанкъозланы саугъагъа.
Джарыкъ эди сабий джюрек, ма, аламча.
Къонакъ эди бир нарт кючю санлагъа.

38

Арлакъда уа чаба эди къучакъ джайыб,
Тёгерекге къучакъ джайыб бир къызчыкъ.
Джашаудан да, Ёлюмден да болур айыб,
Уллу эди ол къызчыкъгъа сансызлыкъ.

39

Тюшюмде да эсли эди амма джарлы.
Ол кызычыкыны, кызы этиб, ба этди.
Ай, мени да башха болду сабий джаным,
Кыуаннгандан булутлагыа ёрледи.

40

Арлакыда уа джорта эди тайхарчыгым.
Чайнай эди джазгы хансны балсытыб.
Кишиге да, бир затха да джогъед кыайгым.
Сан этмезем джер башласа джарылыб.

41

Ай, не келсин, кёб бармайла иги тюшле.
Кетедиле, терк келгенча, алай терк.
Кёргенликге биз аланы тер тёгюле,
Алада уа тюрленмейди, бир да, бет.

42

Тюннге кыайтыб, эсни бёлюб, кыарасам а,
Тереземден кыарай эди манга Ай.
Ёре туруб, таула таба кёз атсам а,
Кыарт анамлай ариу эди Кыарачай.

43

Ай джарыкыдан ариу элле джанкыозларым.
Турсала да тилсиз болуб, тилсизча.
Кыайда эди ол кёзюуде мени джаным,
Ангы джожыча, болуб эдим телича.

44

Эсим мени тохтамайын чырт бир затда,
Узакъ джорта, не да кыайта ызына,

ЧАПРАКЪ БОСУ КЫАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Кёз туурама алыб келди джууулдаб да,
Къыз сюеди тереземи тышына.

45

Алай эте, кёб турмайын мен таяндым.
Излей эдим мен тюшюмю ахырын.
Джукъладым да, ой, дагъы да мен уяндым.
Шууулдаед сагъыш джелде акъылым.

46

Излесем да, кёралмадым мен тюшюмю,
Мен кёрюрден кетиб эди ол узакъ.
Басыб эди тузлу тер сау юсюмю,
Болгъан кибик джай чиллеге мен тутмакъ.

47

Кетди заман, аккам мени джокъду джерде.
Аммамы да къартлыкъ кюню бошалды.
Сабийлик да нёгер болуб бир кюн джелге,
Эс джетмезлик узакъ джерге къорады.

48

Эшегим да талай джылдан топал болуб,
Суу ызында къобмаз кибик джыгъылды.
Поухларын, сууабын да кёкге къоюб,
Шошлукъ излей джер теренге къысылды.

49

Ол къызчыкъ а, мени кибик, сауду энтда.
Ай, не келсин, бизде тюлдю ол келин.
Мен а анга джууукъда да, узакъда да,
Сабий кюн бла бир бек келед келирим.

50

Ол кызычык а, мен билеме, хо, алайды,
Джокьду амал, мыдах болмай джазгыда.
Алайын а, ол керти да ангылайды,
Джанкьоз саугъа, кими берир джарлыгъа.

51

Ол кызычык а, мен билеме, ай, джангылды.
Сабий кюнде бир бош этди ол алай.
Бююнлюкде андан меннге, ой, не кьалды.
Джанкьоз джырым туруб-турад джашаулай.

52

Ариуна хар тишини налат болсун!
Кёзюледе этген иши бир эрши.
Джукъ айырмай, кёбге созад тели кьолун.
Барырындан башха болад, ма, эри.

53

Ол кызычыкьны бир кюн эри — мал дохтурду.
Ыйык кетмей, джангы эри арбачы.
Бир эри уа, тауукъ садха дирехторду,
Къара — кызыл, эшек тюклю, ма, чачы.

54

Быдыр джауу, бир-бирледе, эки кьарыш.
Бир-бирледе кёбге арыкъ ийнеден.
Кёзюуде уа кьанчал бурну болад арыш.
Зукгу кёзле бир джут кьараб теренден.

55

Мен кесим да, ой, турама алгьындача,
Акьылмандан, телиден да узакъма.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Кюрешеме мен джашаргъа табигъатча.
Джаз джашилме, кыш алада, ма, акъма.

56

Шукур Кёкге, барад джашау кеси кибик.
Шукур Кёкге, джашлыгъымы джашадым.
Салгынчыннга ёлюм кюлу джаннга кирит,
Эсим сауда, ма, бу затды джаншарым.

57

Къурман кюнде къурман болсун джаным мени,
Чалбаш Кёк бла, халал джерни юсюне!
Къурман кюнде къурман болсун эсим мени,
Къарчастанны миллетине, юйюне!

58

Мен суйгенча, суйе эсенг, Джашау, мени,
Таулу джуртха болсанг эди сагъыракъ.
Бошха бузма таб джукъусун хар ёлгенни ,
Хар саугъа да буюр джазыу табыракъ.

59

Сабийликде быллай джазда бир джел кече,
Джаз алагъа болгъан кюнде сау ыйыкъ,
Джукълагъанем мен тамблама сагъыш эте,
Табайым деб, джанкъоз джыйыб, мен насыб.

60

Энтда джукъла, келир кюннге сагъыш эте.
Келиб къалыр сабий тюшюнг алгъындан.
Тюшледе да къайтыу адет, джашай эсе,
Сен джыарса ариу джанкъоз джангыдан.

227

Джюрегимде уку таууш кёбден бери —
Андан мыдах кьайда таууш инсаннга.
Ахсыннганым чыгъа болур кёкге дери,
Кёзюуледе чыдамасам мен анга.

Джюрегимде турна таууш кёбден бери —
Кёбге келсе алай этед абджырау.
Бу барысы болур эшта шашыу белги,
Андан болур тылпыуумда кьалтырау.

Джюрегимде алам улуу кёбден бери,
Ол бирлеча, ол да сууукъ бир кемсиз.
Айыргъанда айрух джазыу менден сени
Худжу кьалдыкъ бирер джерде экибиз.

19.03.02

228

Къайтырыкъма,
Мен келирге чагъыб турсун Къарчастан.
Айтдыргъанма
Джашынг тюзде ёледи, - деб, - тансыкъдан.

Таза джуртум,
Туугъан эсенг къама учдан эм къандан,
Талпыр джугъум
Къуру сенсе, къуру сенсе, эй, ийнан.

Мен келгенде,
Кетгендеча, чыгъыб турсун джанкъылыч.
Шат Тейриге
Баш урурча эки кёзюм ашыгъыш.

Ата кёлден
Алай болсун инсанынга къарамынг.
Ана кёзден
Алай болсун аджашханнга саламынг.

Айтдыргъанма
Джашынг тюзде ёледи, - деб, - тансыкъдан.
Къайтырыкъма —
Мен келирге чагъыб турсун Къарчастан.

15.04.02

229

Сен кёкню несин кёрдюнг,
Аманларча бек.
Тюбюнде зауукъ ёсдюнг,
Джанлай илинмек.

Ол сени ненги алды,
Ненги тёкдю бош.
Джанынга мухур салды
Этиб джерге хош.

Сен кёкню несин кёрдюнг,
Сюймезча алай.
Бошуна нечик сёкдюнг
Къулнуча, былай.

Ол сени ненги тыйды,
Ненги ойду ол.
Санынга джанны джыйды,
Бере Джерге джол.

Кесинги къолан этиб,
Андан кёрме ой.
Танымай къуран элиб,
Анданса сен къой.

16.04.02

Ийнанмасанг, кьолумдагъы бу кьалам бла
Ант эт десенг, мен, ажимсыз, этейим.
Джашауумда бир кёб джылла аджашсам да,
Керти джолгъа ийман блады кетерим.

Ийнанмасанг, кьолумдагъы бу кьагъыт бла
Ант эт десенг, мен, ажимсыз, этейим.
Ант этейим бешигим бла, кьабырым бла,
Бир бек акъды Ата джуртха иннетим.

231

Тангла Басханда – торгъай тауушлу,
Мында ашхамла – булбул ауузлу.

Таула Басханда – азау тизгинле,
Мында аранла – кёзбау кибикле.

Элле Басханда – тапхыр юследе,
Элле былайда – ташлы кюбюрде.

Джери ариуду, бизде кибикди,
Джашау кыйынды, таргъа кирибди.

Онгунг, солунг да таугъа къарайды,
Къайры бурулсанг да, тюзю алайды.

Кёгю уа кёкдю, ма не чакъда да,
Юсю чууакъды мыдах къачда да.

Ие Басханнга таулу аланды,
Эй, ма, алай а, кюню аманды

Къонакъ болгъанла – тёрге чабалла,
Тоюб бошаб а, бийлик сакълайла.

Андан сора уа, чомарт къонакъбай,
Джуртда джашайды къонакъ болгъанлай.

Ашы халалды, кеси харамды.
Бу нарт сёз бери туура тамамды.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Уянчы, Къарча, ёмюр джукъудан,
Санны айырчы топракъ урудан.

Арты болгунчу таулу урлукъну,
Башлай бир кирчи ма тин урушну.

Аздан азгъады миллет саныбыз
Былай барыу бла худжу къаллыкъбыз.

17.04.02

Сапар ЁЗДЕН

232

Эски джуртда джангы тангда
Джауады джабалакъ.
Джангы тангда джангы къарда
Элим да чыммакъ акъ.

Салам санга, къарлы элим!
Салам инсанынгдан.
Ана тил бла ийман берген,
Айырма иймандан.

Кетдим да мен тыбыр ташдан,
Кёрдюм нени да кёб.
Туруб турдунг таулу джанда
Болуб манга мёлек.

Салам санга, къарлы элим,
Салам ташларынга.
Къайталмай мен тюзде ёлсем,
Бастыр мени мында.

Джауады къар сабыр-сабыр,
Сала эсге белляю.
Береди да джандет амыр,
Уллуд джуртха махтау.

Салам санга, къарлы элим,
Салам хар арбазгъа.
Бюгюлмесин тулпар белинг,
Тюбеме палахха.

Джаша былай джарыкъ бетли,
Бу къарча, тур таза.
Береди къар ашхы белги,
Огъур бла джыл башла.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

14.11.01

233

Шош булутла
Шош сууукъда
Къонубдула тёпелеге бирерлеб.
Шош ыранла,
Шош аранла,
Ма заман да, тохтагъанча, шошду бек.

Бу шош кюнде,
Бу шош тюнде,
Къонакъдача, шош сабийлик къатымда.
Бир шош кюе,
Бир шош кюле
Бир джилтинчик джарый турад джанымда.

Мен шош къышлы,
Бир шош джырлы
Нек болдум деб соруу чыгъад эсимден.
Ол шош къаллыкъ,
Ол шош къартлыкъ
Олму болду шошлукъ берген кесинден.

09.01.02

234

Джан букъуну Сен нюрюнг бла бир ариула,
Чириб къалмай, джашар ючюн, боркъулдай.
Эй, Аллахым, Сен ангымы бир джаныула,
Айтырымы, айтыр кибик, толулай.

Эй, Аллахым, Сен джанымы бир джаныула,
Джитилиги ётер кибик шыбладан –
Къоркъар ючюн къаршчы баргъан бир къауумла,
Хуртдак халкъны сакълар ючюн чырмаудан.

Къоркъар ючюн къаршчы баргъан бир къауумла,
Ийманымы кюрчден эсе кючлю эт.
Эй, Аллахым, Сен джанымы бир джаныула,
Джан кёгюмю Сен нюрюнг бла кюкюрет.

235

Былай айтдым мен кесиме кетген кече —
Таныдым деб, сууукъну да джылыуун.
Къаумлача мен джанымы урмай кебге,
Башхаладан узакъ болду учууум.

Къаумлача мен джанымы урмай кебге,
Сукъландырдым мен тюшюмю тюнюме.
Мийикледен ала билиб джыр сюрюуле,
Мен халкъымдан алгъыш табдым юйюме.

Мийикледен ала билиб джыр сюрюуле,
Ангыладым сагъыш кючню багъасын.
Уча берчин, таулу джаным, хаман ёрге,
Къарма-чучху зибил кёкню аркъасын.

Уча берчин, таулу джаным, хаман ёрге,
Къарай берчин ёмюрлюкню башындан.
Къаумлача сен кесинги урма кебге,
Эркинликди эркин этген къайгъыдан.

236

Чырагъым кёкге кесин урады,
Не келсин, учалмайды кёкге.
Кечеден джангы танг да тууады,
Туугъаны туурады, ма, кёзге.

Кечеле кетелле, ма, адамча,
Чыракъсыз къалады чырахтан.
Турады джашау а алгъындача,
Ханлыгъы болубду энтда хан.

Ол бизни джояды, джабсарады,
Не этсе да, бошду башына.
Ой, адам а, энтда да адамды,
Ёмюрлюк къоналмайд санына.

Санларым, билеме, къурчдан тюлле,
Билеме мен, ахыр юйюм – къабыр.
Сёзюме, уллу джашау, сен кюлме,
Болайым неге да мен хазыр.

Болсун тенг адам да, джаныуар да,
Сау эсем чиркимейим джукъдан.
Тёппеден болсун бушуу, къууанч да,
Адамлай кетер ючю джуртдан.

Энтда кыш. Джауады кър сабыр.
Келинден тилсизди төгерек.
Болубма кесим да мен такъыр —
Эсиме тюшгенди бир мёлек.

Энтда кыш. Джауады кър сабыр.
Элими кърарайма башындан:
Ичгенча челек бла бир чагъыр,
Бир дауур келеди джанымдан.

Энтда кыш. Джауады кър сабыр.
Былтыр да джауа эди былай.
Былтыр а айта эдим мен джыр,
Ол кыыз да тура эди тынглай.

Энтда кыш. Джауады кър сабыр.
Менича, кёзюм кёрген — салкын.
Не этсин, кёл болмайын такъыр:
Ол кыыз энди башхагъа — къатын.

238

Былай бек джылама, кьой, сарнама.
Боран, сен кьыйнама джанымы.
Бери кел деб, сен мени алдама,
Кесиме бир кьойчу ангымы.

Джёнгерсиз безгенсе, ангылайма,
Джангызгъа кьайда да — кюн аман.
Сенича, тюз мен да ма алайма,
Боюннга чырмарчама аркъан.

Сеннге тынчды, сен неге да бошса,
Бир — кёкде, суйсенг а — сен джерде.
Учаргъа, о къарт тенгим сен отса,
Бир да джокъ ма ол насыб менде.

Учаргъа мени кючюм гитчеди,
Бар эсе да джокъду сакълагъан.
Джюрекге ма ол сагъыш ийнеди,
Не да ол тылпыуду къабырдан.

Кююме сен кюююнго джалгъама,
Бузлатыб джарсытма тангымы.
Былай бек джылама, кьой, сарнама,
Боран, сен кьыйнама джанымы.

Джолоучума Ата джуртха, тенгим, сау кьал.
Эрикгенме ийнан, Тейри, мен мындан.
Сакълай болур этин кибик мени Малкъар,
Къарачай да ёле болур тансыкъдан.

Джолоучума Ата джуртха, тенгим, сау кьал.
Къара бери, кюндюз тюлдю кюндюзюм.
Кёрюр ючю мен кесими тюнде маджал,
Керек эди, туура болса юзюгюм.

Джолоучума Ата джуртха, тенгим, сау кьал.
Къайтыргъа да, къайтмазгъа да чурум кёб.
Тюбешиу а къачанды деб, болма мууал.
Тюбешдирир, керек кюнде, бизни Кёк.

240

Келе турган сейир тюшле, салам сизге,
Салам сизге кюндюзюмден, кечемден.
Мен кърманма акъ кърдан да юйюгюзге,
Салам сизге, менден кибик, тенгледен.

Келе турган сейир тюнле, салам сизге.
Салам сизге кюн джарыкъдан, салкъындан.
Мен кърманма, къабырда да юйюгюзге,
Салам сизге, менден кибик халкъымдан.

241

Къарайдыла
Сейир болуб, бутакълары нызыны.
Сылайдыла
Эки кёзюм эки кёзюн бир къызны.

Къарайдыла
Аууз ачыб, Ай таякъла сейирге.
Алайдыла,
Тюбегенча, тюнлеринде Тейриге.

Къарайдыла
Тёрт джанымдан, къымсыз болуб, къаяла.
Алайдыла,
Онгсунмайла ма бу ишни ма ала.

Кёзлерим а
Сылайдыла эки кёзюн бир къызны.
Джюрегим а
Алгъыш айтад джашаууна джашлыкъны.

Алынчыгъыз,
Онгсунмагъан кёзлерими бу ишин.
Къарачыгъыз,
Кёз ачады ариу къызны джюрегин.

242

Къыйынды аурууум,
Ой джокъду къарыуум —
Узакъдады сау этерге дарманым.
Джуртуму кёзлерин,
Кёгюню кесегин
Кёрюр кёрмез, ёлюр эди аджалым.

243

Шыкыртсызды
Хар атламы чал кьартлыкьны, ой тенгим.
Джаны – кьызды,
Болгьанлыкьгьа кеси эркек, ой тенгим.

Кёгюрчюндю,
Кёрюб болмайд кьарамларын кьушланы.
Кючю кюндю,
Кьуру кюлдю, тёзе келиб, ургьаны.

Сюйюученди
Боран кюнде ол джанаргьа шынкьартлай.
Билиученди
Кьууанчда да, бушууда да ол атлай.

Бюгюн-тамбла
Джер башы бла, джер тюбю бла ол джетер.
Кьан бла, джан бла
Салам бере, ол туурагьа чёгелер.

Чёгелер да
Нек келгенин, барын тюзюн билдирир.
Ёлчелер да,
Чабырларын ма ол бизге кийдирир.

Ала кибик
Ол кийдирлик дуня бла талай зат.
Джабма кирпич,
Андан сора кийим берлик ахырат.

Джашлыгыбыз,
Не джашырыу, хазыр болгъанд кетерге.
Къартлыгыбыз
Кирген болур бизни излей, чеклеге.

Болмай сокъур,
Кел чыгъайыкъ биз аллына алгыш бла.
Джете болур,
Арабызыны санарчады къарыш бла.

244

Шылпы джауум барад энтда,
Кёрюнмейди кёксюл кёк да,
Чапракыла да мыдахдыла, сарылла.
Бюгюн-тамбла келед бизге,
Къонакъ болуб джерибизге,
Акъсакъал кыыш орайда бла, къары бла.

Кёрюнмейди кенг орамда
Джансыз болгъан, джаны сау да:
Болгъан – кёзлеу, джюзер киби къайыкъ бла.
Бюгюн-тамбла келед бизге,
Къонакъ болуб джерибизге,
Акъсакъал кыыш орайда бла, къары бла.

Зауукъ эди джашил джаз да,
Кетди кери мелхум джай да,
Ашырайыкъ биз къачны да алгыыш бла.
Бюгюн-тамбла келед бизге,
Къонакъ болуб джерибизге
Акъсакъал кыыш орайда бла къары бла.

245

Кюндюзгю джеталмай кечени,
Аллындача, барады заман.
Аллайын, джеталмайма сени.
Джетерге болурмамы? Къайдам.

Джетерге болурмамы? Къайдам.
Ётюрюкдю, тюз сагъыш этсек.
Кишиден да болмады бир дам —
Ай, болса, керек эди, керек.

Ай, болса, керек эди, керек,
Джанымда чагъар элле гюлле.
Хаулеге болмаз эдим мен бек,
Джомакълы озар элле кюнле.

Джомакълы озар элле кюнле,
Мыдахлыкъ кзурур эди эсен.
Ушамай, ма бюгюнча, кюлге,
Джыр болуб тамар эдим кёкден.

Къайгыыланы мен тюерча, хойнух этиб,
Акъ сёзледен эшсенг эди сен къамчи.
Башлагъалла чёрчек джанны ала эзиб,
Эзилген а чагъалмайды экинчи.

Башлагъалла чёрчек джанны ала эзиб,
Ол эзилсе, сен да, мен да джокъ болдукъ.
Айтханыма, бек ийнан да, къара, келиб:
Дуниям мени болуб барад къозуллукъ.

Айтханыма, бек ийнан да, къара келиб:
Мугалдыла мугал джанда къанатла.
Джарлы джан а мийик кёкге урад кесин –
Къушла тюлле, тегереги – къаргъала.

Джарлы джан а мийик кёкге урад кесин,
Сакълайды деб сени джанынг мийикде.
Ким биледи, аны анга не этерин,
Билген, къуру – Ай балала – ингирле.

Ким биледи, аны анга не этерин.
Аны къой да, этеринги этсенг а.
Бош ашырмай кёккёз джазны кечелерин,
Акъ сёзледен къамчи этиб, ийсенг а.

Къайгыыланы мен тюерча, хойнух этиб,
Акъ сёзледен эшсенг эди сен къамчи.
Башлагъалла чёрчек джанны ала эзиб,
Эзилген а чагъалмайды экинчи.

247

Мен сени сакъламайма Джерде.
Кёкде да башхады тюберим.
Салма джер менге келлик джелге,
Келишмез джюрек бла джюрегинг.

Салма джер менге келлик джелге —
Ол быргъар, къатыды баргъаны.
Не да, сен, узакъ джолну терге,
Эсингден къорат да къалгъанны.

Не да, сен, узакъ джолну терге,
Арада мингле бла шахарла.
Джанынгы тюшюрме сен терге,
Энтда ол керекди джашаргъа.

Джанынгы тюшюрме сен терге,
Къой да барын, бурунча джаша.
Башханы сингдир да джюрекге,
Джашауну джангы халда башла.

Узалыб ичи бла кечени,
Джай ала буугъанды мени кыш.
Кел да кёрчю бюгюн сен мени,
Саггышым болгъанды минг къарыш.

Айталла кыйнайды деб эринг —
Эркиши этемиди алай.
Ачытханны таймай джёнгерин,
Къач болсун джашил джазы саулай.

Экингден кыйсынсыз тюз бла терс?
Нек къаргъайма, билмейин тюзюн?
Меннгеча бере эсенг сен дерс,
Къурутдунг аны да сен юйюн.

Менден санга джокъду шапагъат,
Бар эсе да, болмайд этерге.
Айтыргъа уа боллукъма бир зат:
Эскериб чыкыгъа эдинг эрге.

Ачыудан табалмайма орун,
Боркъулдайд, айранча, кёкюрек.
Нек болду былай аман чотунг,
Не табдынг манга сен кюкюреб.

249

Тамбла мен джанлайма Кечеме,
Эрикгенме мында кюндюзден.
Кюн джарыкъ джарашмайды меннге,
Ай джарыкъ сыйлыды да Кюнден.

Кечеми джарыкъ Айы тийсе,
Ол заманды мени заманым.
Кишиге да бармайын чюйре,
Ой, келеди хаман джашарым.

Эсимден кетелле кюндюзле,
Сен да узакъдаса, тюз айтсам.
Элтейим деб, тюшмейим джюкге,
Сёз джетер, элталмасам, Айдан.

Джаратырмы Ай сени анда.
Ол сагъыш да кьоймайды мени.
Ким болурса сен манга артда,
Сюймесенг, менича, Кечеми.

Кёк ауазны танысанг менлей,
Юренсенг аны макъамына,
Учаренг аны таба джеллей,
Чыгъаренг кёкню къалынына.

Сен билген орун бла ашарыкъ,
Эр къолну кючю бла дыгъысы.
Андан сора кёрмейсе джарыкъ,
Къалгъанны учузду багъасы.

Къалгъанны учузду багъасы,
Ышартса болду ачха кёзню.
Кёкню джокъду чыртда ачхасы,
Сеннге неди джашауу кёкню.

251

Радио бла берселе джырларымы,
Айтырынг келеди бир затла,
Джюрекни басады джыламуць.
Кёк басханча, тутмайла санла,
Эринг да сынамайды зауукъ.

Бир къарайды ол санга тюрюлю,
Бир да ол къарайды бешикге.
Бёрюден къачхан кибик, тюлюю,
Сора ол къачады эшикге.

Сора сен тыяса макъамны,
Чакъыраса эринги юйге.
Эринг а балсытмайд Сапарны:
Къабыргъа хазырды чюйлерге.

Шошлукъну бузады сабийинг,
Джырлаудан башхады кычырыкъ.
Аны уа, билесиз, сиз экинг —
Сабийны макъамды тыярыкъ.

Салыргъа ашыкъмайса эмчек,
Эмчекден татлыды макъамым.
Джаш эринг тили чала кесек,
Джырласынчы, дейди Сапарынг.

Эштиледи сора ауазым,
Бшаралла сабийде кёзле.
Къаллайды, кёресе, къадарым,
Энди мен ушамайма чёбге.

Айтырынг келеди бир затла,
Айта бер, алай а, эринге.
Мен а мен, тюйюлмейин къашла,
Джырлайым сени сабийинге.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

Сен манга къарамачы тюрлю,
Алайсыз да кёбдю сагъышым.
Къартса дейд, къарайма да, кюзгю.
Кюзгюде кёрюнмейд джашлыгъым.

Арабыз уллуду, сен сакъ бол.
Сен алгъа, ой, мен а — ызыма.
Сен суйген чайыр бла волейбол...
Тынгыла меннге, сен иги тынгыла.

Барын да сен сюз да сюзгючде,
Этме да башха джашха юлгю,
Тамблангы кёргюз да кёзюнге,
Сен манга къарамачы тюрлю.

253

Сен манга джырлачы къарачайча,
Тауланы бир салчы эсеме.
Кёгерир къара джан – элим, джайча,
Нюр урур, андача, бетиме.

Табигъат, джашау да меннге зарды,
Алагъа болалмайма мен тенг.
Бу джерде мен бек суйген зат азды,
Къарачай да узакъдад менден.

Тёртгюллеб, къачыб барад, кийикча,
Мен джетмез джерге менден джашлыкъ.
Багушда сансыз кългъан кийизча,
Эски зат да этгенд мени тансыкъ.

Тансыкълыкъл уллуду келлик джазча,
Джуртумады бары да саулай.
Тансыкъдан, эрийме джазда кърча,
Нек болду, ой нек болду былай.

Сен манга джырлачы къарачайча,
Тауланы бир салчы эсеме.
Кёгерир къара джан – элим, джайча,
Нюр урур, андача, бетиме.

Сен манга кьойгъаненг кьарамны,
Кьоймадынг андан сора бир джукъ.
Шош джангур джууаед араны,
Хар тамчы болубед джыламукъ.

Шош джангур а джууаед араны,
Тауушсуз, тамгъанча ол джандан.
Сормай да, биле эдинг аны,
Джыламукъ толуюд сагъышдан.

Сормай да, биле эдинг аны:
Джангурда кьала эдим джангыз,
Тюшюмде кьучакъларын кьаты,
Гюнахсыз, санга ушаш бир кьыз.

255

Учсуз кёкде мен багъама тору тайны,
Мен багъама сагъышым бла, джырым бла.
Эсли болса, джегерме да толу Айны,
Мен келирме сизни элге джайым бла.

Джетер-джетмез сизни элге мен джайым бла,
Болур сора, кыш чилледе сизде джаз.
Кёлюмю да мен айтырма бир айтым бла,
Макъам этиб, аз-буз ойнай даурбаз.

Макъам этиб, аз-буз ойнай бир даурбаз,
Сен чайкъала макъамымы кёйнуңда.
Болмазма да, алгындача, сеннге суубаш,
Ыз кёярла эринлеринг бойнумда.

Ыз кёярла эринлеринг ма бойнумда,
Мен да сеннге аллай бир зат кёярма.
Джашасакъ да, биреу анда, биреу мында
Оюлукъну мен кесим да оярма.

Оюлукъну мен кесим да ояллыкъма,
Сюеллик да сюелликди, сен ышан.
Сора, хайда, тору тай бла мен ойнарма,
Насыб бла да ойнарыкъды ма бу джан.

Учсуз кёкде мен багъама тору тайны.
Мен багъама сагъышым бла, джырым бла.
Эсли болса, джегерме да толу Айны,
Мен келирме сизни элге джайым бла.

256

Къыйынды бек. Керти болду бюгюн тюшюм:
Болалмадынг джашаууму эгечи,
Кюндюзгюде кюнсюз къалды мени юйюм,
Тёрт джанында – мыдахлыкъны кечеси.

Къыйынды бек. Керти болду бюгюн тюшюм.
Джюрегими эмгенчады бир джылан.
Къууанч бла да джангыртмазса энди юсюн,
Ич джаны да чирий болур сагъышдан.

Къыйынды бек. Керти болду бюгюн тюшюм:
Къарамынгдан чартлай элле ийнеле,
Джашырмайын мен айтсам а сеннге тюзюн,
Хар кёзледе къачдан элле ийисле.

Къыйынды бек. Керти болду бюгюн тюшюм:
Джылайд джаным, ауругъанча тёнгеги.
Кюндюзгюде кюнсюз къалды мени юйюм.
Не кёб элле джашау джолну тиклери.

257

Тюненеден бюгюн аламатды,
Аламатды кёз кёрген болгъан:
Боранны башы, тьюбю да акъды,
Джер саулай туугъанчады Акъдан.

Кесинге чакъырма – барлыкъ тюлме,
Кесими бир къойчу орамда.
Сёзюме джылама, неда кюлме,
Отоудан сейирди боранда.

Бу боран а, туура да, кесимди,
Ийнары да, кюую да – меники.
Бу мени, керти да, эгизимди,
Бол мынга, мени ючюн, иги.

О, игит да, джан башны силкесе,
Сейирсе деб, туугъанча сен Тюшден.
Бермесем да мен джууаб, билесе,
Бир джырчы да туумайды Тюнден.

Ингирде мен чыкъдым да былай,
Тебрeдим орамны акъыртын.
Мен бараем кесим джангызлай,
Джуртумдаед бютеу акъылым.

Мийикде джылтырай джулдузла,
Къамата джанымы кёзлерин,
Эсими асмакълай соруула,
Мен кёрдюм биреуню келгенин.

Джюрюген орамда, элде кёб,
Ол келген да, болур деб, бири,
Джанлагъанча халкъдан ёнгелеб,
Мен андан джанладым бек тири.

Кесекден джюрюшюм джукъланды ,
Биягъы мен къалдым джангызлай.
Джюрегим мийикге ууланды,
Уулансын ма алай Къарачай.

Болумум бешикдеча эсен,
Мен турсам джуртуму джеринде.
Джуртуму мен сюеме терен,
Ёлгенде да турур эсимде.

Къарачай къар татлыды балдан,
Тебрeдим мен джалаб ма аны.
Бек тазаед джарыкъ да Айдан,
Джарытаед саулай болгъанны.

Алай а джашау бек сейирди,
Биреулен сюелди аллыма.
Алдай эсем, сау джан — темирди,
Бир ауаз кёмюлдю ангыма.

«Мени унутуб, тюрленнгенсе,
Тюрлюдю халкъдан джашлыгъынг.
Чагъыр бла таша юйленнгенсе,
Чагъырдады кзуру акъылынг.

Къабырым узакъдады эсен,
Джюрюшге ол болса да сагъат.
Сен игиенг алгын кёбледен,
Кзурутхунчу мени табигъат.

Ёхтемлик кийинибди кюлден,
Кзул этгенсе аны бедишге.
Къарыуунг да гитчед тюлкюден,
Кзой, ушамайса сен бёрюге.

Онгдургъанды сени ма заман,
Ау басханды сени тюнюнгю.
Ол ауну джууалмаз минг хамам,
Болубса, ой сен, бир тюрлю».

Къарасам эскериб мен джити,
Эследим аллымда бир кызыны.
Санагъынчы эсе джетини,
Таныдым иесин ауазны.

Бир затла мен айтхынчы анга,
Ташайды узакъгъа аллымдан.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Сора мен да сордум заманга,
«Ой кылай чыккыды ол кыбырдан?»»

Замандан чырт алалмай джууаб,
Сорууну мен сордум хауагъа.
Хауа уа, болса да чууакъ,
Джукъ селешмейди чырт саулагъа.

Кесекден джыйылыб мен юйге,
Саггышдан тебениб акъылым,
Кесиме мен кырай кюзгюге,
Алыннганча былай кычырдым:

«Чырт кыайталмайд андан бир киши,
Сен кесингсе тургъан ма анда.
Саггыш этчи, сен, тели, иги,
Ёлгенни джашауу кыбырда».

259

Джаналла кёкде джулдузла,
Уллуду анда берекет.
Мында уа дуня – джукъуда,
Джукъламайд къуру бир поэт.

Бёлюбдю эсин мийикге,
Аны бла этеди ушакъ.
Чыкыгъанча чабыб бир тикге,
Джюрюйдю къаны боркъулдаб.

Келелле андан сагъышла,
Мычымай кетелле дженгил.
Баралла ала сызгыра,
Таууш да былай бир сейир.

Болубду поэт поэтлей,
Созубду ары ол къолун.
Джаны да дженгилди джеллей,
Кёргенча кёкге ол джолун.

Джарыкъды бети алгъындан,
Уллуду аны къууанчы.
Алгъанча салам Аллахдан,
Болубду кёклей, къууатлы.

Джаналла кёкде джулдузла,
Уллуду анда берекет.
Турады поэт джуртунда –
Учунады, учады джюрек.

260

Кёк чууакъды, хауа шошду, шошду джуртум,
Бир затда да кёрюнмейди бир бузукъ.
Халкъыма да, кесиме да, джокъ кьоркъууум.
Джырлайд джаным болуб кьалыб булбулчукъ.

Кёк чууакъды, хауа шошду, шошду джуртум,
Тауларымы джарыкъдыла бетлери.
Ала кибик, мени келмейд бюгюн джукъум,
Джюрекни да джаныбдыла кёзлери.

Ала кибик мени келмейд бюгюн джукъум,
Къара бери, аламатды, тенгим, чот.
Чыкъгъанды да тюш ичинден тюннге джуртум,
Джылау, джарсыу – барысы да менде джокъ.

Чыкъгъанды да тюш ичинден тюннге джуртум,
Тюшгенчама мен тюнюмден тюшюме.
Адамлагъа ушамайды мени джугъум,
Миннгенчама, мен ёмюрню юсюне.

Адамлагъа ушамайды мени джугъум,
Кёрюннген да ушамайды кесине.
Сау бол джашау! Сеничады бюгюн джуртум,
Джокъду джукъ да тенглик этген экинге.

261

Агъа элле акъ къарчыкъла бизге кёкден.
Агъа элле кёзге-къашха, соруусуз.
Чыгъаралмай айтыллыкъны бери кёлден,
Тюрлю эдим – болгъан кибик болумсуз.

Тюз айтсам а айтыр затым кёбед мени,
Хапарлыма мен джылаудан, кюлкюден.
Экисинден бир бек арыб, сайлаб сени,
Келген эдим тынчлыкъ излей мен сенден.

О не келсин, сезалмадынг сен сезимни,
Айыб джокъду, хар кимдеча, ишинг – кёб.
Джюрегингде кёралмайын мен кесими,
Шахар ичге тайгъан эдим ёнгелеб.

Кёзлерингде кёргенимде мен элими,
Кёрген эдим тамблаланы кюзлерин.
Къатдырсам да, таулу джашча, мен кесими,
Джыламукъсуз джылай элле кёзлерим.

Не этсинле джыламайын экиси да,
Саным мында, джаным мени Аламда.
Бир тузлуду ингирги да, эртденни да,
Итле болуб баргъанчалла адамла.

Не этсинле джыламайын экиси да,
Тютюнсюздю сууукъ къышда оджагъым.
Отоумда толудула мёлек, джин да,
Мен излеген болалмайды къонагъым.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Не этсинле джыламайын экиси да,
Минер атым салдырмайды джоенни.
Ариуланы арыгы да, семизи да
Алдаб кетиб, кыйнайдыла джюрекни.

Айтылгъанны, эсли бол да, ангылачы,
Ангыламай, сен кюльорге ашыкъма.
Алайсыз да дуня бютеу манга ачы,
Мен джашаудан алайсыз да арыбма.

Джюрекденди саулай бары, хар бир сёзюм,
Ийнанмасанг, ма бу тангым — шагъатды.
Мёлекгеча, нек ачылды санга кёлюм,
Мен билмейме, билген къуру Аллахды.

262

Кимге суйсенг, кьайры суйсенг, джолунг — ачыкъ.
Джылау джокьду, бара берчи, эркинсе.
Айырылыу этмез мени, кьоркьма, джазыкь,
Сен тюшюмде энтда манга келирсе.

Эгизлелле тюш да, тюн да, этсек сагьыш.
Тюнде — анда, тюше — менде джашай бер.
Алай эсе, нек болады дуниям кьатыш?
Бола берсин алмасты да санга эр.

Шукур Кёкге! Мен кёрлюкме тюшле энтда,
Тоярыкьма, кёзюуледе, насыбдан.
Кетгенликге, тюшле кьатыш сен эртден бла,
Кьайтырыкьса хар кечеде джангьдан.

263

Кече
Саггышларым сени меннге берселе,
Кече
Бир эшмегден ол бирсине эринле,

Агъарама,
Агъарады отоуумда къарангы.
Чагъалама,
Чагъадыла чапракълары джанымы.

Отоуум
Бир бек гитче, сыйынмазча ийне да.
Солуум
Бир бек исси, бугъунурча чилле да.

Джашауум
Бек тириди, Кюннге дери чабарча.
Къарыуум –
Мен чабакъчы, деу Ёлюм а – чабакъча.

Шыбырдайма,
Табсынла деб, ма биз кибик джан джанны.
Алгъышлайма
Кетген кюнюн эм келлигин заманны.

264

Сюелеме кесим джангыз къяя ташда.
Къалын къар да тюшед джерге бек сабыр.
Мурулдайды аман сагъыш тели башда,
Къазгъанчама мен кесиме бир къабыр.

Эртдеден да мыдах кюннге къаред дарман.
Ма, джауады, мен а анга сансызма.
Чыгъыучанем джукъ да болмай аман тардан,
Бюгюнде уа, тюз джерде да къансызма.

Билалмайма, не излейме мен джашаудан?
Билалмайма, не берирге мен анга.
Багъалы да нек болгъанды ёлген саудан?
Бералмайды бир тюз джууаб къар манга.

Болгъандыла акъ муратла къара бетли.
Ой, не сейир, ауазым да къарады.
Ашагъанча тишлик этиб ёлюм этни,
Кёкюрек да тёзмез кибик джанады.

О, къарлы кюн, кючюнг кёбдю адам кибик!
Къара джерни этиб къойдунг саулай акъ.
Тейриденча, мен тилейме къучакъ кериб,
Тилегиме ийсенг эди сен къулакъ.

Сен билмеген бир зат джокъду хазна къалмай,
Сюйгенимден айтсанг эди сен бир зат.
Олсагъатлай къалыр эдим мен къаралмай,
Менден алгъа ёлюр эди осият.

Кюнлени санайса,
Аллыма къарайса,
Мен а — джокъма, ётюрюкдю келирим.
Тюшде да сакълайса,
Къолланы булгъайса,
Ай алай а, ётюрюкдю кечерим.

Шималда чууакъма,
Къыз сёзге сакъма,
Алданмайма кукалыкъгъа не антха.
Тюзлюк шохумду,
Хаман хоншумду,
Элтед мени мен излеген бир затха.

Керек зат джокъду,
Джаным бек токъду,
Алай, ёзге, таралама тюберге —
Бу джерден узакъда,
Онг берлик къартлыкъда,
Ёмюрлюкге ийман берген бир элге.

Къаллайса, билмейме,
Билирге суймейме,
Къысха сёзюм — сакъламайын умут юз.
Былай, Ибилисча,
Къаты сёлеширча,
Мен нек болдум — алгъынланы сабыр сюз.

Кюнлени санама,
Аллыма къарама,
Къуу болгъанды, джангы чакъмаз джюрегим.
Эсде уа тута бер,
Сау тутуб бу джер,
Сени кибик боллукъ болмаз сюрим.

266

Чыкъладан
Санларынга чепкен согъа мен бездим.
Джырладан
Кёзлеринге кишен сала эрикдим.

Хауаса,
Бир кюн анда, бир кюн менде, джолунг — бош.
Къаугъаса,
Бир ояса, бир сюейсе меннге къош.

Келесе,
Айгъа боллукъ бир къууанч бла къойнунгда.
Кетесе,
Джыл тансыгъым мынчакъ бола бойнунгда.

Сойгъанса
Алдаунг бла джашлыгъымы болгъанын.
Къойгъанса
Джарлы меннге сюймекликни онганын.

Чыкъладан
Санларынга чепкен согъа мен бездим.
Джырладан
Кёзлеринге кишен сала эрикдим ...

Тюрленнгенлик эслемейме мен кесимде —
Алгын кибик, сени кюсей джашайма.
Тансыгыма тэзалмагъан кэзююмде,
Кэзлеринги джыргъа салыб джырлайма.

Шохумдула алгын кибик мийик таула —
Къарларында сабий болуб ойнайма.
Мен кесиме таулу кёкню этиб саугъа,
Сен бердинг деб, кэз алмайын къарайма.

Къарамым да алгынчады келген джазгъа,
Таша тюлдю бир заты да кэзлеге.
Бошлансам а ма ол себген къалын къаргъа,
Мен джандетни излемейме кёрюрге.

Къач болса да, алгынчама, джокъма юйде.
Тёшегим да, джууургъан да — чапракъла.
Айланама зауукъ чеге чегет ичде,
Арыб-талыб, хыппил болуб аякъла.

Алгын кибик энтда шохма Ата джурт бла —
Кёгюне да, джерине да къурманма.
Джуугъанлыкъгъа мен санымы къара суу бла,
Мен джанымы Ай джарыкъ бла джууама.

Тюрленнгенлик эслемейме мен кесимде —
Алгын кибик сени кюсей джашайма.
Тансыгыма тэзалмасам, кэзюуледе
Кэзлеринги джыргъа салыб джырлайма.

268

Тереземи аргъы джаны — къара кече.
Бу джаны да анга ушаш къарангы.
Къарангыгъа не айтайым, тюшге кете?
Ангълармы, теренлигин джарамы.

Тереземи аргъы джаны къара кече.
Отоум да, къарамым да — бек къара.
Къарангыгъа не айтайым, тюшге кете,
Ол айтхынчы, — джукъла ары, терк къора.

Тюш десем да, ой, эртдеди ол заманнга.
Тюнюмдю да — къарангыгъа къарайма.
Айтыллыкъны тамбласында былай санга,
Бусагъатда мен кечеге айтама.

— Сен билмейсе джюрегими къымылдаун.
Сен билмейсе, не бетлиди сыфаты.
Джашаугъа да бир уллуду бюгюн даум,
Болалмады меннге джарар бир заты.

Экигиз да, сиз джюрекни чюйре сылай,
Кёзюуледе ёхтем къарай мийикден,
Джанамы да, санамы да ачы къыйнай,
Джашар кюнде бездирдигиз кесимден.

269

Сен да джокъса, Ай да джокъду, кёк булутду.
Эштиледи турна таууш замансыз.
Кёрюрмеми джангы тангны, ол – умутду,
Халым мени ой нек болду бир табсыз.

Не да болсун, аяз барды, ол игиди.
Суутханчад исси юсюн джюрекни.
Тюшгениме мыдах кюннге бу белгиди,
Джан сезмейди бузлагъанны-кюйгенни.

Кёб джылланы, кёб ёмюрню сюйер кызым.
Толуб элле ариу кызыла – наратла.
Болгъанлыкъга сен башхаракъ – джашил нызы,
Энди бюгюн айтдыраса налатла.

Сен да джокъса, Ай да джокъду, кёк – булутду.
Сен Айыменг, Ай да сененг хар кече.
Сен кетсенг да, Ай чыкъса уа, ол сорлукъду:
– Не болгъанд – деб, джулдуз тилде минг кере.

Бир да кьоркъма, тарыкъмазма эрдесе деб.
Керек тюлдю, тюрленмесин джарыгъы.
Мен айтырма, бош алай деб, кёресе деб,
Бошалды деб, джырчылыкъны азыгъы.

Ичимден а, мен айтырма джюрек джылай,
Кетгенди деб, кетгенди деб, ол эрге.
Гитарамы сыйдам юсюн гыбыр сылай,
Ахсынырма джити къараб мен джерге.

270

Джангызма.
Олтурама, сени кюсей, вокзалда.
Джангызма.
Тенглерим да, джауларым да узакъда.

Сагъышдан
Бу мен этген бу шынкъартым джылыгусуз.
Аллахдан
Саугъа болгъан бюгюнлюкде къуру туз.

Не этейим?
Ачалмайма суймекликни мен усун.
Не этейим?
Бир джукъгъа да келишмейди болумум.

271

Сууукъма.
Сууукъдула санла кибик хар тангым.
Сууукъма.
Джылыусузду исси кюнде шынкъартым.

Къалгъанча
Ёлюм тюзде кесим бла шайтанла,
Къоянча
Къалтырайма, къалтырайла дуняла.

Кёбгенти,
Чачылады бусагъатдан Джер Кёкге.
Ёлгенти,
Джабышады бусагъатдан Кёк Джерге.

Къайдаса,
Менге кел да кёлню алыр бир зат айт.
Джайдача
Тюн джашаугъа тюн кёзле бла бир къарат.

272

Чыкыгъан кибик кюн джарыкыгъа сен эрге,
Тюрленнгенсе, бек сууукъса сен меннге.

Сора, мен да, бир баш мадар этейим,
Джаным сауда мен да зауукъ чегейим.

Гитарам бла Ай джарыгъын сакълайым.
Тиер-тиймез, кёзбау макъам айтайым.

Кюмюш чачын, нюр къууатын сылайым.
Бийче этиб, кёкюрекге кысайым.

273

Алгындача, кёзлерингде мен кёреме
Ариу кышны саулай болгъан акълыгъын.
Былай кёрсем, ийнан мынга, эскереме,
Джокъ болады къара джери джашлыкъны.

Алгындача, кёзлерингде мен кёреме
Джашил джазны танг алада кёзлерин.
Былай кёрсем, башха халгъа мен кёчеме,
Тенг этеме джауларымы хар бирин.

Алгындача, кёзлерингде мен кёреме
Гитара бла манга ушаш бир сурат.
Олсагъатлай хар ненги да мен кечеме,
Джокълайды да мен тас этген бир мурат.

274

Джуугъан кибик ёмюрлюк бла кёзлеринги,
Джашлыкъдача, бюгюнде да сен алай.
Сени кёрюб, кёрдюм кёкде джюрегими –
Чапыракълай, тура эди къалтырай.

Не этейим, къыйналама, сен – эрдесе.
Сагъыныудан, эй андан да, хайыр джокъ.
Бир кетмейсе, къыстасам да сен эдесе.
Ёлтюрмеген, не сау къоймагъан сенсе ол.

Къарамым бла къармайма да эки джанны,
Эки джанда акъ, къара да – къарады.
Бу да хакъды, кёзюуледе джырчы ангы
Макъам отда ой «гюр» деб да джанады.

Менде барды кесинг берген эски сурат.
Аны кёрюб, да не этсин сезимим...
Ай сенге да этерикди Аллах джууаб,
Билиб турад хар кимни да этгенин.

Къууанч къайда, арабызда сагъыш таула,
Тауланы да бир бек басыб тул-тубан.
Арабызгъа чеклик этиб шайтан аула,
Мёлекледен къалмагъанды бир деб джан.

Эй алгъындан бизни таба бир кюн къайтса,
Меннге тенг а болмаз эди чырт киши.
Айырылыу заран кёз бла манга къатса,
Къарамымдан тюшер эди минг тиши.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Не этейим, сен узакъса, джууукъ адам.
Шошлукъ къайда, энди джаным – чѣрчекди.
Уллу Кѣкге кѣб бермейме энди салам,
Онг бермесе, сора, Кѣк да, ол неди.

Алай болур, кетмез кибиб бир къаугъамса.
Чамлансам да, чарпыу кѣрмей таб джаша.
Ой, энтда да, джашауума сен джашауса.
Къууланмайын, узакъ ъмюр ма джашна.

275

Къышдан, сенден ким игиди, ким биледи?
 Мен экинги эртделеден сынайма.
 Джабалагъы къалын джауса,
 Эмен от да кючлю джанса,
 Къарт амма да мынчакъ тарта,
 Бурунгудан хапар айтса —
 Къыш игиди.
 Алайсыз а, сени игиге санайма,
 Къышхыда да джылы сёз бла махтайма.

Джаздан, сенден ким игиди, ким биледи?
 Мен экинги эртделеден сынайма.
 Ёлген джерге джаз джан берсе,
 Джанкъозчукъ да Кюнню кёрсе,
 Хар ач мал да хансха кёчсе,
 Челек бла бир сют берсе, —
 Джаз игиди.
 Алайсыз а, сени игиге санайма,
 Игимсе деб, джашил сёз бла махтайма.

Джайдан, сенден ким игиди, ким биледи?
 Мен экинги эртделеден сынайма.
 Кёгю джашнай джауун берсе,
 Дюрю ызны къалын этсе,
 Гапна-лыппыр кёб сюетсе,
 Джоругъу бла, сый бла кетсе —
 Джай игиди.
 Алайсыз а, сени игиге санайма,
 Игимсе деб джайгъы сёз бла махтайма.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Къачдан, сенден ким игиди, ким биледи?

Мен экинги эртделеден сынайма.

Кёб туталса кёгюн чууакъ,

Кёб джыйдырса тузлукъ-бышлакъ,

Согъум малны семиз этсе,

Къышхы азыкъ эркин берсе —

Къач игиди.

Алайсыз а, сени игиге санайма,

Джанымса деб, адам сёз бла махтайма.

276

Кёзлеринг ачы кьарала,
Ичлеринде акъ кьаяла,
Мен алада санга кьала салама.
Сен а излемейсе,
Бир да илешмейсе,
Кьычыраса таш тилде – таш болуб кьалама.

Кёзлеринг ачы кьарала,
Ичлеринде акъ наратла,
Ол сенсе деб эм ариугъа барама.
Сен а излемейсе,
Бир да илешмейсе,
Кьычыраса нарат тилде – кьуу болуб кьалама.

Кёзлеринг ачы кьарала,
Ичлеринде акъ шоркъала,
Ичеме да, кьаналмайма аладан.
Сен а излемейсе,
Бир да илешмейсе –
О, бир айтчы, нек кьоркъмайса Аллахдан.

Кёзлеринг ачы кьарала,
Ичлеринде акъ тубанла,
Джол кьыйынды, сени излей барама.
Сен а кёрюнмейсе,
Кетчи да демейсе,
Мен а таджал, мен хаман да – алгъама.

Кёзлеринг ачы кьарала,
Ичлеринде акъ дунияла,

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Ой не келсин — ала менден бек узакъ.
Мен кимни суюдюм,
Мен бошха кюйдюм.
Былай некди, кимим берсин, айт, джууаб.

277

Сен тюенелей, тюенелей, хаман алай,
 Мен джарлы уа арбазында къартлыкъны.
 Не этейим, мен джашайма сени сакълай,
 Сакълагъанча джауарыгъын къыш къарны.

Сен тюенелей, тюенелей, хаман алай.
 Мен да джангыз — джашау ичде, тубанда.
 Кёзюледе ой джанама, от джаннганлай,
 Тансыкъ сезим гюрюлдесе ма джанда.

Сен тюенелей, тюенелей, хаман алай.
 Мен да бирча — кёрюнмейди тюрлениу.
 Эшитемисе, арыгъынма джылай, джырлай,
 Ийнар тюлдю, джыр этиуюм — къуру кюу.

Сен тюенелей, тюенелей, хаман алай.
 Былай кемсиз къалай болдунг бир сыйлы.
 Эсле аны, кёрюб турмам джарыкъ танглай,
 Эри кесек, болургъа кюреш сен джылы.

278

Саггышым бир сейир —
Болгъанча шийир,
Дуниялагъа башха тюрлюд къарамым.
Джазыу Аллахдан,
Башхама халкъдан,
Шагъатымды ма бу затха къаламым.

Джаугъан зат къара,
Кёк кёк да — тамгъа.
Мен сормайма, о некди деб хал былай.
Джазыу Аллахдан,
Башхама халкъдан,
Алай а мен, джашамайма абзырай.

Болур джумушакъ
Къабыр топуракъ,
Берилгенден кёзню джумуб къачмазма.
Джазыу Аллахдан,
Башхама халкъдан,
Джырчы эсем, джырчы атны атмазма.

279

Чайкъалады уллу джелде бусакъ терек.
 Ары-бери бир бек бюгед ол белин.
 Шуулдайды аны кибик джырчы джюрек.
 Ай медет а, ауур тийди этгенинг.

Эсимдеди, быллай кюнде, ой бир кере,
 Этген эдик терек тюбде биз ушакъ.
 Сезимиме чарлау этдинг юйге кете,
 Шагъат эди тюрлю сёзге бу бусакъ.

Махтай бердинг бир мыжыкъны кука сёзюн.
 Сен махтадың кьуллугьуну хайырын.
 Танымазча малкёз эди ариу кёлюнг.
 Не ючюннге, неле дединг, айырдым.

Уллу джел да джырта эди терек чапракъ.
 Кёк тюрюнде толу элле джулдузла.
 Тёзюмсюзле тебрей элле джолла ызлаб,
 Уча элле болуб-болуб учхунла.

Сен къайдаса, мен а мында — бусакъ тюрбе,
 Чайкъала да ары-бери ма эсим,
 Тынгылай да, кёзюуледе бир бек кюле,
 Кьолумда да чагъыр шыша нёгерим.

Энтда барды эски джерде эски шиндик.
 Меннге андан ой не хайыр, айтчы сен.
 Ай билмейсе, тынчлыкъсызма бу джел кибик,
 Юйсюз чапракъ — алай болдум сенсиз мен.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Халынг неди, мен билеме айтмасанг да.
Къурасанг да ачха кюбюр къадалыб,
Тюменлени гебен-гебен къаласанг да,
Мен сукъланыр кёралмадынг ма насыб.

Чайкъалады уллу джелде бусакъ терек,
Орам тюзде учадыла чапракъла.
Къауумлары барадыла кёкге ёрлеб,
Тюблеринден джарыкъ бюрке чыракъла.

280

Джай келди, джазалмайма бир зат.
Кёрююм да келмейд кьагьытны.
Нек болдум, басханча минг азаб,
Нем барды, болурча кьайгьылы?

Джер юсю болду эсе джашил,
Мен да, болайымчы башхаракь.
Тюл шойду дуния эси джахил,
Тюл шойду джашау атлам асхакь.

Джай келди. Ата джурт — аламат.
Тау башда, тюзде да — берекет.
Зауукьда, бир кенг джайыб кьанат,
Мийикде бир кьуш да сюзюлед.

281

Талай джылдан талай джыр бла мен джанымда,
Келген эдим тансыкъларгъа джерими.
Биягъынлай, энтда чыкъдынг сен аллыма
Джууа эди джыламугъунг бетинги.

Талай джылдан, талай джыр бла мен джанымда,
Келген эдим ийнакъларгъа кёгюмю.
Ой билмейем сарнарынгы сен аллымда,
Чачылгъанын кетген джылда юйюнгю.

Талай джылдан талай джыр бла мен джанымда,
Келген эдим, салам бере, саулагъа.
Сени кёрюб, джан сер болуб тамагъымда,
Джарыкъ кёз бла къарамадым таулагъа.

Талай джылдан талай джыр бла мен джанымда,
Ой, келсем да, Ата джуртха ашыгъыш,
Джашлыкъдача, энтда сенсе сагъышымда,
Менден кетиб, къалай болдунг насыбсыз.

282

Сен ёсмесенг кёзлерими бешигинде,
Сен болмасанг кёзлерими баласы,
Джокъламазед ариу макъам ингиримде,
Бюгюндеча болмаз эдим мен ашхы.

Сен ёсмесенг кёзлерими аязында,
Сен болмасанг муратымы азыгъы,
Джин- шайтан да джашар эди акъылымда,
Хар неден да безер эдим асыры.

Сен турмасанг кёзлерими теренинде,
Илеш болсанг менден эсе башхагъа,
Ой не дерсе ёлюм кюнню эртденинде,
Тюбей туруб соруу берген Аллахха.

283

Алгынлайса,
Турад, энтда, ачха кьолда джюрегинг.
Чангкьылдайса,
Чангкьылдайды сени кибик юйдегинг.

Сиз байсыз,
Сохтагьыз да, джырнагьыз да ачхадан.
Джашайсыз,
Бу барысы келгенди деб Аллахдан.

Аллах а,
Хар бергенин сынар ючюн береди.
Артда уа,
Бергенича, Ол алгъан да этеди.

Тюзлюк бла,
Алгындача, арагьызда минг ёмюр.
Тюлкюлюк бла,
Джандырасыз къара халкъны сиз кёмюр.

Джашырма,
Мен кёреме джашауунгу чюйресин...
Джарсыйма,
Аллынгады, ачха ючюн, кюйеринг.

284

Мен суйгенле — барысы да — эрдедиле.
Мен аладан, ала менден бир узакъ.
Ала менге бюгюнлюкде кимледиле?
Джашлыкъдача, ай тюлдюле дууадакъ.

Бир заманда, ёле эдим, ала ючюн,
Хар бирерин этген эдим бир мёлек.
Ай башхады бюгюнлюкде назик кёлюм,
Энди мени бек суйгеним Джер бла Кёк.

Бириси да керек тюлдю менге энди.
Аман-иги теджемейме алагъа.
Мени кёлюм Алам ичге — тереннгеди,
Суймеклигим, энди, къуру — Аллахха.

Влад. Мисюку

Төгерегим, тургъаныча, къуру къаргъа.
Чаукала да, толудула, сен ийнан.
Сора, тенгим, къайдан болсун атлам алгъа,
Къуру джауду кёзюм кёрген кыйырдан.

Мен къуш тюлме, адам тюлме, мен поэтме.
Андан болур, бууалмайма аланы.
Мен была бла дауур эте, ой, безгенме,
Керек эди бир айырлыкъ араны.

Тюзлюк мени суюе эсе, кесек, аз-маз,
Бирер джырым бирер бала табарла.
Мен билеме, былай бла кёбге бармаз,
Джыр балала джауларымы къабарла.

286

Джангы джашау тилемейме мен Аллахдан,
Хатам джокъду, джауады да джабалакъ.
Къутулгъанча, ауур басхан бир хатадан,
Мени джаным, джабалакълай, бюгюн — акъ.

Тюз айтама, керек тюлдю кёзбау насыб,
Мыдахлыкъ да, керекмиди, эй, меннге.
Ёлмегенме не сау тюлме, неге айыб,
Сукъланмайма джаны саугъа, ёлгеннге.

Бир зауукъду, кёрюнмейди къара сыфат.
Джашлыгъым да, къартлыгъым да ташада.
Мийик кёк а, ёмюр ичден, къарла къуяд,
Эй Аллахым, энчи макъам, хар къарда.

Джангы джашау тилемейме мен Аллахдан,
Кишиден да тилемейме мен бир зат.
Мени кёзюм тоялмайды джазгъы къардан,
Мени джаным, джабалакъча, бюгюн — акъ.

287

Кюндюз-кече энгишгеди тири Къобан,
Белгилиди, барлыкъ джолу, тенгизи.
Ай, мени уа, чыгъармагъан сагъыш отдан,
Бир тюрлюдю джазыууму элтиую.

Тургъаныча джоргъа атды, бир къарасанг,
Кесекден а, джол къоратыу, ызгъады.
Кёзюуде уа сагъыш ичде мен аджашсам,
Ол азды деб, кече таргъа джыяды.

Алыб къачса тыялмайма, джетмейд кючюм.
Тохтамайды, тирелмейин, ма, джаргъа.
Джазыууму манга тюшген ауур джюгюн,
Ой ким айтсын, чыгъа барыб, Аллахха.

Келишмейле, не эсе да, джан бла джазыу.
Аралыкъда, уллу джаннган, шайтан от.
Ай, да сора, къалай болсун, ёрге барыу,
Бошалмагъан, бу, не затды, ма бу чот.

Кюндюз- кече энгишгеди терк Къобан.
Белгилиди, барлыкъ джолу, тенгизи.
Ай, мени уа, баргъан джолум – сагъыш тубан.
Тубанда уа, несин кёргюн игини.

288

Биреу кърда, биреу джелде кӧред Заман.
 Заманны уа тюрленмейди чырт джугъу.
 Ким биледи, бармы, джокъму анга Адам.
 Адам неди, тууду – ёлдю, ол – букъу.

Биреу джырлай, биреу джылай, кӧред Заман.
 Заманны уа, бӧлюнмейди джукъусу.
 Биреу арыкъ, бюреу семиз, бирси джалан...
 Адам неди, тууду – ёлдю, ол – букъу.

Биреу тууа, биреу ёле, кӧред Заман.
 Заман бирча, туруб турад – кӧлю токъ.
 Биреу тели, биреу ашхы, бирси аман.
 Адам неди, тууду – ёлдю, сора – джокъ.

Иги джашча, хар сӧзюмю, эсде тут да,
 Джашауунгу – хар джолчугъун – эркелет.
 Сагъышлагъа, эм тереннге сыртны бур да,
 Хар муратха, атламынгы, таукел эт.

Булганмайды сени кәрсе энди кезюм.
Абынмайма, алгын кибиқ, мен джыргъа.
Мен ол тюлме, къатыракъды энди тезюм,
Сагъышларын баш тѣкмейди джастыкъгъа.

Анда-мында къонакъ болсанг сен тюшюме,
Сукъланмайма, алгын кибиқ, эринге.
Керекмиди – кѣрюнмегиз сиз кезюме,
Мен терс тюлме, кесинг кетдинг терсине.

Булганмайды сени кәрсе энди кезюм.
Мен башхама, мен сюрмейме кетгенни.
Белляуумча, узакъдады сенден кѣлюм,
Бол къаллай да, къашымайма джелкеми.

290

Джаз келсе да, чагълмайды бир муратым,
Адам шойма, умутлума хар затдан.
Дуниялыкъны нек кёрмейме мен кьууатын,
Нек тюрлюме, туугъан кибик кьайгъыдан.

Дуниялыкъны нек кёрмейме мен кьууатын,
Ой, немди да, чюйре баргъан насыбха.
Харам тюлдю тер бла келген сыйлы ашым,
Сансыз тюлме ёксюз джаннга, джарлыгъа.

Харам тюлдю тер бла келген сыйлы ашым.
Кишини да оймагъанма мен кёгюн.
Хар кимчады, Тейри, мени джашагъаным.
Башха кёзню джылатмайды ма кёзюм.

Хар кимчады, Тейри, мени джашагъаным,
Артыкъ затны излемейме Аллахдан.
Джаз келсе да, нек чакъмайла муратларым?
Кимге соргъун, кимим айтыр, ачыкъдан.

Туугъан элим, сен энтда да бир сагъышлы:
Джаз ала да ушамайса сен джазгъа.
Кёгюнгде да – боз булутла бир къайгъылы,
Бири-бирин хазырдыла таларгъа.

Келгенликге тансыкъ алгъа мен джуртумдан,
Къарайма да, берир затынг – мыдахлыкъ.
Алай, ёзге, чарламайма, мен джугъунгдан,
Джазгъы хансынг, болуб эсе, намазлыкъ.

Намазгъа уа излемейме мен намазлыкъ,
Намазлыкъны эм игиси – джуртумду.
Сен барлыкъда, сынамайды джаным ачлыкъ.
Санга кёлюм – сенден эсе, уллуду.

Биягъынлай, ма тамбла да джолум тюзге.
Мен да, энтда, ашхы джолгъа барайым.
Сен, къайдан да эсен къайтар, Аллах, юйге –
Мен кёрюме баба джуртда джатайым.

292

Салам сизге, сын ташлары, Ата джуртну.
Салам сизге, кыбыладан, шималдан.
Энтда сизни бир бек басыб ёмюр джукъу,
Энтда шошсуз сиз барыгъыз кыйырдан.

Салам сизге, сын ташлары, Ата джуртну.
Айтылыкны айталмайма, джетмей тил.
Къайсынгы да, тенгден басыб ёлюм букъу,
Сюелесиз, ма, сир къатыб, бир сейир.

Салам сизге, сын ташлары, Ата джуртну.
Салам, сизге, келир кюнден, эскиден.
Сиз – ёмюрлюк, ой, не затды адам улу,
Бери джортад, турур-турмаз бешикден.

Билдирмейсе тюз хапар,
Джашырма да, айт.
Ой мен да ма ол къадар
Айтырма бир зат.

Бу сен этген не сууаб,
Къача бер менден.
Нени да кёрюб турад
Къарагъан Кёкден.

Ой олду оноу этген —
Ышаныу анга.
Буюрса, таша джерден
Чыгъарса манга.

Боллукъну мен билмейме,
Шыйых тюлме мен.
Артыкъ зат излемейме
Кёкден эм сенден.

294

Кёзлериме джангы кёз бла сен къарама.
Санга джарар джокъду анда энди джукъ.
Алгъын тюлме, энди мен да бир башхама,
Джел булгъагъан энди тюлме бурхучукъ.

Алгъын кюнле, ма кёресе, бош кьалдыла.
Алгъындача, энди тюлме мен тансыкъ.
Сёзюм бирди, сени кибик, ангысызгъа:
Тюшюнгде да салма манга сен джастыкъ.

Айтхан эдим, къой, кюйерсе, эслечи деб.
Айтхан эдим кьаллыгъынгы сен джангыз.
Ол кьачханны бош сюргененг ачы терлеб,
Джетгенликге, кьалай болду артыгъыз.

Алгъын тюлме энди мен да, бир башхама.
Энди мени башха блады тылпыуум.
Кёзлериме джангы кёз бла сен къарама,
Энди мени мийик кёкдю талпыуум.

295

Кюндюз джерде,
Кече кёкде,
Кетиб барад, джангыз кёюб, джашлыгъым.
Атлам топал,
Башы бир чал,
Салыб келед узакъ джерден къартлыгъым.

Келе берсин,
Къучакъ керсин,
Бугъунмазма къанау болуб ташагъа.
Кирсин джаннга,
Къонсун саннга,
Джаулукъ этиб киши кирмез арагъа.

Кюндюз джерде,
Кече кёкде,
Келе болур къартлыкъ ыз бла ёлююм.
Келсин джылай,
Сюйсе джырлай,
Хариб тюлме, Ата джуртдад ёллююм.

296

Излеймисе, о сен джарлы, мен джарлыны...
Киштик итни, алай болур, тюз айтсам.
Излеймиди джарыкъ кюндюз Ай джарыкъны,
Мен билмейме, билемисе сен, къайдам.

Излеймисе, о сен джарлы, мен джарлыны.
Кетген кюннге, келликге да сен бир сор.
Сени сакълай, джокъ этеме Адам атны.
Табылмайды, сени табар, манга джол.

Сюемисе, о сен джарлы, мен джарлыны.
Шекер тузну, алай болур, тюз айтсам.
Сюемиди исси джайгы сууукъ къышны,
Мен билмейме, билемисе, сен, къайдам.

Сюемеми, сен джарлыны, о мен джарлы.
Ой, игит да, тюште тюшюм, ол сенсе.
Ауананг да, мен бек суйген ариу затды,
Сен кесинг а, джаз къызынлай, мёлексе.

Келликмисе, о сен джарлы, мен джарлыгъа.
Умут джокъду, тутхан кибик, хауадан.
Сен кетгенсе менден къачыб къыбылагъа,
Къоюб манга сууукъ сагъыш шималдан.

Алырмамы, къайтыб келсенг, сен джарлыны.
Боллукъ бирди, джалгъан сёзню айталмам.
Сюемиди акъсыл джырчы къара чыкъны,
Мен билмейме, билемисе, сен, къайдам.

Сени кёрюб терк ишлемей болмайд джюрек.
Сора, джюрек къалай къалсын терлемей.
Тилинги да, кысыб эсенг сен туююмчек,
Къалай болсун тансыкъ джан да, терлемей.

Билемисе, джан терлеген, ол не затды?
Сан терлеуден барды, Тейри, башхасы.
Ол кёзюуде саулай дуня кесингчады,
Муратынги сыннганчады аркъасы.

Джаншагъандан, хайыр азды, болду бу да.
Аз айтсам да, сен кёбюрек ангыла.
Турлукъмуса джан төрюнде хар кьюру да,
Джууаб барды, джарыкъ Кёкге тынгыла.

298

Джалан джан излейди ышыкъ,
Сууукъду джашау бир кемсиз.
Джылыу таба, табмай ызчыкъ,
Турама мыдах, нёгерсиз.

Турама мыдах, нёгерсиз,
Ёлюм да кериди менден.
Джерде мен болубма джерсиз,
Безгенчама энди джерден.

Безгенчама энди джерден,
Кынгырды кёкню сыфаты.
Акыгъан зат андан, теренден,
Нюр тюлдю, тиеди кьаты.

Нюр тюлдю, тиеди кьаты:
Ачыйма тийгенча туякъ.
Мийик Кёкню бармыд джаны?
О джокъ эсе, некди чууакъ?

О джокъ эсе, некди чууакъ?
Къарайма да, не да — эсен.
Тюшген къар да бюгюн бир акъ,
О некме мыдах къуру мен?!

О некме мыдах къуру мен,
Мыдахды кюзлей къарамым,
Хар затдан да юлюшлю эсем мен —
Некди къолан къадарым.

ЧАПРАКЪ БОСУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

Джашлыкъ кюнню муратыны аякълары
Берч болгъанла излей- излей джолунгу.
Мындан ары къалай болур атламлары,
Ай, болубма мен бу затха къоркъуулу.

Менден къачма, джокъла мени уялма да,
Бу дунянга, ол бирге да, сууабды.
Къайдагъыгъа, бир телиге, сукъланма да,
Эслеб къара, сенге керек, туурады.

300

Былай айтдым, мен кесиме, кетген кече
Таныдым деб, сууукъну да джылыуун..
Къауумлача мен джанымы урмай кебге,
Башхаладан узакъ болду учууум.

Къауумлача мен джанымы урмай кебге,
Сукъландырдым мен тюшюмю тюнюме.
Мийикледен ала билиб джыр сюрюуле,
Мен халкъымдан алгъыш табдым юйюме.

Мийикледен ала билиб джыр сюрюуле,
Ангыладым, сагъыш кючню багъасын.
Уча берчин, таулу джаным, хаман ёрге,
Къарма, чучху зибил кёкню аркъасын.

Уча берчин, таулу джаным, хаман ёрге,
Къарай берчин ёмюрлюкню башындан.
Къауумлача сен джанынгы урма кебге,
Эркинликди – эркин этген къайгъыдан.

301

Бир таууш келеди меннге джел бла,
Келгеннге ушайды ол кёкден.
Тюнюмде джатхан кибик ёлген бла,
Джыламукъ агъады джюрекден.

Сагъышым а, бюгюн ма джергеди,
Агъачха, ташха; эмда Аллахха.
Не къалды, кетер заман джетеди,
Бир кетсем, къайтырмамы артха.

Эй, алай а, джер джерлей турлукъду,
Тууарыкъла, бюгюнча, кёбле —
Джашаугъа къайсы да баш урлукъду...
Тирилликле бир кюн, ёлгенле.

Джашауну суюеме мен кёлюм бла.
Ол да, ма, суюеди адамлай.
Къатышсам башха джерде ёмюр бла,
Джырымы айтырмы Къарачай.

Къарачай джашын джандан къурутмай,
Джырчыменг деб, айтырмы кёзюуде.
Джанымы, джауумса деб, джунчутмай,
Джашаргъа къоярмы кёгюнде.

Бу таууш къалкъый да, эштиле да,
Келгеннге ушай да кёкледен,
Башымы сагъыш бла эсирте да,
Бир белгиле иеди ёргеден.

302

Джуаады джангур хансланы,
Джуаады кёкню хауасын.
Ой, мен да туююб къашланы,
Болубма джангур тубде сын.

Сизде да джааады джангур,
Билеме, этесе ах-ах.
Уллуду, анда да, дауур,
Кёклени ойгъанча Аллах.

Ойнайла кёкде джарыкъла,
Ойнайла къууа бир-бирин.
Сенге бла меннге, ангыла,
Теджейле тангны бирлигин.

Сени джастыкъдады эсинг,
Сансызса меннге ,джауумгъа.
Джангур а, къара, къудретин
Аямай тегед джашаугъа.

Эс азды, хо, сора, джукъла,
Бугъун сабийлей кечеден.
Джукъну да санамам джукъгъа.
Санар кюн джетер кесекден.

Кёб турмай болсанг ма эсли,
Джангур кюн къалса кесинге,
Табалмасанг ол кюн мени,
Джыларса джауум бла бирге.

303

Булутла артханла джабагъы,
Семизден сыйынмайла кёкге.
Кёз къарам суюсе да аланы,
Эслиди эс, талпымайма ёрге.

Энди эс, къара топракъ, сеннге.
Кёр мени, ачыбма джюрекни.
Джол алсам а бир кюн ёлюмге,
Хар затым, билеме, сеники.

Туугъанлы, хар нем да сеники,
Туумай да сенде эди саным.
Эм аллы, хар не да – джерники,
Болмай сан, келирмеди джанынг.

Бергенинг, алгъан затынг да кёб.
Кесинги энчиди къадарынг.
Билмейме, неми сакълайды кёк,
Мен билген – сендеди джатарым.

Булутла артханла джабагъы,
Семизден сыйынмайла кёкге.
Кёз къарам суюсе да аланы,
Эслиди эс, талпымайма ёрге.

304

Бир шошду джауум кюн тийрем,
 Кёчгенча бютеу джамагъат.
 Мени да кюнюм – кёлтюрем,
 Хар кюн сайын ма аманнгад.

Джазыгу буюрса да кёбню,
 Эталмайма мен айтханын.
 Бирде джандырса да кёлню,
 Бирде танытад табанын.

Шо, некди былай къадарым?
 Джайда мен болама сууукъ.
 Къышда бир иссиди джаным,
 Болгъанча отха мен туудукъ.

Къайдады, къайдады зауукъ,
 Эштемиди ол сёзюмю.
 Бюгюн да, джан – джылауукъ,
 Ойгъанча, элия кёгюмю.

Шошду джауум кюн тийрем,
 Кёчгенча бютеу джамагъат.
 Джангур а джукъ къоймай менден,
 Джанымча, ашыкъмай, джылайд.

305

Джыламайма, джан тартмайма, сен барса да.
Игид дейме, не тюрлю да, ма, джашау.
Мен тилейме, Аллах бла да, Адам бла да,
Мадар болуб, этме мени джукъгъа джау.

Мен тилейме, Аллах бла да, Адам бла да,
Сюймесенг да, сюеме деб, бир алда.
Сеникиди төрт саным да, джан къарам да,
Сеникилле джюрек джазда макъамла.

Сеникиди төрт санным да, джан къарам да.
Джанымы да мен къошайым къошакъгъа.
Келичюнгча, джарлы менге, тюш арамда,
Сен кетмезден келсенг эди къонакъгъа.

Келичюнгча, джарлы менге, тюш арамда,
Тюн ич бла да келсенг эди джарыкълай.
Джашнар эдим токълукъда да, ач къала да,
Джашнауумдан джашнар эди Къарачай.

Джашнар эдим токълукъда да, ач къала да,
Болмаз эдим дуня кибик мен тюрлю.
Мен тилейме, Аллах бла да, Адам бла да,
Къой, сылама, сен, чюйреге тюгюю.

Мен тилейме, Аллах бла да, Адам бла да –
Мадар болуб, этме мени джукъгъа джау.
Джыламайма, джан тартмайма, сен барса да,
Аламатды, не тюрлю да, ма, джашау.

306

Джанлайма мен энтда узакъ,
Мында да кёралмадым кюн.
Табалмадым энтда джууаб,
Шо, нексе кёзге сен тютюн.

О, нексе кёзге сен тютюн,
Ой, нексе ушаш кьаргышха.
Бирде сен болсанг да джюзюм,
Кёзюу бла ушашса кьышха.

Кёзюу бла ушашса кьышха.
Бузлайды сенде кьарамым.
Акьыл да, чачынгча, кьысха,
Сейирди джеллей атламынг.

Сейирди, джеллей, атламынг.
Неге да эршиди кьарам.
Эртден бла тузлуд саламынг,
Кече уа тузсузду салам.

Шо, нексе кёзге сен тютюн?
Табалмадым энтда джууаб.
Мында да кёралмадым кюн,
Джанлайма мен энтда узакъ.

307

Джауады шимал къар кючлю.
Ма, энтда джетгенме кышша.
Алай а, джаным – бир тюрлю,
Кетгенди эсим бир кыызгъа.

Кетгенди эсим бир кыызгъа,
Джарыкъды джюрек, чыракълай.
Къарлы джел ушайды джыргъа,
Къозгъайды джанны, ол кызлай.

Къозгъайды джанны ол кызлай –
Къарны акълыгъы, къалыны.
Сен, тамблам, агъарчы, кышшлай,
Къурутчу, джолун къайгъыны.

Къурутчу, джолун къайгъыны,
Турса да, барсын бир кенгде.
Джокъла да, бир таб алгъынны,
Келтирчи меннге сен джелде.

Келтирчи меннге сен джелде,
Андан – джуртумдан – бир адам.
Бир кёбдю тансыкъ сёз менде,
Тансыкъ сёз да акъды къардан.

Джауады шимал къар кючлю.
Ма, энтда джетгенме кышша.
Алай а, джаным бир тюрлю –
Кетибди эсим бир кыызгъа.

308

Джашлыгыма от тыгъаргъа бек ашыкъма.
Алайсыз да, толуд чурум джанаргъа.
Сеннге кибик, хар неге да, мен артыкъма,
Мени къоймайд ма бу сагъыш джашаргъа.

Сеннге кибик, хар неге да, мен артыкъма —.
Къуру къайгы, къараб тургъан туурадан.
Келе-кете, сансыз этиб бош джарсытма,
Джан арыбды, чынгар кибик джанымдан.

Келе-кете, сансыз этиб бош джарсытма —
Эрикгенме келиуюнден джарсыуну.
Сынайма деб, сен кюнюмю къаты сыкъма,
Зугул созма тогъайлыгын джашауну.

Сынайма деб, сен кюнюмю къаты сыкъма —
Сюймекликни сен чабдырма асмакъгъа.
Джашлыгыма от тыгъаргъа бек ашыкъма,
Алайсыз да, толуд чурум джанаргъа.

Горюлдеб джанады шынкъартым.
Джан от да джанады чыкъырдай.
Джокъ болду, къайдады чыдамым.
Аллах, айт, неденме мен былай.

Бошалыр джанда да джанганым,
Кесекден, бу от да джукъланыр.
Къайрыды, эски бола, джангынг.
Хар нени сакълайды, ма, ахыр.

Кёк – ачыкъ, джаналла джулдузла.
Мен – салкъын, толуду сагъышым.
Джарыгъы, бюрке да соруула,
Горюлдеб джанады шынкъартым.

310

Кьалтырай, джаны барча,
Джанады чыракъ.
Джапысы – сары кьашча,
Ёзек ичи – акъ.

Джарыкъ да аны кибик,
Люююлдей-ойнай.
Бу бары джаннга кириб,
Джаным да алай.

Тышда да – къара кече,
Толуб джулдуздан,
Айы да чыгъыб келе
Анда – ауушдан.

Кьалкъыбды тау аяз,
Хауа да бир тын.
Заман да, кесин аяб,
Болгъанчады сын.

Къуру да, джаны барча,
Джансынчы чыракъ.
Тауларында таулу халкъ да
Ёмюр турсун акъ.

Ой мен да – джазгъы кече,
Нёгер – къарангы,
Ингирден къучакъ кере,
Сакълайма тангны.

НАСЫБЫМА КЪАРАЧАЙ ДЕБ АТАДЫМ

Лайпанланы Билалгъа

Джангур кече джыр келмейин тели эсге,
Мадар болмай сукъланыргъа мен Айгъа,
Кирпиклени салгъанем да бирин бирге,
Мен миннгенем къуш къанатлы бир тайгъа.

Кийиннгеним бурундача: чепкен, къама...
Джерими да айыллары – алтындан.
Тыймаз эди сагъыш ётмез сослан къая,
Ёхтем эдим кесим кибик алтыдан.

Джети кёкден джети кере мийик джерде,
Анда Ай да тура эди ышара,
Бир чегетден меннге ургъан джашил джелде
Келе элле ууакъ ташла, къызара.

Ийнанмайын, мен тийдим да къызыл ташха,
Исси эди – исси сагъыш этдирди.
Башха кёкде джурт излеген арсар джашха,
Олсагъатдан адам таууш эштилди.

Тебрэдим да, тохтадыла учхан ташла,
Джашил джел да, тюшде кибик, тас болду.
Келди ауаз: «Чыртда къоркъма, атла, атла»...
Ызындан да: «Ой кимсе?» – деб, ол сорду.

Уюб элле къызыл ташла хауа юсде,
Кёлеккеле Ай джарыкъдан бугьунуб.

Бара эдим, сагъыш басыб, бир акъ тюзде,
Джарлы джаным тамагъыма сугъулуб.

Чегет ичге, бир талагъа элтди мени —
Эки джаны гюлден толу бир джолчукъ.
Уллу къама, къызыл къама алды эсни —
Бёрю эдим, болуб къалдым къозучукъ.

Ол къама да сорду меннге гыбыр халда:
«Нек кетдинг? - деб, - джуртну къоюб тышына?
Орун джокъмуд джашар ючюн алай анда
Къарачайны уланына, къызына?»

Къарча Къама, ёлмез Къама — ма ол менме!
Атагъыз да сослан ташлы къаладад.
Кюч джаны бла, алгъын кибик, мен юч Элме,
Юч Элни да адамлыгъы Къарчадад».

Боркъулдайды къама аууз, джанад отлай,
Мен а, алай — джелсиз кече шош хауа.
Сюйгеними болсун халы менде халлай,
Джюрегиме бурунладан эс джауа.

Къушну озгъан, къуш къанатлы тири тайым,
Ол да ийгенд джылан башын энгишге.
Былай деб да, джашырмайын мен айтайым,
Мыдах эди, чыкъмаз кибик эришге.

Кёлюндеча джаншаб тургъан джаншакъ макъа,
Хар элчича, мен да аллай — элимде,
Ой анда уа, Къама сёзю мен омакъгъа
Сёз айтыргъа чырт къоймайды тилимде.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Чыкыгъанымы Аламгъа уа не муратда
Айтды Къама, окъугъанча ангымы.
Кесими да андан кёрдюм кенг арбазда,
Махтады да Къарачайны – джанымы.

«Сюйгенле да, суймеген да болуб эрши,
Сен келгенсе джандет джуртдан, тауладан.
Таулу кызыны бир да болма ма сен эри,
Къаллай эрсе къоркъа эсенг джашаудан.

Бек мийикде, бек узакъда, башха Джерде
«Къарачай» деб кърал бард деб, келгенсе.
Туралла деб джашы, къарты бары тёрде,
Сен тюшонгде аллай затла кёргенсе.

Бурунланы бек сюесе, джокъду сёзюм,
Санында да дертлик къанынг ойнайды.
Таныгъанды кёрюм-кёрмез сени кёзюм,
Миллет ёсюм джюрегинги кыйнайды.

Джюрегингде барды сени таулу ышан,
Къарамынг а, садакъ окъду джауунга.
Тылмазчад атламынгы ахыр заман,
Минерчаса Ата джуртну таууна.

Сен келгенсе Къарачай деб кърал излей,
Кенг шахарла, уллу элле хар къайда.
Чанчылырмы джууаб джити мизлей,
Сюйсенг джыла, суйсенг айт сен орайда.

Сеничала кёб болсала алгъаракъда,
Джюзер элле душман къанда душманла.

Болушлукъ да болмады да артдаракъда
Арыдыла Къарчада да ол къолла.

Бурунланы, къозгъамайыкъ энди аны,
Къарча эштсе мыдах къан аллыкъды,
Миллетине джарыкъ себген джудуз джаны
Кёрюннгеннге къара къюртле саллыкъды.

Мугаллыкъгъа башны ийген, учхан тайым,
Анда Айгъа джити къараб кишнеди.
Ой Къарачай – Джангы джылда Джангы Айым,
Санларымы тансыкъ ауруу къючледи.

Билалмайма не болгъанын, тобукъландым,
Къарча сёзден къарыу алды джюрегим,
Узакъдагъы Ата джуртха мен сукъландым,
Джауларын да келген эди эзерим.

Къолумдаед белимдеги джити къамам,
Урушхача, тутуб эдим сабындан.
Джууаш болду, джер джутарыкъ, гыбыр къарам,
Узалгъанлай бир къючлю къол сыртымдан.

Кёралмадым ма ол къолну мен иесин,
Къючлю къол а туура эди кёзлеге.
Кертилигин аллай къюнню Тейри берсин,
Тынгылалла къулакъларым сёзлеге.

«Эски джуртдан къонакъ болгъан, таулу улан,
Сагъышынгы, муратынгы сезгенме.
Тайынг сени болуб эсе къушлай учхан,
Къайт джуртунга, ма, къолуму бергенме.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Табайым деб, Къарачай деб, уллу кърал,
Сен чыкыганса мийик кёкню башына.
Мындан ары джукъ да джокъду, хайда къурал,
Бар да джаблан тауларынгы ташына.

Тауларынгдан сен эштирсе кёб осият:
Къарачай деб, Къарачай деб, хар сёзден.
Бу сёзю бла Къарча акканг сёзюн къояд.
Аджаштырма Къарачайны сен кёзден».

Бошланганлай къолум мени тутхан къолдан,
Аз айтды деб, терк къарасам, ёпкелеб,
Мен къайтыбма мийик кёкден, узакъ джолдан,
Мен турама къой джатмада чөгелеб.

Тюрленмейин джанад энтда арбаз чыракъ,
Кёзюм кёрген, къойгъанымча, ма, алай.
Къарачайым болгъанды да харбуз таракъ,
Мен турама къабыб къоймай, ма джалай.

Шуулдайды, тохтамайды джайгъы джангур,
Суу анасы ие болгъанд элиме.
Джюрегимден джокъ да болду сагъыш дауур,
Урад сабыр джыр аязчыкъ бетиме.

Къызаргъанды Къарча тутхан сууукъ къолум,
Джашаууму джашау этди бу джазыу.
Къартлыкъгъа да, ёлюмге да узакъ джолум
Сууукъ болмаз, менде туруб бу джылыу.

Бу джылыу бла бир джыр джасам, кире барыб,
Кюч этерча сууукълукъгъа, боранга,

Къуанырча мыдах адам, джюрек алыб,
Сау бол дерча эртден, ингир ол манга.

Кеси джангыз къалды менсиз къургъакъ джатма.
Мен – джангурда, къууанчым да – кёлюмде,
Къайтарама джерге къараб: тели джашма,
Кетмезме деб ма бу джерден ёмюрде.

Джибисем да кеталмайма таш арбаздан,
Отоуум да чакъырады джазаргъа.
Мен тилейме кетмейик деб, хар бир джандан –
Бард чурум деб, ма бу джерде джашаргъа.

Джерге тийиб, мен кетгенме терен серге,
Къатышханма бурунлагъа – тубаннга.
Къууанчлыма тийгенимден мылы джерге,
Тийиген кибик бир дин ахлу Къураннга.

Насыбымы къайдагъысын, билмей атын,
Мен кёкледе бир кёб джерде айландым.
Табдым энди, ма бу джуртду, ма – насыбым,
Насыбыма Къарачай деб атадым.

312

Къалыр ючюн мен джанында ёмюрлюкню,
Керек эди бирге болсакъ быйыл биз.
Бурсанг эди джырчы джашха сен кёзюнгю,
Сен айтханча, ой тюл шойма балдраджюз.

Сууукъ болсам, мен болама джай чилледе,
Сууугъумда сууур ючюн терлеген.
Аман бет бла айтылсам да мен тилледе,
Сууукъда да, отча джаннган, олма мен.

О, дагыда, барды менде бир сейир кюч,
Джаным мени сёзле сюзген бир затды.
Сюзюлген а, джылтырай да болуб кюмюш,
Джандан чартлаб, учсуз кёкге учады.

Не кюнде да джан суюгени — джыр этиудю.
Джырларымда джанымданды хар бир джан.
Сени ючюн дуниям мени бир кёб кёрдю,
Бир кёб ёлюб, бир кёб тууду джангыдан.

Бурсанг эди джырчы джашха сен эсинги.
Сен айтханча, ой, тюл шойма балдраджюз.
Сен билмейсе дуу джаннганын джюрегими,
Джылыу кёбдю, джылыу табар минг ёксюз.

313

Сюемеми, суймеймеми, джазгъа бир сор.
 Сен кюндюзден, кечеден да соруула.
 Тюнюнге да, тюшюнге да болуб мен кьор,
 Атланганма джашаунгу джолуна.

Тюнюнге да, тюшюнге да болуб мен кьор,
 Тюнюмден да, тюшюмден да – хапарсыз.
 Алыб барад сени таба мени бир джол,
 Ай, не медет, сагъыш чегет – арабыз.

Алыб барад сени таба мени бир джол,
 Люююлдейди, джутаргъа да боллукъду.
 Морбет къачлай, некди чотум былай мухол,
 Сен болмасанг джууаб берир джан джокъду.

Морбет къачлай, некди чотум былай мухол.
 Суймекликни нек ойнайма оту бла.
 Тюнюнге да, тюшюнге да болуб мен кьор,
 Тюнюм, тюшюм, нек озалла кьоркъуу бла.

314

Ата кез бла ёхтем къарай тауларыма,
Ана тилде мен эр джырны айтама.
Къарча мени элтген кибик джауларына,
Адам тюлме, тургъанымча къамама.

Къарча мени элтген кибик джауларына,
Тюйюлгелле, бошланмаздан, къашларым.
Мен хазырма Кюн юсюню джайларына,
Сууукъ Айда бузлу болмаз къадарым.

Мен хазырма Кюн юсюню джайларына,
Мен хазырма шайтан отну джелине.
Сермей берсин ёлюм къолу джаягъыма,
Насыб ючюн керек эсе джериме.

Сермей берсин ёлюм къолу джаягъыма,
Ол кюнде да таулу тинден чыкъмазма.
Ата кез бла ёхтем къарай тауларыма,
Ана тилде мен эр джырны джырларма.

315

Кечеде, бош алай, эсими кьалкьыугъа бёлегенме.
Джукьу тюлдю ма бу — кёргюзтеди эсни ташасын.
Ашыгъышса менге, сыфатны, кёзлени да кёреме,
Ызынгдан да шайтан, тирилтиб кесини атламын.

Арада сагъыш кёб, арада уа — уллу суу, Кьобанча,
Толкьуну — шашхынлы, кемени да джутарча — уллу.
Тауушу да аны — ахырат джашаугъа оюлгъанча,
Элия бир джарыкъ — кюйдюреди ичин булутну.

Бир гырхыды дуня, бир къая къаягъа силкинеди.
Кёзюуде кёрюнеди къара Кюн тауну башында.
Ол тауну да тюбю бир ары, бир бери тебренеде,
Тёппеси да аны — боркьулдайды отда-джалында.

Мен кёреме муну, чыкьдынг хауагъа сен мёлекча:
Атламынг бир ариу, атлагъанча сабий кьырдышда.
Ай, ма, сора, бир таб, сен учдунг да бери гёбелекча,
Сен тюшюб аллыма, сагъышны да чачдынг ангыда.

Джетгенлей къатыма кьолунгу кьолума да саласа,
Тауушу кьобанны, тебгени да тауну тохташды.
Тамашады эсим, сен кесинг да менлей зауукъдаса,
Бошалаб гюрюлдеу, тегерек да болду бир ашхы.

Сен айтаса менге: «Бек джарсыма, о мен сеникиме,
Ёмюрге да, ийнан, биз боллукьбуз кьуру да бирге.
Акьсылны-къараны да сеннге саугъала этерикме,
Джол а бирди бизге, элтиучю хар джанны Тейриге».

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Ышарама бир бек, тартына кьойнума да алама.
Къайтарама джууаб, къарай да джити кёзюнге.
«Антынга толу бол, эскиге джангыгъа да алданма,
Айтылгъан аджашмаз, джетерикди кёкню төрюне».

Мен анда да, былай, излесем къалкъыугъа бёленеме.
Эй, сюртеди ангым ма анда да джанны букъусун.
Агъарса уа джаным, аламны ауазын мен эштеме,
Унутама джерни, унутама барын-джокълугъун.

Эс къайтды орнуна, орамда бусакъла шууулдайла.
Джабалакъ бир къалын, тёгюледи джерге кёндеден.
Ма турады джашау, ма таула агъарыб къубулалла,
Мен турсам да мында, бир ауаз да келед ёргеден.

09.02.93

Сапар ЁЗДЕН

316

Алай анда, Кюн чыкыгъанда, кьумлу тюзде,
 Кёлтюралмай исси кюнню хауасын,
 Мен джашаугъа кёз ачханма чууакъ кюзде,
 Эшталмайын Кьобан сууну ауазын.

Бюгюндеча тири болмай джангы атлам,
 Абыныб да джыгъылгъанма мен кьумгъа.
 Алай ёзге, эй, сау эди мыдах аккам,
 Ёрге алыб, кьыса эди кьойнуна.

Энди бюгюн, мен мындама, Ата джуртда.
 Ёге джурт а... таралмайды джукъ анга.
 Алгышлай да, кьара суу бла бетни джууа,
 Кёз сууланы кёргюзмейме бир джаннга.

Энди бюгюн, кьурман бола баба ташха,
 Сукъланмайма кьумлу джерни кёгюне.
 Ёлгениме, сауума да тилек айта,
 Мен туурама акъджан джуртну кёзюне.

317

– «Сен кьайдаса, ма бу ишинг, бу не затды?
Джаныуар да кьайта билед стауатха.
Джанын алдынг, кёкде учар, тири атны,
Джууукъ келме, мындан ары, сен атха.

Сенде джокъду адам хали, таулу шарты,
Ма бу халда алгъа элтмез джашауунг.
Къанджыгъада гитара уа, ол, не затды?
Ай, таб тюлдю, кьарайма да, атлауунг».

– «Атам, сен кеч, ачыуланма бир бош джерде,
Не кьылыкъ да узакъ кетмез тукъумдан.
Хауле эсни джюрютмейме мен джюрекде –
Мен келеме эски джуртдан, Хурзукдан.

Гитарам да, бош бармады, кесим кьатыш.
Шош турса да, джыр хазнасы уллуду.
Андан эсе, айтсанг эди кёл бла алгъыш,
Ауур артмакъ Хурзук ташдан толуду.

Айланманы кечерсе деб джаман ишин,
Нарт ташладан саугъа юлюш береме.
Туудукъладан излей эсенг онглу битим,
– Джёгетейде таш азмыды, – бир деме».

318

Сыйлы халкыым, мен ёлгенде болма мыдах.
Сен ашыкъма джатдырыгъа къабыргъа.
Къарачайны бек суйгенден алма гюнах,
Излейди деб, ёлген Джырчы бир багъа.

Айтыр сёзюм бек тюрлюдю, сен тынгыла.
Джашаугъача, мен айтайым акъырын.
Не кюнде да къурман болсун эс джанынга,
Къабырда да ой сен болгъун джарыгъым.

Салыб бошаб сууукъ санны сал агъачха,
Бошай туруб къартбет молла окъуун,
Меннге кибики, айтсын сёзюм гитарагъа,
Хар къылгъа да энчи сура буюрсун.

Алты къылы басхыч болур алты кёкге,
Джетинчиге – ийман кючюм чыгъарыр.
Андан ары, не керекди, халкыым, меннге?
Аллах айтса, гитара да табылыр.

Сыйлы халкыым, мен ёлгенде болма мыдах,
Энтда бир джаш кетеди деб джокълукъгъа.
Ийнанам, мен билеме, барды Аллах,
Алгъан джанын Ол быргъамаз уругъа.

319

Тюшгенинде Сыйлы Кёкден джерге ангы,
Эс кирди да дуня чакъды аламат.
Сыйлы Башчы шукурлады къуралгъанны,
Кери эди умутундан ахырат.

Кесекден а башланды да халмеш-хыйны
Онглулукъга башны атды къуралгъан.
Берилгенни теблелле да была сыйын,
Тёгюлдюле халал джерге тер бла къан.

Ол боллукъ да болду сора мычымайын,
Тууду андан ёлюу деген бир адет.
Хар тёлю да болалмады къырылмайын,
Хар дертчиге буюрулду бирер дерт.

Аллыбызда сакълай болур энди бизни
Алам ични отларыны бир оту.
«Болуш», – дерге, ачалмайын элибизни,
Джокълукъ кюнню алай болур ма чоту.

31.10.01

320

Келе турад хауа болуб,
Узакъ джерден бир хапар.
Джетгенлей а кьууанч кьонуб,
Зауукъ сынар ма Сапар.

Ол а манга баш кёлтюртюр,
Башха этиб джашауну.
Джюрегими этер дюлдюр,
Къыргъан киби мен джауну.

Келген затха шукур эте,
«Тюзлюгюмдю», – дерме мен.
Бошалыр да мугур кече,
Джандан кетер бу кюрен.

31.10.01

Джокъ эсе да Кюн кёкде,
Барама тикни ёрге,
Башында болур деб Кёк ачыкъ.
Шахарда къургъакъ дауур,
Хауасы бир бек ауур –
Ол джанны эталмайды джарыкъ.

Тубан а джол бермейди,
Ёзденлик этелмейди –
Джолуму этгенди чырмаулу.
Алай а, атлам алгъа,
Керекди ма чыдаргъа –
Тыйгъычдан юркемиди таулу?

Мийикде – ёмюрлюк чыран,
Джарыгъы эсни джыргъан –
Дуниясы къуру тазалыкъны.
Мийикде джандет тынчлыкъ,
Алайы керти джырлыкъ –
Билдирген кючюн азатлыкъны.

02.11.01

ТУРНА АУУШ

Монгакт илгэн сол кваледа,
Онгда ча - квалч.
Адынмазга бугдхаледа
Эвнн бив кваледа.

Монгармо дун - дурга
Этне туруу берк,
Уралемадан назма сёзле
Этне дурга берк.

Дхсалуасан ма сол кваледа,
Дхсалуасан ончул.
Былаблай барыма эсеи -
Керигиди дхсалуул.

Бурулсун монгакт илгэн,
Карф илгэн квалам.
Быламыз квалдан бичин -
Дхсарарма А - кам.

23.12.99
орга Кзсерамат

Эсинг сауда кялай этгин сагыш этмей,
Кялай тургун джарсымайын заманнга.
Кялай тургун ариулукъгъа махтау бермей,
Сюймекликни саугъа этсе джан джаннга.

Эсинг сауда кялай этгин сагыш этмей,
Къатышханын кёре эсенг дуняны.
Джашау бизни чапракъныча джеллендирмей,
Къудретинден бере эсе хар затны.

Эсинг сауда кялай этгин сагыш этмей,
Биле эсенг туугъанынги ёлюрге.
Зауукъ кёрлюк, джашай эсе бир кюн кёрмей,
Келсе насыб иймансызгъа, залимге.

Эсинг сауда кялай этгин сагыш этмей,
Башланганнга къайта эсе ахыргъы.
Кялай тутхун сен эсинги чырт ишлетмей,
Сюе эсенг джашау ични асыры.

03.11.01

Бир терк кьозгьалды да аяз,
Кенге ачылды терезем.
Эй, сора, джетди бир ауаз
Туугъан кюндюзден-кечеден.

Турдум кесекни мен кьымсыз,
Къараб ма ары, тышына.
Кёрдюм алайын ажымсыз,
Ачы джарыды кьыбыла.

Анда орамда терекле
Къоша ауазгъа тауушла,
Келгенча салыб мёлекле...
Тюшген эдим мен таурухха.

Болуб джырчылай бир арсар,
Туруб къарадым сейирге.
Шашарча кёзбауду къадар,
Кёзюм тюртюлдю Тейриге.

Аяз шошланды алай терк,
Орам ич болду бир кьымсыз.
Къалай къалдым болмай тентек,
Эсим бла ётдю минг сагъыш.

Джете тобукъгъа сакъалы,
Тураед кёкде Акъсакъал.
Акъсыл эд бютеу санлары
Алай агъаралмайды къар.

Ма сора кьагъа кьанатла
Болуб кьымыжа хауалай,
Анга шыбырдай бир затла
Кьонду кьолуна джыджанай.

Бир таб эд саулай төгерек,
Сынай эди не да зауукъ.
Нюрден нюрлендим да бир бек,
Джаугъа да излеем саулукъ.

Эй, сора, джетди бир аяз,
Ызгъа джабылды терезем.
Ала бла кетди ол ауаз –
Келликмиди билмейме мен.

05.06.01

324

Бир ариуду чайкългъаны акъ къайынны,
Анда-мында учадыла чапракъла.
Ай не медет, кёлтюралмай къач салкъынны,
Ачы сары болгъандыла акъгъанла.

Ай не медет, кёлтюралмай къач салкъынны,
Даулашдалла хыны джел бла бутакъла.
Кесекден а сынарыкъла къан къачханны,
Къюулсала тубан ичден бурчакъла.

Кесекден а сынарыкъла къан къачханны,
Андан сора бойсунурла джукъугъа.
Тюшледе уа кёрлюкдюле джаз атханны,
Туугъанларын чирчикледен туудукъла.

Тюшледе уа кёрлюкдюле джаз атханны:
Къурмачланыб, омакъ болуб, балийле;
Гяхиникге джылы кёкден кёк акъгъанын,
Чабханларын джалан аякъ сабийле.

06.11.01

325

Къагъылды да булут,
Тюшдюле тамчыла.
Гяхиник да, уруб,
Ма чыкъды башына.

Кёгерди төгерек,
Ышарды насыбдан.
Хар бири энчирек
Джангырды джангыдан.

Къозгьалды табигъат
Джылытды да ма джаз.
Къууанчлыды хар зат
Кёк къакъса дауурбаз.

07.11.01

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

326

Джауады да джабалакъ,
Сууланнганды кьургъакъ джер.
Арымайын чырт тамакъ,
Шууулдайды кьачхы джел.

Тау башлада кьар терен,
Сора джетди бери кьыш.
Келгенликге джаз тюзден,
Кьыш тауданды ашыгъыш.

Кьура, джигит, чанангы,
Хазыр эт джылы тонну.
Сууукъ этме аккангы,
Джагъа бер эмен отну.

07.11.01

Сапар ЁЗДЕН

327

О кьой барын, кьууан, бала, джангы кюннге —
Ючгюл тюлдю, туруб турад ол тогъай.
Эштемисе, кьууанч эте джайгъы тюннге,
Соза турад джангы джырын, ма, торгъай.

О кьой барын, ышар, бала, джангы кюннге,
Кел чыгъайыкъ былай ары — таулагъа.
Мийикледен аралайыкъ дангыл тюзге,
Къаялада кийиклеге, буулагъа.

О кьой барын, кьууан, бала, джангы кюннге.
Кетген кетди — бойсунайыкъ келгеннге.
Сау саламат джетген эсек биз бюгюннге,
Чыгъа барыб, баш урайыкъ Бергеннге.

08.01.02

Джол беригиз, адамла,
Мычитмагъыз баргъанны —
Ант этгенме мен тамбла
Кишенлерге Заманны.

Къюб кетди Заманым
Ийгенимде солургъа.
Алай тюлдю къадарым
Бош къалыргъа бошуна.

Эркелетсенг керексиз
Хар неде да алайды:
Сен къаласа нёгерсиз —
Сыйлагъанынг алдайды.

Заман менден бош къачды,
Тез джанлады иеден.
Алай этген терс хатды —
Туугъанчады тюз итден.

Джол беригиз, адамла,
Терк къорагъыз аллымдан.
Нек билмейсиз, къаргъала, —
Къуш юркмейди къаргъадан.

08.01.02

329

Къачхы таулада къачхы шахарда
Къачхы орамда къачхы адамла

Къачхы чегетде къачхы терекле
Къачхы терекде къачхы кёгетле

Джити башлада мермер чыранла
Чууакъ кёкде да акъсыл зурнала

Къууанчды кюз да сие билгеннге
Насыбды къач да аны суйгеннге

Кючленсин джаным къачхы асыудан
Уянчы тангча джайгъы къалкъыудан

Келир кюзге да былай тюберге
Тилек ийейик Алтын Тейриге.

330

Айтылады эски юйде эски макъам,
Тышында уа – ойнай джелде къарчыкъла.
Сен, къайдаса, мен бек суйген, сыйлы адам,
Батыбмыса мени киби къайгъыгъа.

Эй огъесе, турамыса зауукъ эте,
Къатында да мыс-мыс эте мыйыкълы.
Не этесе бусагъатда, ингир джете,
Сылаймыса тюксюз башын мыжыкъны.

Турамыды тил учунгу къаргъыш уу,
Ол сау эсе – ма аны да къурутур.
Къурутдунгму сен кесингден шайтан къутну,
Къутунг сени Ибилисни джунчутур.

Эсге тюшюб, алдынг эсни сормай меннге,
Унутдуруб ариулугъун макъамны.
О кет ары, санамайма энди теннге,
Сылай берчи тюксюз башын ма аны.

29.12.98

331

Мынчакъ тизгин сол къолда,
Онгда уа — къалам.
Абынмазма бу джолда
Эсим бла къалсам.

Мынчакъла бири бирге
Тие туруб терк,
Къаламдан назму сёзле
Тууалла терлеб.

Джашасын ма сол къолум,
Джашасын онгум.
Былайлай барлыкъ эсем —
Кертиди джолум.

Бурулсун мынчакъ тизгин,
Харф тизсин къалам.
Быласыз, къайдан билгин —
Джарармы Алхам.

29.12.99

332

Берди джазыу
Бизге джарсыу —
Кьум тюзледе кьабыр кьаза, арыдыкъ.
Берди джазыу
Бизге кьайтыу —
Кьайтханда да сагъыш отха асылдыкъ.

Келсек бери —
Бирер тели
Ие кибик, кьазыкъ уруб таулагъа,
Джуртну кёбю,
Аны кёгю
Ёмюрлюкге саугъа болуб джаулагъа.

Берди джазыу
Энтда кьалкъыу —
Уяныргъа энтда джокъду кюч бизде.
Берсе джазыу
Бизге кьарыу,
Табылырмы сёз айталлыкъ тилимде.

16.10.01

333

Кече – кюндюзюм,
Кечедеди зауукъ келиу джаныма.
Кюндюз а – тюшюм,
Айланады джарлы джаным, абына.

Кече – нёгерим,
Терсни тюзню айта билед ачыкъдан.
Кюндюз – эгерим,
Тенгни-джауну сюрюб иед къатымдан.

Некме былай деб,
Соргъанлыкъгъа мен таймаздан кесиме,
Турчу алай деб,
Ауаз келед башха кёкден эсиме.

Кюндюз кечемди,
Андан болур кюн болгъаны ауана.
Кечем кемемди,
Джашау толкъун истем тюлдю ма анга.

Некме былай деб,
Тюшюмде да мен сорама кесиме.
Джырчы алайд деб,
Ауаз келед башха кёкден эсиме.

28.09.01

334

Джалан терекде джалан чапыракъ.
Аны да юсю — кызыл сарыракъ.

Джалан ыранда джангыз терекни
Ай ким этгенди нёгер керекли.

Берлакъны алсакъ, кыая джалпакъда
Джашил ийнели омакъ наратла.

Узакъ да болмай, берги сюремде
Тау нызыла кызылай сюзюле.

Эниш джанында акъсыл кыйынла
Бири бирине башны кыйыра.

Аран кыйырма тюртю кёкенле,
Къачхы чегетде отсуз ёртенле.

Аргы бетде уа, чегет баурда,
Кийик эчкиле къаудан отлауда.

Кесек тюшгенлей, чауул тюбюнден
Чокъракъ чыгъады ташлы юйюнден.

Чыбчыкъ джырлау а джазда кибикди.
Кёкню кёклюгю бир бек кирсизди.

Къалай ариуду къачхы табигъат.
Кёзбау сыфат бла джанны ариулайд.

Къурман болайым таулу джуртума:
Баш иймей болмайд джандет къутуна.

335

Джашауну бойну кючлю –
Арый билмейд ол.
Болса да бирде тюрлю,
Алгдады ма джол.

Барад алыб хар нени
Къуру аллына.
Учсузду кенги-эни,
Иги бир сына.

Болса да бирде ачы,
Бирде уа – баллай,
Болса да кеси къаты,
Джаны – мамукълай.

Джашаугъа къучакъ керген –
Кеси да джашау.
Саугъагъа бир тюк берген
Алыр ызгъа тау.

27.09.01

336

Элия этиб кьойду
Кечени джарты.
Джарыггы булут ойду,
Тауушу кьаты.

Сора ма бир бек теркден
Башланды бир зат:
Кьуйгъанча ташла кёкден,
Тебди табигъат.

Кьутургъанча бютеу кёк,
Башланды джашнау.
Тёгюлдю тамчы да кёб,
Джер болду армау.

Кёргюздю ма кюз айдес,
Тебди тюз джайлай.
Сейирди мында адет,
Тау хауа – былай.

26.09.01

337

Тау башлада кьар толу,
Аранда уа — джай.
Тейрини уллуд онгу,
Этгени чырай.

Кийикле кьарда джата,
Малла уа хансда.
Батышха Кюню бата,
Чыгъа тюз шаркъда.

Къыбыла — Кюнде кюе,
Шимал а — кьарда.
Бир тенгиз — акьсыл нюрде,
Бирси уа — кьара.

Тюрлюлюк сейир затды,
Алсакъ теренден.
Неси да иги хатды
Болгъан Тейриден.

Гирешсе алам ичи,
Тохгаса джюрюш —
Юзюлюр джашау джиги,
Тохтар тюн бла тюш.

26.09.01

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

338

Кюн ташайды энтда ары,
Энтда кетди бир кюндюз.
Ай не медет, кьайгьыланы
Этелмеди ол юйсюз.

Кюн ташайды энтда ары,
Энтда келди бир ингир.
Кир шахарны орамларын
Джокьлар эди кьалай нюр.

Кюн ташайды энтда ары,
Энтда джетед бир кече.
Этмесе да джукьну джангы,
Баш иеме кетгеннге.

15.01.02

Сапар ЁЗДЕН

339

Чайкъалады акъ къайын,
Чайкъалады тал.
Къачхыны джангы айын
Этди джел осал.

Бутакъла сынадыла
Чыдамай джелге.
Къалтырай учадыла
Чапракъла кенгнге.

Кёзюуде тамчы агъад,
Джылай турад джел.
Кюз джерге хапар айтад,
Ангылаймыд джер?

Кетди танг атар-атмаз
Къоюб джел-джауум.
Этейим кюзгю намаз,
Эй бошду дауум.

26.09.01

340

Къызарады кюн ма аллындача,
Ал кюнлей төгеди джылыуун.
Ма адам а – туура бузлагъанча –
Дуниягъа төгеди суугъун.

Къызарады кюн ма аллындача,
Хар неси да туура алгъынлай.
Ма адам а – туура къаргъышдача –
Джашауу барады гюнахлай.

Къызарады кюн ма аллындача,
Сыфаты да туура алгъынлай.
Адам а джашайды алыннганча,
Ма къолу, кёзю да антсызлай.

Къызарады кюн ма аллындача,
Билгени къуру да халаллыкъ.
Биз а не – тюнде да къалкъыгъанча,
Бийлениб эсге хар харамлыкъ.

Къыйынлыкъ джарсыу да адамдады,
Аманни неси да адамдан.
Гюнахсызды кюн а аллындача,
Биз джукъгъа юренмедик андан.

2000 дж.

341

Къыркъ сегизни ашырдым,
 Ашырыудан арыдым —
 Неле эштдим, неле айтдым, Аллах, мен.
 Къарыулуну къыйнадым,
 Къарыусузгъа къыйналдым —
 Неле бердим, неле алдым, Аллах, мен.

Къыркъ сегизни онгладым,
 Джыр от бла да ойнадым —
 Макъам излей джети кёкде учду джан.
 Кёзюуде уа, арысам,
 Тюз сыртымдан джабышсам —
 Къоба эдим эсеб табыб Къылфыудан.

Къыркъ сегизни бош этдим,
 Къартлыкъ таба кёл кердим —
 Келе берсин, берсин бери беририн.
 Онг къолумда къаламым,
 Ол биринде мынчагъым —
 Эрши кёрмем къадарымы бегимин.

25.09.01

342

Басханны иги заты —
Къаргъасы бир аз.
Башлада кѣзбау къары,
Аранда уа — джаз.

Кечеси ариу, чууакъ,
Чууакъды бир бек.
Джулдузу кюмюш чыракъ,
Къозгъалыр джюрек.

Чыкъса Ай ачыкъ джалан,
Тѣгерек джандет.
Учарча болады джан,
Нюрленеди бет.

Кѣгюнде таулу къушла
Джыралла булут.
Ёзенде назик буула
Ойнайла, тоюб.

Басханны Басхан этген —
Адамы-тауу.
Былайда ташда ёсген
Джашасын Таулу.

25.09.01

343

Къуугьун этме туугьаннга да, ёлгеннге да —
Тууа-ёле, алай келед аллындан.

Бек эс бёлме джылагьаннга, кюлгеннге да —
Эртден болса, болмай къалмайды ашхам.

Бек эс бёлме джылагьаннга, кюлгеннге да —
Кеси аллына чырт да болмайд эй бир зат.
Ахыр бирди кетгеннге да, келгеннге да —
Джалгьаучанды бирни бирге табигьат.

Ахыр бирди кетгеннге да, келгеннге да —
Алайына сагьыш бир эт, сагьайыб.
Къуугьун этме туугьаннга да, ёлгеннге да —
Хар не зат да, ма кесича, бир насыб.

25.09.01

344

Джанады джанны джанында
Мени джанымы мураты.
Айхай да, кюйген джашлыкъда
Ол кюймей боламыд къаты.

Бошалмай аны кюери,
Джокъду башха бир мадар.
Къачалмай андан бир кери,
Бир сантма: бу бары – къадар.

Джансын ол джаннган чыкъырдаб,
Кёрсюн ахырын джаныуну.
Айтады джаным шыбырдаб:
Сен бол джаннгандан къарыулу.

24.09.01

345

Бу чачар деб саггышланы табсызларын,
 Чаггыр тарта мен башладым энтда кюн.
 Кюч джетмезча ауурдула къайггыларым —
 Табалмадым мен джашауну бир тюзюн.

Къуру ёрге, хаман ёргед мени джолум,
 Энишгени тюшюмде да джокъ сынау.
 Мындан аман къалай болур энди чотум —
 Мен этерден кёбге онглуд кёкден дау.

Къарайма да бу чаггыр да ётюрюкдю,
 Ма анда да саггыш чачыу — кесекге.
 Ол Джашау бла ма Ёлюмню кёпюрюдю,
 Эй алай а, ол джол тюлдю джандетге.

Сыйлы джаным, эс ташлама, чыда кесек —
 Къой да барын, иги затха бол ёре.
 Берилгеннге — тёзе, чыдай — таб тюбесек,
 Алгындача къууанырбыз биз бирге.

20.08.01

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

346

Басханда кялын кярда
Сюелиб кяя ташда
Туугъанча болгъанма да джангы,
Сагъышдан джырла согъа,
Дуниягъа кърман бола,
Бир кирсизди, кюз кёклей, ангы.

Басханда кялын кярда,
Макъамла кярлай агъа,
Бир ариуду, кяр джауа, ма джаз.
Турама мен сын болуб,
Сезимим нюрден толуб,
Мийикден саркъады бир ауаз.

21.03.2000

Сапар ЁЗДЕН

347

Булутла джанадыла,
Гюрюлдейди кёк.
Джауумда джылай турад
Бютеу тегерек.

Эй майна, хариб калкай,
Бугуб мюйюшге
Кьалтырай, кьараб турад,
Кёкде тюйюшге.

Бир мискин джалан адам,
Тайышханча баш,
Ёгюзлей, сабыр барад,
Чайкьала, джанбаш.

Джылайла ма юй башла,
Джылайды орам.
Джылайла мийик таула,
Джылайды орман.

Кёзюуде тамчы джоппу
Атылса бери,
Мияла тыйгыч болуб,
Чартлайла кери.

Джылайды уллу ёзен,
Джылайды шахар.
Джылаудады бюгюнлюк —
Былайды кьадар.

*Къарнашларыма – Назирге,
Эдикге, Эльбрусха*

Сол къолумда намазлыкъ,
Онгда уа – къалам.
Экиси бла шох болуб,
Тюбде чырт къалмам.

Башланады энтда танг,
Башланады кюн.
Тазады джанны ичи,
Тазады юсюм.

Башлайым тобукъ бюгюб,
Бергеннге джашау.
Кесекден назму тилде
Этейим махтау.

Намазым бере билед
Джаныма къарыу.
Къаламым эте билед
Эршини ариу.

Джокъдан келиб, сау эсем,
Этейим намаз.
Ма тамбла да, бюгюнча,
Онг берир Аллах.

Джокъдан келиб, сау эсем –
Тутайым къалам:
Джазмамда ата эсни
Окъурча балам.

349

Атайланы Юсюбге

Бурун биз асыл эдик,
Энди башхала.
Бурун биз кьушла эдик,
Энди кьаргъала.

Теренден алама да,
Былай бла барсакъ —
Таулуну сакълаб турад,
Чайкъала, асмакъ.

Бошады джарлы бизни
Ички, гёдюлюк.
Гатчайлыкъ онглаб бизни,
Ёлдо бёрюлюк.

Таулу дерча азд адам,
Кёбю — кьызтеке.
Тишибиз кьатын ала,
Эркек а — эрге.

Кюнюбюз дженгиб барад
Акьдан кьарагъа.
Халыбыз тюрленмесе,
Тюшдюк палахха.

Тейрибиз Тейри эсе,
Эсин бир ийсин.
Шам урлукъ чирий турад,
Алынмай битим.

350

Саламым кьайда кьалды,
Джетдими кюзде,
Огьесе, менлей, джарлы —
Кьалдымы тюзде.

Мен неге да ёч эдим,
Саламгъа да ёч.
Энди мен былай дедим:
Бош ашалды тёш.

Узакьды мен бек суйген —
Джаула туурада.
Тас болду насыб джюген,
Салсам да дууа.

Тёгерек а не медет,
Шайтан-ибилис.
Кьуруса таулу адет,
Былай болад иш.

Сен да ма кьалыб кетдинг
Айтдырмай салам.
Берлигенг кесек бир тин,
Берлик эдинг дам.

Алай эсе, не этгин —
Болсунчу боллукь.
Кьурусун джангым, эским —
Керек тюлдю джукь.

06.10.02

Салам ЁЗДЕН

351

Бу ауаз неле дейди —
Антсызды билген.
Тынгылай танга дери,
Бездим кесимден.

Ансыз да, сагъыш деген
Толуду джанда.
Эй азмыды мен этген,
Этилген манга.

Арыдым насыб сюре,
Арытды джашау.
Кёзюуде кёкге юре,
Джыгъылтса джылау.

Тургъаннга Ата джуртсуз —
Ёлюм да кенгде.
Джокъламай кьууанч джулдуз,
Урад чал эртде.

Джашадым джашау ючюн,
Сыйладым кемсиз.
Агъарды ахыр тюгюм,
Джарсый керексиз.

Тынгылай тангнга дери,
Бездим кесимден.
Бу ауаз неле дейди —
Антсызды билген.

12.10.02

352

Ай не медет, не медет,
Джарсыйма бир бек:
Киргенча темир сенек,
Ачыйды джюрек.

Джашчыгъым ёлюб къалды
Айталмай бир зат.
Дуниямы эки джарды
Ибилис налат.

Бекден бек тансыкъ бола,
Алайды хар кюн.
Къыйнады къара Тоба,
Кёзюм бир кёрсюн.

Ол мени алай этди,
Тартырча зырна.
Джаныма алай берди,
Ургъанча шыбла.

Ол кёл берлик не этед —
Джукълай болур Кёк.
Ай не медет, не медет,
Джарсыйма бир кёб.

14.10.02

353

Эсенге

Тауда, тюзде юй салгъан,
Джоннган агъач, таш —
Шатбекди — уллу бабанг,
Сен ий анга баш.

Билгенди къама тута,
Къалам да тутханд.
Джаууну къанын къуя,
Джырлай да тургъанд.

Ёзденни ма баш чыгы —
Шатбекди, Шатбек.
Эй аны асыл сыры
Болсун сенде бек.

Басар джерни билмесенг,
Къатышма джукъгъа.
Чыкъгъа бирчик кирмесенг —
Баш атма суугъа.

Башлаб тебреб не зат да,
Кимденсе, эскер.
Юренсенг тюз ол халда,
Сен болурса Эр.

Окъуй да, джаза да бил,
Къарма билимни.
Аны бла табсанг а тил,
Джазар кёлюнго.

354

Бошалса сары ёмюр –
Башланыр джашил.
Агъарыр къара ёлюм –
Джан болмаз джахил.

Телиден акъыл алгъан,
Берир ызына.
Джылаугъа терен батхан,
Чыгъар тышына.

Кеси-кесин суймеген,
Суйер джауларын
Ёмюрю чырт кюлмеген,
Табар саугъасын.

Джашармамы ол кюнде,
Керекди шагъат.
Сизге уа уллу Кёкде
Зынгырдар сагъат.

10.11.02

355

Бошалды ахыр ай да,
Кетди джыл кери.
Ташайды кьалын кьарда,
Буюруб Тейри.

Айын да адеж кьысыб,
Буюруб Тейри,
Келеди кьардан чыгьыб,
Джангы джыл бери.

Кетгеннге джыламайма,
Кёргюзмед кьууанч.
Келгеннге джырламайма,
Кёзлери – кьызгьанч.

07.12.02

356

Джаякъ салды эртден джарыкъ тау юсюне —
Узаяды къара кече джуртумдан.

Баш ийгенме табигъатны деу кючюне,
Насыблыма, къутулгъанча борчумдан.

Сау кечени джанды шынкъарт, бере джылыу,
Джашауум да кёрюнед ол отда.

Кёб тюрлюню сынатдырды манга джазыу,
Бюгюнлюкню кёргюзюр ючюн артда.

Джана эди бек чыкъырдай отум ташда,
Кюе элле джауну тёге наратла.

Сау кечени тургъан эди къолум башда,
Сагъышлыем эртде болгъан бир затха.

Келгенликге боллукъду деб кёлюм джарыкъ,
Ай болмад да, кёралмадым ёзенле.

Тейри кюч бла исси отну ичин джарыб,
Келген элле джёнгерликге ёлгенле.

Олтураед кёз туурамда бир къарт киши,
Бир къолу да къаты тутуб къаманы.

Тау миллетге джукъгъан болур иги иши,
Болгъан болур джашлыгъында заманы.

Учханлыкъгъа къара кёкге от джилтинле,
Мен бёлмейем ма ол затха эсими.

Джюрегиме тюше элле къан кюлтюмле,
Сагъынды да ол къарт киши кетгенни.

Айта эди кырылганын таулу миллет
Кёлтюралмай эминаны бийлигин.
Хар бир сёзю бере эди кючлю иннет,
Артыксыз да эштгенимде тилегин.

Хар джыл сайын болсун, - дей эд, - таула туюбу
Бир кечеге элинг-юйюнг-джылыуунг.
Къазауатла сынамайын джерле юсю,
Сынамагъыз къара отну тылпыуун.

Къобан таууш сыйынмайын ёзен ичге
Ёхтем болуб чыкъса бери къатыма,
Адам ауаз Къобан таууш бла бирге
Джюрегимден ёте эди ангыма.

Кёре эдим от ичинде бир тау элни
Джансыз болуб ма ол элде тийреле.
Орамлагъа къанны тёкген шайтан джелни,
Мыллык болуб бирер джерде бийчеле.

Кёре эдим от ичинде бир тар арбаз,
Къабакъ эшик ачыкъ болуб тышына.
Джаны болгъан ол арбазда – акъ агъаз,
Бир бусхул да байракъ болуб быкъыда.

Кёре эдим от ичинде бир таш джолну,
Тюзден эсе аслам болгъан ёргеси.
Айланчда уа, кеси тургъан бир джаш къолну,
Къатында да къамасы бла тёнгеги.

Кёре эдим от ичинде джаннган таула,
Шоркъала да, кызыл къанча, кызылла.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Ёзенледе джауа элле от джаумла,
Адамлача джылай элле нызыла.

Кече кьатыш узакъ кетди шынкьарт джарыкъ,
Ёлгенле да джокъладыла джуртларын.
Кюн таякъ да джетди бери кёкню джарыб,
Ийнакълады мийик тауну бузларын.

Алгышлайма кёбге тёзген шам Къарачай,
Тауларынгы, эллеринги, тюзюнрю.
Сен саулукъда не этейим мен джашамай,
Кёб сакъласын уллу Тейри тюнюнрю.

Бугъуб кетмей ахыр солуу, джайгъы джеллей,
Унутмазма ёлген кьартны тилегин.
Джашлыкъ кюнюм хаман барсын былай терлей,
Ай терлесин сени ючюн джюрегим.

Айтад джюрек энчи алгыш акъ таулагъа,
Тюзлеге да излемейди ол палах
Къууанама джашау берген нюр саугъагъа,
Къарачайны сындырмасын ма Аллах.

357

Тютюнден толуду отоуум,
 Чырагъым джанады кьалтырай.
 Бек тюрлюдю тенгим болумум,
 Ёлюрге кьалгъанча талай ай.

Ёлюрге кьалгъанча талай ай,
 Мыдахлыкъ басханды джанымы.
 Нек болдум, ой ким этди былай —
 Бек ариу билесе сен аны.

Бек ариу билесе сен аны.
 Хар кюнден таргъады бизде джол.
 Кюн сайын керсем да кёкге кьол —
 Кёрмейди, сансызды манга Ол.

Кёрмейди, сансызды манга Ол.
 Ай менсиз да кёб болур иши.
 Сен да ма айтаса: «о бир кьой,
 Къартса да, керекмид» деб, киши.

Къартса деб, керекмид деб киши,
 Байса да, ма олду айтдыргъан.
 Сен мени танымадынг иги —
 Не медет, туугъанма мен джырдан.

Не медет, туугъанма да джырдан,
 Хар нени этеме ёмюрлюк.
 Сен да ма таза эдинг чыкъдан,
 Бюгюн а ма бары — ётюрюк.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Бюгюн а, ма бары – ётюрюк.
Кёк тынчлыкъды энди сагъышым.
Джокъ хайыр, кёрсем да мен ёлюб,
Сюймеклик болгъан эсе антым.

Тютюнден толуду отоуум,
Чырагъым джанады кълтырай.
Бек тюрлюдю тенгим болумум,
Ёлюрге кългъанча талай ай.

Къарачайда джырчылыкъ бла мен онгмадым —
Бир кёб болду чалдыу салгъан кыллагъа.
Алай болса да, джазгъан ишни мен кьоймадым,
Базындым да Кюн чыгъышда Малкъаргъа.

Бирча болуб чырт ёсмейле эки къарнаш,
Бири гыбыр болса, бири болур джумушакъ.
Къара кечем болмаса да туура къурмач,
Мында кибик болмам анда мен бырнак.

Джырчыды деб мен тюбесем бир Таулугъа,
Джырчыма деб джюрек джылай джырласам,
Тансыкъ анам — кёчюб кетсем ол таулагъа —
Сагъыш этмез тюздеди деб бир балам.

360

Сыйлы Кёгюм, сен къаргъама муратымы,
 Бешикденди сакълагъаным бу кюнню.
 Тюбешгенде, бычакъ этиб мен джанымы,
 Джетдирirme мыйысына Ёлюмню.

Мен билеме, къарыусузду алкъын джаным,
 Бусагъатда ол къаягъа — гаккыды.
 Алай болса да, хар затха да барды лагъым:
 Къаягъа да тоб деб бир зат — къабырды.

Мен джанымы багъа-багъа къурч этерме,
 Сора, хайда, тюбешсинле экиси.
 Мен кесиме олсагъатда былай дерме —
 Келсинлечи ёлюмлени джетиси.

Сыйлы Кёгюм, сен къаргъама муратымы,
 Бешикденди сакълагъаным бу кюнню.
 Тюбешгенде, бычакъ этиб мен джанымы,
 Джетдирirme мыйысына Ёлюмню.

361

Эшикде боранлайды боран,
Сан тѣзмезча, алайды эшик.
Отоуда уа уллуду байрам
Къонакъдача мында суюмеклик.

Бардыргъан байрамны экеулен:
Бири мен, ол бири уа – чибин.
Тынгылау узакъдады менден,
Сынджырдан ычхыннганды тилим.

Джаратханды чибин джырымы,
Хауада ол тебсейди тири.
Сууугъун унутханды къышны,
Боранда аны джокъду иши.

Джюрегимча урады сагъат,
Эй урады, арымай, харсны.
Биз тохтамай былай бла барсакъ,
Шашдырлыкъбыз, Тейри, боранны.

Ойнай берчи, гитарам, дженгил,
Ай бошлачы, бошла, джюгенни.
Джюрегимча арымай тѣгюл –
Хорлайыкъ тауушун келгенни.

Эшикде боранлайды боран,
Сан тѣзмезча, алайды эшик.
Отоуда уа уллуду байрам –
Къонакъдача мында суюмеклик.

362

Къыблада къалгъанды арбазым,
Мен кесим а бюгюн — Москвада.
Амандан аманнгады халым —
Бир зауукъ сынамайма мында.

Билимден узакъса дедиле,
Кетмейин болалмадым бери.
Бюгюн а сорама кесиме:
Тилинги къабдынгмы деб иги.

Билимден узакъса дедиле,
Бош айталла, тюлма мен тели.
Устазла, ма сизсиз телиле,
Джуртума табдырыгъыз мени.

363

Кюн таякъгъа джерни салыб кетер заман,
Мен билеме, джетерикди кесекден.
Ахыр джерге джетер-джетмез, Тейри Аккам
Хапар сора, джити къарар тѣппеден.

Кюн таякъны бошларма да мен Аламгъа,
Шош къарарма Кѣк Акканы кѣзюне.
Мен айтырма не болгъанын джер адамгъа,
Эртден-ингир не келгенин кѣлюме.

Тауларымдан мен берирме исси салам,
Мен айтырма миллетими болумун.
Сагъынырма не болгъанын уллу джарам,
Таулу халкъны къарыусузун, онглусун.

Терслигими, тюзлюгюмю чексе Тейри,
Тюзлюгюме джюк этмесе терслигим —
Айланырма джарыкъ болуб Джерге бери,
Джуртумады сора мени тийерим.

Кюн таякъгъа джерни салыб кетер заман,
Мен билеме, джетерикди кесекден.
Ой Къарачай, ачыуланма, этме харам —
Джарыкъ болуб, тиймей къалсам ёргеден.

364

Неге да, кимге да болмай шох, джау —
Барына хакъ кёзден къарайма мен.
Къыйнасын-къыйнамасын джашау —
Сюймеклик Ата джуртха терен.

Эй джуртум, сен хаман да эсде.
Тылпыууса, ой джаным, джанны.
Аманым, игим да ма сенде —
Унутуб боламыды аны.

Мен сенде бюртюкме, тюз айтсакъ,
Тау этсенг да — буду айтырым.
Кюнюмю этсенг да сен баймакъ,
Машхарда да сенсе ма джырым.

365

Сюйгеним манга сурат салады,
Суратда — тенгиз тюзде къайыкъ.
Орамда да кюз джауум барады,
Ол джаугъанлы болады сау ыйыкъ.

Къыз манга сёлешмейд къарачайча,
Суратда да джокъду Къарачай.
Сагъышым уллуду — Къобан джайча,
Гыбырлыкъ да бюгюн — Къобанлай.

Шайтанла, джинле да къонакъдалла —
Джюрекде басадыла тойну.
О Джашау, адамма мен, адамма,
Бир таныт тохта бла къойну.

Джуртумда, мында да орунсузма —
Джан сюер табалмайма орун.
Шекерге келишмейме — мен тузма,
Туз бла да джаналмайды отум.

Эрикгенме джауумдан, къыздан да,
Кетерик, келлик кюн да — душман.
Аллах, мен неден да арыгъанма —
Бир эршиди — не да — кыйырдан.

Орамда да кюз джауум барады,
Ол джаугъанлы болады бир ыйыкъ.
Сюйгеним манга сурат салады,
Суратда — батыб баргъан къайыкъ.

366

Джугъума къайгъырма, анам, сен —
 Бир джукъдан тюйюлмейле къашла.
 Джашауум кесим кибик эсен,
 Шималда ариудула къачла.

Джашауум кесим кибик эсен,
 Хал игиди — тыймайды бир чек.
 Къач макъам келе келиб Кёкден
 Джюрекге салгъанчады эмчек.

Къач макъам келеди да кёкден
 Джан бла ол болгъанчалла юйлю.
 Акъылым болгъанча кёнделен,
 Не эсе да, болама бир тюрюю.

Акъылым болгъанча кёнделен,
 Унутама джашауун Джерни.
 Бил аны, сыйлыма кёбледен —
 Джашын кибик кёреди Къач мени.

Бил аны, сыйлыма кёбледен,
 Бир джукъдан тюйюлмейле къашла.
 Ал салам менденча кюзледен,
 Шималда ариудула къачла.

367

Джел кесин кьаты-кьаты урады,
Игирек бегибмиди эшик?
Орамны уа кьач джауум джууады,
Бек уллу болур кёкде тешик.

Отоуда уа туура да джандетди,
Джарыкьдан эслиди кьарангы.
Алай а джандет да меннге кебди,
Ма бу кьызды билген кьуру аны.

Эй бу кьыз биледи ма дагьыда,
Кенг алам да тарды джаныма.
Дунияны кьышы, джазы, кьачы да
Бир тынчлыкь бералмайд ангыма.

Джукьуну эси менден узакьды,
Айлана болур ол джуртунда.
Меники уа, айтчы, ол кьайдады?
Бир кенгеди, тюлдю джууукьда.

Тепсимде толуду чагьыр, не да:
Турсун джангур – кюнле бла джылай.
О Джашау – джауум, бу кьыз да, мен да –
Бары Сен, Сен кёб джаша былай.

368

Алайда къзадыла къабыр,
Былайда къагдадыла харсны.
Анга да, мынга да бол хазыр —
Бары да джашауду, бил аны.

Анга да, мынга да бол хазыр —
Къайсы да керекди, тюз айтсакъ.
Керексиз да болмачы такъыр,
Керексиз да болма къууанчакъ.

Хар кюнде намаз хакъны сен къыл,
Юретир ол атларгъа уста.
Кюймезсе къаза туруб къабыр,
Кюлмезсе тойда да бошуна.

369

Мен алгын сую эдим кёлден
Тенглени, джауну да онглусун.
Бююн а узакъма тенгледен,
Джаум да узатмайды къолун.

Мен алгын сую эдим кёлден
Ба этерге джаягын тангны.
Бююн а мен къачмай ингирден
Келирин сакълайма ма аны.

Мен алгын сую эдим кёлден
Берирге мыдах Къачха Джазны.
Ол сагъыш кетгенди эсимден —
Болмазын билгенме да аны.

Мен алгын сую эдим кёлден
Дауурну, тойну да асылын.
Бююн а, ауаз эштиб Кёкден,
Къураннга кетгенди акъылым.

370

Чапракъла агъалла терекден,
Бир джукъда кёрюнмейди чырай.
Къачхылай, мыдахды джан менде,
Некди ол, билемисе, алай?

Некди ол, билемисе, алай?
Къуу-шуу бола барады тегерек.
Кёрмезлей узакъды Къарачай,
Мен кесим да энди эскирек.

Мен кесим да энди эскирек,
Къач кюннге илешмейди эсим.
Бюгече кёрдюм тюшде кюрек,
Сын таш да джона эдим кесим.

Бюгече кёрдюм тюшде кюрек,
Къап-къара къонду анга къаргъа.
Ауузну ачды да бегирек,
Джыр айтды кюрек бла ташха.

Кёрмезлей узакъды Къарачай,
Кёрмейме аны мен тангларын.
Кёк саулай болса да къуру Ай,
Ансызлыкъ болады ахратым.

Къуу-шуу бола барады тегерек.
Бир джукъгъа да джокъду талпыуум.
Тюшюмде кёре эсем кюрек,
Ёлюмгеди сора джазыуум.

Чапракъла агъалла терекден,
Бир джукъда кёрюнмейди чырай.
Къачхылай, мыдахды джан менде...
Некди ол, билемисе, алай?

ТУРНА АУУШ

371

Джаныма ушамай джашауум,
Кёб джерде сабийча абындым.
Бюгюн да, келлик кюн да — джауум,
Ёлюмлей, тенг табмай арыдым.

Бюгюн да келлик кюн да — джауум,
Кёрмейин къалама энди Кюн.
Джандетге теджемейди къауум,
Ол бирин а алмайды кёлюм.

Джандетге теджемейди къауум,
Тилесенг да бармайма ары.
Ол затха хазырды джууабым —
Туумай да таный эдим аны.

Ол бирин а алмайды кёлюм:
Не барды меничагъа анда?
Эй ансыз да кёбдю кёргеним —
Мында да тюшгенме мен анга.

Джаныма ушамай джашауум,
Эй ётюб баралла кюндюзле.
Кимге керекди ёлгеним-сауум:
Сагъышла улуйла кёлюмде.

372

Джер этекни этегинден бир заманда
Мен тебрерме таула таба акъыртын.
Джетер-джетмез алай ары мен ашхамда,
Къууанч болуб кесин табар акъылым.

Джетер-джетмез алай ары мен ашхамда,
Кирли сагъыш алай дженгил тюб болур.
Ата джуртну менге келген хар тангында
Джюрегими алты къылы согъулур.

Ата джуртну менге келген хар тангында
Тургъан кибик Аллах къолда мен Кёкде,
Къарачайгъа алгъыш айтыр джан джырында,
Харс къагъарла разы болуб мёлекле.

Къарачайгъа алгъыш айтыр джан джырында,
Ёлмез кибик алай болур къарамым.
Ай безгенме, эрикгенме мен тышында —
Энди юйге, къуру джуртхад атламым.

373

Уча болур джылы джерде зауукъ эте,
Сабийликни белляууну макъамы.
Мен кесим а джаяулайма къачхы кече,
Сейир джашау бир бек басыб аркъамы.

Ол джашауну узунлугъу отуз бир джыл,
Кенглиги да атлагъанды отуздан.
Джаш мыйы да болгъанчады быйыл чыгыр,
Кетгенчама мен джашлыкъны къолундан.

Ой не этсин кетмей эсим кетген кюннге —
Зауукъ эди мени кюнюм джашлыкъда.
Бюгюнде уа тюшгенчады джаным джюннге,
Огъай, огъай, тургъанчама къартлыкъда.

Мен кесим а джаяулайма къачхы кече,
Сейир джашау бир бек басыб аркъамы.
Уча болур джылы джерде зауукъ эте,
Сабийликни белляууну макъамы.

374

МЕН ЁЛСЕМ

Александр Кувакин шохума

Джыр излей кетгенди деб Кёкге,
Сормагъаннга айтма сен алай.
Кесинг а кёргюзчюн кёзюнге —
Кёк болмайын неди Къарачай?

Джыр излей кетгенди деб Кёкге,
Соргъаннга айтырса сен алай.
Кесинг а кёргюзчюн кёзюнге —
Кёк болмайын неди Къарачай?

375

Баш силке къарайма Кёгюме —
Мен сизни кёралмайма мында.
Тюшмейин тенг-джау да кёзюме,
Сагъышым толуд къарамымда.

Келигиз, бир келигиз манга,
Мен сизни сакълай эсем бир бек.
Былайда хар не да бир таза,
Кёгюмде джашамайд сарыубек.

Кёгюмде джашамайд сарыубек,
Къоркъмагъыз да чыгъыгъыз ёрге.
Джокъ мында андача тарджюрек,
Эршилик тюртюлмейди кёзге.

Эршилик тюртюлмейди кёзге,
Ариулукъду төрт джанынг саулай.
Сиз менлей илешигиз кёкге,
Джаныгъыз болур ючюн ма бай.

Баш силке къарайма Кёгюме —
Мен сизни кёралмайма мында.
Тюшмейин тенг-джау да кёзюме,
Сагъышым толуд къарамымда.

376

Седиреб барады джашлыгъым —
Энди ол менден да гитчерек.
Бюгюн да ма джокъду чалкъычым,
Тамбла уа керек эди, керек.

Седиреб барады джашлыгъым,
Энди мен болгъанма эскирек.
Бюгюн да ма джокъду таракъчым,
Тамбла уа керек эди, керек.

Седиреб барады джашлыгъым,
Ким тыйсын седиреуюн аны?
О Джашау, ма буду сагъышым,
Этме сен менлей Къарачайны.

377

Эсими алганды бияггы,
Ёлюрге джетгенме кьайгыдан.
Джашауну джетгенча туяггы,
Саггышла чартлайла башымдан.

Ненча джыл джеталмайма анга,
Ол менден болганды кьачхынчы.
Бармыды оноу абчыгьаннга,
Джазыуум болганды хыйнычы.

Саггышдан болама мен арсар,
Замансыз кьалгьанма оюннга.
Джюгюмю кёлтюрмей джокь амал,
Кюч а – аз, ауурду боюннга.

Кюч кьайда, гитчеме джашаудан,
Кюч кьайда – болсун билген антсыз.
Ай болдум туугьанча таурухдан,
Джол арыды, сора, ажимсыз.

378

Аламатды төгерегим таурухдача,
 Джауадыла джабалакъяча, чапракъяла.
 Мен джатама акъгъанлада мамукъдача,
 Кёк джюзден да джауадыла макъамла.

Мен джатама акъгъанлада мамукъдача,
 Кёк джашнау да бузмаз мени халымы.
 Бир джерде да болалмайма былайдача,
 Мен сеземе хар тылпыуун халкъымы.

Бир джерде да болалмайма былайдача,
 Джаратмайма башха джерни чапрагъын.
 Болалмайма не эсе да къауумлача,
 Къарачайды, сора, шамды – къадарым.

Болалмайма не эсе да къауумлача,
 Сансыз тюлме Ата джуртну къачына.
 Къарамайма кёз кёргеннге джауумача,
 Миннгенчама джети кёкню башына.

Къарамайма кёз кёргеннге джауумача,
 Насыбымы нюр отуду Къарачай...
 Аламатды төгерегим таурухдача,
 Сукъланады кёк джюзюнде манга Ай.

379

Мен турама энтда Сафарлай,
Энтда да сюеме джуртуму.
Энтда да шохумду мени Ай –
Ус басса, чачады усуму.

Менден энтда кьачмайды киши,
Кьачмайма ма мен да кишиден.
Джукъ бер деб излемейди тели,
Джукъ да керек тюлдю телиден.

Энтда да джашайды санимда,
Ишинден кьаджыкьмайды джаным.
Турады, турсунчу салкьында,
Къарт бола, – кюндеди джашары.

380

ИССА ФАЙГЪАМБАРНЫ ДА ЭСКЕРЕ

Джер юсге болгъанча мен харам,
Джюрегим джылайды джан бла тенг.
Алгъышлай да келмеди адам,
Бир мёлек да тюшмеди кёкден.

Энтда заманны кетди джылы,
«Сау къалны» айтдым отуз ючге.
Минг джыллыкъча, чал болуб мыйы,
Ахсына къарайма кюзгюге.

Кёзлерим къарайла кёзлеге,
Алада мен кёрмейме къууанч.
Джаз ышан кёрюнмейди сизде,
Кетмезден келгенди сизге къач.

Алгъышлай эй келмеди адам,
Бир мёлек да тюшмеди кёкден.
Джер юсге болгъанча мен харам,
Джюрегим джылайды джан бла тенг.

381

Сагышдан ишлейме мен ташла,
Бара-барсам джарарыкъ болур.
Ким биледи, ишлесем къала,
Джырладан аны ичи толур.

Сагышдан ишлейме мен бир къыз,
Бара-барсам джарарыкъ болур.
Ким биледи, джетгенде къаргыш,
Джаныма алгыш болуб, солур.

Сагышдан ишлейме мен бир джаш,
Бара-барсам джарарыкъ болур.
Ким биледи, тюйгеннге къаш-баш,
«Сора, нек?»- деб, инсаным сорур.

Сагышдан ишлейме мен бир джан,
Бара-барсам джарарыкъ болур.
Ким биледи, ташайсам мындан
Ол анда Кюнчюк болуб турур.

382

Тутханлай кьачны мен кьолундан,
 Кьыш таба созду кьолун джаным.
 Джан кёз бла кёреме мен мындан,
 Кьорт басмай турады сокьмагьым.

Ненча кьыш ма ол джолда — кесим.
 Ненча кьыш барама амалсыз.
 Тас болуб джырчы эсден эсим,
 Ёлгенден-саудан да хапарсыз.

Быйыл да келликди энтда кьыш,
 Быйыл да болмазма мен кьоркьакь.
 Этейим барлыгьыма алгьыш,
 Тюбетир муратыма сокьмакь.

Тас болур да, сора, инджилиу,
 Кёл берир таза кёлден Насыб.
 Кьатыма ийер да бир ариу,
 Джарсыуум кетер менден кьачыб.

Тутханлай кьачны мен кьолундан,
 Кьыш таба созду кьолун джаным.
 Джан кёз бла кёреме мен мындан —
 Кьорт басмай турады сокьмагьым.

383

Шапа, сен ашыкъма къуяргъа,
Эс джыйгъынчы, кесекни бир тѣз.
Тансыкъдан ёлеме мен джуртха,
Джыласын къууанч чеге, ма кѣз.

Чынг алгъа берсенг а къобузну,
Айтырым келгенди бир затла.
Махтайым кесек джуртубузну,
Сора, хайда, тепсинги джокъла.

Сен алай къарамачын джити,
Этмечи айыб айтханыма.
Джуртуна келген кюнде киши,
Сый берсин аны ташларына.

Кѣб турмай болса санга отуз,
Сен къулакъ салырса сѣзюме.
Не болду, узат бери, къобуз –
Джетейим джуртну мен кѣлюне.

Шош джюрегим уянсын бери,
Тюз менлей кѣрсюн берекетни.
Кѣргенлей ма бу затны Тейри,
Нюрюнден себер ол кесекни.

384

Джашаудан манга хапар сорсанг,
 Мен анга табармамы джууаб.
 Тюньюмю башы-тюбю кьолан,
 Тюшюмде да джазыуум асхакъ.

Къарангыды хаман да нёгер,
 Терсинеди джашлыкъны джолу.
 Къууанчха болалмайма мен эр,
 Анга уа шагъатса сен толу.

Тёзчю деб айтаса сен манга,
 Керексиз бир болма деб мыдах.
 Кёрюрсе тура-туруб тангда,
 Игисин берликди ма Аллах.

Джууабым хазырды сёзюнге,
 Къартайдым ёледи энди кюч.
 Базмайма алгъынча мен Кёкге,
 Бир джугъун бир бермеди ёнкюч.

385

Джай букъду кёкню кьалынына,
Саргьалды адет бла табигъат.
Алай а джанны кыйырына
Джаз джетед, билеме, бусагъат.

Бусагъат джокълар джанны макъам,
Айтдырыр къачны ийнарларын.
Ашхамда болмазма мен ашхам,
Арырла джырлай джаякъларым.

Ашхамда болмазма мен ашхам,
Джан джанар чыракъ болуб кёзде.
Ой игид да джокъду бир хатам —
Бу заман барса эди кёбге.

386

Джанымы мен кьуш этиб кече,
 Ойнадым, учдум Къарачайда.
 Бир таудан башхасына кёче,
 Мен тартдым, нартлача, орайда.

Тюз джери, тауу да тамаша,
 Артыкъсыз да, Ай болса толугу.
 Ой Джуртум, сыйлы Джуртум, джаша,
 Джылауну чырт тиймейин кьолу.

Ёлгеннге, саугъа да сен — джандет,
 Сабийге, къартха да сен — Ата.
 Бююнча бир тур былай джашбет,
 Ой джуртум, сыйлы джуртум джаша.

Ёлюр кюн джууукълашыб келед,
 Ёлмейин а бармыды амал.
 Бир мурат а таймай кёл этед,
 Аны бла болмазма мен аман.

Не барды къабыр ичде меннге,
 Ким кёреди джурт къабырындан.
 Ёлсем да, джан — кьуш болуб, кече,
 Ой джуртум, къарарма башынгдан.

Джанымы кыбла джанында
Дуниягъа, джашауча, тюз къарай,
Орналыб Малкъар да къатында,
Къууанчлы джашайды Къарачай.

Тёрт джандан тиеди талай Кюн.
Джаз бетлиди хар Кюнню бети.
Басмайды булут да ма кёгюн,
Ёлюмле да ол джерден кери.

Адамла, таула да акъсылла,
Хар неде, кимде да – рахатлыкъ.
Болмайла алай анда кышла,
Тюшде да кёрюнмейди къартлыкъ.

Джанымы кыбла джанында
Дуниягъа джашауча тюз къарай,
Тургъаныча Малкъар да къатында,
Джашасын ма хаман Къарачай.

388

Хар боллукъ болуруча болду,
 Быйыл да джерделле кьанатла.
 Энтда джай былай ары озду,
 Къач келди – агьалла чапракъла.

Хар боллукъ болуруча болду –
 Аммамы да джел урлаб кетди.
 Джан кёзге Къара Бушуу кьонду,
 Кетмезден къара уя этди.

Хар боллукъ болуруча болду,
 Быйыл да къачалмадым сенден.
 Эринг да сенден бир бек тойду,
 Къоюлуб къайтдынг сен эрингден.

Хар боллукъ болуруча болду,
 Кёресе, болады кыркъ бла юч.
 Бошалады джашлыкъны оту,
 Арыгъанды джюк тарта ёгюз.

Энтда джай былай ары озду,
 Къач келди, агьалла чапракъла.
 Хар боллукъ болуруча болду –
 Быйыл да джерделле кьанатла.

389

Терезеден къараб энтда къач,
Туугъан кюнюм бла этед ушакъ.
Эй болсун акъ, къара да чач,
Джюрек турсун бирча чыммакъ акъ.

Тау кърча тазады эй кёлюм,
Къарангы да акъ болду меннге.
Джайылды кенгнге кёкюрегим,
Уллудан сыйынмайды джерге.

Макъамла учалла мыйымдан,
Къууана, сюре бир-бирлерин.
Узакъдама бюгюн къайгъыдан,
Джуртума да буду тилерим.

Айтама Джерге, Кёкге алгъыш —
Мёлекле да эштсинле аны.
Халкъыма, санны этиб арыш,
Джегерге хазырма джанымы.

390

Джашаугъа сен кюлме бошуна,
Сен аны, джанныча, сыйлы кёр.
Ол къайгъы созса да къолунга,
Ызгъа да алады, сен эскер.

Керексиз джылама бошуна,
Игирек ойлашчы сен кесинг.
Ёлюмню сен тюшмей кьойнуна,
Джандетни ачмазса эшигин.

391

ТАНЫМАЙМА КЕСИМИ

Джууукъ да узакъды.
Узакъ да узакъды.
Келед ингир, Кюн чыкыгъандан, джѣбелей.
Хауа да сууукъду.
Джангур да джууукъду.
Сагъышлыма, джел чайкыагъан бу джерклеј.

Къадар – заманды,
Заман – Къадарды:
Джер да, Кѣк да, хар не зат да – къуллары.
Мен да къулума,
Чарпыйма, къуруйма –
Эркелетмейд шам къачхыны къучагъы.

Дуниягъа игиди,
Хар зат белгилиди –
Кимни тууад, кимни ѳлед сезими.
Мен а къаралмайма,
Не агъаралмайма –
Ауанама, танымайма кесими.

Тѳгерек – рахатлыкъ,
Джанымда – джангызлыкъ:
Излемегиз, излемейме кишини.
Джылауда джокъду,
Джырлау да джокъду –
Ауанама, танымайма кесими.

392

Озадыла къатым бла джолла мени:
Кими — къургъакъ, кими — мылы, батмакъча.
Къурумайды мен барлыкъны келемени,
Керек тюлдю бюгюлсем а, къармакъча.

Озадыла къатым бла джылла мени:
Кими — тюлкю, кими — батыр, къабланча.
Къурумайды мен суйгенни келемени —
Керек тюлдю джансыз болсам, къоянча.

Озадыла къатым бла джырла мени:
Кими — ариу, кими — эрши, къусарча.
Къурумайды мен суйгенни келемени —
Керек тюлдю, мен джокъ болсам, бу къарча.

Озадыла къатым бла къызла мени:
Кими — ачы, кими — татлы, джашлыкъча.
Къурумайды мен суйгенни келемени,
Керек тюлдю, мен чал болсам, ашлыкъча.

393

Төгерек джарыкъ,
Джюрек а — джазыкъ:
Биз экибиз бир-бирден кьурубуз.
Болмайыкъ ёхтем,
Тутмайыкъ Кёкден —
Эртде, кеч да суймекликни кьулубуз.

Болмайыкъ ёхтем,
Тутмайыкъ Кёкден —
Эртде, кеч да суймекликни кьулубуз.
Хауача джерге,
Бу джерча Кёкге
Сезимле бла экибиз да джууукъбуз.

Хауача джерге,
Бу джерча Кёкге,
Сезимле бла экибиз да джууукъбуз.
Къышхыда — сен май,
Къачхыда — мен джай,
Кёзюуледе — бир-бирге сууукъбуз.

Къышхыда — сен май,
Къачхыда — мен джай,
Кёзюуледе — бир-бирге сууукъбуз.
Болмайыкъ ёхтем,
Тутмайыкъ Кёкден —
Эртде, кеч да суймекликни кьулубуз.

394

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
 Джылы джел да дыггы этед бетими.
 Таяннганма къабыргъамдан – джюрюб, арыб,
 Ашыргъанма сабийликге кесими.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
 Ёгюз арба алыб барад былайда.
 Биз барабыз Ай джарыкъны ичин джарыб,
 Атам айта, аз эштилген орайда.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
 Чархла да «къыж- къыж» эте баралла.
 Тилесе да элде къал деб, акка джазыкъ,
 Къошха джетдик, таулу итле чабалла.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
 Къонгурауча, къой макъыргъан тауушла.
 Терезеге танг аласы салыб джаякъ,
 Мен джукъламай, эсни алыб таурухла.

Джаз – къатымда, Ай да толу, дуня – джарыкъ.
 Таурухла да, сабийлик да – узакъда.
 Кетиб барад, ала кибик, бюгюн джашлыкъ.
 Джукъ а бармыд сагъынырча мен артда?

Джаз къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
 Ийнакъладым Ата джуртну хар несин.
 Джырларымдан керек кюнде этиб къайыкъ,
 Батдыргъанем Бушуу кюнню кемесин.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Таула бла да ушакъ этдим кёзюуде.
Сюймекликден мен эридим, Кюнча джаныб,
Бир сыфат да кёз гинджиед кёзюмде.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Сюйгенле да, сүймеген да – тенгле кёб.
Хар бирине мен кычырдым «джарыт – джарыт»,
Кюсейди деб, ол ишинги миллет бек.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Халкъым ючюн мен да этдим бир затла.
Ашалсам да аны ючюн болуб чарыкъ,
Къууанама берликди деб къанатла.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Разы эдим мыдах кюннге, къууанчха.
Миллетиме суу керекде болдум арыкъ.
«Уша», – десе, джаз ушадым мен къачха.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Назик джыр бла джарлыланы ышартдым.
Кёзюуледе кызылны да кёрдюм сары,
Аманнга да, иги деб, ышандым.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Кетер энтда, ма быйылча, талай джыл.
Къалтырайды джюрегим да мени азчыкъ –
Эй келеди, мени табыб, меннге джыр.

Джаз – къатымда, Ай да – толу, дуня – джарыкъ.
Джыр солууу нюрню джакъды бетиме.
Бюгюндеча ол кюнде да дуниям джарыкъ –
Джыр къатында табсам ёлюм кесиме.

395

Аралыбма мийик кёкге кирпик кьакъмай.
Шыбырдайма джюз кьайтарыб бир затны.
О джулдузум, арыгъанма сени табмай.
Сен бар эсенг, кёргюз манга сыфатны.

Сен бар эсенг, кёргюз манга сыфатынгы:
Бир кёрейим – сен кьачмыса, джазмыса.
Айтсанг эди тил тутмайын муратынгы,
Билир эдим – кьарамыса, акъмыса.

Кёрюн манга, тартынма да сен бар эсенг.
Бир кёрейим – арыкъмыса, токъмуса.
Биллик эдим, ийнан Тейри, былай кёрсем,
Ач джюрекге дарманмыса, окъмуса.

396

Къайдад энди тюненеги Айлы кече,
Джел анасы оноу этед заманнга.
Суу ызы бла хар кюн сайын юйге келе,
Кёл этеед атламыма не манга.

Къайдад энди тюненеги Айлы кече,
Абынама, джукъну кёрмей аллымда.
Тюненеча суу ызы бла юйге келе,
Тюрлю иннет орун алгъанд къанымда.

Къайдад энди тюненеги Айлы кече,
Гитарама худжу къалды къыллары.
Башлагъанма джашлыкъ кюнден узакъ кете —
Тюрлюлелле Къарачайны къызлары.

Къайдад энди тюненеги Айлы кече,
Буюкыгъанла бирер джерде джырларым.
Мыдахлыкыгъа атыб кетди джашау кеме,
Ётюрюкдю былай мындан чыгъарым.

Къайдад энди тюненеги Айлы кече,
Келликди деб, сакълайма мен аны.
Тюненеча, суу ызы бла юйге келе,
Айырмайма мен акъсылны, къараны.

397

Кёб болса да мени сизге айтыр затым,
Айталмайма, не эсе да, ачыкъдан.
Керти затны нек айтмайды сейир джаным,
Сайлагъанын къарангыны джарыкъдан.

Не болгъанд деб, сиз сормагъыз алгъындача.
Чакъырмагъыз, бери чыкъ деб, джарыкъгъа.
Эшта-эшта, джашай барсанг, къалкъыгъанча,
Юренесе сабий кибики, къылыкъгъа.

Къарангыгъа юреннгенме мен эртдеден.
Сиз къоркъмагъыз, джангызды деб, ол анда.
Къарайдыла эски джырла иги кёзден,
Болгъанчама башха кёкде бир Айда.

Джарыкъда да орун барды, сиз билесиз.
Сора некди, онгсунмайма мен анга.
Къарангыдан джарыкъ джерни таб кёресе —
Аны ючюнд къол силкгеним джарыкъгъа.

Бир кесекге сиз келсегиз, ой кёрлюксюз,
Бек ачыкъды кёрюнгени хар затны.
Муратыма керти эс да сиз бёллюксюз,
Алгъышларсыз мени бла бир къартны.

Тургъан джерим саннга — аман, кёзге — иги.
Джырларгъа да тыйгъыч болгъан бир зат джокъ.
Тюз джолну да болад дейле бирде тиги,
Сыйынмагъан бу адетге къуру окъ.

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Энишгеле, ёргеле да кёзюу-кёзюу,
Керек тюлдю алай баргъан меннге джол.
Андан эсе къарангыгъа, тикге тёзюу –
Хорласанг а, хайда, булгъа тикге къол.

Бошалмаса, бу къарангы, бу тик ёрге,
Пил кессенг да, бир да болмаз джаным токъ.
Ашалынмай амал джокъду кючлю тёшге.
Ышанама, учарма деб, болуб окъ.

Болмаз зат а бир зат джокъду джер юсюнде,
Къарангыдан чыгъалмай да къалырма.
Гитарам бла къара джерге мен бир кюнде
Кеч, джашау, деб джырчы башны салырма.

Мен ёлгенде, айтырмысыз бушуу джалай,
Айтдырды деб гитче халкъны бу атын.
Анама да къарармысыз, кёзле джылай,
Табханды деб, сейир джырчы бу къатын.

Не этейик, боллукъ затха джокъду амал.
Кёралмайбыз ол боллукъну тюшледе.
Кесиме уа мен айтама, таб деб мадар,
Ёлмез джарыкъ болур ючюн юйледе.

Джашауума, джазыуума сиз кюлмегиз:
Азмыдыла меничала, юлгюле?
Сейирден да сейирсе деб, баш силкмегиз –
Джырчыла да боладыла тюрлюле...

398

Кёб турмайын джаным мени юйге джетсе,
Мени джауум — рахатсызлык — ёледи.
Джюрегимден тансыкъ ауруу, джелча кетсе,
Эски фахму эски джуртха келеди.

Сыларыкъды чал башымы тау аязы.
Джазарыкъма алгын кибик ийнарла.
Ох дерикме тийген кибик кюн джаяггы,
Халкъ саггышла джюрегими къыйнарла.

399

Тютюнюм да барды,
Чаггырым да барды —
Джандетде джатханча, джатама сыртда.
Гитарам тилсизди,
Эси белгисизди —
Кюнледен сансызма бюгюн мен мынга.

Джулдузла учалла,
От ызла кьоялла —
Мени да келеди учарым алай.
Джер а кьарышханды,
Кесине кьысханды,
Аныча болгьанды бюгюн Кьарачай.

Джашау ичден тоймай,
Ёлюм кьолун созмай,
Чыртда кючюм джокьду учаргьа кёкге.
Сен ашыкьма, Джаным,
Кесекни чыдачын,
Болумум игиди, тартмачын ёрге.

Тютюнюм да барды,
Чаггырым да барды,
Мен кесимда барма, Оллахий, ант эт.
Аллах, мен балангма,
Баланга чамланма,
Джандет керек тюлдю, Кьарачай — джандет.

400

Джанымдан
Учадыла джыр джилтинле мыйыма.
Джангыдан,
Алгын кибики, болду манга джыйырма.

Тюшюмден
Джарыкъ болду джарыкълыгы тюнюю.
Тюнюмден
Джашил болду сарылыгы кюзюю.

Биягы,
Алгынчады, тегерекди тегерек.
Бил аны:
Сенден сора джокъду манга чырт мелек.

401

Тынчлыкъсызды, ашыгъышды кюн да энди,
Хар терек да болуб барад сарыбаш.
Булутла да тас болгъанла, кёк да — кенгди,
Келди бизге чууакъ кёзлю энтда къач.

Анда-мында, деппанлада, къулакълада
Сюелелле, къалалача, гебенле.
Джырламайла чыпчыкъла да бутакълада —
Андан болур, мыдахдыла терекле.

Тирелибле тау джолла хар тийреге.
Ат, ёгюз да бичен суйреб келелле.
Джетерикди къачхы джумуш хар юйюрге,
Къарт-сабий да этер ишни билелле.

Кёрюннгенди бети къачны, чыгъад кеси.
Атламы да кюню кибик ашыгъыш.
Арлакъгъады, башха джергед энди эси,
Ызындан да келед бизге салыб къыш.

402

КЪЫШ

Булбулла да джырламайла. Эшик – боран.
 Джырлайд джел а хыны джырын ёзеннге.
 Тауушсузду, ёлген кибик, бюгюн къобан.
 Кийгенди да ол буз кёлек юсюне.

Джабышалла акъ къарчыкъла терезеге.
 Саладыла тюрлю-тюрлю оюула.
 Бёрю кюн деб, къоркъуу джокъду элчилеге,
 Тынчлыкъсыз а болубдула кьойчула.

Кёбню турмаз былай улуб сууукъ боран.
 Не танг ала, не кюндюзде ол тохтар.
 Болмай эсе бир кишиге бюгюн заран,
 Сюйгенича джауа берсин, сора, къар.

Алайсыз да ариу болган, эски джуртум,
 Акъ кийиниб, сен джангыдан джашчыкъ бол.
 Къууанмазгъа, ийнан джокъду бир да чурум,
 Кёб турмайын созар бизге джаз да къол.

403

Барама
Мылы кьачда чегет ични кенделен.
Агьалла
Нюр кьарамла чапракьлагьа кезледен.

Джанады
Аргьы бетде, ол джагьада, бир шынкьарт.
Джатады
Къатында да туугьан кюнюм болуб кьарт.

А мен а —
Джыйырма бла он экини этиб джаш,
Кюлеме,
Айыб эте, болумума бьотеу кьач.

Салам ал,
Айыб этме, туугьан кюнюм, халыма.
Кеч, сау кьал.
Джеталмайма мен быйыл да къатынга.

404

Сеннге тенг а киши джокъду, сокъ, гитарам.
Аны ючюн тюшмез сени чырт окъанг.
Тамблаланы кёре эсе джырчы къарам,
Сейирсинме, сени атлыд бу орам.

Ай турады тюненеча оракъ болуб,
Ол сакълайды эштирмем деб бир ауаз.
Бизни кибик ким айталыр джюрек къобуб,
Джырлагъанын сейир тилде кёк, аяз.

Кесимеча, джокъду мени сеннге дауум.
Джарыкъ кюн да, ол да келмейд къатынга.
Ёлгюнчюннге сени блады бу джашауум.
Менден сора нёгер болгъун джашыма.

405

Бек кыйынды джангыз кьалсанг кьачхы кече.
Къарангыны кёрюнмейди кыйыры.
Таурухдача, сен тураса келе, кете.
Саггыш джели ачы тарай мыйынгы.

Артыкьсыз да, болса джашлыкь бир бек ёхтем,
Артыкьсыз да терслик этсенг бошуна.
Уяласа кёз кёргенден, джерден, кёкден.
Чулгъанаса инджиуюнгию отуна.

Тамблада уа отдан чыггыб кьарай кюннге,
Джандан кьаггыб, терслик ишни кьурумун,
Атланаса алай ары сен кюндюзге,
Джыртыргъа деб аманлыкьны кьуйругьун.

Бек кыйынды джангыз кьалсанг кьачхы кече.
Артыкьсыз да – терслик этсенг кюндюзде.
Таурухдача, сен тураса келе, кете,
Таньялмай тюрсюнюнгию кюзгюде.

406

Джылтырайды мыдах жарыкъ аргы бетде.
 Арлакьда да жылтырайды бир джудуз.
 Не зат барды адам тѣзмез сууукъ джелде,
 Болуб джюрек бу джел кибик джукъусуз.

Хырылдайды бау эшикде темир безги.
 Берлакьда да, джукъу басыб, самырым.
 Къайдад экен мен сакълагъан бу танг белги?
 Бир узакьда излей болур ол атын.

Тюшдедиле бу ай бетли деу дуппурла.
 Джукъудалла ала кибик чегетле.
 Ай жарыгъы джеталмагъан тар чунгурла
 Къарангыдан кийгендиле кѣлекле.

Шуулдайды къобхан кибик гыбыр суучукъ.
 Кенг ѳзеннге сыйынмайды тауушу.
 Джангызмыды сууукъ кече гитче буучукъ?
 Эме болур ана эмчек ауузу.

Кѣб турмайын Тейри жарыкъ джетсе манга,
 Кѣзлеринде кѣрюрмеми къууанчны.
 Озсун былай джашлыкъ кечем, рахат джана,
 Къаргъамайма сууукълугъун мен къачны.

Нек турмайма хар адамча джылы джерде?
 Нек мыдахма къалгъан кибик джууукъсуз?
 Не зат барды адам тѣзмез сууукъ джелде,
 Болуб джюрек бу джел кибик джукъусуз?

407

Ашыгьалла кьарлы суула ёзен ичге,
Тыйгычланы санамайла бир затха.
Хазыр болад таулу элим сабан ишге,
Башлагъанды сыртын буруб ол отха.

Кёб турмайын келликдиле макъам айта,
Къой чыпчыкъла, кьарылгъачла джуртума.
Себерикди кюмюш нюрюн джайгы Ай да,
Бизге кибик, Минги Тауну бузуна.

Чайкъала да къалын чегет джылы джелде,
Тауушу да ушарыкъды тенгизге.
Акъсакъал да туудугъу бла тау этекде
Тизерикди дюрюлени энгишге.

Къараллыкъла кёксюл кёкде акъ булутла,
Джангур болуб тюшерикдиле джерге.
Ол джангурла джерге этген таб умутла,
Тас болмазла, ушаб къалыб бир джелге.

Ашыгьалла кьарлы суула ёзен ичге,
Тыйгычланы санамайла бир затха.
Хазыр болад таулу элим сабан ишге,
Башлагъанды сыртын буруб ол отха.

408

Бир шошду
Сейир джашау бу чегетде, талада.
Джан джокьду,
Не эсе да мен бек суйген бу кьарда.

Кьар джауады
Сепкил эте, таза кёкню чырайын.
Тюшед длжерге –
Джаратханды Кёкден эсе, былайын.

Чегет да,
Эси кетиб кьалын джаугьан бу кьаргьа,
Кесек да
Излемейди мен мыдахха кьараргьа.

Кьараб а,
Игилик да, аманлыкь да чырт кёрмез.
Базама,
Мен ёлсем да, мени ючюн ол ёлмез.

Неден да
Боллукь болмаз бюгюнюмде чырт хайыр.
Кечем да
Кюндюз кибик, боллукь болур бек кьайыр.

Мен сынма,
Тебмез кибик ёмюрлени былайдан.
Джансызма,
«Огьай» сёзню эшитгенме да бир кьыздан.

409

Кьолумда эски сурат:
Арбазда ашхам.
Ашхамдан бери кьараб
Атам бла анам.

Атамда мыдах кьарам,
Анам да — мыдах.
Ашхам да — мыдах ашхам,
Тебрерча джылаб.

Орамда сабий джоппу:
Джашым да — бири.
Сюреди кьолан тобну,
Басыб тер бетин.

Суратха кьарайма да,
Болама мухол.
Сабийлик кьалай анда?
Суратдады ол.

Орамгъа кьарайма да,
Джан табады онг.
Кьартлыгъым кьалай анда?
Джашымдады ол.

Кьолумда эски сурат:
Арбазда ашхам.
Ашхамдан бери кьараб,
Атам бла анам.

17.06.04

Сапар ЁЗДЕН

410

Байлыгъым – чууакъ эсим,
Диним, саулугъум,
Кёкдеги Алтын Тейрим –
Толуду досум.

Байлыгъым – кимит къалам,
Намазлыкъ, къагъыт.
Къабырда джансыз балам –
Ма ол да байлыкъ.

Сукъланмайма сер байгъа,
Мен тюлме мискин:
Шукур дейме Кюн бата,
Чыгъа туруб Кюн.

11.06.04

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

411

Хауадан сёзле алыб,
Элеб джанымда,
Тизгиннге уста салыб,
Этеме джырла.

Кьюуана, бирде джылай,
Баралла джылла.
Къаламым къагъыт тырнай,
Джазама джырла.

Бюсюреу керекмиди,
Керекмиди харс?
Джерден эсе, Кёк иги,
Берсин хакъ Аллах.

27.05.04

Сапар ЁЗДЕН

412

Къууанама, Аллах, адамынгма,
Алкъын джан, джукъланмайын, джанад.
Намаздан кѣлюм джарыб чыкъсам а,
Къаралгъан ма къарча агъарад.

Кѣралсанг хар не да бир ариуду,
Эршиге да къарамайса эрши.
Кѣк джашнау ма ол да бир тартыуду,
Кѣк санга береди бир белги.

Джашауну къыйыр джаны да бошду,
Бошду ой ёлюм кюнню аллы.
Сууукъгъа, отха да джанынг къорду,
Эсингден атаса аджалны.

Ангыгъа сен кюч берсенг намаз бла,
Хакъды бу – болурса башхаракъ.
Къыйнамаз сени мѣлек, шайтан да –
Къабырда джатарса тынчыракъ.

Намаздан кѣлюм джарыб, чыкъсам а,
Къаралгъан ма къарча агъарад.
Къууанама: Аллах, адамынгма,
Алкъын джан – джукъланмайын – джанад.

24.05.04

413

Бошалыр джылар кёзюу,
Башланыр джырлау.
Биринден бирге ётюу –
Алайды джашау

Къадарым былайды деб,
Джыламачы, кьой.
Бу бары Алам адет –
Джылау тына, той.

Джашауда ачы кюйген,
Сенича – мингле.
Аланы бириме мен,
Къарачы меннге.

Къойнумда ёлюб къалды
Бир балам мени.
Къолларым къабыр къазды,
Джылата джерни.

Ай тёзмей да не этгин,
Болсанг да услу.
Къадарны алай этген
Аллахды кьуру.

25.05.04

414

Мийикде – учсуз кёкде –
Джулдузла бир кёб.
Алайгъа тюшерсе деб,
Къайдан айтыр Кёк.

Былайда – уллу Джерде –
Бир тарды джашау.
Чайкъала сагъыш джелде,
Ма эс, джан да – шау.

Солум эсе – джау сюрюу,
Онгум эсе – зар.
Ызынгдан – ачы кюлюу,
Аллынг эсе – джар.

Былай некди, билмейме,
Биллик да болмам.
Мен джууаб излемейме –
Алыб да онгмам.

17.05.04

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

415

Мен ачдым бир кёб эшик,
Джабыб да кёрдюм.
Ай кёрдюм таудан эниб,
Тенгизден ётдюм.

Алай а кёралмадым,
Насыб дерча джукъ.
Къууанмад адил джаным,
Толмады торсукъ.

Къайда да ма къан бла тер,
Къайда да – джылау.
Харибди сууаб этген,
Адалат – мышау.

14.04.04

Сапар ЁЗДЕН

416

Джангызлыкъны иши палах,
Къычыртады джаннга салах —
Бир келсе ол билмейди кете.
Мыдахса деб къарамайды,
Джазыкъса деб аямайды —
Кюндюзню этеди ол кече.

Къуру буду кёлню басхан,
Кёб, аз да къуунч салгъан —
От Кюн да джангызды ёргеде.
Къыйналмайым джангызма деб,
Джашау тюзде джакъсызма деб —
Аллах да джангызды ма Кёкде.

28.03.2004

417

Танг алада
Алам джарыкъ киреди да төппеден,
Кюн батханда
Ингир болуб —
Алай чыгъад кёзледен.

Ингирликде
Къара кече киреди да кёзлеге,
Эртденликде
Кириб кетед табанымдан тюз джерге.

Сейирмеми —
Шыйыхлыкъдан джукъ бармыды кёлюмде?
Шайырмамы —
«Огъай, хо» да, келе туруб ёлюмден?

418

*В юности не страшен гнев судьбы,
Мне защитой будет отчий край.
Как его просторы голубы!
Ты, душа, гори и не сгорай.*

*В старости не страшен гнев судьбы.
Как благая весть в краю родном,
Прозвучит зов ангельской трубы
Надо мной в пространстве голубом.*

Сау да, Ата дурдун!!!

Дисурдан кете бауласань эд, адамь
Дилурь есире керет дед, керейдикь;
Фисилат туусань эд, адамь
Ктолорге керет дед керейдикь;
Дилордана бауласань эд, адамь
Шургузурдунь керет дед керейдикь;
Младь баула туусань эд, адамь
Код илуд казаргань керет дед керейдикь;
Елуд бауласань эд, адамь
Дисауаргань керет дед керейдикь.

Сау да, Ата дурдун!!!

КЪЫЗЫЛ ТАНГДА АТА ДЖУРТУМДА

Биджиланы Муссагъа

Джатады арыгъан башым
Анамы джумушакъ джастыгъында къызыл тангда,
Ата джуртумда:

Ол сылайды сагъышладан согъулгъан узун къоллары бла
Анамы бу джастыкъгъа тѣкген джыламукъларыны
Къызылын, къарасын, агъын, морун да;

Ачыкъ бола келиб, мутхузгъа бурулгъан тюшлерин;

Мен гитче заманымда бек суйген, мени ёсдюрген
Ана ёшюнлени джылыуларын;

Мени таба тургъан сагъатда, Анамы ачы къычырыгъын,
Къычырыкъдан толу кѣзлерин;

Аны меннге этген, Ай джарыкъгъа ушагъан,
Джылы белляуларыны джаякъларын;

Эринлеримден акъгъан чыммакъ акъ сютюню тылпуун,
Сютюню акъ джанын;

Мени тар къарангы къарындан акъ джашаугъа чыгъаргъан
Алтынкѣз Къачны
Узунлугъун-кенглигин-мийиклигин-теренлигин;

Мени кѣкге-кѣкге быргъагъан
Ата къарнашларымы деу къолларыны берчлерин;

ДЖАНГЫ ДЖЕГЕТЕЙДЕН

Мени кёрюрге келгенлени аякъларын, аякъ басхан ызларын;

Мени эсими алгъан къара булутлу Кёкню
Сабий джюрегими биринчи кере гюрюлдетген ачы гюрюлдеуюн.

Арыгъан башым гюрюлдейди,
Джастыкъдан чёмелтаякъ айланыргъа хазырды.
Алай а анамы джастыгъы башымы джыгъылырын суймейди:
«Къоркъма-къоркъма, бу джашауду», – деб,
Башымы кесине кысады.

Джатады узакъдан келген,
Къууанчны-бушууну, эгечни-къарнашныча билген,
Таукъан башым анамы тюкджан джастыгъында кызыл тангда
Ата джуртумда.

Ол сылайды сагъышладан согъулгъан узун къоллары бла
Къумлада къалгъан сабий джылларымы;

Биринчи атлам этген сагъатымда
Джерни дыгъысын кёлтюралмагъан джалан аякъларымы;

Атамы биринчи кере айтхан сёзлерини сейир макъамларын,
Аланы джюрегиме тие озгъан къанатларын;

Аккамы ол мени кёкге атыучу гемуда тобукъларыны юслерин;

Аны ол меннге атагъан джылауукъ къозусуну хырзалы
мангылайчыгъын;

Аммамы ол джыйрыкъ бетинде къачхы кёзлерини джазгы
къарамларын;

Аны айраныны акъ татыуун;

Ауаргъа эртде хазыр болгъан эски къабыргъагъа
Тиреулюкге къалгъан чал намазлыгъын;

Аккамы, Аммамы къабыр ичинде джер бетли болгъан,
Джарыкъ кёрюрге термилген этсиз сюеклерин;

Къарачайны кёгюнде турнала бла къушла
Тауушлары бла этген салынмакъ джолланы;

Не къарт, не джаш бола билмеген,
Таулуну сагъышын ангылагъан шам тауларымы;
Аланы дорданларында, къая ранларында
Балалары бла ойнай тургъан шайтан джеллени;

Узакълада поезд чархланы тауушларына кёмюлген
Джыр ауазларымы;

Аулакълада къалгъан мыдах тангларымы джыламукъ кёзлерин,
Алача анда къалгъан айлы кечелерими кюлген тауушларын;

Сууукъ джерледе джалан аякъ айланнган къарыусуз тюнлерими,
Аланы кеслерине эрле этерге излеб айланнган джелбаш
тюшлерими;

Мени эркелетген сепгилджюрек къызланы
Боялгъан чачларыны суймеклик тылпыуларын;

Мени ёлюрюмю излегенлени мыйыларыны букъуларын,
джашарымы суйгенлени туз-дамларын,
мангылайларындан акъгъан терлерин;
Мени къабырлагъа алыб баргъан тенглерими мыдах атламларын,
терен сагъышларыны толкъунларын;

Узакъ ёмюрлени, киши тиймесин деб,
къабырыма къараууллукъ этерик,
кеси да ёлюрге аз-буз къалгъан джанбаш сын ташымы дугъур
юсюн;

Къабыр къарангыгъа ёмюрлюк бала болгъан сюек башымы;
Аны къутукъ ичини ауур хауасыны шошлугъун;

Анга джастыкълыкъ этген
Къарачай топракны бурунун да, бюгюнюн да, келлик
заманын да.

Арыгъан башым гюрюлдейди,
Джастыкъдан чёмелтаякъ айланыргъа хазыр бола.
Алай а, анамы джастыгъы башымы джыгъылырын суймейди:
«Къоркъма-къоркъма, бу джашауду,» – деб,
Башымы кесине къысады.
Джатады арыгъан башым анамы джумушакъ джастыгъында
Къызыл тангда Ата джуртумда.

Джуртдан кете башласанг да, адамны
Джурт сюерге юрет деб, юретдинг;
Джылай турсанг да, адамны
Кюлюрге юрет деб юретдинг;
Джыгъыла барсанг да, адамны
Тургъузургъа юрет деб юретдинг;
Къабыр къаза турсанг да, адамны
Юй тюб къазаргъа юрет деб юретдинг;
Ёлюб башласанг да, адамны
Джашаргъа юрет деб юретдинг.

Сау бол, Ата джуртум!!!

БАШЛАРЫ

Лайпанланы Билал

Къара таныгъан халкъгъа акъ сѣзню кѣрюнююу (ал сѣзню орнуна).....	4
--	---

ДЖАШИЛ ЧАПРАКЪЛА

1. «Сюелеме танг тюбде...».....	13
2. «Джазыуум джаман айгъыр...».....	14
3. «Хар джыр да адамчады...».....	15
4. «Кѣреме – Ай джарыйды мийикде, Кѣкде...».....	16
5. «Ай мыдахды, тюлдю ол джарыкъ...».....	17
6. «Мен бу джерде кѣб тѣкдюм...».....	18
7. «Бу джыр хазнам не болур...».....	19
8. «Ким чачсын мени сагъышымы...».....	20
9. «Башымы джыргъа уруб...».....	21
10. «Ташайды аргъы джаннга...».....	22
11. «Негеди эм къайрыды...».....	23
12. «Терезеси Кѣкге ачыкъ...».....	24
13. «Хауаны сабыр-сабыр...».....	25
14. «Бу он бармакъ сау эсе...».....	26
15. «Джолдады кызыл Кюн да...».....	27
16. «Киши кѣрмейд къарамымы...».....	28
17. «Бырнак тюлме бу джерде...».....	29
18. «Басханда къалын къарда...».....	30
19. «Заманны эки этген, билгенди эте...».....	31
20. «Кюндюзле кетелле...».....	32
21. «Джыр манга къонакъ бола тургъанлай...».....	33
22. «Чакъырсам да сени...».....	34
23. «Сен ѣхтемсе, билеме мен аны...».....	35
24. «Къарт атамы атасыны...».....	36
25. «Тюнюмде мен къышда...».....	38

Башлары

26. «Джылаб туугъан джылаб ёледи...».....	39
27. «Кече узуну джанад чыракъ, нек джатмайса...».....	41
28. «Эшикте боранлайды боран...».....	43
29. «Къыш келди, улуйду джел, джауады къар...».....	44
30. «Мен билеме, чакъгъандыла алай анда...».....	45
31. «Сюеледи джангы сын таш тар джатмада...».....	46
32. «Мен да эшитдим хар ким кибик шош белляуну...».....	47
33. «Мен джангызма ма энтда, кёресе чотну сен, Джанга Джыл...»...49	
34. «Этеме сагъыш бусурманча...».....	50
35. «Мен къарасам тюшлерими башындан...».....	51
36. «Джалан джан излейди ышыкъ...».....	52
37. «Кечеден сыйлыды деб, кюндюз...».....	53
38. «Буугъан кюн джашау джашлыкъны...».....	54
39. «Айтады джангы джыр боран...».....	55
40. «Узалмайма мен узакъгъа...».....	56
41. «Салыб баурну батмакъгъа...».....	57
42. «Ёлом айтхан хар бир алгъыш – ёломлюдю...».....	59
43. «Аякъларым теблейдиле чапракъланы...».....	60
44. «Арыгъанма къайгъыны чайнай...».....	61
45. «Мен танышма хауа бла да, тютюн бла да...».....	62
46. «Башларгъа айгъакълаб мёлекни...».....	63
47. «Бир бек шошду...».....	64
48. «Эркекле болгъандыла тиши...».....	68
49. «Сюзюлгенди джайгъы чегет, таулу къызча...».....	69
50. «Халкъым ючюн, бек уллуду, атам, мурат...».....	70
51. «Чакъмакъдыла...».....	71
52. «Отоуумда кесим джангыз тютюн иче...».....	72
53. «Кёл этесе, джазыу мени къабмаз ючюн...».....	73
54. «Джырларымдан мен ишлейме энтда къала...».....	74
55. «Джюрегинги сангыраула къулакълары...».....	75
56. «Къышны ёрге, кетиб бара, былай ары...».....	76
57. ОЙ, АНА ТИЛИМ.....	77
58. «Мындан ары ким биледи кёк джагъаны...».....	78
59. «Джокъду джерде, сен кюлгенча, алай кюлген...».....	79

Башлары

60. «Сен да тасса, кьар да тасды, джокьду джел да...».....	80
61. «Кёб турмайын сен келликсе Джангы джыл бла...».....	81
62. «Сен да энди башха болдунг, сен кетесе...».....	83
63. «Ол тилинги меннге тийген уулу огьу...».....	84
64. «Сабыр-сабыр себед кьарын сууукь кьышым...».....	86
65. «Узакь Ай-джууукьда ...».....	87
66. «Олтурама сан этмейин татлы джукьум...».....	88
67. «Не джазайым сени юсюнгден, не уа кьалай?...».....	90
68. «Кюндюзле...».....	91
69. « Джанады...».....	92
70. «Дунияладан джукь тилеген, ол мен болсам...».....	93
71. «Не айтайым джанны ачыб энди сеннге...».....	94
72. «Тереземе кесин ургьан бу кьышхы джел...».....	96
73. «Ол сен тургьан, ол шахарда, ингир бола...».....	97
74. «Сен а, хаман, тау кийикча, мийикледе...».....	98
75. «Кьозгьама мени джанымы...».....	99
76. «Джанымы басхан кюнде тубан...».....	100
77. «Урады аяз джелкемден...».....	101
78. «Кьарачы, Кёкге, сен ары...».....	103
79. «Ай да кёрюнмейди бюгюн...».....	104
80. «Болалмайма мен кечиниб...».....	105
81. «Джашлыкь джанымы кьарнашыды...».....	106
82. «Тансыкьма санга мен кьачхача...».....	107
83. «Мени танысанг игирек...».....	108
84. «Айтыр зат болса да бир кёб...».....	109
85. «Джырыма тынгылайды анам...».....	110
86. «Ашыкьамайма тамблагьа мен...».....	111
87. «Джашау бла Ёлюм кьарнашла.....».....	112
88. «Сыйлы кече джукьла рахат, сыйлы халкьым...».....	113
89. «Болмаз энди бюртюк тенгли бир бош джер да...».....	114
90. «Итим бла боран эришелле...».....	115
91. «Муратлагьа умутладан мен аш сала...».....	116
92. «Джан кетди санны кьоюб...».....	117
93. «Шынкьарт этдим кьяя тюбде...».....	118

Башлары

94. «Джөгетейде...».....	120
95. «Тезген а, төшню ашайд...».....	121
96. «Кьолда тютюнлейди тютюн...».....	122
97. «Кюлсенг а кьарай кёзюме...».....	123
98. «Кёзюледе учханчама кьуру ёрге...».....	124
99. «Адам эдим. Огъай энди тюлме залим...».....	125
100. «Сен келдинг кече ичден...».....	126
101. «Кёзюуде мен мыдах, аджырау ёмюрге кьонакьдача...».....	128
102. «Ёхтемликни мен алгъанма Минги Таудан...».....	129
103. «Башхагъа кетдинг...».....	130
104. «Бери айтчы, ким тыяды сени менден?!...».....	131
105. «Терезеден кёб кьарама, анам, сыртха...».....	132
106. «Чайкьалалла тюшюмдеча, акь кьайынла...».....	134
107. «Сагъышым мени, менден уллуду...».....	135
108. «Энтда кьач, ма энтда мен мында...».....	136
109. «Даурчума...».....	137
110. «Джууукь да узакьды...».....	139
111. «Ёлмез кьууанч кирди бери джаш джюреке...».....	140
112. «Киши кёрмейд кьарамымы...».....	141
113. «Болмаз зат а бир зат джокьду джер юсюнде...».....	142
114. «Тереземе джел урады энтда кесин...».....	143
115. «Европа бла Азияны арасында...».....	145
116. «Кёлюнго...».....	146
117. «Чыгъармагъыз...».....	147
118. «Энди бюгюн акь таулада кесим джангыз...».....	148
119. «Къара кече кьарнаш болду кетген кече...».....	149
120. «Ант этеме ёзден бет бла...».....	150
121. «Джазланнганды энтда джер...».....	151
122. «Джөгетей а бир ариуду джашил джазда...».....	152
123. «Мен – сарматма! Мен – булгъарма! Эсде бир тут...».....	153
124. «“Джашасын бу Кёк!” – деб кьычырад Джашау...».....	154
125. «Чыракьлай, кюйюб кетди кюймезлик сезим...».....	155
126. «Джанымы алтын кьылы...».....	156
127. «Джашауну башы таба тутдум да джолну...».....	157

Башлары

128. «Ауазланы туугъанлары кечеделле...».....	158
129. «Кёбмю къалды бошалады энтда ёмюр...».....	159
130. «Джурюйсе да хауадача...».....	160
131. «Бюгюн, мында...».....	161
132. «Басхандама...».....	163
133. «Бу калкайла манга былай нек юрелле?...».....	164
134. «Тюнлерими юслеринде – сазбет кёкле...».....	165
135. «Булутла барадыла этмей чырт дауур...».....	166
136. «Джазгъанымдан ёлгенлеге хайыр бармыд?...».....	167
137. «Богъурдакъдан бугъандыла табсыз тюнле...».....	168
138. «Семиз таулада субай терекле...».....	169
139. «Тюшомю ариу тюшо, ариуса бир бек...».....	170
140. «Бир шошду джаным...».....	171
141. «Мийик Кёк ариу джашнай, кючлюдю дауур...».....	172
142. «Кёзню алмай тегерекден, Кёкден, Айдан...».....	173
143. «Заман, ой, алыб барад мени машхаргъа...».....	174
144. «Эсимден сени узакъ аталмай...».....	175
145. «Джырларгъа обур эдинг, къайдад обурлукъ?...».....	176
146. «Джана болур танг ала отоуда чыракъ...».....	177
147. «Бай, джарлы да бир болуб...».....	178
148. «Джарыса батыш джаны...».....	179
149. «Ма миннгенди Ай джарты...».....	180
150. «Табсам энтда Кёк кючюн...».....	181
151. «Ёзенде тубан хуртдук...».....	182

ЧАПРАКЪ БОЯУ КЪАЙРЫ КЕТДИ

152. «Таулада къаргъа джыйын...».....	185
153. «Бырнак тюлме бу джерде...».....	186
154. «Таулуну къыйын джолу...».....	187
155. «Хапарны билемисе тюзюн?...».....	188
156. «Узатды биреу биреуге къолун...».....	189
157. «Къарамым джерни сыйпай...».....	190
158. «Бошалды къысха кюндюз...».....	191

Башлары

159. «Бетингде бушуу ызла...».....	192
160. «Экили болдунг...».....	193
161. «Эсимден саггышым...».....	194
162. «Булутла уча келиб...».....	195
163. «Сен кетдинг кесинг джангыз...».....	196
164. «Къарачын кыбла таба...».....	197
165. «Мыйылан Къуран ичден...».....	198
166. «Ашдан эсе, суу кёбдю...».....	199
167. «Къач келди джалан аякъ...».....	201
168. «Терезеден къарайла эки кёз бла бир бурун...».....	202
169. «Кесекден келликди ол...».....	203
170. «Бу тар джерде не барды?...».....	204
171. «Намаздан тургъанма да...».....	205
172. «Харифлеге къарачын - бири кынгыр, бири тюз...».....	206
173. «Кимден кетгенсе, кимге келесе...».....	207
174. «Къаумла бери къачалла...».....	208
175. «Эриксенг кесинг къала...».....	209
176. «Алгыш айта заманнга...».....	210
177. «Джашларым эки элле...».....	211
178. «Ёлгеннге ёлюм да джокъ...».....	212
179. «Басхан туюгенди суулу къашланы...».....	213
180. «Къантору озадыла кюнле...».....	214
181. «Къыйналдынг хариб джашым, термилдинг бир бек...».....	216
182. «Айтама узун алгыш къарай ёргеге...».....	217
183. «Кёк урур джерге ёшюн...».....	218
184. «Къатымда юсю джалан турады бир джан...».....	220
185. «Джанымда сен джан кылыч...».....	221
186. «Айырылды Ай Кюнден...».....	222
187. «Къаядан ёргерекде, тюбюнде тауну...».....	223
188. «Кёрдюм мен джашау джолун...».....	224
189. «Сени менден ким алды...».....	225
190. «Атла, джашы, терк атла...».....	226
191. «Джан кёзле бла Минги таугъа къарайма да...».....	228
192. «Къара чачлы акъ джашым, тюшгенсе эсге...».....	229

Башлары

193. «Джашауну ичинде изледим кесими чырт арымай...».....	230
194. «Гитарагъа алгъындача тюлме залим...».....	231
195. «Сорсанг манга айтырыкъма бек кёб затны...».....	232
196. «Биягъыллай джаз башланды джауум къуя...».....	233
197. «Ёлюмде сен сау болдунг...».....	234
198. «Къачхыны сары джели улуйду...».....	236
199. «Тил учунгда толуб джатад къаргъыш сюрюу...».....	237
200. «Бир къара кюндозге...».....	238
201. «Мийик кёкде акъ сакъаллы бир къарт кёрдюм...».....	239
202. «Болду да акъсыл кёклю...».....	240
203. «Чалады джити чалкъым...».....	241
204. «Болгъанча Кёкден туугъан...».....	242
205. «Джашасын тыбыр ташым, турады тура...».....	243
206. «Сагъышдан бир бек кюе...».....	244
207. «Кёрдюнгмю къалай болду...».....	245
208. «Тёбен орамда харсны къагъалла...».....	246
209. «Мен кетдим джашау ичге...».....	247
210. «Эллиде къалдым кесим...».....	248
211. «Къыз кибики омакъ къатын...».....	249
212. «Гяуур ашдан кёб ашаб...».....	250
213. «Аллахдан фахму табхан...».....	251
214. «Эринг сени джаз кёллю, кесинг да джайлай...».....	252
215. «Къолумда алгъыш аякъ – къулакълы, башсыз...».....	253
216. «Ма барады къарт адам...».....	254
217. «Кечени кече этген...».....	255
218. «Джауады джазгъы джауум...».....	256
219. «Эски джуртда джангы сыфат...».....	258
220. «Сагъышым джанны джууа...».....	259
221. «Эшик – сууукъ, джели – хыны...».....	260
222. «Джазаргъа таулу китаб...».....	262
223. Шукур Кёкге, келди джаз...».....	263
224. «Сен къалдынг аранда...».....	264
225. «Джерге джаз урду мухур...».....	265
226. «Сабийликде быллай джазда бир джел кече...» (Джанкъозла)...	266

Башлары

227. «Джюрегимде уку таууш кёбден бери...».....	277
228. «Къайтырыкъма...».....	278
229. «Сен кёкню несин кёрдюнг...».....	279
230. «Ийнанмасанг, къолумдагы бу къалам бла...».....	280
231. «Тангла Басханда торгъай тауушлу...».....	281
232. «Эски джуртда джангы тангда...».....	283
233. «Шош булутла Шош сууукъда...».....	284
234. «Джан букъуну Сен нюрюнг бла бир ариула...».....	285
235. «Былай айтдым мен кесиме кетген кече...».....	286
236. «Чырагъым кёкге кесин урады...».....	287
237. «Энтда къыш. Джауады къар сабыр...».....	288
238. «Былай бек, джылама, къой, сарнама...».....	289
239. «Джолоучума Ата джуртха, тенгим, сау къал...».....	290
240. «Келе тургъан сейир тюшле, салам сизге...».....	291
241. «Къарайдыла, сейир болуб, бутакълары нызыны...».....	292
242. «Къыйынды аурууум...».....	293
243. «Шыкъыртсызды хар атламы чал къартлыкъны...».....	294
244. «Шылпы джауум барад энтда...».....	296
245. «Кюндюзгю джеталмай кечени...».....	297
246. «Къайгъыланы мен тюерча, хойнух этиб...».....	298
247. «Мен сени сакъламайма Джерде...».....	299
248. «Узальб ичи бла кечени...».....	300
249. «Тамбла мен джаллайма Кечеме...».....	301
250. «Кёк ауазны танысанг менлей...».....	302
251. «Радио бла берселе джырларымы...».....	303
252. «Сен манга къарамачы тюрлю...».....	304
253. «Сен манга джырлачы къарачайча...».....	305
254. «Сен манга къойгъаненг къарамны...».....	306
255. «Учсуз кёкде мен багъама тору тайны...».....	307
256. «Къыйынды бек. Керти болду бюгюн тюшюм...».....	308
257. «Тюненеден бюгюн аламатды...».....	309
258. «Ингирде мен чыкъдым да былай...».....	310
259. «Джаналла кёкде джулдузла...».....	313
260. «Кёк чуакъды, хауа шошду, шошду джуртум...».....	314

Башлары

261. «Агъа элле акъ къарчыкъла бизге кёкден...».....	315
262. «Кимге суюсенг, къайры суюсенг, джолунг ачыкъ...»....	316
263. «Кече...».....	318
264. «Сюелеме кесим джангыз къая ташда...».....	319
265. «Кюнлени санайса...».....	320
266. «Чыкъладан...».....	321
267. «Тюрленнгенлик эслемейме мен кесимде...».....	322
268. «Тереземи аргъы джаны – къара кече...».....	323
269. «Сен да джокъса, Ай да джокъду, кёк булутду...».....	324
270. «Джангызма...».....	325
271. «Сууукъма...».....	326
272. «Чыкъгъан кибик кюн джарыкъгъа сен эрге...».....	327
273. «Алгындача, кёзлерингде мен кёреме...».....	328
274. «Джуугъан кибик ёмюрлюк бла кёзлеринги...».....	329
275. «Къышдан сенден ким игиди, ким биледи...».....	331
276. «Кёзлеринг ачы къарала...».....	333
277. «Сен тюненелей, тюненелей, хаман алай...».....	335
278. «Сагъышым бир сейир...».....	336
279. «Чайкъалады уллу джелде бусакъ терек...».....	337
280. «Джай келди, джазалмайма бир зат...».....	339
281. «Талай джылдан, талай джыр бла мен джанымда...».....	340
282. «Сен ёсмесенг кёзлерими бешигинде...».....	341
283. «Алгынлайса...».....	342
284. «Мен суюгенле – барысы да, эрдедиле...».....	343
285. «Тёгерегим, тургъаныча, къуру къаргъа...».....	344
286. «Джангы джашау тилемейме мен Аллахдан...».....	345
287. «Кюндюз-кече энгишгеди, хаман, Къобан...».....	346
288. «Биреу къарда, биреу джелде, кёред Заман...».....	347
289. «Булгъанмайды, сени кёрсе, энди, кёзюм...».....	348
290. «Джаз келсе да, чагълмайды бир муратым...».....	349
291. «Туугъан элим, сен антда да бир сагъышлы...».....	350
292. «Салам сизге, сын ташлары, Ата джуртну...».....	351
293. «Билдирмейсе тюз хапар...».....	352
294. «Кёзлериме, джангы кёз бла, сен къарама...».....	353

Башлары

295. «Кюндюз джерде, кече кёкде...».....	354
296. «Излеймисе, о сен джарлы, мен джарлыны...».....	355
297. «Сени кёрюб терк ишлемей болмайд джюрек...».....	356
298. «Джалан джан излейди ышыкь...».....	357
299. «Джашлыкь кюнню муратыны аякьлары...».....	358
300. «Былай айтдым, мен кесиме, кетген кече...».....	359
301. «Бир таууш келеди менге джел бла...».....	360
302. «Джууады джангур хансланы...».....	361
303. «Булутла артхалла джабагы...».....	352
304. «Бир шошду джауум кюн тийрем...».....	363
305. «Джыламайма, джан тартмайма сен барса да...».....	364
306. «Джаллайма мен энтда узакь...».....	365
307. «Джауады шимал кьар кюшлю...».....	366
308. «Джашлыгыма от тыгьаргы бек ашыкьма...».....	367
309. «Гюрюлдеб джанады шынкьартым...».....	368
310. «Кьалтырай, джаны барча...».....	369
311. Насыбыма Кьарачай деб атадым.....	370
312. «Кьалыр ючюн мен джанында ёмюрлюкню...».....	376
313. «Сюемеми, суюмеймеми, джазгы бир сор...».....	377
314. «Ата кёз бла ёхтем кьарай тауларыма...».....	378
315. «Кечеде, бош алай, эсими кьалкьыугьа бёлегенме...».....	379
316. «Алай анда, кюн чыкьгьанда, кьумлу тюзде...».....	381
317. « – Сен кьайдаса, ма, бу ишинг, бу не затды?...».....	382
318. «Сыйлы халкьым, мен ёлгенде болма мыдах...».....	383
319. «Тюшгенинде Сыйлы Кёкден джерге ангы...».....	384
320. «Келе турад хауа болуб...».....	385
321. «Джокь эсе да кюн кёкде...».....	386

ТУРНА АУУШ

322. «Эсинг сауда кьалай этгин сагыш этмей...».....	389
323. «Бир терк кьозгьалды да аяз...».....	390
324. «Бир ариуду чайкьалгьаны акь кьайынны...».....	392
325. «Кьагылды да булут...».....	393

Башлары

326. «Джауады да джабалакъ...».....	394
327. «О кьой барын, кьууан, бала, джангы кюннге...».....	395
328. «Джол беригиз, адамла...».....	396
329. «Къачхы таулада къачхы шахарда...».....	397
330. «Айтылады эски юйде эски макъам...».....	398
331. «Мынчакъ тизгин сол къолда...».....	399
332. «Берди джазыу бизге джарсыу...».....	400
333. «Кече – кюндюзюм...».....	401
334. «Джалан терекде джалан чапыракъ...».....	402
335. «Джашауну бойну кючлю...».....	403
336. «Элия этиб кьойду...».....	404
337. «Тау башлада кьар толу...».....	405
338. «Кюн ташайды энтда ары...».....	406
339. «Чайкъалады акъ кьайын...».....	407
340. «Къызарады кюн ма аллындача...».....	408
341. «Къыркъсегизни ашырдым...».....	409
342. «Басханны иги заты...».....	410
343. «Къуугъун этме туугъаннга да, ёлгеннге да...».....	411
344. «Джанады джанны джанында...».....	412
345. «Бу чачар деб сагъышланы табсызларын...».....	413
346. «Басханда къалын кьарда...».....	414
347. «Булутла джанадыла...».....	415
348. «Сол къолумда намазлыкъ...».....	416
349. «Бурун биз асыл эдик...».....	417
350. «Саламым кьайда къалды...».....	418
351. «Бу ауаз неле дейди...».....	419
352. «Ай не медет, не медет...».....	420
353. «Тауда, тюзде юй салгъан...».....	421
354. «Бошалса сары ёмюр...».....	422
355. «Бошалды ахыр ай да...».....	423
356. «Джаякъ салды эрттен джарыкъ тау юсюне...».....	424
357. «Тютюнден толуду отоуум...».....	427
358. «Ичинде барама сагъышны...».....	429
359. «Къарачайда джырчылыкъ бла мен онгмадым...».....	430

Башлары

360. «Сыйлы Кёгюм, сен кьаргьама муратымы...».....	431
361. «Эшикде боранлайды боран...».....	432
362. «Кьыблада кьалгьанды арбазым...».....	433
363. «Кюн таякьгьа джерни салыб кетер заман...».....	434
364. «Неге да, кимге да болмай шох, джау...».....	435
365. «Сюйгеним манга сурат салады...».....	436
366. «Джугьума кьайгьырма, анам, сен...».....	437
367. «Джел кесин кьаты-кьаты урады...».....	438
368. «Алайда кьазадыла кьабыр...».....	439
369. «Мен алгьын сюе эдим кёлден...».....	440
370. «Чапракьла агьалла терекден...».....	441
371. «Джаныма ушамай джашауум...».....	442
372. «Джер этекни этегинден бир заманда...».....	443
373. «Уча болур джылы джерде зауукь эте...».....	444
374. Мен ёлсем.....	445
375. «Баш силке кьарайма Кёгюме...».....	446
376. «Седиреб барады джашлыгьым...».....	447
377. «Эсими алгьанды биягьы...».....	448
378. «Аламатды тегерегим таурухдача...».....	449
379. «Мен турама энтда Сафарлай...».....	450
380. Исса файгьамбарны да эскере.....	451
381. «Сагьышдан ишлейме мен ташла...».....	452
382. «Тутханлай кьачны мен кьолундан...».....	453
383. «Шапа, сен ашыкьма кьуяргьа...».....	454
384. «Джашаудан манга хапар сорсанг...».....	455
385. «Джай букьду кёкню кьалынына...».....	456
386. «Джанымы мен кьуш этиб кече...».....	457
387. «Джанымы кьыбла джанында...».....	458
388. «Хар боллукь болуруча болду...».....	459
389. «Терезеден кьараб энтда кьач...».....	460
390. «Джашаугьа сен кюлме бошуна...».....	461
391. Танымайма кесими.....	462
392. «Озадыла кьатым бла джолла мени...».....	463
393. «Тегерек джарыкь...».....	464

Башлары

394. «Джаз къатымда, Ай да - толу, дуня – джарыкъ...».....	465
395. «Аралыбма мийик кёкге кирпик къакъмай...».....	467
396. «Къайдад энди тюненеги Айлы кече...».....	468
397. «Кёб болса да мени сизге айтыр затым...».....	469
398. «Кёб турмайын джаным мени юйге джетсе...».....	471
399. «Тютюнюм да барды...».....	472
400. «Джанымдан...».....	473
401. «Тынчлыкъсызды, ашыгышды кюн да энди...».....	474
402. Къыш.....	475
403. «Барама...».....	476
404. «Сеннге тенг а киши джожьду, сокъ гитарам...».....	477
405. «Бек къыйынды джангыз къалсанг къачхы кече...».....	478
406. «Джылтырайды мыдах джарыкъ аргъы бетде...».....	479
407. «Ашыгъалла къарлы суула ёзен ичге...».....	480
408. «Бир шошду сейир джашау бу чегетде, талада...».....	481
409. «Къолумда эски сурат...».....	482
410. «Байлыгъым чууакъ – эсим...».....	483
411. «Хауадан сёзле алыб...».....	484
412. «Къууанама, Аллах, адамынгма...».....	485
413. «Бошалыр джылау кёзюу...».....	486
414. «Мийикде – учсуз кёкде...».....	487
415. «Мен ачдым бир кёб эшик...».....	488
416. «Джангызлыкъны иши палах...».....	489
417. «Танг алада алам джарыкъ...».....	490
418. «В юности не страшен гнев судьбы...».....	490
Къызыл тангда Ата джуртумда.....	493

САПАР ЁЗДЕН

ЭС

(Память)

Джангы Джёгетейден эски Джетегейлиге дери
(От Новой Джегуты до старой Большой Медведицы)

Назмула китабы

Редактор – *Билал Лайпанов*

Оригинал-макет, оформление – *Александр Инсаров*

ISBN 5-7082-0347-1

Подп. к печ. 11.11.11. Формат 60x84¹/₁₆
Бумага офсетная. Гарнитура «Newton».
Печать офсетная. Усл. печ. 32 л.
Тираж 2000 экз.
Заказ №

*Китавни гыгариҕа
болушхан адамлаҕа,
Лайпалааны Биламга,
Кубакин Александрга,
Биджианы Муссага
джюрек размыгымы билдире.
Мусса болтаса бу китавни
гыгарыҕы ётюрюк эди.
Сау бол, кварнаш, эҕен иҕилиҕинге
джуцаб, бир кюн, кэайтыр
КӨКӨӨӨ !*

